

20

761

תכנית אב אפלטון ג'רלד
ביוהיד ושארון
(המס': 443 (המ/14) מ'אם 1.3.84)

שם תיק: מסמכים שמורים - תכנית אב לפיתוח תיירות
ביהודה ושומרון

מזהה פיזי: **ג-9620/26**

מזהה פריט: R00035j05

כתובת: 2-111-4-8-9

תאריך הדפסה: 02/02/2020

10/02/2020

761

1.3.84 K3N)

החלפה לK3N

~~31.1.84~~ - (14 לוח) 443

1.3.84

משרד התירות החברה הממשלתית לתירות
הקרן הקימת לישראל
הסוכנות היהודית המחלקה להתישבות
המועצות האזוריות ביהודה ושומרון

**תכנית אב לפתוח תירות
ביהודה ושומרון**

אדריכלים
יועץ כלכלי
יועץ לתכנון נוק

קולקר קולקר אפשטיין
מ. שוייצר
ש. אהרונסון

פרק 1: תמצית הרקע, סכום והמלצות

התכנית אב לפיתוח התיירות ביהודה ושומרון הוכנה על רקע ציפיות ודרישות לפיתוח התיירות באזור הנדון ביוזמת הגורמים אשר הוצגו בפתיחה. התכנית הוכנה במגבלות זמן, תקציב ובנק נתונים, ועל רקע מלחמת שלום הגליל, אשר השפיעה על ענף התיירות בישראל כולה.

1.4 יופך הביקור בשטח התכנית מתחלק לארבע תבניות עיקריות, על פי סדר העדיפות:

1. מבקרים בכלי ירכב לטיול על ידית אמת;
2. עיוני רגל ויטענו לכת"י;
היעדים העיקריים לתכנית הם:

1. הרחבת הבסיס הכלכלי של ההתיישבות באזור על ידי יצירת מקורות תעסוקה בענף התיירות.

4. תיירות מבקרי הגשרים בתפוצת הקיץ.

2. יצירת מסגרת מתואמת לפעילויות הפיתוח של גורמים ממשלתיים וגורמים פרטיים

בפיתוח ענף התיירות בשטח התכנית.

1.4 תכנית התיירות ברכב

תכנון התיירות העיקרית בשטח היא בציר ירושלים-יריחו ונצרת-יריחו-עברית

1.1 בשל היקפה הרחב מצד אחד של התכנית, ובשל דחיפות הפעולה בשטח, נקבע כי ירושלים-נצרת-עברית דרך חברון. ציר התיירות נוסף, הגובל בשטח התכנית, הוא

התכנית תעסוק בשני טווחים:

בציר יריחו-נצרת יש המלח. אין נתונים מדויקים על מקרי הביקורים בשטח.

1. הטווח המידי;

אם ניתן להעריך כי ישנם 500 אלף תיירים ביום 100 אלף ישראלים משהיה ביום יום

2. הטווח הארוך;

בטיול בשטח. כיום ישנם 200 אלף מבקרים ב-200 אלף מבקרים ביום 100 אלף ישראלים

בטווח המידי ממליצה התכנית על נקיטת מספר מצומצם של פעולות אשר יביא לפתיחת

האזור לתיירות. בטווח הארוך מנסה התכנית למצות את מלוא הפוטנציאל הגלום

בפיתוח התיירות בשטח, ולקבוע סדר ומקום לפעולות הפיתוח.

ציר יריחו-נצרת-עברית. אין נתונים מדויקים על מקרי הביקורים בשטח.

תיירים מבקרים בציר ירושלים-נצרת-עברית. אין נתונים מדויקים על מקרי הביקורים בשטח.

1.2 גבולות התכנית

השטח הנתון נמצא בשטח מפורז

התכנית משתרעת על כל שטח יהודה ושומרון, בתחום הקו הירוק, למעט שטחי

ההפקר ושטחי המועצה האזורית מגילות.

1.2 תכנית הירוק

1.3 התיירות לאזורי יהודה ושומרון קשורה במגמות הכלליות של גידול התיירות

למדינת ישראל ובבעיות ספציפיות לשטח התכנית. מספר התיירים הנכנסים לישראל

גדל מ-440 אלף בשנת 1970 לכ-1.2 מיליון בשנת 1980. מגמת גידול זו הואטה בסוף שנות ה-70 עד לירידה של 3% ב-1981. תנועת התיירות הגדולה בשטחי התכנית בראשית שנות השבעים הואטה גם היא בסוף העשור, בעקבות המגמה הכללית וכחוצאה מעלית המתח בין ערבים ליהודים.

1.4 אופן הביקור בשטח התכנית מתחלק לארבע קבוצות עיקריות, על פי סדר חשיבותן:

1. מבקרים בכלי רכב לטיול עד יום אחד;
2. טיולי רגל ו"מטיבי לכת";
3. תיירים המתאכסנים במלונות ובבתי ספר שדה בשטח התכנית;
4. תיירות מבקרי הגשרים בתקופת הקיץ.

1.41 תנועת התיירים ברכב

תנועות התיירים העיקרית בשטח היא בציר ירושלים-יריחו ובצירים יריחו-טבריה וירושלים-באר-שבע דרך חברון. ציר תיירות נוסף, הגובל בשטח התכנית, הוא הציר יריחו-מצדה-ים המלח. אין נתונים מדויקים של היקף הביקורים בשטח, אך ניתן להעריך כי כ-590 אלף תיירי חוץ וכ-380 אלף ישראלים מבקרים בבית-לחם וסביבתה בשנה. ביריחו ובסביבתה מבקרים כ-460 אלף מבקרי חוץ וכ-280 אלף מבקרים ישראלים, ואילו בחברון מוערך מספר המבקרים בכ-100 אלף תיירי חוץ וכ-100 אלף ישראלים. צירי תנועת התיירים העיקריים הם ציר ירושלים-יריחו, ציר יריחו-הבקעה-טבריה וציר ירושלים-באר שבע דרך חברון. רק מספר קטן של תיירים מבקרים בציר ירושלים-שכם וצפונה. כ-50% מן התיירים לאחר הביקור משתי הקבוצות מגיעים בטיולים מאורגנים.

1.42 תנועת הולכי רגל

טיולי הרגל באזור הלכו והצטמצמו מאז מלחמת ששת הימים. המסלולים העיקריים היו אלו אשר שמשו את תנועות הנוער עוד לפני מלחמת השחרור. מסלולים של

חצית מדבר יהודה מגב ההר לים-המלח נחסמו בשל פעילות צה"ל בשטחי האימונים. רוב מטיילי הרגל בשטח התכנית הם תלמידי בתי-ספר שדה, חניכי תנועות הנוער, תלמידי בתי-ספר וחברי אגודות טיול. היקף מבקרים זה מוערך בכ-300,000 איש בשנה. כ-150 אלף ממספר זה מבקרים באזור עין גד, מצדה ובנחלי מדבר יהודה היורדים אליו. עיקר שטח טיול זה הוא מחוץ לשטח התכנית. ריכוזים אחרים של מטיילים הם באזור העולה לגוש עציון מן השפלה ובאזור דרום-מערב השומרון, כשנחל שילה במרכזו.

1.43 אמצעי האכסון בשטח מתחלקים לשתי קבוצות עיקריות:

1. בתי ספר שדה ואכסניות - בעיקר בסקטור היהודי;
2. מלונות ואוספיסים נוצריים - בעיקר בסקטור הערבי.

באכסניות ובבתי ספר שדה בתכנית 890 מיטות, בתפוסה ממוצעת של 30% בשנה. בבתי מלון מסווגים ושאינם מסווגים 780 מיטות, בתפוסה ממוצעת נמוכה של 20% בשנה. מספר הלינות היחסי לכלל ישראל מגיע ל-0.3%.

בסקטור היהודי קיים מלון אחד (בקריית ארבע), אשר נפתח בתקופת הכנת התכנית, ולכן אין נתונים לגבי התפוסה בו.

1.45 אתרי הביקור העיקריים בשטח התכנית הם:

שם	מספר המבקרים
1. בית לחם	כ-600,000 איש בשנה
2. יריחו	כ-300,000 איש בשנה
3. חברון	כ-260,000 איש בשנה
4. הרודיון	כ-90,000 איש בשנה
5. ואדי קלט	כ-140,000 איש בשנה
6. סבסטיה	כ-60,000 איש בשנה

הנתונים כוללים מבקרי חוץ ופנים.

1.5 מלימוד נתוני האזור ועיקרי הביקוש לתיירות במקום אנו למדים כי הפוטנציאל העיקרי לגידול מספר המבקרים מתמקד בתיירות בעלת ענין מיוחד באתרים ההסטוריים והדתיים המצויים בשפע באזור.

1.51 כיוון הפיתוח העיקרי המומלץ לאזור הוא ניצול מעבר המטיילים באזור, והארכת שהותם הממוצעת של התיירים והישראלים במקום. הארכת השהות הממוצעת באזור עשויה לתרום לטה"כ תועלת ענף התיירות בישראל.

1.52 אומדן פרלימינרי של הגידול במספר המבקרים נערך על פי נתוני הגידול הכלליים לתיירות ישראל ונתוני התיירות בשטח כיום:

1. אוכלוסית ישראל תגיע בשנת 1992 לכ-5,000,000 נפש, מתוכה כ-4,000,000 יהודים.

2. מספר התיירים שיבקרו בישראל יגיע לכ-2,000,000 תיירים, כשמתוכם 60% נוצרים ו-40% יהודים.

לפי אומדן זה יסעו בצירים העיקריים מטיילי חוץ ותיירי פנים, כמפורט:

ציר תנועה	מספר תיירים ומטיילים בשנה	מספר תיירים ומטיילים ביום
ירושלים - יריחו	1,100,000	3,300
יריחו - ים המלח	600,000	1,650
ירושלים - בית לחם	1,100,000	3,000
בית לחם - חברון	550,000	1,500
חברון - צומת שוקת	140,000	200
ירושלים - תל-אביב	2,500,000	7,000

1.53 אופיו הפיזי והגאוגרפי של האזור, הפרוש ברצועה צרה וארוכה לאורך מוקדי האוכלוסיה העיקריים של המדינה, משפיע ישירות על היקף פיתוח אמצעי האכסון

הממולצים בתכנית זו. קירבתם המיידית של ירושלים, תל-אביב, נתניה, טבריה, באר-שבע כמוקדי אוכלוסיה ותיירות קיימים מחד, ומאידך היקף הביקוש התיירי לישראל בשנים האחרונות, הביא לקביעה זהירה של היקף פיתוח אמצעי האכסון באזור בהיקף אשר יענה לדרישות של כ-280,000 לינות תיירים וכ-440,000 לינות ישראלים.

1.54 מומלץ כי לפיתוח הנ"ל ינתן הסיוע המירבי במסגרות הקיימות. התכנית ממליצה על פיתוח מודרג ומבוקר אשר יותאם לצרכים המתפתחים במשק ובתנועת התיירים לישראל, בטווח 10 השנים הבאות.

לצורך כך מוצע להקים צוות מעקב אשר יבחן התכנית ויתאימה לצרכים המתפתחים מידי שנתיים.

1.6 תכנית התיירות ליהודה ושומרון בנויה על יצירת מערך שלם של מוקדי תיירות בהירארכיה וברמות שונות, הנקבעת על פי רמת הנגישות והמיקום הטופוגרפי של כל אחד ממרכיביה, ביחס לכלל השטח וקשר הרוחב בינם ובין אזור השפלה.

התכנית המוצעת מתבססת על רשת כבישים המתוכננת לאזור וחיצוק קשרי מזרח-מערב, על ידי יצירת מסדרונות רוחב במתכונת פרוזדור הרוחב שאר הגיא - כביש יריחו. על פי התכנית יוצרו פרוזדורי ירק נטועים על כבישי הרוחב עד לפסגת ההר, בהם יתפתח חיק טבע פתוח לרווחת הנופש של תושבי השפלה והאזור, ויתוחם בהדרגה לאזורי קיט הררי.

בראש כל פרוזדור בפסגת ההר, בצמוד לאתרים ההיסטוריים, מוצע לפתח מוקדי תיירות ההרית. בכיוון מזרח, בהמשך הפרוזדור, ימוקמו תחנות יציאה לטיול רגלי, תחנות לטיולים רכובים - שהמשכם הוא שמורות הטבע המדבריות (ראה מפה

מס' 9). קוץ המדבר

1.61 בשלב המידי מוצע לרכז את המאמץ בשני מסדרונות עיקריים:

1. מסדרון שמוקדו העיר אריאל שהוא מוקד ראשי לשומרון.

2. מסדרון שמוקדו התיירות העיקרי הוא בחברון והוא המסדרון העיקרי ליהודה

14. והר חברון. 19. תורש אום-צפא

15. תל ערר 20. מנזרי כנף באסמ התכנית

1.7 המלצות לפיתוח בשלב המידי

1.71 מלונאות המלצות המוצע לעשה במקביל ובהעניפה עם פיתוח אזורי הביקור, מתוך מטרה

הקמתם של בתי המלון והאכסניות הוא עיקר בפיתוח הבסיס הכלכלי של תעסוקה

בענף התיירות ומשיכת תיירים לתקופות ארוכות אל שטח התכנית.

1. מומלץ להקים שני בתי מלון, בני 80-100 חדר, האחד באריאל והשני

בגוש עציון.

2. להגדיל את המלון בקרית ארבע להיקף דומה עם הוכחת כלכליותו.

3. לשפר עד לרמה מסוגלת על ידי הוספת מתקני נופש את האכסניה המסחרית

בחקוע.

4. לעודד מעסדות ממלכתיים להקים בתי הבראה בשטחי התכנית.

6. תורש אום ריח

1.72 פיתוח אתרי הביקור

פיתוח אתרי הביקור מייצג עבור התייר מרכיב חשוב ועיקרי מבין הגורמים

המושכים לביקור בשטח התכנית כדי ליצור תמונת חשתית תיירות מפותחת מומלץ,

בשלב המידי, לפתח כעשרים אתרי ביקור. האתרים המומלצים לפיתוח בשלב

המידי הם:

1. יריחו 6. סבסטיה

2. חברון וסביבתה 7. בריכות שלמה

3. אתרי שכם 8. אתר הקרב בגוש עציון

4. ואדי קלט 9. מנזרי מרסבא והורקניה

5. תקוע הרודיון 10. מנזרי הירדן

11. ואדי אל מליה	16. חורש אום ריחן
12. שילה	17. ארובות
13. סוסיה	18. נחל שילה ומוקטע עבוד
14. הסרטבה	19. חורש אום-צפא
15. תל ערד	20. מיצפי נוף בשטח התכנית

1.73 פיתוח שמורות הטבע

פיתוח שמורות הטבע יעשה במקביל ובחפיפה עם פיתוח אתרי הביקור, מתוך מטרה לפתח את אותן שמורות טבע אשר להן פוטנציאל הביקור לתיירי חוץ ופנים הגבוה ביותר.

השמורות העיקריות הן:

1. ואדי קלט
2. ואדי אל מלוח
3. נחל קידרון ומר סבא במרכזו
4. סרטבה
5. נחל חריתון והמערה בו
6. חורש אום ריחן
7. ואדי קנה (נחל שילה)
8. חורש אום צפה
9. ואדי ג'וז ועין אונקר
10. אזור הכפר רס כרכר ודיר עמר
11. ואדי עין ג'מע ונחל המעונות
12. ואדי זרקא טווחון וחורשת נבי עיט
13. עין דרא
14. דורא אל קרע
15. נחל דולב

1.74 פיתוח שטחי היער

1. עד שנת 1995 ידרשו כ-830 קמ"ר של יער לצרכי הנופש של האזורים הגובלים לצד מערב עם שטח התכנית וכ-300 קמ"ר לרווחת התושבים בשטח התכנית.
2. ביצוע מטרות היעור האחרות והרחבת השטח הנטוע בקצב הדרוש תחייב נטיעה של 6,000 דונם לפחות בשנה. בשילוח חבו' לסידורי הדבר ייב' ו' נאמנים ונכסיהם).
3. פיתוח שטחי היער יעשה על ידי מתן עדיפות לשטחי הנטיעה, היוצרים את תמונת מסדרונות התיירות בדרכים העולות אל גב ההר, כמפורט בתכנית, ובאתרי הביקור העיקריים. יקור שם;

3. ביער אום צפא;

1.75 מוצע להקים בשלב המיד-כ-8 תחנות דרך: ואדי קלט;

1. על ציר יריחו - ירושלים - 2 תחנות; לים-הנבי; קלט;
2. על ציר בית לחם - חברון, במסגרת "המיקי מאוס" - 1 תחנה;
3. על ציר מצפה שלם - ים המלח, בהרודיון - 1 תחנה;
4. על ציר חוצה שומרון, בצומת תפוח - 1 תחנה;
5. על ציר חלמיש, בכניסה ליער אום צפה - 1 תחנה; ושוכות בסגור המיד, אין
6. בגן הלאומי בסבסטיה, 1 תחנה; הטיול ללא שילוט מכון של מסלולים על פי
7. בעיר חברון, ברובע היהודי - 1 תחנה;

1.76 בפיתוח מערכת הדרכים מומלץ בשלב המיד: הידע לכל שטח התכנית, אצל המכביה

1. לפתח את כביש הרודיון-מעלה שלם ים-המלח לתנועת רכב תיירים. לחרו' בלימוד
2. לסלול כביש מחבר בין מעון, כרמל והאתר בסוסייה, ליטא ולכביש המחבר את לים הישובים החדשים בספר המדבר.
3. לסלול את הכביש המחבר את יער אום צפא בקטע הכביש המחבר לישוב עופרה מהכפר וברוד.

4. להכשיר את הדרך הרומית היורדת לעין קלט למעבר רכב נושא תיירים.
5. לפתח את הדרכים המובילות למנזר מר סבא, מארטס ומעבודיה.

הדוע בשלב המיד: ליתר חזק חמש שנים את המכוניות הנאיות.

1.77 בפיתוח מסלולי הטיול הרכוב והרגלי מומלץ בשלב המידי לתאם ולאשר את מסלולי הטיול העיקריים המומלצים בתכנית עם גורמי צה"ל בשטחי אש, הן במדבר יהודה והן במורדות המזרחיים של השומרון.

מומלץ לפתח באכסניה בתקוע ובשילה מכז לטיולי מדבר רכובים (גמלים וסוסים), ולהקים מרכזי מבקרים ב: -

1. אלון שבות, בפסגת ג'בל כביר;
2. בשילה, בסמוך לאתר הביקור שם;
3. ביער אום צפא;
4. על דרך ירושלים-יריחו, בסמוך לוואדי קלט;
5. במשטרת המיקי מאוס, על ציר ירושלים-חברון;
6. בתקוע או בהרודיון, סמוך לאתר;
7. בחברון העיר, ברובע היהודי;

1.78 פעולות שילוט וסימון הטיולים היא מן הפעולות החשובות בטווח המידי. אין טעם בפיתוח אתרי הביקור ודרכי הטיול ללא שילוט מכוון של מסלולים על פי נושאים או מסלולי טיול מומלצים.

בשלב המידי מומלץ ליצור שפת שילוט אחידה לכל שטח התכנית, אשר מרכיביה יהיו הכוונה לאתרי ביקור סימון מסלולי טיול על פי נושאים שיבחרו בלימוד מדויק. השקעה גדולה בנושא זה, בטווח המידי, תביא לפתיחת האזור למטיילים רבים.

1.8 היקף ההשקעות הכרוך בביצוע השלב המידי

עיקר הכספים המושקעים בשלב המידי חייב להיות מכוון לפיתוח תשתית התיירות. מוצע בשלב המידי ליחד תוך חמש שנים את הסכומים הבאים:

1. הכשרת כ-20 אחרי ביקור - 300,000 דולר לאחר 6,000,000
 2. בניית תשתית לכ-8 תחנות דרך - 250,000 דולר לתחנה 2,000,000
 3. נטיעת 6,000 דונם יער בשנה ופיתוח שמורות טבע 4,000,000
 4. שלוט ופרסום מסלולי הטיול בשטח התכנית 3,000,000
- ס"ה השקעה בטווח מידני
- 15,000,000 דולר

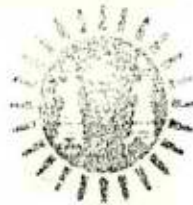
כן ידרש סיוע לגורמים מסחריים בהקמת הפרוייקטים אשר היקף ההשקעות הכולל בהם מפורט להלן:

1. הקמת שני בתי מלון של 80-100 חדר 3,600,000 דולר
 2. תוספת לפיתוח המלון בקרית ארבע 900,000 דולר
 3. תוספת לפיתוח האכסניה בתקוע 700,000 דולר
 4. פיתוח מבני תחנות הדרך 5,000,000 דולר
- אופן הסיוע וחלקם של הגורמים שאינם מסחריים יקבע על פי המדיניות המקובלת וסדרי העדפה שיקבעו על פי התכנון המפורט של הפרוייקטים.

היקף ההשקעות איננו כולל סלילת הדרכים והוצאות השווק. מומלץ לשחף פעולה עם הגורמים המיישבים להעדפת סלילת אותן דרכים הקשורות בשלב המידי של התכנית. כמו כן אינו כולל פרוייקטים מסחריים על ידי יזמים פרטיים.

1.9 לצורך הפעלת התכנית והמשך פיתוחה מומלץ להקים צוות מעקב קבוע, אשר ילווה, יעדכן ויקבל נחונים שוטפים לגבי התכנית.

- 1.10 מומלץ להכין את הסקרים הבאים, הדרושים לעדכון מלא של התכנית:
 1. נוהגי הנופש של האוכלוסיה הערבית ומבקרי הגשרים.
 2. ספירת חנועת התיירים והמבקרים באחרים ובצמחים הראשיים.
 3. קביעת סדרי גודל להוצאה של התיירים בשטחי התכנית.
 4. קביעת סקר כללי להרגלי נופש של אוכלוסית מדינת ישראל בחקופות השונות, ביחס לשטחים ואחרים ביהודה ושומרון.

החברה הממשלתית לתיירות

ISRAEL GOVERNMENT TOURIST CORPORATION

ירושלים, *x.1.7

ירושלים, 27.1.88

מספרנו: 164

הנדון: פרויקטים תיירותיים ביהודה, שומרון והגולן
בהם שותפה החמ"ת - חומר רקע לועדת שרים בנושא.

א.נ.,

החמ"ת שותפה במספר צוותי היגוי ומינהלות פיתוח ביו"ש ובגולן.
במסגרת זו שותפם הקק"ל, ההסתדרות הציונית, המועצות האזוריות וגורמים נוספים.

להלן פרוט הפרויקטים:

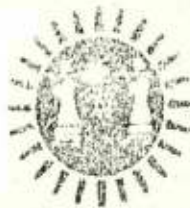
א. יהודה ושומרון

1. הרודיון - הושלמה תוכנית האב לפתוח האתר. תוכנית בניין עיר בהכנה ולקראת הגשה לוועדות בשבועות הקרובים. פתוח האתר מבוצע כדלקמן: ההסתדרות הציונית מפתחת מרכז המבקרים ואמצעי השינוע לראש ההר. הקק"ל מבצעת עבודות פתוח שטח ונטיעה. החמ"ת תפתח את האטרקציה הארכיאולוגית בהרודיון תחתית. בהכנה תוכניות לבצוע, לפתוח שלב א' של פתוח הרודיון תחתית, בהיקף של כ- 100,000 דולר. טרם נקבע תקציב לפתוח של החמ"ת לאתר זה.

2. ארמונות החשמונאים ביריחו - הושלמה תוכנית האב לפתוח האתר. נקבעו הקדימויות בפתוח. בשלב א' יפותח מרכז שרותים למבקר ובקטע המרכזי מהאטרקציה הארכיאולוגית בארמונות החשמונאים. ההסתדרות הציונית תפתח את מרכז המבקרים. הקק"ל מבצעת עבודות פתוח שטח. טרם נקבע תקציב לפתוח האטרקציה הארכיאולוגית באתר.

הערה: על פי תוכנית האב ליו"ש והפוטנציאל של שני האתרים הנ"ל להרודיון
עדיפות לפתוח.

2/..

החברה הממשלתית לתיירות

ISRAEL GOVERNMENT TOURIST CORPORATION

- 2 -

3. נבי סמואל (קבר שמואל הנביא) -

האתר מצפון לירושלים משלב אתר המקודש לשלוש הדתות, אתר הנצחה ומורשת קרב ומצפור נוף לירושלים. בהקמה צוות משותף להכנת תוכנית לפתוח האתר בו שותפים החברה הממשלתית לתיירות, משרד הדתות, המינהל האזרחי ביו"ש, משרד הבטחון ומא"ז מטה בנימין. טרם נקבע תקציב לפתוח אתר זה לחמ"ת.

ב. הגולן

1. חמת גדר - בנוסף לסיוע משרד התיירות בפתוח חוות התנינים והשרותים

למבקר באתר השלימה החמ"ת חשיפת המרחצאות החמים. בהכנה תוכנית לשיקום ושימור המבנה כבסיס להפעלה כאטרקציה לילית לתיירים. התקציב לפתוח הפרוייקט הנו כ- 100,000 דולר המתחלק בחלקים שווים בין החמ"ת ומפעלי נופש חמת גדר.

2. גלמא -

בשנת העבודה 1983/4 הושלמו עבודות שחזור ופתוח של גלמא העתיקה. במינהלת הפתוח שותפים מספר גורמים. הושלמו תוכניות לאמצעי שינוע ומרכז מבקרים באתר. בקיץ הבא יפתח האתר לקהל לאחר השלמת עבודות השחזור והשילוט באתר. תקציב הפתוח של החמ"ת בשנה הנוכחית במסגרת המינהלת לפתוח הנו 5.8 מ'ש'.

3. מצפון מזרח כנרת (צמ"כ) - בשנת העבודה הקודמת פותחה התשתית למגרשים

13 ו- 14 בצמ"כ במסגרת מינהלת הפתוח בה שותפים חמ"ת וגורמים נוספים. בשנת העבודה הנוכחית מפותחים מגרשים 15 ו- 16 כאשר במגרש 16 מבוצע פתוח אינטנסיבי. בשנה זו השקיעה החמ"ת במסגרת מינהלת הפיתוח לצמ"כ 7.0 מ'ש'.

בכבוד רב,

א. רונן.

משרד התיירות

אגף תכנון וכלכלה
25.12.83

א. פרויקטים חירומיים כלכליים בסיוע משרד התיירות ביהודה, שומרון,
הגולן וחבל עזה

יהודה ושומרון

1. הברון, מלון "אשכולות", 42 חדרים - מלון קיים.
2. אריאל, כפר נופש "מועדון אשל השומרון" - 200 חדרים (בשלב אי 60 חדרים) - פרויקט מתוכנן, ניתנו אישור ראשוני והמלצה על הקצאת קרקע.
3. קדומים, "נוה קדומים", מלון 60 חדרים ואכסניית נוער 30 חדרים פרויקט מתוכנן, ניתנו אישור ראשוני והמלצה על הרשאת תכנון.
4. אלקנה "מצפה אלקנה", מסעדה והכניות - בטיפול ראשוני.

הגולן

1. חרמון, אתר סקי בהשקעה של 3 מליון \$.
2. חמת גדר, אתר משולב-מרפא, עתיקות וחווה תניניים, ענף כלכלי חשוב ליישובי דרום הגולן.
3. מושב רמות, כפר נופש - 46 חדרים קיימים; אושרה הרחבה של 80 חדרים.
4. צפון מזרח כנרת, חוף גולן, פארק שעשועי מים (בהקמה) וכפר נופש 120 חדרים (בתכנון) היזמים: 5 מושבי רמת הגולן.
5. צפון מזרח כנרת, כפר נופש "כינור" - 120 חדרים, היזמים: 6 מושבים דתיים בגולן, אישור ראשוני להקצאת קרקע.

חבל קטיף

חוף קטיף - כפר נופש כ- 100 חדרים, היזמיט: מושבי האזור. ניתן אישור ראשוני.

ב. תכניות פיתוח בהשתתפות משרד התיירות

1. תכנית אב לפיתוח תיירות ביהודה ושומרון.
2. תכנית אב לפיתוח תיירות באזור ים המלח.
3. תכנית אזור תיירות ונופש בצפון מזרח כנרת.
4. תכנית פיתוח תיירות, טיירות וטיילות בגליל העליון ובגולן.
5. תכנית אזור תיירות בגוש עציון.
6. תכנית אזור תיירות במעלה אדומים (אחר אכסניה השומרוני הטוב) בהכנה.

משרד התירות - החברה הממשלתית לתירות
הקרן הקימת לישראל
הסוכנות היהודית - המחלקה להתישבות
המועצות האזוריות ביהודה ושומרון

**תכנית אב לפתוח תירות
ביהודה ושומרון**

אדריכלים
יועץ כלכלי
יועץ לתכנון נוף

קולקר קולקר אפשטיין
מ. שוייצר
ש. אהרונסון

משרד התירות החברה הממשלתית לתירות
הקרן הקימת לישראל
הסוכנות היהודית המחלקה להתישבות
המועצות האזוריות ביהודה ושומרון

תכנית אב לפתוח תירות ביהודה ושומרון

אדריכלים
יועץ כלכלי
יועץ לתכנון נוף

קולקר קולקר אפשטיין
מ. שוייצר
ש. אהרונסון

תוכן הענינים

=====

עמוד

פתח דבר

1	פרק 1: תמצית הרקע, סכום והמלצות
11	פרק 2: כללי
11	2.1 יעדי התכנית
11	2.2 מטרות התכנית
12	2.3 הגדרת גבולות שטח התכנית
13	2.4 שטח התכנית בקונטקסט הארצי
13	2.5 חלוקת השטח לחטיבות נוף
15	2.6 חטיבות הנוף בשומרון
17	2.7 חטיבות הנוף בהר חברון
18	2.8 פרישת הישובים
19	2.9 מערכת הדרכים
21	פרק 3: תיירות לאזור
21	3.1 התיירות הקיימת באזור
33	3.2 חיצוי הביקוש לתיירות בשטחי התכנית
38	פרק 4: אתרי הביקור בשטח
38	4.1 מיון וסיווג האתרים
39	4.2 מיון האתרים לפי רמת המשיכה
40	4.3 נגישות
40	4.4 קיבולת האתר
40	4.5 קריבה ורצף
43	4.6 היקף הביקורים הקיים באתרי הביקור
51	4.7 היצע קיים של שמורות טבע ויערות באזור יהודה ושומרון
	פרק 5: תכנית התיירות
53	5.1 מבוא
53	5.2 פיתוח התפיסה של מסדרונות הרוחב ומוקדי התיירות
56	5.3 תפיסת התכנית על פי נתוני השטח

60	פרק 6: המלצות לפיתוח פיזי
60	6.1 המלצות לפיתוח אמצעי האכסון בשטח התכנית
67	6.2 פיתוח אתרי הביקור
74	6.3 המלצות לפיתוח שמורות הטבע בשומרון וביהודה
83	6.4 תוספת שטחי יער וחיק הטבע המפותח
86	6.5 פיתוח שרותי הדרך
88	6.6 פיתוח מסלולי הטיול ורשת הכבישים

נספחים

102	נספח מס' 1 התיירות לישראל
109	נספח מס' 2 נפח התנועה בכבישים המובילים לאזור התכנון
117	נספח מס' 3 רשימת האחרים ביהודה ושומרון ובקעת הירדן
130	נספח מס' 4 המלצות לפתוח אתרי הביקור בשלב המיידני ובטווח ארוך

רשימת מפות

=====

1. מפת חלוקה לחטיבות נוף
2. מפת הישובים
3. מפת הדרכים
4. זיקת שטח התכנית למוקדי תיירות
5. מפת צירי הטיול העיקריים הקיימים והיקפם
6. מפת אמצעי האכסון
7. מפת שטחי היער ושמורות הטבע הקיימות והמתוכננות
8. מפת האתרים
9. רעיון התכנית
10. מפת הפרוייקטים
11. מפת צירי טיול הרגל ודרכי הנוף
12. מפת דרכי הטיור ותחנות הדרך

תכנית האב לפיתוח התיירות באזור יהודה ושומרון המוגשת בזאת, הינה ראשונה מסוגה ומהווה מסגרת לפעולות הפיתוח של ענף התיירות באזור.

בתחילת השנה נתבקשה החברה הממשלתית לתיירות ע"י שר התיירות, מר א. שריר, להכין תכנית מסגרת לפיתוח ענף התיירות, על פי צרכי הענף וההתיישבות באזור. נציגי החברה הממשלתית לתיירות, המחלקה להתיישבות, קק"ל והמועצות האזוריות באזור, חברו יחדיו להכנת התכנית, בשיתוף גופים וגורמים מקצועיים נוספים (מ. התיירות, ר.ש.ט., החברה להגנת הטבע ועוד). עבודת התכנון הוטלה על המתכננים קולקר-אפשטיין, אשר בסיוע היועצים שוויצר ואהרונסון חיברו את התכנית.

הכנת התכנית החלה באפריל ש.ז., ועקב מלחמת שלום הגליל נדחה לוח הזמנים בכחודשיים ימים.

ליווי וריכוז עבודת המתכננים וצוות התכנון נעשה על ידי אגף התכנון בחברה הממשלתית לתיירות.

צוות ההיגוי אשר ליווה ואישר את שלבי התכנית השונים כלל את נציגי הגופים המזמינים, כולל: מר י. סוקר - חברה ממשלתית לתיירות - יו"ר

מר נ. סאס - קק"ל

מר י. נעים - מחלקת ההתיישבות

מר י. בן-מאיר - יש"ע

כמו כן השתתפו באופן פעיל:

מר ג. שמיר ומר א. שטוק ממשד התיירות

מר גדי כהן - חברה ממשלתית לתיירות

מר ש. פוקס, פ. כהנא - מחלקת ההתיישבות

מר א. שדות - ר.ש.ט.

אלי"מ ד. סתו - בטחון לאומי

השתתפו חלקית:

מר צ. נבו - קמ"ט תיירות יו"ש

מר י. אייגס - ח.פ.ת.

נציגי ישובים באזור

קמ"ט עתיקות יו"ש

קמ"ט פנים יו"ש

החברה להגנת הטבע

סייעו באסוף החומר:

מ. מרקוס - החברה להגנת הטבע

א. גוטפלד - החברה להגנת הטבע

נ. סאס - קק"ל

י. נעים - הסוכנות היהודית

א. שבות - המועצה האזורית שומרון

התכנית אשר הוכנה וחברה על רקע של מגבלות זמן, תקציב ובנק נתונים מצומצמים, מציעה מערכת יעדים ספציפיים, כבסיס לפיתוח נרחב של האזור כיעד תיירותי, ב-2 טווחי זמן - מיידי וארוך (כ-10 שנים), תוך התבססות על עיקרי דגשי הפיתוח.

אנו משוכנעים כי לקוראי התכנית ולומדיה יהיו הערות ותוספות אשר יש בהן לשפר את התכנית.

צוות מעקב מיוחד, אשר הוקם לצורך עדכון ושיפור התכנית, ירכז תגובות וצרכי פיתוח מתפתחים, תוך נסיון לשפר התכנית וליישמה.

תודתנו נתונה לכל אלה אשר תרמו והשתתפו ביצירת התכנית והשלמתה עד הנה.

בכבוד רב,

י. סוקר
מנהל אגף תכנון

פרק 1: תמצית הרקע, טכום והמלצות

תכנית אב לפיתוח התיירות ביהודה ושומרון הוכנה על רקע ציפיות ודרישות לפיתוח התיירות באזור הנדון ביוזמת הגורמים אשר הוצגו בפתיחה. התכנית הוכנה במגבלות זמן, תקציב ובנק נתונים, ועל רקע מלחמת שלום הגליל, אשר השפיעה על ענף התיירות בישראל כולה.

היעדים העיקריים לתכנית הם:

1. הרחבת הבסיס הכלכלי של ההתיישבות באזור על ידי יצירת מקורות תעסוקה בענף התיירות.
2. יצירת מסגרת מתואמת לפעילויות הפיתוח של גורמים ממשלתיים וגורמים פרטיים בפיתוח ענף התיירות בשטח התכנית.

1.1 בשל היקפה הרחב מצד אחד של התכנית, ובשל דחיפות הפעולה בשטח, נקבע כ'

התכנית תעסוק בשני טווחים:

1. הטווח המידי;

2. הטווח הארוך;

בטווח המידי ממליצה התכנית על נקיטת מספר מצומצם של פעולות אשר יביא לפתיחת האזור לתיירות. בטווח הארוך מנסה התכנית למצות את מלוא הפוטנציאל הגלום בפיתוח התיירות בשטח, ולקבוע סדר ומקום לפעולות הפיתוח.

1.2 גבולות התכנית

התכנית משתרעת על כל שטח יהודה ושומרון, בתחום הקו הירוק, למעט שטחי ההפקר ושטחי המועצה האזורית מגילות.

1.3 התיירות לאזור יהודה ושומרון קשורה במגמות הכלליות של גידול התיירות

למדינת ישראל ובבעיות ספציפיות לשטח התכנית. מספר התיירים הנכנסים לישראל

גדל מ-440 אלף בשנת 1970 לכ-1.2 מיליון בשנת 1980. מגמת גידול זו הואטה בסוף שנות ה-70 עד לירידה של 3% ב-1981. תנועת התיירות הגדולה בשטחי התכנית בראשית שנות השבעים הואטה גם היא בסוף העשור, בעקבות המגמה הכללית וכתוצאה מעלית המתח בין ערבים ליהודים.

1.4 אופן הביקור בשטח התכנית מתחלק לארבע קבוצות עיקריות, על פי סדר חשיבותן:

1. מבקרים בכלי רכב לטיול עד יום אחד;
2. טיולי רגל ו"מטיבי לכת";
3. תיירים המתאכסנים במלונות ובבתי ספר שדה בשטח התכנית;
4. תיירות מבקרי הגשרים בחקופת הקיץ.

1.41 תנועת התיירים ברכב

תנועות התיירים העיקרית בשטח היא בציר ירושלים-יריחו ובצירים יריחו-טבריה וירושלים-באר-שבע דרך חברון. ציר תיירות נוסף, הגובל בשטח התכנית, הוא הציר יריחו-מצדה-ים המלח. אין נתונים מדויקים של היקף הביקורים בשטח, אך ניתן להעריך כי כ-590 אלף תיירי חוץ וכ-380 אלף ישראלים מבקרים בבית-לחם וסביבתה בשנה. ביריחו ובסביבתה מבקרים כ-460 אלף מבקרי חוץ וכ-280 אלף מבקרים ישראלים, ואילו בחברון מוערך מספר המבקרים בכ-100 אלף תיירי חוץ וכ-100 אלף ישראלים. צירי תנועת התיירים העיקריים הם ציר ירושלים-יריחו, ציר יריחו-הבקעה-טבריה וציר ירושלים-באר שבע דרך חברון. רק מספר קטן של תיירים מבקרים בציר ירושלים-שכם וצפונה. כ-50% מן התיירים לאחרי הביקור משתי הקבוצות מגיעים בטיולים מאורגנים.

1.42 תנועת הולכי רגל

טיולי הרגל באזור הלכו והצטמצמו מאז מלחמת ששת הימים. המסלולים העיקריים היו אלו אשר שמשו את תנועות הנוער עוד לפני מלחמת השחרור. מסלולים של

חצית מדבר יהודה מגב ההר לים-המלח נחסמו בשל פעילות צה"ל בשטחי האימונים. רוב מטיילי הרגל בשטח התכנית הם תלמידי בתי-ספר שדה, חניכי תנועות הנוער, תלמידי בתי-ספר וחברי אגודות טיול. היקף מבקרים זה מוערך בכ-300,000 איש בשנה. כ-150 אלף ממספר זה מבקרים באזור עין גד, מצדה ובנחלי מדבר יהודה היורדים אליו. עיקר שטח טיול זה הוא מחוץ לשטח התכנית. ריכוזים אחרים של מטיילים הם באזור העולה לגוש עציון מן השפלה ובאזור דרום-מערב השומרון, כשנחל שילה במרכזו.

1.43 אמצעי האכסון בשטח מתחלקים לשתי קבוצות עיקריות:

1. בתי ספר שדה ואכסניות - בעיקר בסקטור היהודי;
2. מלונות ואוספיסיס נוצריים - בעיקר בסקטור הערבי.

באכסניות ובבתי ספר שדה בתכנית 890 מיטות, בתפוסה ממוצעת של 30% בשנה. בבתי מלון מסווגים ושאינם מסווגים 780 מיטות, בתפוסה ממוצעת נמוכה של 20% בשנה. מספר הלינות היחסי לכלל ישראל מגיע ל-0.3%.

בסקטור היהודי קיים מלון אחד (בקרית ארבע), אשר נפתח בתקופת הכנת התכנית, ולכן אין נתונים לגבי התפוסה בו.

1.45 אחרי הביקור העיקריים בשטח התכנית הם:

שם	מספר המבקרים
1. בית לחם	כ-600,000 איש בשנה
2. יריחו	כ-300,000 איש בשנה
3. חברון	כ-260,000 איש בשנה
4. הרודיון	כ-90,000 איש בשנה
5. ואדי קלט	כ-140,000 איש בשנה
6. סבסטיה	כ-60,000 איש בשנה

הנתונים כוללים מבקרי חוץ ופנים.

1.5 מלימוד נתוני האזור ועיקרי הביקוש לתיירות במקום אנו למדים כי הפוטנציאל העיקרי לגידול מספר המבקרים מתמקד בתיירות בעלת ענין מיוחד באתרים ההסטוריים והדתיים המצויים בשפע באזור.

1.51 כיוון הפיתוח העיקרי המומלץ לאזור הוא ניצול מעבר המטיילים באזור, והארכת שהותם הממוצעת של התיירים והישראלים במקום. הארכת השהות הממוצעת באזור עשויה לתרום לסה"כ תועלת ענף התיירות בישראל.

1.52 אומדן פרלימינרי של הגידול במספר המבקרים נערך על פי נתוני הגידול הכלליים לתיירות ישראל ונתוני התיירות בשטח כיום:

1. אוכלוסית ישראל תגיע בשנת 1992 לכ-5,000,000 נפש, מתוכה כ-4,000,000 יהודים.

2. מספר התיירים שיבקרו בישראל יגיע לכ-2,000,000 תיירים, כשמתוכם 60% נוצרים ו-40% יהודים.

לפי אומדן זה יסעו בצירים העיקריים מטיילי חוץ ותיירי פנים, כמפורט:

ציר תנועה	מספר תיירים ומטיילים בשנה	מספר תיירים ומטיילים ביום
ירושלים - יריחו	1,100,000	3,300
יריחו - ים המלח	600,000	1,650
ירושלים - בית לחם	1,100,000	3,000
בית לחם - חברון	550,000	1,500
חברון - צומת שוקת	140,000	200
ירושלים - תל-אביב	2,500,000	7,000

1.53 אופיו הפיזי והגאוגרפי של האזור, הפרוש ברצועה צרה וארוכה לאורך מוקדי האוכלוסיה העיקריים של המדינה, משפיע ישירות על היקף פיתוח אמצעי האכסון

הממולצים בתכנית זו. קירבתם המיידית של ירושלים, חל-אביב, נתניה, טבריה, באר-שבע כמוקדי אוכלוסיה ותיירות קיימים מחד, ומאידך היקף הביקוש התיירי לישראל בשנים האחרונות, הביא לקביעה זהירה של היקף פיתוח אמצעי האכסון באזור בהיקף אשר יענה לדרישות של כ-280,000 לינות תיירים וכ-440,000 לינות ישראלים.

1.54 מומלץ כי לפיתוח הנ"ל ינתן הסיוע המירבי במסגרות הקיימות. התכנית ממליצה על פיתוח מודרג ומבוקר אשר יותאם לצרכים המתפתחים במשק ובתנועת התיירים לישראל, בטווח 10 השנים הבאות.

לצורך כך מוצע להקים צוות מעקב אשר יבחן התכנית ויחאימה לצרכים המתפתחים מידי שנתיים.

1.6 תכנית התיירות ליהודה ושומרון בנויה על יצירת מערך שלם של מוקדי תיירות בהירארכיה וברמות שונות, הנקבעת על פי רמת הנגישות והמיקום הטופוגרפי של כל אחד ממרכיביה, ביחס לכלל השטח וקשר הרוחב בינם ובין אזור השפלה.

התכנית המוצעת מתבססת על רשת כבישים המתוכננת לאזור וחיזוק קשרי מזרח-מערב, על ידי יצירת מסדרונות רוחב במתכונת פרוזדור הרוחב שאר הגיא - כביש יריחו. על פי התכנית יוצרו פרוזדורי ירק נטועים על כבישי הרוחב עד לפסגת ההר, בהם יתפתח חיק טבע פתוח לרווחת הנופש של תושבי השפלה והאזור, ויתוחם בהדרגה לאזורי קיט הררי.

בראש כל פרוזדור בפסגת ההר, בצמוד לאתרים ההיסטוריים, מוצע לפתח מוקדי תיירות ההרית. בכיוון מזרח, בהמשך הפרוזדור, ימוקמו תחנות יציאה לטיול רגלי, תחנות לטיולים רכובים - שהמשכס הוא שמורות הטבע המדבריות (ראה מפה מס' 9).

1.61 בשלב המידי מוצע לרכז את המאמץ בשני מסדרונות עיקריים:

1. מסדרון שמוקדו העיר אריאל שהוא מוקד ראשי לשומרון.
2. מסדרון שמוקדו התיירות העיקרי הוא בחברון והוא המסדרון העיקרי ליהודה והר חברון.

1.7 המלצות לפיתוח בשלב המידי

1.71 מלונאות

הקמתם של בתי המלון והאכסניות הוא עיקר בפיתוח הבסיס הכלכלי של תעסוקה בענף התיירות ומשיכת תיירים לתקופות ארוכות אל שטח התכנית.

1. מומלץ להקים שני בתי מלון, בני 80-100 חדר, האחד באריאל והשני בגוש עציון.
2. להגדיל את המלון בקרית ארבע להיקף דומה עם הוכחת כלכליותו.
3. לשפר עד לרמה מסוגלת על ידי הוספת מתקני נופש את האכסניה המסחרית בתקוע.
4. לעודד מנסדות ממלכתיים להקים בתי הבראה בשטחי התכנית.

1.72 פיתוח אתרי הביקור

פיתוח אתרי הביקור מייצג עבור התייר מרכיב חשוב ועיקרי מבין הגורמים המושכים לביקור בשטח התכנית כדי ליצור תמונת תשתית תיירות מפותחת מומלץ, בשלב המידי, לפתח כעשרים אתרי ביקור. האתרים המומלצים לפיתוח בשלב המידי הם:

1. יריחו	6. סבסטיה
2. חברון וסביבתה	7. בריכות שלמה
3. אתרי שכס	8. אתר הקרב בגוש עציון
4. ואדי קלט	9. מנזרי מרסבא והורקניה
5. תקוע הרודיון	10. מנזרי הירדן

11. ואדי אל מליה	16. חורש אום ריחן
12. שילה	17. ארובות
13. סוסיה	18. נחל שילה ומוקטע עבוד
14. הסרטבה	19. חורש אום-צפא
15. תל ערד	20. מיצפי נוף בשטח התכנית

1.73 פיתוח שמורות הטבע

פיתוח שמורות הטבע יעשה במקביל ובחפיפה עם פיתוח אתרי הביקור, מתוך מטרה לפתח את אותן שמורות טבע אשר להן פוטנציאל הביקור לתיירי חוץ ופנים הגבוה ביותר.

השמורות העיקריות הן:

1. ואדי קלט
2. ואדי אל מלוח
3. נחל קידרון ומר סבא במרכז
4. סרטבה
5. נחל חריתון והמערה בו
6. חורש אום ריחן
7. ואדי קנה (נחל שילה)
8. חורש אם צפה
9. ואדי ג'וז ועין אונקר
10. אזור הכפר רס כרכר ודיר עמר
11. ואדי עין ג'מע ונחל המעונות
12. ואדי זרקא טווחון וחורשת נבי עיט
13. עין דרא
14. דורא אל קרע
15. נחל דולב

1.74 פיתוח שטחי היער

1. עד שנת 1995 ידרשו כ-830 קמ"ר של יער לצרכי הנופש של האזורים הגובלים לצד מערב עם שטח התכנית וכ-300 קמ"ר לרווחת התושבים בשטח התכנית.
2. ביצוע מטרות היעור האחרות והרחבת השטח הנטוע בקצב הדרוש תחייב נטיעה של 6,000 דונם לפחות בשנה.
3. פיתוח שטחי היער יעשה על ידי מתן עדיפות לשטחי הנטיעה, היוצרים את תמונת מסדרונות התיירות בדרכים העולות אל גב ההר, כמפורט בתכנית, ובאתרי הביקור העיקריים.

1.75 מוצע להקים בשלב המידי כ-8 תחנות דרך:

1. על ציר יריחו - ירושלים - 2 תחנות;
2. על ציר בית לחם - חברון, במשטרת "המיקי מאוס" - 1 תחנה;
3. על ציר מצפה שלם - ים המלח, בהרודיון - 1 תחנה;
4. על ציר חוצה שומרות, בצומת תפוח - 1 תחנה;
5. על ציר חלמיש, בכניסה ליער אום צפה - 1 תחנה;
6. בגן הלאומי בסבסטיה - 1 תחנה;
7. בעיר חברון, ברובע היהודי - 1 תחנה;

1.76 בפיתוח מערכת הדרכים מומלץ בשלב המידי:

1. לפתח את כביש הרודיון-מעלה שלם ים-המלח לתנועת רכב תיירים.
2. לסלול כביש מחבר בין מעון, כרמל והאתר בסוסיה, ליטא ולכביש המחבר את הישובים החדשים בספר המדבר.
3. לסלול את הכביש המחבר את יער אום צפא בקטע הכביש המחבר לישוב עופרה מהכפר וברוד.
4. להכשיר את הדרך הרומית היורדת לעין קלט למעבר רכב נושא תיירים.
5. לפתח את הדרכים המובילות למנזר מר סבא, מארטס ומעבודיה.

1.77 בפיתוח מסלולי הטיול הרכוב והרגלי מומלץ בשלב המידי לתאם ולאשר את מסלולי הטיול העיקריים המומלצים בתכנית עם גורמי צה"ל בשטחי אש, הן במדבר יהודה והן במורדות המזרחיים של השומרון.

מומלץ לפתח באכסניה בתקוע ובשילה מכז לטיולי מדבר רכובים (גמלים וסוסים), ולהקים מרכזי מבקרים ב: -

1. אלון שבות, בפסגת ג'בל כביר;
2. בשילה, בסמוך לאתר הביקור שם;
3. ביער אום צפא;
4. על דרך ירושלים-יריחו, בסמוך לוואדי קלט;
5. במשטרת המיקי מאוס, על ציר ירושלים-חברון;
6. בתקוע או בהרודיון, סמוך לאתר;
7. בחברון העיר, ברובע היהודי;

1.78 פעולות שילוט וסימון הטיולים היא מן הפעולות החשובות בטווח המידי. אין טעם בפיתוח אתרי הביקור ודרכי הטיול ללא שילוט מכוון של מסלולים על פי נושאים או מסלולי טיול מומלצים.

בשלב המידי מומלץ ליצור שפת שילוט אחידה לכל שטח התכנית, אשר מרכיביה יהיו הכוונה לאתרי ביקור סימון מסלולי טיול על פי נושאים שיבחרו בלימוד מדויק. השקעה גדולה בנושא זה, בטווח המידי, תביא לפתיחת האזור למטיילים רבים.

1.8 היקף ההשקעות הכרוך בביצוע השלב המידי

עיקר הכספים המושקעים בשלב המידי חייב להיות מכוון לפיתוח תשתית התיירות. מוצע בשלב המידי ליחד תוך חמש שנים את הסכומים הבאים:

6,000,000	1. הכשרת כ-20 אתרי ביקור - 300,000 דולר לאחר
2,000,000	2. בניית תשתית לכ-8 תחנות דרך - 250,000 דולר לתחנה
4,000,000	3. נטיעת 6,000 דונם יער בשנה ופיתוח שמורות טבע
<u>3,000,000</u>	4. שלוט ופרסום מסלולי הטיול בשטח התכנית
15,000,000 דולר	ס"ה השקעה בטווח מידי

כן ידרש סיוע לגורמים מסחריים בהקמת הפרוייקטים אשר היקף ההשקעות הכולל בהם מפורט להלן:

3,600,000 דולר	1. הקמת שני בתי מלון של 80-100 חדר
900,000 דולר	2. תוספת לפיתוח המלון בקרית ארבע
700,000 דולר	3. תוספת לפיתוח האכסניה במקוע
5,000,000 דולר	4. פיתוח מבני תחנות הדרך

אופן הסיוע וחלקם של הגורמים שאינם מסחריים יקבע על פי המדיניות המקובלת וסדרי העדפה שיקבעו על פי התכנון המפורט של הפרוייקטים.

היקף ההשקעות איננו כולל סלילת הדרכים והוצאות השווק. מומלץ לשתף פעולה עם הגורמים המיישבים להעדפת סלילת אותן דרכים הקשורות בשלב המידי של התכנית. כמו כן אינו כולל פרוייקטים מסחריים על ידי יזמים פרטיים.

1.9 לצורך הפעלת התכנית והמשך פיתוחה מומלץ להקים צוות מעקב קבוע, אשר ילווה, יעדכן ויקבל נתונים שוטפים לגבי התכנית.

1.10 מומלץ להכין את הסקרים הבאים, הדרושים לעדכון מלא של התכנית:

1. נוהגי הנופש של האוכלוסיה הערבית ומבקרי הגשרים.
2. ספירת תנועת התיירים והמבקרים באתרים ובצמתים הראשיים.
3. קביעת סדרי גודל להוצאה של התיירים בשטחי התכנית.
4. קביעת סקר כללי להרגלי נופש של אוכלוסית מדינת ישראל בתקופות השונות, ביחס לשטחים ואתרים ביהודה ושומרון.

פרק 2: כללי
=====

2.1 יעדי התכנית

תכנית התיירות ליהודה ושומרון חותרת להשגת היעדים הבאים:

- 2.11 הרחבת הבסיס הכלכלי של ההתיישבות באזור על ידי יצירת מקורות תעסוקה נוספים.
- 2.12 הרחבת והעשרת תשתית התיירות הכללית של מדינת ישראל.
- 2.13 פתיחת האזור בצורה מאורגנת ורחבה לתיירות ונופש לתושבי המדינה ולתיירי חוץ על ידי יצירת מגוון אתרי משיכה ומסלולי טיול.
- 2.14 הכנת רזרבת שטחים ושריונם לפיתוחה של תשתית התיירות בטווח הארוך.
- 2.15 יצירת מסגרת על לפעולות פיתוח של גורמים ממשלתיים וגורמים פרטיים בפיתוח ענף התיירות בשטח התכנית.

2.2 מטרות התכנית

כדי להשיג יעדים אלו נקבעו המטרות הבאות לתכנית:

- 2.21 הכרת המצאי ויצירת "מילון" הכולל מספר רב ככל האפשר של אתרי ביקור הקיימים בשטח.
- 2.22 הכרת והגדרת אמצעי התיירות הקיימים בשטח הכוללים את סוגי הביקוש לתיירות ואמצעי האכסון הקיימים.

2.2.3 יצירת רשימת המלצות לפיתוח פיזי אשר תכלול הגדרות לפיתוח:

- א. מוקדים לפיתוח אמצעי אכסון;
- ב. סדר העדפה בפיתוח אחרי הביקור;
- ג. פיתוח שטחי היער ושמורות הטבע;
- ד. פיתוח שרותי הדרך לתיירים;
- ה. פיתוח ושילוט מסלולי הטיול;

2.2.4 יצירת אומדן לפיתוח המידי.

2.2.5 המלצות לארגון והערכות לעתיד.

בשל לוח הזמנים הקצר והצוות המצומצם אשר עמד לרשות התכנית, נקבע כי לתכנית יוגדרו שני טווחי פעולה:

1. טווח מידי - שמטרתו להגדיר סדרה של פעולות מידיות אשר יגרמו לפתיחת האזור לתיירות.
2. טווח רחוק - אשר יקח בחשבון את מלוא הפוטנציאל של השטח לפיתוח תיירות, ללא מיגבלות תקציביות או אחרות.

2.3 הגדרת גבולות שטח התכנית

תכנית האב לתיירותליהודה ושומרון משתרעת בשטח התחום על ידי הירדן במערב עד איזור שטח המועצות המקומיות תמר ומגילות וחוף ים-המלח (שטח תכנית זו תוכנן במסגרת עבודתם של האדריכלים ליטסדורף-גולדנברג). בדרום, גבול התכנית הוא כביש באר-שבע - ערד. ממערב גבול התכנית הוא גבול שביתת הנשק 48, למעט שטחי ההפקר אשר סופחו למועצות (בתחום ישראל של גבולות 67) הסובבות את שטח התכנית.

שטח התכנית בקונקסט הארצי

2.4

תכנית מס' 6 מביאה את גבולות התכנית ומוקדי התיירות העיקריים הקיימים הצמודים לשטח התכנית מצפון טבריה וחיפה, ממערב נתניה, תל-אביב והרצליה, ומדרום - אשקלון ובאר-שבע. במרכז שטח התכנית מצוי מוקד התיירות העיקרי למדינת ישראל - ירושלים. שני טווחי מרחק מסומנים על התכנית. טווח מידי אשר כולל את מרחק ההשפעה המידי של המוקד עד 20 ק"מ נסיעה וטווח של עד שעה נסיעה.

2.4.1 הטווח הקצר של מוקד ירושלים כולל בתוכו שטחים מן התכנית; הר גילה וגבעון ומעלה אדומים כחלק מן הפריפריה בצפון, בדרום ובמזרח. גוש עציון נושק לשולי המוקד בדרום. בטווח הארוך של עד שעה נסיעה ניתן לכסות את רוב שטח התכנית, צפונה או דרומה.

2.4.2 ממוקדי התיירות לחוף היס, בנתניה, הרצליה ותל-אביב, ניתן להגיע במרחק שעה נסיעה על חוצה שומרון עד בקעת הירדן ולחלקים רחבים משטחי בנימין ושומרון.

2.4.3 בדרום מבאר-שבע, במרחק של עד שעה נסיעה ניתן לצאת אל כל חלקו הדרומי של שטח התכנית, הר חברון ויהודה. איזור זה כולל את לוציפר, כרמל, סוסיה, כפרי ספר המדבר וחברון.

חלוקת השטח לחטיבות נוף

2.5

שטחה של מדינת ישראל בגבולותיה הגאוגרפיים מתחלק לרצועות צפון-דרום: שפלת החוף, איזור הגבעות הפנימי, גב ההר, המדבר ומדרון ההר המזרחי ובקעת הירדן. אזור התכנית משתרע בעיקר על שדרת ההר המרכזית וחלק מבקעת הירדן.

2.5.1 גיאומורפולוגיה

הרי יהודה והרי השומרון מהווים את שדרת ההר המרכזית, אם כי השיאים הטופוגרפיים זהים פחות או יותר בין שני האזורים (בהרי יהודה - אזור חלחול - 1020 מטר, ובהר שומרון - בעל חצור - 1026 מטר), קיימים הבדלים ביניהם. הרי יהודה וחברון מאופיינים על ידי בנת הר אחידה, ללא אוכפים או שלוחות רבות, ואילו במת ההר בשומרון מבוותרת יותר ובה סידרת עמקים החסרה בהרי יהודה. בהרי יהודה וחברון החתך הטופוגרפי מציג אסימטריה כדלקמן: מדרון תלול כלפי מערב ומדרון מתון כלפי מזרח. בהרי השומרון מצב האסימטריה הפוך: המדרון התלול פונה כלפי מזרח ואילו המדרון המתון כלפי מערב.

2.5.2 גיאולוגיה

כיסוי המסלע בשני חבלי ארץ אלו דומה. בשומרון בולט המעבר משכבות הקנומן בדרום ובמרכז, היוצרות סלעי גיר קשים ודולומיט לקירטון של הסנון והאאוקן בצפון (כל האזור בין סבסטיה לג'נין הינו סינקלינה). לעומתם, הרי חברון יותר מונוליטיים, כאשר גב ההר בנוי כולו משכבות מתקופת קנומן וטורון. בשומרון ישנן גם חשיפות עמוקות לשכבות קדומות עד תקופת היורה (בבורג' מלוח החשיפה העמוקה ביותר בכל שדרות ההר). בהרי יהודה אין חשיפות כאלו. שוני גיאולוגי נוסף קיים בשומרון על ידי המצאות אבני חול ומחשופים וולקניים מתקופת הקרטיקון התחתון.

2.5.3 אקלים וצומח

בשומרון קיימים משקעים רבים יותר מאשר בהרי חברון, והדבר משפיע על חברות הצומח ועל החקלאות. הצומח המאפיין את השומרון הינו חורש ים תיכוני: אלון מצוי, אלה ארץ-ישראלית, צומח בתת הספר במזרח; חרוב, אלת המסטיק, סירה קוצנית וחדירות של צמחיה סהרו סינדיות וסודנו דיקניות. בהרי חברון

חברות הצומח דומות, אך הצמחיה דלה יותר. המעבר לצמחיית ספר המדבר מתרחש בהרי חברון, לא כלפי מזרח - מדבר יהודה, אלא גם כלפי דרום - בקעת באר שבע ומשם. בגידולים החקלאיים בהרי חברון שולט הגפן, בהרי שומרון עד שכס - הזית, ומשומרון עד ג'נין - השקד.

2.6 חטיבות הנוף בשומרון

2.6.1 צפון מזרח השומרון

האזור הקודם ביותר מבחינה גיאולוגית ובו קווי שבירה והעתקה חזקים שיצרו "גראבנים" ו"הורסטיים" המבחרים את השטח לגושי משנה. בשל מבחרי הבקעות בכיוון הרכס חודר אוויר לח ממעבר והמדבר נסוג מזרחה. באזור זה באים לידי ביטוי בתות הספר; חרוב - אלת המסטיק.

2.6.2 גוש גריזים עבל

איזור בעל אופי של סינקלינה, שהפסגות הבולטות בו הר גריזים ועיבל הם הרי משאר, בבקעות; המסלע אופייני לתקופת האאוקן. באזור אחת הצמתות החשובות בכל ארץ ישראל, שהיא בקעת שכס ובקעת המכמתת. במוקד הצומת בירת השומרון - שכס.

2.6.3 הרי אמיר (הרי אום אל פחם)

נוף קירטוני, גבעות מתונות, עמקים נרחבים ובהם ישובים חקלאיים רבים. הגידולים החקלאיים על גבעות הרנזינה הם שקדים, משמש ושיזף, בעמקים - חיטה וגידולים אחרים. האזור היה מכוסה בעבר בחורש של אלון מצוי, אלה ארץ-ישראלית ואלון התבור. שמורת היער באום ריחן מאפשרת לנו לעמוד על הצומח הפוטנציאלי באזור זה.

2.6.4 ספר השומרון

גבולו המערבי נקבע לאורך האיזוהיטה של ה-400 מ"מ, נופו של האזור נקבע על ידי מערכת העתקים שכיוונם העיקרי הוא צפון-מערב דרום-מזרח. המסלע: סלעי גיר ודולומיט. בבקעת הירדן: אדמה אלובלית. מערכת נחלים תלולה, בעלת אופי קניוני, מבחרת את האזור בכיוון מערב מזרח. הצומח: חלקו שרידי חורש ספר ים תיכוני, אלה אטלנטית, שקד קטן עלים, עוזרד קוצני וקידה שעירה. בבקעת הירדן צמחים טרמופיליים: רותם, שיזף השיח. במספר אזורים שולטת בתת הספר של חרוב ואלת המסטיק עם מרכיבים ערבתיים רבים.

2.6.5 מרגלות הרי השומרון

מערב השומרון בנוי שלוחות מאורכות ממזרח למערב, המורכבות מגיר דולומיטי מתקופת הקנזמן והטורון ויוצרים תנאי עבירות קשים בכיוון צפון-דרום, ואילו בכיוון מערב-מזרח קיימים מספר מעברים רב. הצומח המצוי כאן הינו בתה של סירה קוצנית וזקנן שעיר ומספר שרידים של חברת החרוב ואלת המסטיק. באזור עיירות וכפרים גדולים מאד.

2.6.6 השומרון הדרומי - הר בית אל

מורכב משלוחות צרות היורדות מערבה מקו פרשת המים הארצית באפיקים העמוקים היוצרים נוף מבוחר וציורי מאד.

על שכבות החוואר קיימת חקלאות עשירה, והודות לכמות המשקעים הגבוהה יש באזור מעיינות רבים. בעבר היה באזור כיסוי של חורש ים-תיכוני, אלון מצוי ואלה ארץ-ישראלית, אך חורש זה פינה מקומו לעצי זית, תאנה, גפנים ועצים אחרים וכן חיטה. באזור נוף מדרגות חקלאי ציורי וכן שרידים רבים של קברי שיך, שרידי חורש טבעי בקרבם, וכן כפרים ציוריים רבים.

2.6.7 סבסטיה - ערבה

מערכת של שלוחות מתונות היורדות מערבה למישור החוף, וביניהם עמקי נחלים רבים ושטחים (נחל חדרה), אזור של חלופין ליתולוגיים בין קרטונים רכים לסלעי גיר קשים. שרידי חורש ים-תיכוני ובתות ספר גדלות באזורים בהם בורא החורש הים-תיכוני.

2.6.8 אזור עמקי פרשת המים

סדרת עמקים סגורים, ספק טקטוניים ספק קרסטיים, יוצרים טופוגרפיה מיוחדת של בריחים טופוגרפיים מוגבהים ועמוקים, בעלי אדמת סחף אלובילית מעובדים באינטנסיביות: עמק שילה, עמק לבונה, עמק המכמתת. האזור מצויין על ידי המעברים הטופוגרפיים החריפים. הישובים בבמת ההר ממוקמים בשולי העמקים.

2.7 חטיבות הנוף בהר חברון

2.7.1 במת ההר

במה אחידה מבחינה טופוגרפית, בגובה ממוצע של 900-1,000 מטר, ללא אוכפים או בליטות, רוחב הבמה 3-5 ק"מ. אזור מובהק של גידול גפן. רוב אוכלוסית הר חברון מתגוררת בבמת ההר, ולכן השטח בעל אופי מבונה בחלקים רבים. בחטיבה זאת הריכוז העשיר ביותר של מעיינות בהר חברון.

2.7.2 השפולים המערביים

כפיפה חריפה של ההר מערבה כלפי השפלה יוצרת מתלולים. במיוחד בולט באיזור נבי דניאל וגוש עציון. מסלע גירני קשה יוצר מורפולוגיה של טרשונים, ערוצי נחלים עמוקים ולעתים קניונים. האזור מעובד בצורה חלקית, הישובים ערוכים בראש הכפיפה או למרגלותיה. מצפי נוף מרשימים מנקודות ישוביות שבראש הכפיפה כגון: תפוח, בית כחל ודורה.

2.7.3 השפולים המזרחיים

מדרגת כפיפה חריפה כלפי מדבר יהודה, מסלע קשה בעיקר גיר ודולומיט. מצפי נוף מרשימים לכיוון מדבר יהודה, ים המלח והרי מואב, לוציפר - בני נעים. צמחיית ספר מדבר מובהקת באזור, מעבר מחקלאות של בוסתנים לחקלאות של מקנה וגידולי שעורה. שפע של אתרים ארכיאולוגיים מקראיים וביזנטיים.

2.8 פרישת הישובים (מפה מס' 2)

תכנית ההתיישבות לשטח יהודה ושומרון בנויה על שלושה סוגי התיישבות עיקריים:

א. התיישבות פרברית למרכזי הישוב ברצועת החוף, במרחקי נסיעה למקורות התעסוקה הקיימים, בעיקר במדרונות המערביים של שטח יהודה ושומרון, ובאזור הדרומי של הר חברון כפרבר לבאר-שבע.

ב. התיישבות על גב ההר מרוחקת ממוקדי הישוב היהודי וחסרת מקורות יצור טבעיים.

ג. התיישבות במדרונות המזרחיים ובבקעת הירדן, שפרנסתה העיקרית על חקלאות בשטחים בבקעת הירדן.

ההתיישבות הערבית בשטח התכנית מתרכזת לאורך גב ההר ובמדרונות המערביים הפוריים. לאורך גב ההר התפתחו המוקדים העירוניים העיקריים של ישוב זה בג'נין, שכם, רמאלה, ירושלים, בית-לחם וחברון.

התיירות באזור מבוססת על מרכזים עירוניים אלו. התבססותה של הנצרות והיהדות המודרנית על ההסטוריה של ממלכת יהודה גרמו לכך כי החלק הדרומי של שטח התכנית בהר חברון וביהודה התפתחו יותר כאתרי ביקור לצליזנות

מאשר החלק הצפוני - השומרון. בית-לחם וחברון הן המפותחות מכל הערים בתכנית כמוקדי ביקור. לרמאלה בצפונה של ירושלים היסטוריה של עיר נופש.

מבחינת פיתוח התיירות יש לדאוג לפיתוחם של מפעלי תיירות בהתיישבות היהודית, אשר לה אין מקורות תעסוקה טבעיים, ומצד שני מצויה בקירבה לאתרי הביקור ההסטוריים בסקטור הערבי. יש לפתח את אותם מוקדים עירוניים אשר בס אינן פיתוח היום.

מערכת הדרכים

2.9

מערכת הדרכים בתכנית מתבססת על מערכת דרכים היסטוריות, כשהמרכזית שבהן היא דרך גב ההר מנצרת-עפולה לג'נין-שכם-רמאלה-ירושלים, ומשל לבית לחם-חברון-באר שבע. דרך זו היא העתיקה והחשובה ביותר באזור. דרך זו מחברת את הישובים לאורכה, הקיימים באופן רצוף לאורך כל תקופות ההתיישבות.

דרך נוספת, צפון-דרום, היא זו העוברת בבקעת הירדן, דרך טבריה-בית שאן-יריחו-עין גדי-מצדה-עין בוקק-הערבה. דרך זו משמשת כציר התנועה המזרחי העיקרי לרוב התיירות בארץ, בדרכה למוקדי התיירות בטבריה ובמצדה. רשת הדרכים מורכבת ממספר צירי רוחב מזרח-מערב, הראשי שבהן הוא ציר תל-אביב-ירושלים-יריחו, ואשר עליו עוברת כל התיירות לישראל, הן בדרכה לירושלים והן בדרכה מזרחה אל בקעת הירדן.

צירי רוחב נוספים הם מצפון לדרום:

1. ציר חדרה-משולש-מבוא דותן-סבסטיה-טובס-מחולה;
 2. ציר נתניה-טול כרם-שכם-צומת הבקעה-דמיה;
 3. ציר כפר סבא-קלקיליה-שכם-וחיבור לכביש היורד לדמיה;
 4. ציר חוצה שומרון-רמת השרון-ראש העין-אלקנה-אריאל-מעלה אפרים-פצאל.
- ציר זה הוא ראשי לצפון התכנית.

5. ציר יהוד-נוה צוף-ג'פנה-בעל חצור-יריחו;
6. ציר בית נחמיה-עין קוניה-רמאלה-עפרה-יריחו;
7. ציר מעלה בן שמן-בית חורון-קלנדיה-חיזמת-מישור אדומים-מצפה יריחו-כביש הבקעה;
8. ציר גדרה-נתיב הל"ה-גוש עציון-תקוע-מעלה שלם;
9. ציר אשקלון-קרית גת-בית גוברין-חברון-תקוע-הרודיון-מעלה שלם.

במערכת הכבישים המתוכננת יתווספו צירים חשובים נוספים. העיקרי שבהם, בכיוון צפון דרום, הוא כביש אלון הסלול עד צומת מעלה אדומים, והמשכו המתוכנן ומבוצע בחלקים, כביש מס' 80 דרומה על חיבורו לכביש באר-שבע - ערד.

במסגרת פיתוח הכבישים יפותחו ציר רמת השרון-פצאל, על ידי מספר תוואים מקצרים לציר חוצה שומרון העיקרי.

כביש מעלה חורון יפותח כדרך הראשית מתל-אביב לירושלים, ומשם ליריחו ויחצה את הירדן. כביש אשקלון-קרית גת-חברון-תקוע-הרודיון-מעלה שלם יפותח כחוצה יהודה המרכזי.

פרק 3: תיירות לאזור
=====

3.1 התיירות הקיימת באזור

אופן הביקור באזור התכנית מתחלק לארבע קבוצות עקריות, על פי סדר חשיבותן:

1. מבקרים בכלי רכב לטיולים בני יום;
2. טיולי רגל;
3. תיירים המתאכסנים בשטח במלונות ובבתי ספר שדה;
4. תיירות מבקרי הגשרים בתקופות הקיץ.

3.1.1 תיירות בכלי רכב

קבוצה זו מתחלקת לשלוש קבוצות עיקריות:

1. תיירות של קבוצות יום מאורגנות באוטובוסים, תיירי חוץ ופנים;
2. תיירות יום ברכב פרטי;
3. תיירות טיולי המדבר הממונעים;

1. תיירות של קבוצות מאורגנות עד יום אחד באוטובוסים

רוב תיירות החוץ המגיעה לשטח התכנית מגיעה בקבוצות של תיירים היוצאים ממרכזי התיור באוטובוסים לטיולים בין חצי יום בשטח, או בקבוצות העוברות בשטח בטיולים בדרכם מירושלים ולירושלים. מפה מס' מצביעה על מסלולי התיור המאורגן העיקריים בשטח התכנית.

ציר הטיול העיקרי בשטח התכנית הוא הציר ירושלים-יריחו. בציר זה מוערכת תנועת המטיילים בכ-50% מכלל התיירים המגיעים למדינת ישראל.

מיריחו יוצאים שני צירי הטיול על כביש הבקעה:

- א. צפונה, דרך כביש הבקעה לטבריה.
- ב. דרומה, דרך הכביש לאורך ים המלח, לקומרן ולמצדה.

בראשון עוברים כ-300,000 תיירי חוץ בשנה, ואילו בשני עוברים כ-300,000 תיירים המגיעים למצדה וכ-200,000 תיירים המגיעים ומתעכבים בקומרן.

ציר: תנועה עיקרי, הנופל בחשיבותו משניים אלו, הוא ציר ירושלים-באר שבע. כמחצית התיירים המבקרים בארץ מבקרים גם בבית לחם (כ-600,000). מספר כזה יורד בציר בית לחם-חברון ומגיע לכ-200,000 בשנה, וכמות קטנה מזו מגיעה עד באר שבע בימי השוק בימי חמישי, בדרכה למצדה.

רוב המטיילים המגיעים לשטח התכנית הם מטיילים היוצאים לטיולים בני יום מירושלים. מטיילים אחרים המגיעים לשטח בטיולים היוצאים מאזור המלונות בים המלח בדרכם לירושלים וטיולים היוצאים מאילת, מתל-אביב ונתניה.

ציר גב ההר, היוצא צפונה מירושלים, כמעט אינו משמש את התיירות המאורגנת, ומספר האוטובוסים העוברים בו קטן ביותר ביחס לכמות הכללית.

2. תיירות יום ברכב פרטי

תיירות מבקרי היום ברכבם הפרטי הם נופשים ישראלים היוצאים לטיול, בעיקר בימי הנופש - בשבתות ובחגי ישראל. בימי השבוע יוצאים לשטח תיירי חוץ במכוניות שכורות ונופשים בתקופת חופשת הקיץ.

תיירים אלו מהווים כ-60% מן התיירים המבקרים בשטח התכנית. חלקה של תיירות החוץ בקבוצה זו קטן ביותר. המבקרים בסוג זה של תיירות באים מכל חלקי הארץ, בעיקר מירושלים, מישור החוף והשפלה, ומאזורים המרוחקים עד מרחק נסיעת יום טיול מלא הלוך וחזור.

מפה מס' // מראה את דרכי הנוף העיקריות בשטח התכנית.

3. תיירות טיולי המדבר הרכובים

שוק התיירות לטיולים באתרי הרפתקאות ונופים מיוחדים הוא שוק הולך וגדל בעולם. שוק זה הוא הפוטנציאל לגידול במספר המטיילים בטיולי המדבר באזורנו. נספח מס' 1 מביא נתונים על התפתחות תיירות המדבר והמניעים בבחירת נופש זה.

למרות המספרים הגדולים המצויים בשוק זה יש לציין כי:

1. התיירות לישראל היום אינה מתאפיינת על ידי ביקורים מסוג זה. עיקר התיירות, כ-70%, הוא בתיירות קלאסית, ביקורי קרובים וצליינות.
2. התחרות על שוק זה היא עם ארצות ואתרים מובהקים לתיירות זו באזורים בלתי מפותחים ומרוחקים משוק התיירות הפוטנציאלי, כגון: יערות אפריקה, הרי מרכז אסיה, מדבריות הסהרה, שטחי הנהרות והג'ונגלים באמריקה הדרומית, יערות צפון-מזרח קנדה, שטחי אלסקה ומקומות אחרים.
3. מקומות אלה הם בלתי מפותחים ומרוחקים. דמויה של ישראל הוא של ארץ מפותחת יחסית.
4. אזורי מדבר יהודה והנגב, שהם זירת ההתרחשות היחידה לטיול זה, מצומצמים ונמצאים בתחרות קשה ככאלה עם גורמים אחרים, כגון צה"ל והתיישבות החדשה.

היקף תיירות המדבר במדינת ישראל היום מצומצם ביותר, כ-200,000 תיירים בשנה. כ-11,000 מתיירים אלו מובאים על ידי "רכב ספרי" (נאות הככר). ההוצאות לקידום המכירות של טיולים אלו בארצות חוץ מחייב השקעה של כ-60% מערך הטיול.

3.1.2 טיולי רגל

מסורת טיולי הרגל, אשר התפתחה באזור, מבוססת על מסלולי טיול אשר התפתחו בתקופת טרם קום המדינה ובתנועות הנוער. טיולים כגון חציית מדבר יהודה; טיולים למצדה, טיול העולה מבית גוברין לגוש עציון, כל אלה הם טיולים בעלי

מסורת ארוכה. באזור השומרון, בגלל ההסטוריה של סכסוכים בין יהודים לערבים עוד לפני קום המדינה, התפתחו פחות טיולים מאשר באזור מדבר יהודה ודרום הר חברון.

מפה מס' 11 מציגה את מסלולי הטיול העיקריים באזור התכנית.

קיים מעקב של החברה להגנת הטבע אחר מספר המבקרים, מטיילי הרגל, ביהודה ושומרון. המעקב הוא אחר הקבוצות החייבות באישור הטיול: קבוצות נוער מבתי ספר, תנועות נוער ומרכזי תרבות מקומיים (מתנס"ים). על פי נתונים אלה אושרו מספטמבר 1980 עד יוני 1981 טיולים לכ-153,000 מטיילים, כמפורט להלן:

טבלה מס' 1: נתוני מספר המטיילים הרשומים (על פי החברה להגנת הטבע)

חודש	תלמידים	מבוגרים
ספטמבר	14,508	3,805
אוקטובר	10,270	3,960
נובמבר	16,990	7,285
דצמבר	19,600	10,025
ינואר 1981	17,505	6,096
פברואר	16,027	5,395
מרץ	23,600	4,125
אפריל	2,456	375
מאי	210	245
יוני	-	255

בשנת 1981-1982 (מספטמבר עד יוני 1982) אושרו 3,470 טיולים, אשר לגביהם לא נערך סיכום סופי. בממוצע טיילו בטיולים אלו כ-60 איש, וכמות המטיילים המוערכת לתקופה זו היא 200,000 מטיילים.

קבוצה זו מהווה כ-65% מכלל המבקרים ביהודה ושומרון. שאר המבקרים באים משלוש קבוצות עיקריות:

1. טיולי החברה להגנת הטבע וארגונים אחרים;
2. טיולים פרטיים;
3. סיורים של בתי ספר שדה באזור.

טבלה מס' 2: מספר המטיילים בבתי ספר שדה באיזור וסביבותיו

9.81-8.82	9.80-8.81	9.76-8.77	
	19,103		כבר עציון
	29,021	13,107	הר גילה
			עפרה
12,800			מעלה אפרים
	12,531	12,592	עין גדי*
	17,112	16,663	באר שבע*

3.1.3 אמצעי האכסון הקיימים בשטח

בקבוצה זו שתי קבוצות עיקריות:

1. בתי ספר שדה ואכסניות, שהן עיקר האכסון בסקטור היהודי;
2. מלונות ואוספיסים נוצריים, שעיקרם בסקטור הערבי.

1. בתי ספר שדה ואכסניות

בשטח התכנית קיימים ארבעה בתי ספר שדה ומספר מדרשיות ואכסניות. בתי הספר נמצאים במעלה אפרים, בעפרה, בהר גילה ובכפר עציון. קיימות מדרשיות לידיעת הארץ בשבי שומרון, בקדומים ובקרית ארבע. כן קיימת אכסניה בלתי מסווגת בתקוע. מובאים בזה נתונים לגבי התפוסה של מוסדות אלו. כמו כן מובאים

נתונים לגבי בתי ספר שדה בהיקף התכנית, המשמשים בסיס יציאה לטיולים בשטח התכנית.

טבלה מס' 3: שיעור התפוסה בבתי ספר ובאכסניות

שם ביה"ס	מספר מיטות	סה"כ לינות אפשריות	סה"כ לינות בפועל				
			1978	1979	1980	1981	1982
מעלה אפרים	120	45,625	-	-	1,397	13,256	11,196
עפרה	116	42,340	-	-	5,000	6,000	
הר גילה	235	93,075	20,658	31,283	31,977	35,874	
מדרשת שבי שומרון	60	21,900	-	7,100	8,000	8,000	12,800
כפר עציון	190	69,350	13,177	16,504	18,363	21,174	
מדרשת חברון	93	33,945	-	-	-	8,300	11,200
אכסניה בתקוע	150	54,750	-	-	14,100	17,200	18,300

על-פי נתונים שנתקבלו מגורמי האכסון.

טבלה מס' 4: שעור התפוסה בבתי ספר ובאכסניות (באחוזים)

שם בית הספר	9.77-8.78	9.78-8.79	9.79-8.80	9.80-8.81
מעלה אפרים	-	-	3%	29%
עפרה	-	-	12%	14%
הר גילה	22%	34%	34%	38%
כפר עציון	19%	23%	26%	30%
מדרשת שבי שומרון	-	32%	36%	36%
מדרשת חברון	-	-	-	27%
אכסניה בחקוע	-	-	28%	32%

מן הנתונים לעיל קיימת מגמת עליה בשעור התפוסה בבתי ספר שדה ובאכסניות.
התפוסה הממוצעת בשנת הנתונים האחרונה היא כ-30%.

2. בתי מלון ואמצעי אכסון אחרים

רוב אמצעי האכסון הקיימים בשטח מצויים בסקטור הערבי.
מובאים בזה נתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וקמ"ט חיירות.

טבלה מס' 5: טבלת בתי מלון ביהודה ובשומרון

1981	1980	1979	1978	1977	1976	
15	15	18	18	20	22	בתי מלון פתוחים
187	196	217	214	242	272	חדרים
483	486	534	518	593	364	מיטות
16,902	14,186	20,318	21,292	28,470	30,200	אורחים
33,422	35,855	45,540	53,811	52,550	63,105	לינות סה"כ
9,183	9,945	9,775	13,799	5,977	5,392	בית לחם ובית ג'אלה
13,419	12,974	15,664	18,513	22,399	23,599	שכם וג'נין
5,029	4,946	8,252	10,498	9,430	14,428	חברון ויריחו
5,792	7,990	11,849	11,001	14,804	19,686	רמאללה ואל בירה
19.0	20.2	23.4	28.5	24.3	27.3	אחוזי התפוסה

נתוני קמ"ט תיירות למפעלי התיירות הקיימים בשטח:

1. בית לחם

א. 9 בתי מלון לפי הפרוט:

חדרים	מיטות	
80	160	2 מלונות 3 כוכבים
75	158	3 מלונות 2 כוכבים
23	59	2 פנסיונים מדורגים
17	37	1 פנסיון בלתי מדורג
195	420	סה"כ

ב. 58 חנויות לתיירים מוכרות

ג. 9 רוכלים מוכרים

ד. 24 מורי דרך

ה. 6 סוכני נסיעות

2. רמאללה

א. 6 בתי מלון לפי הפרוט הבא:

<u>חדרים</u>	<u>מיטות</u>
18	34
24	66
5	18
חסרים	נתונים
<u>47</u>	<u>118</u>

1 מלון 3 כוכבים

2 פנסיונים מדורגים

1 פנסיון בלתי מדורג

2 פנסיונים בלתי מדורגים

סה"כ

ב. 4 חנויות מוכרות לתיירים

ג. 2 מורי דרך

ד. 13 סוכני נסיעות

3. שכס

א. 5 בתי מלון לפי הפרוט:

<u>חדרים</u>	<u>מיטות</u>
16	28
26	84
42	112

1 מלון - 1 כוכב

4 פנסיונים בלתי מדורגים

סה"כ

ב. 3 חנויות מוכרות לתיירים

ג. 4 סוכני נסיעות.

4. יריחו

א.

חדרים מיטות

33 55

2 פנסיונים בלתי מדורגים

ב. 13 חנויות מוכרות לתיירים

ג. 1 סוכן נסיעות

5. חברון

א.

חדרים מיטות

23 61

2 פנסיונים מדורגים

ב. 13 חנויות לתיירים

ג. 1 סוכן נסיעות

6. טול כרם

1 סוכן נסיעות

7. ג'נין

חדרים מיטות

4 17

1 פנסיון בלתי מדורג

טבלה מס' 6: סכום מספר החדרים והמיטות בבתי מלון ופנסיונים

ביהודה ושומרון

הישוב	חדרים מדורגים	סה"כ חדרים	מיטות
בית לחם	155	195	420
רמאללה	42	47	118 (לא כולל שני פנסיונים)
שכם	16	42	112
יריחו	-	33	55
חברון	-	23	61
ג'נין	-	4	17
סה"כ	213	344	783

מקומות אכסון בישובים יהודיים

קרית ארבע	מלון עם 42 חדרים
גוש עציון	אכסניה עם 190 מיטות
הר גילה	בית ספר שדה עם 225 מיטות
מעלה אפרים	בית ספר שדה עם 125 מיטות
עפרה	בית ספר שדה עם 120 מיטות
מדרשת חברון	93 מיטות
מדרשת שבי שומרון	60 מיטות
אכסניה בתקוע	60 חדרים

מובאת בזה רשימה חלקית של הבקשות אשר הופנו למשרד התיירות להקמת מתקני אכסון

ביו"ש:

1. אריאל פרוייקט בשם אשל השומרון, מלון נופש בדרגת 3 כוכבים של 100 חדרים ותחנת דרכים.
2. קדומים מלון קטן במבנה קיים, ובצמוד כפר נופש במסגרת מדרשת ארץ ישראל. 43 חדרים במלון ו-30 חדרים באכסניה.
3. אלקנה כפר נופש של 300 חדרים ופרוייקט בשם מצפה אלקנה, כולל בשלב א' הקמת מסעדה, ובשלב ב' - מלון בן 3 כוכבים ובו 70 חדרים.
4. בית אל ב' כפר נופש של 15 חדרים בסמוך לישיבת בית אל.
5. מעלה אפרים מוטל ופונדק דרכים בן 80 חדרים.
6. אלון שבות מלון נופש בן 3 כוכבים ובו 120 חדרים.
7. מעלה אדומים מלון 3 כוכבים ובו 150 חדרים בסמוך למרכז הישוב, ופונדק דרכים ליד אכסנית השומרוני הטוב.
8. שבי שומרון בית הארחה של 50 חדרים ובו 100 מיטות.

3.1.4 תיירות מבקרי הגשרים בתקופת הקיץ

קיים צו מושל הקובע כי כל אזרח מקומי הרשום בשטחי יהודה ושומרון ואינו מבקר בה במשך שלוש שנים, מאבד את אזרחותו וזכות תושבותו בשטחי התכנית. בשל צו זה קיימת תנועה גדולה, המוערכת בכ-200,000 אלף איש בשנה, של תושבים העובדים או לומדים בארצות חוץ או תושבים המתגוררים באופן קבוע בארצות חוץ, הבאים לבקר לחופשות של עד שלושה חודשים, בתקופת הקיץ, בשטח התכנית. רוב תנועה זו היא של ביקור קרובים ושהייתם היא בעיקר בבתי קרוביהם. תרומתם הכלכלית לאוכלוסית הכפרים הערביים באיזור גדולה, אך אין לראות בה תיירות במובן הקלאסי. כדי לבדוק את דרך ניצולו של פוטנציאל זה יש לערוך סקר

אשר יאמוד במדויק את כוחה הכלכלי, דרכי הבילוי ותרומתה לתיירות באיזור.
כן דרוש סקר אשר יצור תמונה כוללת לגבי הרגלי הנופש של האוכלוסיה הערבית
בשטחי התכנית.

3.2

חיזוי הביקוש לתיירות בשטחי התכנית

מקורות הביקוש העיקריים לתיירות העשויים להתפתח בשטח התכנית הם, על פי סדר
חשיבותם:

1. גידול במספר המבקרים בסיורים מאורגנים עד יום אחד לשטחי התכנית.
2. גידול בתיירות הפנים היוצאת לאתרי הביקור מהמוקדים העירוניים סביב שטח
התכנית (מבאר שבע, ירושלים ומאזור השפלה), בתקופות שאינן תקופות רחצה
בים.
3. גידול בימי הפנאי ובהרגלי הפנאי של תושבי הפנים, וכחוצאה מכך הגדלת
שהייתם של תושבי ישראל לתקופות נופש של לינת סוף שבוע ויותר.
4. גידול במספר תיירי החוץ אשר ישהו בתוך שטח התכנית עם התפתחות האזור
כאזור תיירות.
5. גידול במספר תלמידי בתי ספר שדה השוהים בשטח התכנית.
6. תיירות המדבר

בנספח מס' 1 מובאים נתונים כלליים לגבי התיירות לישראל ומגמות הגידול בה,
נתונים לגבי התפלגות תיירות זו ואופן שהייתה, וכן נתונים לגבי תיירות הפנים.
ניתוח מגמות הגידול בתיירות מראה כי עיקר הגידול הוא בתיירות הנוצרית.
בתיירות היהודית הגידול הוא בשעורים קטנים בהרבה. כל נסיון להגדיל את
התיירות לשטח התכנית חייב להתבסס על נתונים של מדינת ישראל, דהיינו -
ארץ לתיירות דתית. שטח התכנית הוא ערש התהוותו של התנ"ך ותולדותיו
של עם ישראל. הדגשת צד זה של הפוטנציאל הגלום בשטח התכנית עשוי להביא

קבוצות דתיות: גדולות, הן לביקורים בני יום או יומיים בשטח התכנית, והן לשהות ממושכת, בהתאם לאופי המכירה של הטיולים.

מובא בזה ניתוח של כל אחד מגורמי הביקוש החזויים, על פי סדר חשיבותו:

3.2.1 תיירות רכיבה

3.2.1 היקף התנועה החזוי בשטח התכנית

נספח מס' 5 מביא נתונים על נפחי התנועה בכבישים המובילים אל שטחי יהודה ושומרון. ספירת נפח התנועה בכבישי הארץ מתפרסמת רק ביחס לכלי רכב בתחום הקו הירוק. בשל מגבלה זו אין נתונים של מספר כלי הרכב בכבישים בתחום הקו הירוק, וקיים קושי בהערכה ובבידוד כמות הרכב המובילה תיירים ומטיילים. למרות האמור, נערכה תחזית של מספר המבקרים בכביש, בממוצע שנתי, ומספר מבקרים ליום בכבישים העיקריים בשטח התכנית ובכבישי התיור העיקריים בהיקפה.

על פי התחזית של משרד התיירות יבואו לארץ בשנת 1992 כ-2,000,000 תיירים. כ-60% מהתיירים יהיו נוצרים ואחרים וכ-40% יהודים, כלומר, יבואו כ-1,200,000 נוצרים וכ-800,000 יהודים.

אנו מניחים כי:

א. בציר ירושלים-יריחו יסעו כ-50% מן התיירים הנוצרים וכ-30% מהתיירים היהודים, כלומר: 600,000 נוצרים וכ-240,000 יהודים, סה"כ 840,000 נוסעים לשנה שהם כ-2,300 נוסעים ליום.

אנו מניחים כי עוד 700 מבקרים ישראליים יסעו ביום בציר זה, כך שנגיע לסך של 3,000 מטיילים ליום (מספר זה, המהווה כ-75 אוטובוסים, אינו כולל את התנועה הסדירה).

ב. ציר יריחו-כביש ים המלח: בציר זה יסעו רוב היהודים ולק מהנוצרים.

מניתוח המבקרים בגנים הלאומיים עולה כי במצדה יבקרו בשנת 1992 כ-750,000 איש, ויש להניח כי 60% מהם יגיעו למצדה בדרך זו (ישנה אפשרות להגיע למצדה דרך ערד), כלומר, 450,000 תיירים. בקומראן יבקרו באותה שנה כ-400,000 איש, ויש להניח כי חלק מהם לא יבקר במצדה, ולהיפך. מכאן אפשר להניח שסה"כ המטיילים הנוסעים בציר זה בשנה הוא לפחות כ-600,000 מבקרים, שהם כ-1,650 איש ליום (ללא הנסיעות הסדירות).

ג. ציר ירושלים-בית לחם: בציר זה יסעו כל התיירים שנוסעים בציר ירושלים-בית לחם, כ-840,000 איש בשנה, שהם 2,300 נוסעים ליום. כולל ישראלים יסעו בציר זה כ-3,000 מבקרים ליום.

ד. ציר בית לחם-חברון: אנו מניחים כי 50% מהנוסעים בציר ירושלים-בית לחם יסעו בציר בית לחם-חברון, דהיינו 1500 נוסעים ליום.

ה. ציר חברון-צומת שוקת: אנו מניחים כי יסעו 140,000 תיירים בשנה בציר זה, שהם כ-400 נוסעים ליום.

ו. עם עד שנה זו יתפתח האזור כמתוכנן, ניתן לחזות בציר היוצא מירושלים צפונה תנועה שווה לזו הנוסעת בכיוון חברון, דהיינו כ-420,000 בשנה או כ-1,500 איש ליום.

הערות:

ו. הניתוח לעיל נעשה מתוך חיזוי הגידול בתיירות בבעלות הרכב ובשינוי תנועת התיירות. אין אפשרות לחלק אותו למגמות פנים וחץ או טיולים מאורגנים ואחרים, אך יש קשר ישיר בין מספר הבאים בטיולים מאורגנים למגמות הגידול הכלליות בתיירות לישראל.

2. יש לציין כי החיזוי בא רק כדי לתת סדר גודל להערכה בפיתוח הפרוייקטים ותחנות הדרך.

3. יש להוסיף תנועה אשר תתפתח בכבישי משנה ובמסלולים אלטרנטיביים על פי תכנית המסלולים המתוכננת (ראה פרק זה), אך קשה, כמובן, לאמוד תנועה שברובה אינה קיימת.

4. חלק גדול מן התיירות ינוע בכבישי התכנית בימי החול והמועד. קיימת בעיה של אופיה המסורתית-דתי של ההתיישבות החדשה באזור, ויש להעריך לאספקת שרותים לאוכלוסיה זו גם בימים אלה.

3.2.2 גידול בשהיית תיירי חוץ ופנים בשטח התכנית

מפה מס' 4 מציגה את מרחקי הנסיעה ממוקדי לינת התיירים העיקריים אל שטח התכנית. רוב שטח התכנית מכוסה במרחק שאינו עולה על שעה אחת ממוקדים אלו. כדי להעביר לינות תיירות פנים וחוץ ולפתח את המלונאות בשטח התכנית מוצע לקבוע יעד תכנוני אשר אליו יש לחתור, על ידי הקמה מבוקרת של בתי מלון וקביעת כלכליותם בשלבי הבניה השונים. יעד התכנון נקבע ל-10 שנים מהיום, 1992, ולשם קביעת סדרי גודל לתכנון נקבעו שתי אלטרנטיבות ליעד זה:

1. 2% לינות תיירים ו-5% לינות ישראלים

2. 5% לינות תיירים ו-10% לינות ישראלים

הגשמת יעדי התכנון מחייבת הקצאת משאבים וסיוע בהקמת אמצעי אכסון בשטח התכנית.

3.2.3 תיירות המדבר

בסעיף התיירות הקיימת באזור מובא ניתוח הגורמים המרכיבים את גידולה של

תיירות המדבר. לאור ניתוח זה אין אנו רואים גידול משמעותי, מעבר לגידול היחסי בתיירות הכללית לארץ.

כאמור, יהיה הגידול במספר התיירים עד 1992 (כעשר שנים מעכשיו) בשעור של 80%, ז"א, שהגידול במספר המטיילים בתיירות המדבר יהיה כ-40,000 תיירים בשנה. ניתן להגדיל מספר זה על ידי הוספת מסלולים בני יום אחד לטיול בנזירות המדבר היוצאים מירושלים.

פרק 4: אתרי הביקור בשטח

=====

אתרי הביקור מהווים את האוצר הטבעי של האזור ואת עיקר משיכתו הן לתיירי חוץ והן לתיירי פנים. רשימת האתרים ההיסטוריים, ארכיאולוגיים, אתרי ההתיישבות מן התקופה החדשה מובאים בנספח מס' 2. מפה מס' 7 מציגה את אתרי הביקור על פי סוגיהם.

מיון האתרים נעשה בשתי קבוצות עיקריות: אתרי שהייה ואתרי ביקור; ובכל קבוצה - לפי השתייכותם לנושא יחודי. כן מוייננו האתרים לפי רמת משיכתם והאפשרויות להגיע אליהם במצב הנוכחי ובעתיד, הקיבולת, היותם שייכים לרצף נושאי או למסלול טיול ברור, וסמיכותם לאתרים נוספים או לישובים קיימים המסוגלים להפעילם.

באתרי הטבע והנוף נוסף קריטריון שנועד לקבוע את אפשרויות ניצולם למטרות נופש, לפי רמת האינטנסיביות, מבלי שתפגע איכותם.

4.1 מיון וסיווג אתרים

סיווג האתרים נעשה לפי שתי הקבוצות העיקריות: אתרי שהייה ואתרי ביקור, וכן לפי נושאים ספציפיים.

אתרי ביקור

אתרים עירוניים

שווקים, ככרות, מבנה עירוני אופייני, רובעים

היסטוריים, כפרים, מאהלי בדואים.

אתרים דתיים

מקומות לפי החלוקה לדתות, בתי כנסת, מסגדים, מנזרים

ואתרי צליינות.

אתרים היסטוריים

שרידי ישובים עתיקים, מצודות דרכים ומפעלי מים.

אתרי נוף

מצפים, שמורות טבע ושמורות נוף.

אתרי שהייה

גנים לאומיים שטח מוכרז לפי חוק המכוון לנופש, לקייט ולטיול, ברמת שרות גבוהה.
יערות וחורשות יערות קק"ל המהווים אתר לבילוי ושהייה בהם, חניונים, פיקניק.
אתרי שהות חניוני דרך, מרכזי מבקרים ואתרים עירוניים, המאפשרים שהות ומנוחה.

מיון האתרים לפי רמת המשיכה

4.2

רמת המשיכה נקבעת על ידנו כדיון סוביקטיבי המבטא רמת החשיבות היחסית של האתר כאתר תיירות, ונקבע בהתאם לקריטריונים קבועים בהם נקבע ציון מ-1 עד 5, המבטא רמת המשיכה לפי כל אחד מן הקריטריונים.

1. רמת המוחשיות - כביטוי למראה הפיסי של האתר והבנת המשמעות מן הנראה (5-1), כאשר (5) היא בית לחם - האתר החשוב ביותר בשטח, ו-1 - אתר הראוי לביקור.

2. רמת ההתרחסות - כביטוי לרמת העניין שמעורר האתר והבנת הסיפור הנובע ממנו (5-1).

3. משיכה לסוגי תיירות:

5 - כלל המבקרים

4 - תיירות חוץ

3 - תיירות פנים - מבקרים

2 - תיירות פנים - נופשים

1 - תיירות מתמחה

נגישות

4.3

קריטריון זה נובע מניתוח מערכת הדרכים הקיימת והמתוכננת, ומיועד לבטא אפשרויות השימוש באתר.

5 - נגישות טובה המאפשרת להגיע באוטובוסים לתיירים

4 - נגישות רק לרכב פרטי - מוגבלת

3 - נגישות לרכב טיולים מיוחד - מוגבלת מאוד

2 - נגישות לחיות רכיבה

1 - נגישות להולכי רגל בלבד

קיבולת האתר

4.4

הקיבולת נקבעה לפי מידת נגישות ומספר האנשים אותו יכול להכיל האתר, מבלי שתפגע איכותו ומידת היכולת להנאה ממנו. כקריטריון לקיבולת מינימלית נקבעה קבוצת מטיילים בת 50 איש, וקריטריון עליון הוא קיבלות בלתי מוגבלת לכאורה, דוגמת בית-לחם כאתר בלתי מוגבל ומנזר מר סבא כאתר מוגבל, המאפשר ביקור בקבוצות קטנות ולגברים בלבד.

קירבה ורצף

4.5

1. קירבה לדרך ראשית או מסלול טיולים קבוע, שאינה מחייבת סטיה ארוכה מן הדרך.

2. קירבה לישוב קיים או מתוכנן, המאפשר הפעלתו על ידי תושבי הישוב.

3. קירבה לאתרים נוספים המאפשרים רצף נושאי היוצר מסלול טיול ברור.

טבלה מס' 7: רשימת אתרי הביקור על פי סדר מיונם

193-143	מרכז הפולחן הנוצרי מלבד ירושלים	1 בית לחם
193-143	מן הקדומים בישובים בארץ ישראל	2 יריחו ואתריה
160-107	עיר האבות המקודשת במסורת ישראל	3 חברון וסביבתה
175-181	מן הקדומות בארץ, עיר קברו של יוסף גריזים	4 העיר שכם והר
178-139	מכלול מעינות שרידי מבנים ואמות מים	5 ואדי קלט ואחריו
173-119	מכלול אתרים המהווה שער למדבר	6 הרודיון, תקוע וחירתון
168-187	שרידי העיר הרומית סבסטיה	7 סבסטיה
	מפעל אגירת המים לירושלים	8 בריכות שלמה
160-118	סיפור תקומת הישוב החדש בארץ ישראל	9 גוש עציון
181-123	מקום הטבילה המסורתי לתיירות הצליינים	10 מר סבא והורקניה שניים מן החשובים שבמנזרי המדבר
	שמורה ובה נביעות מים חמים	11 מנזרי הירדן
194-193	שרידי העיר שילה מקום בניתו של המשכן	12 ואדי אל מלוח
177-162	ישוב עברי קדום בספר המדבר, שרידים מרשימים	13 שילה
159-090	מכלול אתרי טבע ושרידי מצודת אלכסנדריון	14 סוסיה
194-167	תל חפירות ישוב עברי בשולי מדבר יהודה	15 סרטבה
	שמורת חורש ים-תיכוני, הכוללת שרידי טחנות ואמות מים	16 תל ערד
163-209	שרידי הישוב אשר בו חל המצור הרומי הראשון בישראל	17 חורש אום ריחן
162-202	אתר טבע ושרידי קברים מפוארים מימי בית שני	18 ארובות
155-158	שמורת יער עותמנית "שער לארץ בנימין"	19 נחל שילה ומוקטע עבוד
163-158	שמורה על הדרך הראשית ובה מעינות שופעים	20 חורש אום צפא
180-185	חצפית נוף מרשימה ופארק חקלאות עתיקה	21 עינות בידן
166-125	שרידי קברים רומיים מפוארים	22 הר גילה
160-171	נחל שופע ושרידי תירצה ממלכת ישראל	23 קברות בני חסן
183-187		24 נחל תרצה ושרידי העיר

159-150	כפר מבצר ציורי בחבל בנימין	25 רס כרכר
156-101	גני חקלאות שלחין יפה במערב הר חברון	26 ואדי ג'וז ועין אונקר
	שמורת טבע מוצעת ובה בריכות נביעות וצמחיה	27 ואדי זרקה ונביעותיו
167-153	עשירה	
	נחל המעינות, חקלאות שלחין נדירה במערב הר	28 ואדי פוקין
162-125	חברון	
187-132	שמורת טבע ובה בריכת מים	29 נחל אוגיה
186-181	מקום תצפית חשוב על פני השומרון	30 הר כביר

בשטח התכנית כפרים ציוריים רבים אשר לא נכללו באתרי הביקור המסווגים. העיקרים שבהם הם:

1. אל אבזוע
2. אל ג'ניה
3. בית דוקו
4. בני נעים
5. ג'ופנה
6. דורה אל קרעה
7. טלוזה
8. ינון
9. יטה
10. יקרוד
11. כפר מלך
12. סנור
13. עבוד
14. עג'ול
15. ערק בורין
16. עין סניה

- 17. קטנה
- 18. קבלה
- 19. ראס כרכר
- 20. תפוח
- 21. תרקומיה
- 22. כפר כור
- 23. עין עריך

היקף הביקורים הקיים באתרי הביקור

4.6

מוקדי הביקור העיקריים בשטח התכנון בהם נספרו בעבר מספר המבקרים הם האתרים המנוהלים על ידי רשות הגנים הלאומיים. הנתונים המובאים בזה הם של אתרים בתחום התכנית, והאתרים העיקריים נמצאים מחוץ לתכנית, בעזרתם ניתן יהיה לקבל מושג על תנועת הביקור באזור התכנית ובסביבתה, וליחסם לאתרים בעלי פוטנציאל פיתוח דומה.

טבלה מס' 8: מבקרים בגנים לאומיים

1981/82	1980/81	1979/80	1978/79	1977/78	
					הישאם-יריחו
76,890	93,420	104,890	84,960	93,850	תיירים
41,790	32,790	38,030	39,530	46,960	ישראלים
118,680	126,210	142,920	124,490	140,540	סה"כ
					הרודיון
50,300	52,750	52,170	42,510	41,920	תיירים
37,100	35,120	39,580	42,540	40,290	ישראלים
87,400	87,870	91,750	85,050	82,210	סה"כ
					כוכב הירדן
32,060	35,640	33,990	33,710	35,730	תיירים
61,840	65,030	63,300	76,580	70,490	ישראלים
93,900	100,670	97,290	110,290	106,220	סה"כ
					סבסטיה
37,160	29,860	31,700	32,300	49,110	תיירים
13,530	6,720	9,500	8,980	9,400	ישראלים
60,690	36,580	41,200	41,280	58,510	סה"כ
					קומראן
213,610	229,030	221,680	223,470	207,950	תיירים
21,920	15,120	18,850	21,750	20,990	ישראלים
233,530	244,150	240,530	245,220	228,940	סה"כ
					חל ערד
9,160	8,010	6,280	2,300	-	תיירים
4,870	4,230	5,310	4,740	-	ישראלים
14,030	12,240	11,590	7,040	-	סה"כ
					מצדה
306,460	304,070	313,950	305,850	346,230	תיירים
165,020	163,090	169,040	164,710	186,420	ישראלים
471,480	467,160	482,990	470,560	532,650	סה"כ

מניתוח הטבלה לא ניתן ללמוד על מגמה אחידה במגמת הביקורים באתרים. אתר יריחו, שהוא מוקד לתיור, מצביע על עליה במספר המבקרים עד 1980, ומגמת ירידה מ-1980 והלאה. זו התנהגות הדומה למגמת התיור הכללית. בהרודיון מרכיב תיירי החוץ שווה לזה של הישראלים, ומגמת התיירות פחות בולטת מזו של יריחו, אך דומה לה. באתר סבסטיה בולטת מגמה שונה לחלוטין, הקשורה במצב הבטחון באזור השומרון. ב-1977/78 היו 49,000 מבקרים. מספר זה ירד עד ל-60% ממספר זה. בשנה האחרונה, עם התחזקות הישוב היהודי, ניכרת שוב מגמת עליה במספר המבקרים. קומראן הוא אתר המאפיין את מגמת התיירות הכללית וקיימת חפיפה בין מספר הביקורים בו ומגמה זו. תל ערד הוא אתר ההולך ומתגלה. מספר המבקרים בו קטן, אך קיימת עליה מתמדת במספר המבקרים בו. מצדה הוא אתר יציב וגדול באתרי הביקור בארץ. מגמת הביקור בו מוצגת המגמה הכללית. קיימת יציבות במספר המבקרים, המצביעה על גידול מועט במספר המבקרים ביחס למגמת הירידה של מספר התיירים במדינה.

טבלה מס' 9: השינוי באחוזים

1981/82	1980/81	1979/80	1978/79	
				הישאם-יריחו
-21.5	-12.3	23.5	-10.5	תיירים
-13.2	-16.0	-3.9	-18.1	ישראלים
-6.3	-13.2	14.8	-12.9	סה"כ
				הרודיון
-4.9	1.1	22.7	1.4	תיירים
5.6	-12.7	-7.5	5.6	אחרים
-0.5	-4.4	7.9	3.5	סה"כ
				כוכב הירדן
-11.2	-4.9	0.8	-0.6	תיירים
-5.2	2.7	-21.0	8.6	ישראלים
-7.2	3.5	-13.4	3.8	סה"כ
				סבסטיה
24.4	-6.2	-1.9	-52.0	תיירים
101.3	-41.4	5.8	-4.7	ישראלים
38.6	-12.6	-0.2	-41.7	סה"כ
				קומראן
-7.2	3.3	-0.8	7.5	תיירים
45.0	-24.7	-15.4	3.6	ישראלים
-3.7	1.5	-1.9	7.1	סה"כ
				תל-ערד
14.4	27.5	173.0	-	תיירים
15.1	-25.5	12.0	-	ישראלים
14.6	5.6	64.6	-	סה"כ
				מצדה
0.79	-3.2	2.6	-13.2	תיירים
1.2	-3.6	2.6	-13.2	ישראלים
0.99	-3.4	2.6	-13.2	סה"כ

טבלה מס' 10: אחוז התיירים המבקרים בגנים לאומיים מסה"כ התיירים שהגיעו לארץ

1981/82	1980/81	1979/80	1978/79	1977/78	
6.7	8.3	8.9	8.0	9.1	הישאם-יריחו
4.4	4.7	4.4	4.0	4.1	הרודיון
2.8	3.1	2.9	3.2	3.5	כוכב הירדן
3.3	2.6	2.7	3.0	4.8	סבסטיה
18.7	20.2	18.7	20.9	20.2	קומראן
26.9	26.9	26.5	28.7	33.7	מצדה
0.8	0.7	0.6	0.2	-	תל ערד

טבלה מס' 11: אחוז הישראלים המבקרים בגנים לאומיים מסה"כ האוכלוסיה בארץ

1981/82	1980/81	1979/80	1978/79	1977/78	
1.1	0.8	1.0	1.1	1.3	הישאם-יריחו
0.9	0.9	1.1	1.2	1.1	הרודיון
1.6	1.7	1.7	2.1	2.0	כוכב הירדן
0.3	0.2	0.3	0.2	0.3	סבסטיה
0.6	0.4	0.5	0.6	0.6	קומראן
4.1	4.2	4.3	4.5	5.2	מצדה
0.1	0.1	0.1	0.1	-	תל ערד

טבלה מס' 12: מספר מבקרים יומי ממוצע לגנים לאומיים

מס' מבקרים	האתר
330	הישאם-יריחו
250	הרודיון
275	כוכב הירדן
125	סבסטיה
660	קומראן
35	תל ערד
1,315	מצדה

ממוצע מספר המבקרים בגנים הלאומיים חושב כממוצע המבקרים בשנים

1977/78-1981/82.

הממוצע היומי חושב לפי ממוצע שנתי חלקי 365 יום.

טבלה מס' 13: תחזית מבקרים בגנים לאומיים (באלפים)

1992	1985	
		הישאם-יריחו
134.0	87.1	תיירים
52.8	47.8	ישראלים
186.8	134.9	סה"כ
		הרודיון
88.0	57.2	תיירים
43.2	39.1	ישראלים
131.2	96.3	סה"כ
		כוכב הירדן
56.0	36.4	תיירים
76.8	69.6	ישראלים
132.8	106.0	סה"כ
		סבסטיה
66.0	42.9	תיירים
14.4	13.0	ישראלים
80.4	55.9	סה"כ
		קומראן
374.0	243.1	תיירים
28.8	26.1	ישראלים
402.8	269.2	סה"כ
		מצדה
538.0	349.7	תיירים
196.7	178.3	ישראלים
734.7	528.0	סה"כ
		תל ערד
16.0	10.4	תיירים
4.8	4.3	ישראלים
20.8	14.7	סה"כ

טבלה מס' 14: תחזית מספר המבקרים היומי הממוצע בעתיד

1992	1985	
		הישאם-יריחו
367	239	תיירים
145	131	ישראלים
512	370	סה"כ
		הרודיון
241	157	תיירים
118	107	ישראלים
359	264	סה"כ
		כוכב הירדן
153	100	תיירים
210	191	ישראלים
363	291	סה"כ
		סבסטיה
181	118	תיירים
39	36	ישראלים
220	154	סה"כ
		קומראן
1,025	666	תיירים
79	72	ישראלים
1,104	738	סה"כ
		מצדה
1,474	958	תיירים
539	488	ישראלים
2,013	1,446	סה"כ
		תל ערד
44	28	תיירים
13	12	ישראלים
57	40	סה"כ

תחזית זו מבוססת על תחזית הל.מ.ס. לגבי האוכלוסיה העתידית בישראל והתחזית של משרד התיירות לגבי מספר התיירים העתידי. הנחנו כי אחוז המבקרים בגנים הלאומיים בעתיד יהיה כמו בשנת 1981/82.

היצע הקיים של שמורות טבע ויערות באזור יהודה ושומרון

השומרון והר חברון הם אזורים שנפגעו במשך דורות רבים על ידי רעיית יתר, כריתת עצים, וכתוצאה מזה נסחפה האדמה במקומות רבים ונוצר נוף טרשי. בזמן המנדט הבריטי הוכרזו מספר אזורים כשמורות יער, מתוך נסיון להציל ולשמר אזורים מסויימים. השלטון הירדני עשה מעט, ובזמנו נמשכה הדרדרות הצומח והחי הטבעיים. מאז מלחמת ששת הימים נעשה מאמץ על ידי רשות שמורות הטבע להקטין את מימדי הציד הבלתי חוקי ופגיעה באזורים מיוחדים. באזור יהודה ושומרון לא קיימות בפועל שמורות טבע במתכונת שאנו מכירים אותה בישראל, אלא רק בצו מושל (צו מושל מס' 363). האזור המרכזי ביהודה ושומרון בו אושרו וטופחו שמורות טבע הינו מחוץ לאזור התכנון לאורך חוף ים המלח; מצוק ההעתקים, עין צוקים ועין טורבה. שאר השמורות המוכרזות בצו המושל מפוזרות ברחבי יהודה ושומרון, ואלו הן:

יער אום ריחן

יער אום צפה

הכיפה של כוכב השחר

מערת הנטיפים קסר לקף (ליד קרני שומרון)

מעין עין קלט בואדי קלט

עיקר פעילות רשות שמורות הטבע כיום, מחוץ לאזור השמורות, היא באכיפת חוקי הציד, פעילות בנושא נזקי חקלאות מחיות הבר (בעיקר באזור בקעת הירדן ובשתוף עם הישובים היהודיים), אכיפת חוקי הגנת צמחים מוגנים, עריכת סקרים, פתוח סיירות וטיילות בשטח, שילוט והכוונת מטיילים.

יעור 4.3.1

בתקופת המנדט הבריטי נסגרו שטחי חורש רבים לפי פקודת היערות, כשמורות יער. בשמורות אלו נאסרה רעייה בלתי מבוקרת וכריתת עצים. כן נטעו יערות אורנים

במקומות שונים בשומרון ובהר חברון, כפי שנטעו על ידי מחלקת היעור
ביערות בשער הגיא. שמורות אלו נשמרו עד ימינו, והן מהוות את היצוג היחידי
כמעט של מערכות טבע בלתי פגעות בשומרון, ואלו הם:
אום ריחן, מדרום לאום אל פחם
אל אנצר, ממזרחה לג'נין
סיריס בשומרון התחתון
מעקודיה, ליד דיר איסתיא באזור רמאללה
בהרי גופנה; חלד טליב ואל האשמי ושמורות היער הידועות ביותר אום צפא
(אום ריחן ואום צפא הוכרזו גם כשמורות טבע בצו המושל).

בתקופת השלטון הירדני נטעו יערות מועטים בלבד. ב-3 השנים הראשונות אחרי
מלחמת ששת הימים נטעה הקק"ל כ-20,000 דונם ביהודה ושומרון, הן לצרכי נופש
ותעסוקה לתושבי יהודה ושומרון, והן לצרכי חזקה על הקרקעות. מאז ועד לפני
כ-3 שנים לא היתה כל פעילות יערנית. בשנים האחרונות התחדשה הנטיעה בצורה
משמעותית, כחלק מפעילות איכלוס יהודה ושומרון בישובים יהודיים, ובשנה
הקודמת נטעו כ-4,000 דונם והשנה ינטעו כ-7,000 דונם.

פרק 5: תכנית הפיתוח לתיירות ביהודה ושומרון

5.1 מבוא

תכנית האב לתיירות ליהודה ושומרון מורכבת ממכלול של אתרים, פרויקטים ומסלולי תיור רכוב ורגלי, המומלצים לפיתוח. השיטה למיקומם של אמצעי התיירות שבתכנית נוצרה על ידי ניתוח שטח התכנית ולפי הקריטריונים הבאים:

- א. יצירת מגוון הירארכי של פעילויות תיירות על פני כל שטח התכנית.
- ב. ניתוח רמת השרות הדרושה ואופיה של כל אחת מן הפעילויות, ומיקומה בהתאם הן ביחס למערכת הדרכים והן ביחס להתיישבות באזור ואופיה.
- ג. שינוי מגמות התיור הקיימת, המתבססות על מספר צירים קטן, שעיקרם צפון-דרום, על ידי המלצות לפיתוח קשרי רוחב רבים ופיתוח אתרי הביקור בהתאם.

קיומה של שיטה אשר בה נקבע מיקומם של אזורי המלונאות, בתי הארחה ואכסניות, אכסניות נוער וחניוני לילה, חניוני היום, שטחים המומלצים לפיתוח היער וחקי הטבע לנופש פתוח, ופיתוח של מסלולי הטיול ואתרי הביקור, מאפשר פיתוח בשלבים, בהתאם לקצב הטבעי של התפתחות התכנית ופיתוח אלטרנטיבי בהתאם לשינויים המתפתחים במשך חייה של התכנית.

הגשמתה המלאה של התכנית תיצור מערכת פעילות תיירות חיה ומגוונת, העונה לסוגי נופש וטיול רבים, מחזקת את הקשר ביץ שטח התכנית לשטחי השפלה.

5.2 פיתוח התפיסה של מסדרונות הרוחב ומוקדי התיירות

תכנון התיירות קשור בשוני החד באופיין של רצועות הרוחב (צפון-דרום), המרכיבות את המבנה הגיאוגרפי של אזור מרכז הארץ, וקובע במידה רבה את מיקומן של הפעילויות התיירות על פי אקלימו, אופיו הנופי והגישה אל כל אחד מאיזורים אלו.

המבנה האופייני של מדרון מערבי ירוק - דרך העולה בו בתוך ואדי בכיוון מזרח אל גב ההר אל ישוב עירוני הנמצא בצומת דרך גב ההר והדרך העולה, גבול מזרחי מאופיין על ידי חקלאות אקסטנסיבית ממזרח ומדבר הנחצה על ידי ואדי ירוק ובו מעיינות הנשפכים אל בקעת הירדן וים המלח, נשמר וחוזר על עצמו מצפון לדרום מספר רב של פעמים. הדוגמא הבולטת ביותר, והגדולה שבהן, היא זו של הפרוזדור המערבי-מזרחי, העובר דרך ירושלים ובו:

1. אזור היער בשולי ההרים, כחלק של רצועת היער והנופש, ברצועות צפון-דרום.

2. שלוחת יער אינטנסיבית לאורכן של הדרכים העולות לירושלים.

3. הישוב העירוני במעבר ההרים הנוח ובהצטלבות דרך גב ההר עם הדרך העולה ממישור החוף.

4. שלוחה מיושבת עד גבול המדבר במעלה אדומים.

5. ואדי קלט-פרה ונחל קידרון, שהם הגדולים בין הנחלים היורדים במדבר מזרחה.

6. יריחו בתחתית ואדי קלט כעיר נופש מסורתית, ומוקדי התיירות המתוכננים בקליה ובעינות הצוקים בתחתית הנחלים לחופו של ים המלח.

בכל אחד מן האזורים התפתחה פעילות תיירות בעלת אופי שונה:

1. אזור היער המערבי ושלוחת היער המזרחית מהווה אתר פופולרי של בילוי בחיק הטבע, הן לאוכלוסית השפלה והן לאוכלוסית המרכז העירוני של ראש ההר.

ככל שהיער מתפתח קיימת עליה ברמת היצע שרותי הנופש בו; משטח יער אקסטנסיבי ליצירת חניונים יום וחניונים לנופש פעיל ועד יצירת פארקים לנופש עתידי

השקעה (דוגמת פארק קנדה). בחלקו העליון ההררי של פרוזדור היער ובסמוך למרכז העירוני התפתחו תיירות נופש בבתי הארחה, הנהנית מהאקלים ההררי

הנוח ומעודף הביקור שבמרכז (כדוגמת שורש, מעלה החמישה, ארזה, וכו').

2. מוקד הפעילות התיירית וסיבת הווצרותו של הפרוזדור המערבי מזרחי הוא הישוב העירוני בגב ההר. כאן מצוי הפיתוח האינטנסיבי של המלונאות, שירותי התיור ואתרי הביקור הארכיאולוגיים-ההיסטוריים העיקריים. בחזרה על מודל זה ברצועות רוחב צפוניות ודרומיות קיימים יתרונות רבים לפיתוח המוקד התיירי העליון במסגרת העירונית. תנאי הבטחון, מיעוט האוכלוסיה, הגבלת הבניה האינטנסיבית למקומות שזה אופיים, יצירת מסגרת פיזית להתרחשויות רבות נוספות המועשרת על ידי הפעילות התיירית.
3. בשולי המדבר העליונים, בראשי הוואדיות, מתפתח מרכז תיירי שהוא שער "למדבר". במקום זה יתפתחו שרותי דרך למטיילים היורדים מזרחה (הן למטיילי הרגל והן לטיול ברכב), מרכזי מבקרים לאיזור המדבר, אכסניות, תחנת יציאה לטיולי מדבר רכובים.
4. איזור המדבר הסמוך לישוב העירוני ההררי מהווה את אחד האוצרות הטבעיים החשובים ביותר לתיירות. צורות הנוף המדבריות המרשימות, הקניונים הגדולים, נחלי המדבר המשופעים במצוקים, מפלים יבשים, מערות בשילוב עם נביעות מים, מהווים אטרקציה תיירית אשר יש לשומרה בצורתה הטבעית ככל האפשר על ידי שמירה שכל פיתוח והתיישבות בו יעשו תוך התחשבות בערכיו הנופיים החשובים.
- מוצע ליחד את רוב נחלי המדבר כשמורות טבע ולהסדירם כאתרי ביקור מושכים על ידי פיתוח הנגישות, סימון השבילים, יצירת שרותים ופיתוח זהיר של הנוף על ידי הוספת נטיעות וסכירת מים במקומות מסויימים. פיתוח המודל של פרוזדור הרוחב, מזרח-מערב, יאפשר יצירת איזורי תכנון בעלי מגוון של פעילות תיירית ויגדיל את הקטר של איזור ההר אל שפלת החוף ויקשר אותה, במחינה תחבורתית, נופית ודרכי טיול, מן המוקד הראשי אל שוליו במערב ובמזרח, הנשענים על שרותיו עד פיתוח הנופש ביער והטיול באתרי המדבר. הפיתוח בנידון זה יקשור את איזור ההר לשפלת החוף על ידי פתיחת

צירי נופש, יצירת מסלולי טיול ואתרי ביקור הקשורים בכיוון הרצוי מבחינה התיישבותית, על ידי פתיחת "סולם" מסלולים הנשען על קשרים הן צפון-דרום והן מזרח-מערב, ולא רק על מסלולי צפון-דרום הקיימים היום:

5.3 תפיסת התכנית על פי נחוני השטח

מערכת המסדרונות המומלצת לפיתוח מתבססת על התכניות הקיימות לפיתוח מערכת הכבישים וההתיישבות בשטחי יהודה ושומרון, מערכת הדרכים הקיימת ומיקום של אתרי הביקור העיקריים. סדר המסדרונות המוצא בזה הוא מצפון לדרום, ולא על פי סדר חשיבותם ועדיפותם בפיתוח.

1. מסדרון מזרח-מערב בדותן

מסדרון זה מבוסס על פיתוח של כביש חוצה שומרון הצפוני. ראשיתו במוקד התיירות הארצי, בחוף היס של קיסריה, המשכו בשלוחת נטיעות מתוכננת מזרחה, הכוללת את פיתוחו של האתר בתל נרבוטה. מוקד התיירות המתוכנן לאזור זה הוא בישוב דותן המתוכנן בגב ההר, אתר העתיקות הקשור בו הוא תל-דותן. המשכו למדבר הוא בכביש היורד בצמוד לשמורות נחל מלח, ופיתוח אתר הביקור בתוך השמורה בחמם אל מלוח כאתר נופש עיקרי, במתכונת חמת גדר. מומלץ לפתח את הישוב עירית כאתר יציאה לטיולים בספר המדבר.

2. מסדרון מזרח-מערב בשבי שומרון

מסדרון תיירות זה חשיבותו גדולה בשל השענותו על שני מוקדי תיירות עיקריים. ראשיתו בעיר התיירות נתניה, ומוקד הביקור העיקרי בו הוא העיר שכס וסביבתה, ואתר העתיקות בסבסטיה. המסדרון נשען על הכביש היוצא מנתניה מזרחה, דרך טול-כרם, ועולה מזרחה לסבסטיה, ומשם לשכס

ויורד אל המדבר בכביש העובר מתחת לשמורת ג'בל-כביר לאורך שמורת נחל אל בידה, לאורכה של שמורת ג'בל טמון ושמורת נחל תרצה. מוקד התיירות והמלונאות יפותח בשבי שומרון. בעינב מוצע לפתח, בשלב מאוחר יותר, במי הארחה פרבריים למוקד זה. אלון מורה - שם יפותח מרכז לביקור ויציאה לטיול בשמורות הטבע הרבות באזור, כשמרכזה - השמורה של ג'בל כביר.

3. מסדרון באריאל

מסדרון הרוחב והעיקרי לחלקה הצפוני של התכנית ולשומרון הוא מסדרון הרוחב הנשען על כביש חוצה שומרון. ראשיתו באזור התיירות של הרצליה וצפון תל-אביב, המשכו בשלוחת היעור בראש העין ומבצר אנטיפטרוס, שהוא פארק מיוער המשמש את אוכלוסית תל-אביב, וממנו אל ישובי גב ההר, כשבמרכזם הישוב העירוני באריאל. בהמשך הדרך ובשוליו של המדבר בית-ספר שדה במעלה אפרים בצמוד לשמורת הטבע בנחל פצאל והסרטה. מוצע להקים את המוקד למסדרון זה באריאל. כמו כן מוצע להקים מפעלי הארחה פרבריים למוקד זה בעמנואל, קרני שומרון ואלקנה. מוצע להקים מרכז לטיולי המדבר במעלה אפרים וחי בר בשמורת פצאל.

4. מסדרון בחלמיש

גם מסדרון זה ראשיתו באזור תל-אביב, בדרך העולה לשמורת יער אום צפה, ולאורכו של נחל שילה, המשכו בישוב רימונים ובכביש היורד לאורך שמורת נחל מכור אל נערן מבצר דגון ויריחו. המוקד התיירי למסדרון זה מוצע בישוב חלמיש. אמצעי תיירות פרבריים למוקד זה מוצע להקים בלבונה. כן מוצע להקים מרכז לטיולים בשמורות הטבע ובאזור בישוב שילה. מסדרון זה עשוי להתפתח במהירות רבה בשל קירבתו הן לתל-אביב והן לירושלים.

5. מסדרון מעלה חורון

מסדרון זה הוא הרחבה של מסדרון ירושלים. עיקרו בפיתוח הנטיעות לאורך כביש מעלה חורון החדש לירושלים, ופיתוח אמצעי אכסון פרבריים כחלק מהפיתוח סביב ירושלים - בגבעון. המשכו בפיתוח נחל קלט, כאתר ביקור עיקרי לשמורות המדבר, וסופו ביריחו ובארמונות החשמונאים.

6. מסדרון ירושלים

מסדרון זה נסקר בהרחבה בפרק הקודם, ומשמש מודל לפיתוח כל המסדרונות האחרים. רובו של המסדרון אינו נכלל בשטח התכנית, פרט לאותו חלק שבתחום המדבר, ובו פיתוח מרכז הביקור המדברי במעלה אדומים, פיתוח שמורות קלט ונחל עוג'ה ונחל קידר כאחרי ביקור עיקריים במדבר הקרוב לירושלים, ומנזרי המדבר כמוקדי ביקור עיקריים בין שמורות אלו במר סבא ובהורקניה.

7. מסדרון בגוש עציון

המסדרון הדרומי, הקרוב לירושלים, ראשיתו בעמק האלה ובדרך העולה לגוש עציון, והמשכו בדרך היוצאת מאפרת - המרכז העירוני בגוש - ומתחברת ליד תקוע אל חוצה יהודה ויורד דרך מצפה שלם לים המלח. מוצע לפתח את העיר אפרת כאזור למלונאות הררית. בתי הארחה פרבריים למוקד זה ימוקמו בישובי גוש עציון. תקוע תפותח כמרכז יציאה לטיולים בכיוון המדבר. בכביש העולה מעמק האלה יורחב היעור עד פאתי הגוש. מוקד זה מושפע מקירבתו לירושלים. עיקרו של התיור בו יהיה מעודפי הביקוש בעיר ומטיולי יום, אשר יצאו מירושלים. פיתוחו של מסדרון זה תלוי בפיתוחה של דרך מעלה שלם לתחבורה לכלי רכב המובילים תיירים.

8. מסדרון בחברון

המסדרון המרכזי לאזור בחלקה הדרומי של התכנית ראשיתו בדרך חוצה יהודה. תחילתה באשקלון לחוף היס, דרך קרית גת בדרך תרקומיא העולה לחברון, ומשם בשתי דרכים: זו הדרומית המתחברת לכרמל וזו העולה צפונה אל תקוע ומשם מתחברת אל הפרוזדור הצפוני. מומלץ לפתח את חברון - קרית ארבע כמוקד מלונאות הררית. את כרמל - כמרכז לטיולי מדבר. כן מומלץ להרחיב את היער עד דרך תרקומיא ולטפל ביער הקיים ולהכשירו לנופש.

פיתוחו של הרובע היהודי בחברון כאתר תיירות, ותוספת חדרים על אלה הקיימים באזור, לטווח ארוך יהפכו את חברון לאתר תיירות ומלונאות הררית מרכזי לכל אזור הר חברון.

9. מסדרון באר שבע - יתיר

המסדרון הדרומי לא נשען על מוקד עירוני בתוכו. עיקרו כחיק טבע פתוח לתושבי באר שבע, החסרים שטחי יער ונופש פתוח. תחילתו בבאר שבע, בכביש העובר דרך יער יתיר, והמשכו בישוב לוציפר. עיקרו של מסדרון זה, כאמור, בהיותו בהרחבת שטחו יהיה להגדלת רווחת הנופש של תושבי העיר באר שבע ויצירת מרכז לטיולי מדבר בלוציפר.

10. בשלב המידי של פיתוח התכנית מוצע להתרכז בפיתוחם של שני מסדרונות עיקריים, האחד - צפוני - באריאל ולאורך חוצה שומרון, והשני - דרומי - בכביש העולה מקרית גת לחברון ומשם לתקוע וכביש מצפה שלם ליס המלח.

ביסוסם וחיזוקם של מסדרונות אלו בשלב המידי יאפשר פיתוח יתר שלבי התכנית, על בסיס תשתית תיירות בלב שטח התכנית המרוחקת מן המוקדים הקיימים.

פרק 6: המלצות לפיתוח פיזי

6.1 המלצות לפיתוח אמצעי האכסון בשטח התכנית

1. נתונים כלליים

היקף אמצעי האכסון שידרשו בשטח התכנית מבוסס על תחזית הלינות והתפוסה בבתי המלון בישראל כולה. להלן נתונים לגבי מספר התיירים ומספר הלינות בבלתי המלון בישראל בשלוש השנים האחרונות:

טבלה מס' 15: מספר התיירים ומספר הלינות בבתי מלון בישראל

שנה	מספר תיירים (לא כולל תיירים באניות סיור)	סה"כ לינות	לינות תיירים	לינות ישראלים
1979	1,009,400	9,279,400	7,088,100	2,191,300
1980	1,065,800	9,576,700	7,231,600	2,345,100
1981	1,040,300	9,344,000	6,986,400	2,557,200

טבלה מס' 16: ממוצע לינות לתיירים ולישראלים

שנה	ממוצע לינות לתייר	ממוצע לינות לישראלי*
1979	7.02	0.68
1980	6.78	0.71
1981	6.52	0.77

* ביחס למספר התושבים.

על פי התחזיות, יהיו בשנת 1992 בארץ 4,000,000 יהודים, ויעיו לארץ
כ-2,000,000 תיירים. מכאן שיהיו כ-14,000,000 לינות תיירים
וכ-3,200,000 לינות יהודים מהארץ. סה"כ יהיו 17,200,000 לינות
בשנת 1992.

להלן טבלה המתארת את אחוז הלינות של תיירים וישראלים מסה"כ הלינות
בארץ, לפי אזורים נבחרים, בשנים 1980-1981.

טבלה מס' 17: לינות תיירים וישראלים בשנים 1980/1981

הישוב	1981		1980	
	לינות ישראלים	לינות תיירים	לינות ישראלים	לינות תיירים
סה"כ באלפים	2,557.2	6,786.4	2,345.1	7,231.6
סה"כ ב-%	100.0	100.0	100.0	100.0
ירושלים	8.0	29.8	8.0	29.2
תל אביב	8.8	23.9	9.0	23.6
חיפה	4.4	2.9	4.8	2.9
אילת	18.1	10.1	15.7	9.8
אשקלון	2.4	0.5	2.9	0.5
טבריה	11.6	5.2	11.2	4.8
הרצליה	2.4	2.6	2.4	3.2
נצרת	0.3	1.0	10.4	1.0
נהריה	2.6	0.7	2.7	0.9
נתניה	7.9	9.9	8.7	10.6
ערד	3.0	0.9	2.6	0.8
צפת	1.8	0.9	1.7	0.8
ים המלח	7.8	2.2	8.7	2.1
בתי הארחה בקיבוצים ובמושבים	12.5	5.5	12.6	5.5
יהודה ושומרון (ישראלים ותיירים)	0.4		0.3	

ערי התיירות שיצאו להן מוניטין בינלאומי הן: ירושלים, תל אביב, אילת, טבריה, נתניה וים המלח. שאר הערים הינן מוקדי תיירות פחות ידועים בחו"ל.

2. קביעת המדיניות בשטח התכנית

כדי לפתח את המלונאות באזור יהודה ושומרון יש לעודד את בנית בתי המלון, על ידי הצבת יעד תכנוני אשר אליו יש לחתור, על ידי הקמה מבוקרת של בתי מלון ובדיקת כלכליותם בשלבי התפתחותם עד שנת היעד 1992 (עשר שנים).

לשם כך נבחרו שתי אלטרנטיבות:

1. 2% לינות תיירים ו-5% לינות ישראלים

2. 5% לינות תיירים ו-10% לינות ישראלים

אלטרנטיבה	אחוז לינות תיירים	לינות תיירים באיזור	אחוז לינות ישראלים	לינות ישראלים באיזור	סה"כ לינות ביהודה ושומרון
1	2%	280,000	5%	160,000	440,000
2	5%	700,000	10%	400,000	1,100,000

האלטרנטיבה הראשונה נראית סבירה לאור מצב התיירות הקיים והחזוי לישראל.

על מנת שבית מלון יהיה רווחי צריכה להיות בו תפוסה של 60%. לכן צריך להיות מספר החדרים ביהודה ושומרון לפי שתי מידטות בחדר ו-60% תפוסה, כדלקמן:

$$\text{אלטרנטיבה 1: } 733,333 = \frac{440,000}{0.6} ; 733,333 = \frac{733,333}{365} = 2,009 \text{ מיטות} = \text{כ-1,000 חדרים}$$

$$\text{אלטרנטיבה 2: } 1,833,333 = \frac{1,100,000}{0.6} ; 1,833,333 = \frac{1,833,333}{365} = 5,022 \text{ מיטות} = \text{כ-2,500 חדרים}$$

לחדרים לעיל יש להוסיף חדרים באכסניות נוער. סה"כ מספר הלינות באכסניות

נוער בארץ הינו 677,800, וזה מהווה כ-7.2% מהלינות בבתי מלון. מספר המיטות

באכסניות נוער בארץ הינו 5,985 (לעומת 50,881 מיטות בבתי מלון), וזה מהווה כ-12% מהמיטות.

בשל משיכת האזור כאתר טיולים לנוער, מהווה מספר המיטות באכסניות כ-20% מסך המיטות בבתי מלון באזור. כלומר, באלטרנטיבה 1 יהיו כ-400 מיטות ובאלטרנטיבה 2 יהיו כ-1,000 מיטות.

תוספת המיטות הדרושה בשטח התכנית

אלטרנטיבה	מיטות קיימות במלונות באכסניות	מיטות קיימות באכסניות	מספר מיטות מוצעות במלונות	מספר מיטות מוצעות באכסניות	תוספת דרושה של מיטות באכסניות ובי"ס שדה	תוספת דרושה של מיטות במלונות
1	867	873	2,000	400	1,133	-
2	867	873	5,000	1,000	4,133	127

כל בתי ספר שדה הבנויים בשטח משמשים גם כאכסניות בתקופות שאינם משמשים מחזוריים של בתי הספר. בחלק מבתי ספר שדה בשטח רק 50% מן הלינות מובטחות על ידי משרד החינוך, ועל כן הם מתחרים על שוק הלינות באכסניות במשך כל השנה. אף בתכנית האופטימית, המחסור בחדרים באכסניות הוא קטן ביותר, על כן יש להמליץ על בניית בתי ספר שדה רק אם מספר הלינות בו יובטח בתפוסה כלכלית על ידי גורמים שאינם תיירים.

אין צורך, בשלב זה, בכל תוספת של אכסניות או כפרי נופש ברמה של אכסניות, אלא לאחר שתיווצר תמונה הקרובה יותר לתמונה הכללית בישראל, של יחס 1:10 בין מיטות באכסניות למיטות בבתי מלון.

3. טבלה מס' 18: מספר המיטות המוצע בכל אחד מן המסדרונות

אלטרנטיבה	1	2
דותן	-	200
שבי שומרון	150	440
אריאל	340	1,500
חלמיש	150	300
אפרת	200	500
חברון	300	1,200
סה"כ מיטות	1,140	4,140

אלטרנטיבה מס' 1 נראית סבירה יותר כיעד ריאלי בטווח של 10 השנים הקרובות. מאחר ואין נתונים על פעילותם של בתי מלון בשטח התכנית, מוצע להקים שני בתי מלון, בהיקף של עד 100 חדר, באריאל ובגוש עציון, ולאשר הגדלת המלון בקרית ארבע, לאחר הוכחת כלכליותו, להיקף דומה. לאחר תקופת הפעלה סבירה של בתי המלון ניתן יהיה לאמוד את מגמות הפעילות התיירית באזור התכנית, ולאשר הקמתם של בתי מלון נוספים בהתאם.

בנוסף לחדרים במסגרת בתי המלון המסחריים, מוצע לעודד - על ידי מסירת קרקע בתנאים נוחים - הקמת בתי הארחה של קופות חולים, משטרה, וקרנות גימלאות. יש לעודד הקמתם של מוסדות אלה בשלושת המוקדים הראשונים. יש לאשר הקמת בתי מלון במוקדים בשבי שומרון ובחלמיש רק לאחר הפעלתם הכלכלית הסבירה של שלושת המוקדים הראשונים.

את הפעלת המוקד בדותן יש לדחות לשלב שהוא מעבר לטווח התכנית, אלא אם מגמות הגידול יצביעו על פסימיות בהערכת היקף הפעילות. את מכסת המיטות בכל אחד מן המוקדים ניתן לפזר גם לישובים הסובבים את מוקד התיירות. כך מוצע בשלב ראשון להקים את המלון המומלץ בגוש עציון באלון שבות, ולא באפרת, מאחר ובישוב קיים יזם הפעיל ומעוניין להקים את המלון, ובאפרת עדיין לא החלה ההתיישבות. באריאל יש לבדוק אפשרות הקמת חלק מן המיטות בטווח התכנית; באלקנה, בעמנואל או בקרני שומרון - ולא רק בעיר אריאל.

התכנית מציעה הקמת מוקדי יציאה לטיול בגבול המדבר בכל אחד מן המסדרונות: בעירית, אלון מורה, מעלה אפרים, שילה, רימונים, מעלה אדומים, תקוע, כרמל ולוציפר.

בשלב הפיתוח הסופי של אזורים אלו יכללו מקומות אלו מרכזי הדרכה וביקור, מוקדי יציאה לטיולים רכובים וממונעים, וחניונים לשהיית לילה למטיילי רגל. עם התפתחות התיירות באזור מעל ההיקף המתוכנן, ניתן יהיה להקים אכסניות נופש ומתקני נופש, אך בבניה נמוכה שאינה פוגעת בנוף הסביבה. בתי ספר שדה נוספים אשר ימוקמו בשטח מוצע למקם בנקודות אלו.

4. המלצות לשלב המיד

1. לאשר הקמתם של מלונות עד 100 חדר באריאל ואלון שבות, ולאשר הרחבת המלון בקרית ארבע להיקף דומה, לאחר הוכחת הכלכליות בהפעלתו.
2. לשריין שטחים בתכניות המתאר של הישובים בכל אחד מן המסדרונות, להקמה של אמצעי אכסון על פי טבלה מס' 18.

טבלה מס' 19: מכסות השטחים הדרושים לבצוע תכנית התיירות

שם המסדרון	מספר מיטות קיימות במלון	מספר מיטות מתוכנן במלונות	תוספת דונמים נדרשים	מספר מיטות קיימות במוקדי טיול באכסניות	מספר מיטות מתוכננות במוקדי טיול באכסניות	תוספת דונמים נדרשים	סה"כ דונמים
דותן	-	220	22.0	-	80	16.0	38.0
שבי שומרון	-	440	44.0	-	100	20.0	64.0
אריאל	-	1,500	150.0	120	300	36.0	186.0
חלמיש	-	300	30.0	-	100	20.0	50.0
אפרת	-	500	50.0	285	200	-	50.0
חברון	80	1,200	120.0	-	200	40.0	160.0

א. מספר הדונמים הנדרש חושב על פי 10 מיטות לדונם (על פי תכנית מתאר ארצית למפעלי תיירות).

ב. המספרים חושבו לאלטרנטיבה מס' 2 הגדולה יותר.

ג. המספרים כוללים תוספת של 20% למוסדות הבראה.

ד. שטח לאכסניות מחושב על פי 5 מיטות לדונם.

יש לשפר את האכסניה בתקוע לרמה מסווגת, כולל מתקני נופש ולבדוק דרך הפעלתה, כדי לקבל נתונים לגבי המשך הקמתו של סוג זה של אכסון.

6.2 פיתוח אתרי ביקור

אתרי הביקור מייצגים עבור התיירים (חוץ וישראלים) מרכיב חשוב ועיקרי מבין הגורמים המושכים לביקור באזור התכנית. אופיים ופיתוחם של אתרי הביקור

מרכיב את תמונת הפיתוח התיירי בכל אזור תיירי, ובמיוחד באזור זה שהתשתית התיירית בו אינה מפותחת.

לתיירים הישראליים מהווה אתר הביקור, במקרים רבים, גם אתר נופש. רמת השרות באתרי הביקור המבוקשת על ידי תיירי חוץ גבוהה מזו המבוקשת על ידי תיירי הפנים. כדי לפתח את האזור לתיירות חוץ (שהיא נושאת ההכנסות הגדולה), ולהגדיל את מספר המועסקים בתיירות, יש לשאוף לפיתוחם של אתרי הביקור העיקריים ברמה הגבוהה ביותר.

בפיתוח האתרים יש להבחין בין שתי קבוצות. זו הנמצאת בסמוך לציירי התנועה הראשיים של התיירות היום, ומשמשים בחלקם כאתרי ביקור כבר היום, והקבוצה השניה של אתרים אשר תפקידה לפתוח אזורים חדשים אשר בהם אין עוברת התיירות היום.

האתרים הנמנים בפרק זה ונופלים בתחום הקבוצה הראשונה יכולים להיות מפותחים כפרוייקטים מסחריים לכל דבר, ואילו את האתרים הנופלים בקבוצה השניה יש לסבסד ולפתח במסגרת מאמץ משולב של כל הגורמים, מתוך ידיעה כי פתוח אתרי התיירות יתרום באזור זה ליצירת מקורות תעסוקה והשקעה בתשתית חיונית לתיירות אשר תחזיר את עצמה. מאמץ זה חייב להתבטא בהקצאת משאבים הן על ידי הגורמים המיישבים והן על ידי גורמי התיירות. האתרים המומלצים לפיתוח בזה מובאים על פי מיונם ועל פי סדר חשיבותם.

ניתנת הדגשה לאתרים המאפיינים את התיירות לארץ ישראל שהיא תיירות שענינה בנושאי דת. עדיפות נוספת ניתנת לפיתוח אתרים לתיירות פנים.

1. יריחו והאתרים סביבה (נ.צ. 143-193)

אתר בעל חשיבות היסטורית ממדרגה ראשונה. סיפורו המקראי ציורי. מיקומה

בצומת הטיול העיקרית של רוב טיולי תיירי החוץ בארץ מחזק את מעמדה כאתר מספר 1. בעיר וסביבתה מצויים אתרים בולטים כגון: ארמונות החשמונאים, ארמון הישאם, בית הכנסת, תל יריחו, ביה"כ בנערן, הכנסיה הקופטית ועוד.

2. חברון וסביבתה (נ.צ. 107-160)

מן האתרים החשובים בשטח התכנית הקשור במסורת ישראל מראשית תקופת התיישבותו של אברהם בארץ כנען. בשל חשיבותו במסורת זו נחקדש גם לזתות אחרות, ולכן רבים בעיר האתרים מכל תקופות ההתיישבות בה. הבולטים שבהם: אלוני ממרא, דיר אל ארבעין, הרובע היהודי, מערת המכפלה, קבר אבנר בן נר, בריכת חברון ועוד.

3. העיר שכם וסביבתה (נ.צ. 175-181)

העיר שכם היא מן הערים הקדומות ביותר בארץ. כאן בנה אברהם מזבח לשם. יעקב הציב אף הוא מזבח בה וכאן נקבר יוסף. ושוב מסורת ישראל קידשה את העיר הן לנצרות והן לאיסלם והן לשומרונים. בעיר אתרים רבים: קבר יוסף, תל בלטה, המוזילאום השומרוני, האמפיתאטרון הרומי, ההיפודרום, בית הקברות היהודי וכו'.

4. ואדי קלט (נ.צ. 139-178)

ואדי קלט הוא היפה בואדיות המדבר היורדים מזרחה. מימיו הרבים, המעינות, הבריכות ואמות המים לכל אורכו, שרידי מבנים והמנזרים לאורכו, וקירבתו הגדולה אל ציר התנועה העיקרי של התיירות הופכים אותו לאתר ברמת חשיבות גבוהה, הוא נושא הן סיפורי נוף והן סיפורי נזירות מדבר לתיירים רבים.

5. ארמון הורדוס ואזור תקוע (נ.צ. 119-173)

הרודיון הוא שער המדבר מירושלים. במרחק נסיעה קצר מירושלים אפשר לצפות אל המדבר, לסייר באתר ולצאת לסיור למדבר הקרוב לירושלים או אף הרחוק יותר. תקוע הוא מולדת עמוס, כפר מקראי בשולי המדבר. שקום האתר ופתיחת כביש מעלה שלם יעביר בו מספר רב של תיירים בדרכם למדבר וליים המלח.

6. סבסטיה (נ.צ. 168-187)

שרידי העיר הרומית סבסטיה. מן האתרים המפוארים המצויים בשטח התכנית. מוכרזת כגן לאומי. חשיבותה הגדולה אינה בשל סיפורה ההיסטורי החשוב, אלא מראה השרידים והאפשרות לנצלם כאלו של קיסריה. מקומו של האתר בסמוך לציר ירושלים-הגליל מחזק את חשיבותו של האתר.

7. פארק בריכות שלמה

חשיבותו של אתר בריכות שלמה הוא סיפור חשיבותם של המים בירושלים. אגירתם והובלתם באמות ושחזורו של מפעל זה הוא בעל ענין רב למטיילים ותיירים. פיתוחו במקביל של האתר לספורט מים והגישה אליו מן הדרך הראשית ירושלים-באר שבע יחזקו את משיכתו של האתר.

8. גוש עציון (160-118)

חשיבותו של האתר הוא בסיפורו של הישוב היהודי המתחדש בארץ ישראל. הקמתו בתקופת ההתיישבות הראשונה, נפילתו של הגוש וחידוש הישוב בו לאחר מלחמת ששת הימים. קירבתו לירושלים מאפשרת הצגת סיפור זה בפני קהל גדול של תיירים המגיעים למדינת ישראל.

9. מנזרי המדבר - מר סבא, הורקניה (נ.צ. 181-123)

מנזר מר סבא הוא שריד אחרון לתנועת נזירות מדבר גדולה שהיתה בראשית הנצרות בארץ ישראל. חשיבותו היא בזה ובמראה המיוחד לו. בכך דומה מנזר זה למנזר סנטה קתרינה, אשר שימש בפיתוח ישראלי נכון לאתר משיכה לתיירים. מקומו במדבר הקרוב לירושלים מאפשר לשלבו בסיור רכוב בן יום אחד מירושלים למדבר.

10. מנזרי הירדן

מנזרי הירדן שימשו אתר הטבילה בירדן העיקרי לנוצרים אשר ביקרו בארץ עד לפני מלחמת ששת הימים. לאחר המלחמה היו המנזרים מעבר לגדר הבטחון.

עתה משמוכשרים שטחים מעבר לגדר יש לחדש חשיבותם כאתר ביקור נוצרי בעל חשיבות עקרית בארץ.

11. ואדי אל מלוח (נ.צ. 193-194)

הוא שמורת טבע יפה ובה נביעות רבות של מים חמים אשר יכולות לשמש כאתר מרחצאות כזה כאשר פותח בחמת גדר. הדרך העוברת בו ויכולה לשמש את העוברים מן השפלה לאתרי הנופש בכינרת מחזקת משיכת האתר.

12. שילה (נ.צ. 162-177)

באתר מיקומו המשוער של אהל המשכן. לאתר סיפור בעל חשיבות דתית רבה הן במסורת ישראל והן במסורת הנוצרית. פיתוחו של האתר לרמת מוחשיות אשר תציג את סיפורו של המשכן ומבנהו תיצור אתר ברמת משיכה וחשיבות גבוהה.

13. סוסיה (נ.צ. 090-159)

ישוב עברי קדום בספר המדבר. תרבות הנוקדים החקלאות והישוב העברי הקדום בו נחשפת באתר שאין בו התיישבות כיום, וניתן לשחזרו לפארו הקדום.

14. סרטבה (נ.צ. 167-194)

ספור מצודת אלכסנדריון החשמונאית טמון בין אבני השרידים המצויים באתר. הכשרתו וחשיפת המצודה, בתוספת מרכיבי הנוף המיוחדים, עשוי ליצור אתר ברמת משיכה גבוהה.

15. תל ערד

תל חפירות של ישוב עברי מכל תקופות הישוב בארץ ישראל. אתר בעל ממצאים מרשימים הדורש הכשרה והצגה של הממצאים במקום המצאותם

16. חורש אום ריחן (נ.צ. 209-163)

שמורת חורש ים תיכוני הכוללת בתוכה שרידי מבנים, אמות מים וטחנות. נמצא בחלקו

הצפוני מזרחי של השומרון. הכשרתה ופיתוחה עשויים ליצור אתר ביקור מרכזי לנופש ליירות פנים לאוכלוסית השפלה והאזור.

17. ארובות (נ.צ. 162-202)

שרידי הישוב ארובות טומנים את סיפורו של המצור הרומי הראשון בישראל, של פליטי קיסטריה אשר נמלטו ועמם ספרי התורה מן המרד בעיר. סיפור גבורה אשר חשיפתו תיצור אתר בעל משיכה רבה. יחד עם יער אום ריחן יצרו תמונת פיתוח שלמה בצפון השומרון.

18. נחל שילה ומוקטע עבוד (נ.צ. 155-158)

נחל שילה הוא אתר טבע מן היפים בשומרון. מוקטע עבוד הוא אתר ובו שרידים נרחבים של קברים מפוארים מתקופת בית שני. פיתוח שני האתרים במקביל יבנה מוקד לטיול במרכז השומרון.

19. חורש אום צפא (נ.צ. 163-158)

חורש אום צפא הוא שער הכניסה לביקור בארץ בנימין, יער ים תיכוני שמור מן התקופה העותומנית, ובו שפע צמחיה, בעלי חיים ומעיינות.

20. הר גילה (נ.צ. 166-125)

אתר המובא כדוגמה להפיכת תצפיות הנוף לאתרי ביקור מושכים ואפשרות פיתוח דומה בתצפיות דומות בג'בל כביר, בהר חצור, באלקנה, בבית אל, בלוציפר, בגבעת החרסינה, בחברון ובמקומות אחרים.

21. שמורת עינות בידן (נ.צ. 180-185)

שמורת עינות בידן תחילתם במעינות שופעים ובתי קפה על הדרך הראשית משכם; והמשכה בבוסתנים, טחנות ושרידי מבנים. פיתוח תחנת דרך ומסעדה על הדרך עשויה ליצור אתר ביקור הן לתיירות פנים והן לתיירות חוץ.

22. קרוות בני חסאן (נ.צ. 160-171)

אתר קברים מפואר מן התקופה הרומית בקרבת הדרך הראשית החוצה את השומרון.
הכשרת האתר ופיתוח מגדלי הנוטרות עשויים ליצור אתר ביקור נרחב לטיולי רגל
למטיילים המגיעים ברכבם.

23. נחל-תרצה ושרידי העיר (נ.צ. 183-187)

שרידי תרצה, בירת ישראל, ונחל תרצה ומעיינותיו הנובעים כל השנה, יוצרים שילוב
של אתר טבע נוף ושרידי ישוב עברי קדום המצויים על הדרך החוצה אל הבקעה.

24. הכפר ראס כרכר (נ.צ. 159-150)

הכפר ראס כרכר הוא כפר מבצר אשר במרכזו מצודה הנשאת על פני סביבתה. הכפר
נמצא בחבל בנימין, והוא מן היפים בשומרון. סיפורו הוא שלטונה של משפחת סמחן
שזה היה מבצרה. פתוחו של אתר זה הוא בחינת בדיקת אפשרויות פיתוח אתרים
בשיתוף עם האוכלוסיה המקומית.

25. פיתוח חי בר בואדי פצאל (נ.צ. 186-161)

ואדי פצאל הוא נחל אכזב מדברי ובו מעינות נובעים, בריכות ואמות מים. אגנו
הסגור, קרבתו לכביש חוצה שומרון, והצמחיה והמים בו עשויים להופכו לאתר
אידיאלי לפיתוח חי בר לאזור בעזרת ביה"ס שדה בקרבתו.

נספח מס' 4 מביא בפרוט את השלבים המיידים בפיתוח האתרים ואת האפשרויות העומדות
בפיתוח האתרים במלואם. מומלץ לפתח את כל האתרים המוזכרים בשלב המידי, ולא
פחות מ-10 בשלב מידי. פיתוח האתרים יהיה על פי סדר חשיבותם, על פי הרשימה.

המלצות לפיתוח שמורות הטבע בשומרון וביהודה

הצעות לשמורות הטבע עובדו על ידי רשות שמורות הטבע. ההצעה לשמורות בשומרון התפרסמה בינואר 1982, ואילו ההצעות לשמורות טבע באזור הר חברון ומדבר יהודה נמצאת בשלב עיבוד סופי.

בדקנו הצעות אלו ומיינו אותן לפי מידת חשיבותן ומידת השתלבותן בחכנית התיירות ליהודה ושומרון, ולא בהכרח לפי מידת חשיבותן הנופית והטבעית.

בדרגה מספר 1 סומנו השמורות להן פוטנציאל תיירות רב; האפשרות להפוך את המקום לאתר המושך מבקרי פנים וחוץ, בדרך כלל בגלל מציאות מכלול ערכים גדול הכולל: טבע, נוף וארכיאולוגיה. בדרגה מספר 2 סומנו השמורות שגלום בהן פוטנציאל תיירות, אם כי ברובו לתיירות פנים ולטיולי רגל. בדרגה מספר 3 סומנו השמורות, שעיקר חשיבותן הוא בשמירת ערכי הטבע שבהן.

השמורות מויינו לפי הנושא המרכזי שבהן, לפי הקטגוריות הבאות: צומח, מעיינות, מסלע, אתרים ומכלול נו.

קיימת חפיפה בין המלצות אלו להמלצות הפיתוח של אתרי הביקור העיקריים.

שומרון

דרגה מספר 1

1. ואדי אל מליח (נ.צ. מרכזי 194/193)

ענין גיאולוגי רב. באתר קיימים שכבות גיר מתור היורה ושברים גיאולוגיים רבים, עדות לפעילות טקטונית רבה בעבר. לאורך הוואדי נביעות רבות בעלות טמפרטורה גבוהה יחסית. אפשרות ניצול המעיינות, שרידי מבצר צלבני - ממלוכי עם תצפית נוף יפה. חברת צומח של חרוב ואלת המסטיק.

.2

טרטבה (נ.צ. מרכזי 194/147)

אתר ארכיאולוגי היסטורי בעל חשיבות ראשונה במעלה (נחפר לאחרונה וישוחזר כנראה). מצפה הנוף היפה ביותר על בקעת הירדן. מערכת תעלות ומאגרי מים מענינת.

.3

חורש אום ריחן (נ.צ. 163/209)

בשמורה: חורש ים תיכוני וחורש מעורב מפותחים. לאור גודלו, מידת התפתחותו ומיקומו המרכזי יכול להפוך לאתר נופש מרכזי באיזור ואדי עירון.

.4

ואדי קנה (נ.צ. מרכזי 160/174)

מכלול נוף מרשים ועשיר לאורכו מספר מעיינות ובריכות טבעיות, מטעים, חורש ים תיכוני צפוף, מצוקים וכפרים ציוריים. מסלול נוח מאד להליכה.

.5

חורש אום צפא (נ.צ. מרכזי 163/157)

החורש הינו אחד החורשים המטופחים ביותר בשומרון וביהודה, אשר נועדו לשימור ולנופש בחיק הטבע. במקום מגרש חניה, כיחת למוד של שדה ושולחנות אכילה.

.6

אזור רס כרכר - זיר עמר (נ.צ. מרכזי 160/150)

כפר ציורי עם מבנה מבוצר בראשו, תצפית נוף, אתר ארכיאולוגי עם חורש ים תיכוני סביבו (נבי ענר) מעיינות בגיא שמתחת לנבי ענר.

.7

ואדי זרקא - טוואחין וחורשת נבי עית (נ.צ. מרכזי 167/153)

שפע מעיינות, בריכות טבעיות, חקלאות שלחין, מצפה נוף, בחורש נביעות, טחנת קמח ושרידי אמת מים.

8. עין דרא (נ.צ. מרכזי 166/158)

נושאי: מעיינות, חורש עצי ערבה, כפר ציורי מעל המעין (עג'ול).

9. דורא אל קרע (נ.צ. מרכזי 171/151)

נושאי: מעיינות ומערכת שלחין היפה ביותר בשומרון, חורש ים תיכוני מעל השפכים.

10. נחל דולב (נ.צ. מרכזי 164/169)

נושאי: מכלול נוף, מסלע, צומח ושפע מעיינות.

דרגה מספר 2

1. ראס ג'דיר (נ.צ. מרכזי 189/191)

נושאי: צומח ומסלע וכן חירבת ירזה אתר לשימור. מצפה נוף מיוחד במיכו אל שלושת הימים (ים המלח, כנרת, הים התיכון).

2. עינות ואדי אל-פרעה (נ.צ. מרכזי 188/183)

נושאי: מעיינות ומים, חקלאות שלחין מסורתית, פלג מים זורם ובריכות טבעיות.

3. ג'בל אל כביר (נ.צ. מרכזי 186/181)

נושאי: מסלע ותצפיות נוף. מודל חשוב להבנת המבנה הטופוגרפי של השומרון.

4. ואדי אל עוג'א (נ.צ. מרכזי 186/153)

נושאי: צומח ומכלול נוף, מעין שופע ופלג מים, שרידי אמת מים עתיקה ואתרים ארכיאולוגיים חשובים.

5. חורש אל אנצר - ראס א-טויל (נ.צ. מרכזי 182/206)

נושאי: צומח.

6. חורש סיריס (נ.צ. מרכזי 179/191)

נושאי: צומח.

7. ואדי אל אברד (נ.צ. מרכזי 180/184)

נושאי: מעיינות, צומח, גיאולוגיה

8. ג'בל אבו יזיד (נ.צ. מרכזי 170/190)

נושאי: תצפיות נוף, מסלע וצומח.

9. ראס אל מונטר (נ.צ. מרכזי 161/192)

נושאי: מצפור נוף.

10. שיך אחמד א-תבן (נ.צ. מרכזי 159/182)

נושאי: מצפור נוף, קבר שיך.

11. שיך זיד (נ.צ. מרכזי 171/163)

נושאי: צומח, קבר שיך.

12. אלוני בלעין (נ.צ. מרכזי 155/148)

נושאי: חורשת אלונים גדולה וקבר שיך.

13. הבור בעצירה אל קבליה (נ.צ. מרכזי 171/175)
נושאי: מסלע ובעלי חיים.
14. החורשה בשיך - קטרוני (נ.צ. מרכזי 168/155)
נושאי: אתר ארכיאולוגי (כנסיה ביזנטית ועליה קבר שייח) חורש אלונים, חרובים ועוזרדים.

דרגה מספר 3

1. עין אל קורען (נ.צ. מרכזי 199/198)
נושאי: נביעות.
2. עין אדיר (נ.צ. מרכזי 199/199)
3. עין בליבל (נ.צ. מרכזי 199/199)
4. אום זוקה (נ.צ. מרכזי 199/186)
נושאי: צומח, מסלעה ומצפה נוף מרשים.
5. ראס אל חרובה (נ.צ. 197/173)
נושאי: מסלע, צומח ומצפה נוף
6. ואדי שובב - ואדי אל מליח - ואדי א-שאק (נ.צ. מרכזי 192/194)
נושאי: מסלע, חורש עשיר ביותר של חרוב ואלת מסטיק.
7. ואדי שובב - ערק אל-חמם (נ.צ. מרכזי 187/200)
נושאי: מסלע, צומח ובעלי חיים.

8. ואדי אשק (נ.צ. מרכזי 197/194)
נושאי: מסלע, צומח ובעלי חיים.
9. פצאל (נ.צ. מרכזי 189/162)
נושאי: צומח, שרידי פוגרות.
10. ואדי מלחה (נ.צ. מרכזי 196/156)
נושאי: צומח, מלחה.
11. הטמון (נ.צ. מרכזי 188/185)
נושאי: מסלע, צומח.
12. אירוס השומרון בדומא (נ.צ. מרכזי 184/164)
נושאי: צומח.
13. אילות - בא - נבי איסמעיל (נ.צ. מרכזי 175/176)
נושאי: צומח.
14. תל אל מסלה (נ.צ. מרכזי 169/205)
נושאי: צומח ותצפיות.
15. אלוני עורבה (נ.צ. מרכזי 166/202)
נושאי: צומח.

16. צור נתן (נ.צ. מרכזי 153/184)
נושאי: מסלע וצומח.
17. בור אל חג'ה (נ.צ. מרכזי 162/179)
נושאי: מסלע.
18. ברכת אל פונדק (נ.צ. מרכזי 163/177)
נושאי: בעלי חיים וצומח.
19. אלוני איסככא (תל אבו זרד) (נ.צ. מרכזי 172/167)
נושאי: צומח.
20. ואדי צריצה-עבוד (נ.צ. מרכזי 155/162)
נושאי: מסלע וצומח.
21. נחל רבה - ואדי סוסי (נ.צ. מרכזי 150/167)
נושאי: צומח.
22. חורש חלת - טלית (נ.צ. מרכזי 162/156)
נושאי: צומח.
23. חורש אל האשמי - ואדי א- זרקא (נ.צ. מרכזי 159/156)
נושאי: צומח ונביעות.

24. "המסרק" בנבי-עיט (נ.צ. מרכזי 160/153)

נושאי: צומח (ראה ואדי זרקא - טוואחין).

25. אלוני נבי-לימון (נ.צ. מרכזי 166/136)

נושאי: צומח.

הר חברון

דרגה מספר 1

1. ואדי קלט (נ.צ. מרכזי 187/137)

קניון מדברי עם פלג מים ומעינות מנזרים ושרידי מנזרים, מערכת אמת מים מתקופת הורדוס והילך. קומפלקס ארכיאולוגי ענק במוצא הנחל. מצפי נוף חשובים, שבילים מסומנים.

2. מר סבא (נ.צ. מרכזי 182/124)

מנזר הגדול ביותר בהרי יהודה וחברון. קניון מרשים, שרדי אמת מים המובילה למצודת הורקניה.

3. הרודיון - חריטון (נ.צ. מרכזי 173/119)

הרודיון - אתר ארכיאולוגי מהחשובים והמרשימים בכל הארץ. חריטון - קניון ענק ובו המערה הטבעית הגדולה בארץ. שרדי תרבות פרה-הסטוריים, מנזרים ועתיקות אחרות. ריכוז של טריסטומריות ושפני סלע.

4. שמורת ואדי ג'וז ועין אונקור (נ.צ. מרכזי 156/101)
מעיינות, מערכת שלחין, חורש ים תיכוני מפותח, שריד אמת מים
שהובילה לבית-גוברין, בוסתני ענק של אגוז המלך, דובדבן ותפוח.
5. נחל המעינות - ואדי פוריק (נ.צ. מרכזי 162/125)
סדרה עשירה של מעיינות עם תופעות קרסטיות. מערכות שלחין מהיפות
ביותר בהר חברון. שמורת תרבות חקלאית קדומה.

דרגה מספר 2

1. נחל אוג (נ.צ. מרכזי 187/132)
חניון עם מפלים, ריכוזים של שפני סלע ועופות דורסים, שרידי מנזר
ומערות, ריכוז עשיר של עצי אוג קוצני.
2. ואדי זבקה - ואדי אסחה (נ.צ. מרכזי _____)
סדרת מעיינות ואחרים ארכיאולוגיים, ריכוזים נדירים של מאובנים
בסלע. מערה קרסטית בצלע נחל אוס טור-סחה.
3. עיינות מעמודיה (נ.צ. מרכזי 154/104)
סדרה עשירה של מעיינות ובוסתנים. שרידי כנסייה מענינת באיזור
שבין כפר תפוח ובין כפר דורה. שרידי חורש ים תיכוני ליבנה
רפואי, קטלב, אלון מצוי במדרונות שבין המעינות.

4. בני נעים (נ.צ. מרכזי 165/102)

מדרגה טופוגרפית מורפולוגית מרשימה במעבר בין הר חברון ומדבר יהודה, מצפה נוף יפה של מדבר יהודה, ריכוז ממצאים אטנוגרפים של ישוב על ספר המדבר, כולל כתובות עתיקות על מבנים עתיקים בכפר.

5. סוסייה (נ.צ. מרכזי 159/090)

בית כנסת ומכלול אחרים ארכיאולוגיים סביבו - מתייחס לקומפלקס מעון ברמל.

6. נחל ערוגות העילי (נ.צ. מרכזי 169/112)

מכביש חלחול תקוע ועד מתחת לרוג'ס אל נקע. סדרת נחל קניוני באזור הכפיפה של הר חברון, שרידים ארכיאולוגיים רבים, ביניהם כנסיות עתיקות ובהן פסיפסים.

6.4 תוספת שטחי היער וחקי הטבע המפותח

עד שנת 1995 ידרשו 830 קמ"ר של יער לצרכי הנופש של אוכלוסית האזורים הגובלים בשטח התכנית. עוד כ-400 קמ"ר ידרשו לאוכלוסיה בשטח התכנית, לפי אותן נורמות.

תוספת שטחי יער באזור מרכז הארץ נעשית קשה יותר ויותר בשל תחרות של שימושים אינטנסיביים יותר. רק חלק משטח היער ניתן להוסיף בתחום רצועת "הנופש הארצי" בתחום הקו הירוק. ניתן לענות על תוספת זו על ידי הרחבת רצועת הנופש הארצי אל מחוץ לשטחים שמעבר לקו הירוק, ויצירת שלוחות מערב-מזרח מרצועה זו אל צירי העליה הראשיים להר.

ליער תפקידים נוספים על תפקידיו בתוספת רווחת נופש:

1. להגדיר ולתפוש שטחים שבבעלות המדינה.
2. להכין תשתית נופש לטווח ארוך לנופש הררי (בניית בתי הארחה ביער).
3. למשוך את תושבי השפלה לאזור הנופש בהר, ולחזק את הקשר ויחסי הגומלין בין שני האזורים.
4. לעזור בעיצובן ובפיתוחן של שמורות הטבע המדבריות על ידי נטיעה מבוקרת ומתוכננת בוואדיות, ויצירת מקומות צל.
5. לעצב ולהגדיר נופית אתרי ביקור קיימים ומתוכננים.

לשם ביצוע תכנית היעור מומלץ לטעת לפחות 10,000 דונם בשנה.

האזורים המוצעים ליעור מופו על פי הצעות הקרן הקיימת לישראל. הקריטריונים של הקק"ל הם בעיקר חפיסת חזקה בקרקע ממשלתית וצרכי ההתיישבות היהודית, ואילו אנו ניסינו להתאים את היערות לצרכי התיירות ביהודה ושומרון, זאת על ידי מתן עדיפות לנטיעות באזורים בהם הנטיעות יהוו חלק מהמכלול התיירי.

כעקרון, אנו ממליצים שיהיה הבדל מבחינת סוגי הצמחים הנטעים בין אלו ממערב קו פרשת המים ובין אלו שממזרחה לו.

גושי היעור לפי דרגת החשיבות לתכנית התיירות - התאמה לצרכי התיירות

1. דרגת חשיבות ראשונה

- גוש קפין - יעבד ערבה, בגוש זה יערות רבים רובם קטנים. לשולי הדרך חדרה - בקה אל שרקייה - עמק דותן.
- מטליות יער קטנות על כביש טול כרם - שכס, בסביבות ניר א-שמס - ענתבה.

- מטליות יער ליד הכביש כפר סבא - עזון, דרומית מזרחית לאלפי משנה.
- מטליות יער על כביש החוצה שומרון, דרום מערבית לאלקנה.
- יערות וחורשות לאורך כביש בית-חורון.
- יערות וחורשות באיזור בית סירא - נחל אילון עליון.
- יערות וחורשות על כביש בית גוברין - חברון, ממזרח לאיבנה.
- יערות וחורשות על כביש חוצה יהודה, בין בית עווא לבין חרסה.
- יערות וחורשות בסביבות ירושלים בקרבת ענתות, ליד שדה התעופה ועד מכמס, יערות באיזור מעלה אדומים, יערות במזרח בתיר, ובקרבת חוסן, ממזרח לבית צחור בסביבות אל חדר.

2. יערות, חורשות ומטליות יער בשומרון בדרגת חשיבות משנית

- ממזרח לכפר דן.
- ממזרח לקבטיה.
- מדרום למסליה.
- מטליות בג'בל חריש.
- מדרום לנחל חומש.
- ממערב לדיר אל עוצון - מספר מטליות עד אל עטרא.
- איזור ברקה.
- בין ספרין לטייבה.
- בין צור נתן לכפר ג'מל.
- ממערב לכפר קליל.
- ממערב לבית פוריק.
- איזור ובו מטליות רבות בצומח כביש גב ההר וחוצה שומרון ליד כפר תפוח ודרומה עד סלפית.

- מצפון מערב לשילה.
- כפר עין דיר עסנה.
- גושי יער יחסית גדולים שבין נבי צאלח לבין כביש בית חורון.
- אחד הריכוזים הגדולים ביותר ליערות מוצעים בשומרון.

3. יערות חורשות ומטליות יער בחברון

- באזור בית פג'ר - מגדל עוז.
 - באזור סעיר.
 - בית אולא - תרקומיא.
 - מספר מטליות רב צפון מזרחית לחברון עד רג'ום אל קצר.
 - יעור באזור אל בורג' - בית ארוש אל פוקדה.
 - יעור לאורך הכביש באר שבץ - חברון, מדרום לדהריה.
4. מטליות יער רבות, אך ברובן קטנות, בין חברון ליער יתיר, על ציר כרמל
- אריסטובליה - חברון.
 - יערות תקוע - הרודיון.
 - תל אל פרעה.

פיתוח שרותי דרך

6.5

רוב התיירות לשטח מורכבת מתיירות מאורגנת באוטובוסים ומבקרי פנים ברכב הפרטי. מפה מס' 12 מצביעה על כמות הנוסעים בדרכים העיקריות בשטח התכנית וסביבתה. עיקר המחסור המורגש ברגע זה בשרותי התיירות בשטח הוא בתחנות דרך. הקמתן אינה דורשת השקעה גדולה ויוצרת תמונת שרות ברמה גבוהה, לעיקר התיירות המגיעה לאזור.

בהנחה שתחנת דרך אחת יכולה לשרת עד 300 איש בשעה, ובהנחה שחלקה של התנועה הרגילה יוסיף לשימוש זה, יש ליצור מספר רב ביותר של תחנות דרך.

מיקומם המוצע של תחנות הדרך מוצע בהצטלבות ועל דרכי הטיול הראשיות (רמת השרות הגבוהה ביותר) ובצמוד לאתרי הביקור העיקריים (ראה מפת תחנות הדרך).

פיתוח תחנות הדרך בשלב הראשון מחולק לשניים:

א. פיתוח תחנות דרך על צירי טיול קיימים.

ב. פיתוח תחנות דרך על צירי טיול מוצעים, במגמה לעודד ולפתח צירים אלו.

6.5.1 פיתוח תחנות הדרך, על פי הקריטריון הראשון, חופף לדרכי הטיול הראשיות הקיימות.

בשלב הקרוב מוצע לפתח במקביל למסלולי הטיור החדשים תחנות דרך נוספות. מוצע איפוא להקים בשלב מידתי:

בציר ירושלים-יריחו - 2 מוקדים; האחד במקום הנקרא השומרוני הטוב והשני ליד צומת יריחו. שטח הבניה של כל אחד יכלול מסעדה ומזנון, מטבח, מחסנים ושרותים וחנות למזכרות. שטח הבניה של המתקן יהיה כ-300 ממ"ר.

בצומת כביש גוש עציון (משטרת מיקי מאוס) אנו ממליצים על הקמת פרויקט בסדר גודל דומה.

היקף דומה של פרויקט יש להקים למרגלות ההרודיון, בכדי שהוא ישרת את המבקרים באתר ובסביבתו, וכן בעתיד את הנוסעים בכביש החדש לים המלח.

הפרוייקטים בקטגוריה מס' 1 הם פרוייקטים מסחריים לכל דבר, וניתן להציע אותם ליזמים אשר יפתחו אותם על חשבונם.

6.5.2 בשלב הראשון לפיתוח הפרוייקטים בקטגוריה מס' 2 מוצע לפתח את התחנות על ידי

סיוע של הגורמים המיישבים ליצירת מקורות תעסוקה לתושבי האזור.

התחנות המוצעות על פי קטגוריה זו הן בעיקר בשטח בנימין ושומרון.

מוצע להקים בשלב המידי את התחנות הבאות:

- תחנת דרכים בצומת תפוח. התחנה תכלול מזנון ומסעדה בשטח 120 ממ"ר, מטבח, מחסנים ושרותים בשטח זהה, וחנות מזכרות ומשרד הדרכה לטיולים. סה"כ שטח הבניה של המתקן יהיה כ-300 ממ"ר.
- תחנה בהיקף דומה תוקם בכניסה ליער אום צפא, הכוללת גם היא תחנת הדרכה לטיולים באזור חבל בנימין.

פרוייקטים קטנים יותר בהיקפם, בבניה של כ-200 ממ"ר, הכוללים מסעדה, מזנון, מטבח וכן תחנת הדרכה, מוצע להקים בשלב המידי:

- בגן הלאומי בסבסטיה או בקירבה.
- באלון שבות בראש ג'בל כביר, כחלק מתחצפית הנוף שם.
- בחברון, ברובע היהודי, כחלק מפיתוח אתר הביקור שם.

6.6 פיתוח מסלולי הטיול ורשת הכבישים

6.6.1 מסלולי הטיול ברכב

רוב תיירי החוץ ומספר גדול של תיירי הפנים נוסע במסלולים הראשיים, אשר מספרם בשטח התכנית מצומצם ביותר. מפה מס' 4 מביאה נתונים על היקף תנועת המטיילים (הקימת והחזויה) בצירים אלו. מטרת יצירת מסדרונות הרוחב בין השפלה לבקעת הירדן וצירי צפון-דרום הראשיים היא ליצור רשת כבישים, אשר בה יוכל המטייל לבחור מסלולים רבים העוברים על מספר רב של אתרי ביקור כדרכי טיול או כדרכים אלטרנטיביות לצירי התנועה הראשיים.

המסלולים המוצעים מתחלקים לשתי קבוצות עיקריות:

1. מסלולים אלטרנטיבים לצירים קיימים בין מוקדי ביקור ראשיים.
2. מסלולי טיול בני יום לסביבה הקרובה בשטח התכנית מריכוזי האוכלוסיה בגוש דן, ירושלים ובאר שבע.

פיתוח רשת המסלולים מותנה במספר גורמים המשפיעים על הרגלי הנסיעה בשטח התכנית:

1. נטיה של מטיילים ומובילי התיירים להצמד לכבישים הראשיים, הבטוחים מבחינה בטחונית.
2. ארגון הטיולים בלוח זמנים צפוף, הגורם לבחירת הכבישים המהירים בין מוקדי הביקור הראשיים, והעדפתם על דרכי טיול ציוריות ועשירות יותר.
3. רמת הכבישים, פיתוחם ושילוטם של הכבישים האלטרנטיביים, אשר אינו בשליטת גורמי התיירות.

עידוד גורמי תיירות רבים ככל האפשר לנסוע בשטחי התכנית בעתות רגיעה עשוי להגביר את הרגשת הבטחון עם עליית מספר המטיילים בשטח. נושא זה, שהוא רגיש ביותר, הוא במידה רבה סובייקטיבי, ועל ידי הסברה נכונה ניתן להתגבר עליו.

פיתוחם של אתרי הביקור בשטח התכנית ברמה גבוהה, עשוי להוות גורם אשר ימשוך את מארגני הטיולים מן הצירים הראשיים למסלולים נוספים, אשר בהם מספר רב של אטרקציות. מדיניות מכוונת של אישור הטיולים על ידי משרד התיירות, הדורשת מן המובילים לא לחזור על אותו מסלול בנסיעה בין שני מוקדי ביקור ראשיים, עשויה לעודד את המובילים לחפש מסלולים אלטרנטיביים. עידוד התיירות בשטח התוכנית חייב להעשות על ידי גורמי התיירות על ידי שילוט דרכי טיול בשילוט של משרד התיירות, הכוונה למוקדי ביקור והפצת מידע במרכזיה דרכה ובתחנות דלק.

1. פיתוח מסלולים אלטרנטיביים בין מוקדי תיירות

כמות המבקרים העוברת בצירים הראשיים מובאת במפה מס' 4. המספרים הם גדולים והעברת המטיילים מצירים אלו לתוך שטח התכנית תביא לפיתוחה המידי של תמונת התיירות על ידי עידוד פיתוחם של אתרי הביקור, תחנות השרות ומרכזי המידע.

המסלולים המוצעים הם:

א. מסלולי עליה מתל-אביב לירושלים

א.1 מסלול בית חורון

דרך זו היא דרך העליה המסורתית מן השפלה להר. בתכנון דרך ראשית אשר תחליף את כביש שער הגיא. היציאה מכביש בן-שמן אל הכביש המוליך למודיעין (אתר ביקור שאינו בתחום התכנית), משם אל כביש הנוף היפה של בית חורון, עד הכפר ג'יב - היא גבעון. משם אל נבי סמואל ותצפית הנוף המסורתית לפני הכניסה לירושלים, וכניסה לעיר דרך שכונת רמות החדשה.

א.2. ראש העין - ארץ בנימין - ירושלים

מסלול זה הוא ציורי ויפה באופן מיוחד, אך איטי בהרבה מכל דרך אחרת.

היציאה מכביש חוצה שומרון עד אלקנה והמצפה לשפלה בה, משם בצומת מסחה פונים דרומה ונוסעים על כביש ציורי דרך רפת ודיר קלעה, ובה שרידי מנזר ותצפית אל מישור החוף. ממשיכים אל צומת לובן ונוסעים בכיוון הכפר עבוד ובו מעיינות "מקטע עבוד" ושרידי הקברים, הכפר עצמו - שהוא ציורי. משם אל יער אוס צפא (שמורת יער ים-תיכוני), ובהמשך הדרך עוברים דרך יער דיר ניזם אל הכפר

ביתילו על דרך ציורית העוברת בכפר דיר עמר. בצומת הבאה פונים ימינה, אל הכביש המוליך לראס כרכר, שהוא היפה בכפרי השומרון. משם אל הכפר ג'ניה - שהוא כפר ציורי יפה - ובהמשך הכביש עוברים על תצפית יפה על נחל דילב ועוברים ליד הכפר עין ערוך, ובו מעינות שופעים ובוסתנים יפים. מן הכפר נוסעים לכיוון רמאללה, עד צומת הפונה דרומה לבית חורון. ממשיכים דרומה לכפר ג'יב - היא גבעון הקדומה. בכביש המוליך לגבעון החדשה לנבי סמואל - תצפית נוף על ירושלים - והכניסה לעיר דרך רמות.

ניתן לקצר חלק ממסלול זה אם בוחרים לעלות בכביש היוצא מצומת בני עטרות עד צומת לבן, ומשם המשך המסלול על פי המתוכנן.

3.א ציר חוצה שומרון - רמאללה - ירושלים

ציר זה ארוך במרחק הנסיעה, אך הנסיעה בו היא על צירים ראשיים, ולכן היא מהירה יותר. היציאה בכביש חוצה שומרון דרך אלקנה ותצפית לשפלת החוף. המשך הדרך על כביש חוצה שומרון, כ-5 ק"מ מצומת מסחה, פונה הדרך ימינה לקראת בני חסן, שהם המפוארים בשרידים בשומרון. חוזרים אל הדרך הראשית, עוברים את העיר אריאל עד צומת תפוח, ופונים דרומה אל כביש גב ההר. כ-8 ק"מ מן הצומת עולים במעלה לבונה ומצפה צפון השומרון. 3 ק"מ ממצפה לבונה ישנה פניה שמאלה, אל שילה ושרידי העיר המקראית, משם בהמשך דרך גב ההר עוברים את הכפרים עין סינה וג'יפנה, שהם כפרים ציוריים יפים, ובהמשך כק"מ ירידה אל דורה אל קרעה, כפר ערבי קטן ובו מעיינות ושמורת חורש יפה. מעליו ג'בל ע'רטיס ופסגתו תצפית אל צפון השומרון. כ-8 ק"מ דרומה פונים שמאלה אל ביתין בדרך המובילה לחורבות מתקופת המקרא, המזוהות כשרידי העיר עי. חזרה אל הדרך אל העיר רמאללה על המשך הדרך מימינה

תל ניצבה, המזוהה כשרידי העיר ה"מצפה" בבנימין. בהמשך הדרך, בחוף איזור התעשיה עטרות, מערת נטיפים - מערת עטרות - מן היפות והגדולות בירושלים. כניסה מצפון לירושלים.

4.א מסלול תל אביב - יריחו שלא בדרך ירושלים

בכביש העולה מבני עטרות מגיעים לצומת לבן, משם פונים אל הכפר עבוד על אתריו, ואדי חכם, מעינות, מקטע עבוד, שרידי הקברים והכפר עצמו. משם, דרך יער דיר ניזם אל יער אום צפא. כ-2 ק"מ מן היער פניה אל אזור הכפר עג'ול - כפר ציורי יפה וסביבו מעינות ואחרי טבע (עין עג'ול, עין דרא ועוד). בחזרה אל הכביש ממשיכים עד שיר קטרוני המצוי על שרידי כניסה ביזנטית ושמורת אלונים, ממנה נשקפת תצפית יפה אל הרי ג'ופנה ומישור החוף. בהמשך הדרך העירה ביר-זית, ממנה ממשיכים אל דרך גב ההר, דרך הכפרים הציוריים בג'ופנה ובעין סניה. בעתיד אמור להסלל כביש מנקודה זו עד עפרה, אך עד שיסלל כביש זה יש לנסוע צפונה על הכביש עד הפניה למזרע אשרקיה. בדרך עוברים את אפיק ואדי חרמיה והצמחיה העשירה בו. משם עד פסגת הר בעל חצור. זו הנקודה הגבוהה ביותר בשומרון, ממנה תצפית עד עכו ואשדוד, כל השומרון והחרמון, חיפה, תל-אביב וירושלים ניצפות במבט אחד. מבעל חצור ממשיכים אל כפר מלך. כאן יורדת הדרך במעלה כפר מלך, מכאן מצפה על בקעת הירדן, בקעת סמיה (אחר טבע ושרידים בחרבת סמיה). בתחתית המורד מתחברת הדרך לכביש אלון פונים דרומה. במרחק של כ-2 ק"מ מהצומת הכניסה לואדי עוג'ה, נחל מצוקי, אחר טבע עשיר ובו צמחיה עשירה, בריכת מים ואמה. בהמשך דרך אלון דרומה פונים בצומת אחרי רימונים שמאלה במורד דרך נוף יפה, העוברת במבנים גיאולוגיים. הדרך מגיעה לכיוון יריחו על יד נערן, ובו שרידי בית כנסת קדום.

על גדות נחל נועימה - אמות מים סביבו ובם זורמיט מיט כל השנה. בסמוך - מצוק נערן ומעינותיו, ובו צמחיה עשירה ומייענות מים. בפסגת המצוק שרידי מצודת קרנטל. כאן מציעה הדרך לעיר יריחו על אתריה הרבים.

5.א

מסלול גוש דן - שומרון - בקעת הירדן - הכנרת

דרך זו אורכה שווה לדרך הנסיעה דרך ואדי ערה - צפולה לכנרת, אך היא עוברת בחלקה באתרי נוף חדשים בשטח התכנית. הדרך עוברת בכביש חוצה שומרון עד צומת תפוח, בצומת עולים על כביש גב ההר ופונים צפונה עד שכס. בעיר שכס אתרי ביקור רבים. הר גריזים נמצא בכניסה לעיר, וגם הוא אתר ביקור בעל חשיבות רבה. בהמשך הדרך נחל בידאן - אתר טבע שופע מים ובעל צמחיה עשירה. מעל קטע דרך זה מתנשא ג'בל כביר. העליה אל ההר היא משוליה הצפוניים-מזרחיים של העיר. מן הישוב אלון מורה תצפית רחבה. בהמשך הדרך, בכיוון בקעת הירדן, תל פריעה - תל קדום המזוהה כתרצה בירת ממלכת ישראל. התל במרכז עמק יפה ובו מספר מעיינות. בסמוך לעיר, נחל תרצה, אשר ממנו קיבלה העיר את מימיה, נחל איתן הזורם כל השנה ובו צמחיה, קניונים ובוסתנים עשירים. בהמשך הדרך העיר טובס. כ-4 ק"מ אחריה הכפר תיאסיר, ובו מוזילאוס רומי ומערות קבורה. כ-3 ק"מ במורד הדרך ואדי אל מליח, ובו בורג אל מליח (שרידי מצודה), וכן החמאט ובו מעיינות מים חמים. מכאן יורדת העיר למחילה וצפונה אל בית שאן (אתר ביקור חשוב מחוץ לשטח התכנית).

6.א

מסלול ירושלים למוקדי הנצרות, נצרת וטבריה

רוב הנוסעים מירושלים לגליל נוסעים דרך בקעת הירדן. עידוד הנסיעה במסלול אלטרנטיבי היוצא מירושלים צפונה אל גב ההר יעביר את הנוסעים בו בדרך ציורית יפה ומספר רב של אתרים.

צירי הכביש היוצא מירושלים צפונה עובר באפיק ואדי חרמיה. צפונה משם מבט אל הכפרים הציוריים ג'יפנה ועין סיניה. כ-3 ק"מ בהמשך הדרך כניסה לשילה על מכלול אתריה. חזרה אל הדרך הראשית צפונה אל מצפה לבונה, ממנו תצפית על עמק לבונה. המשך הדרך צפונה בכניסה לשכם הר גריזים ואתרי השומרונים. בשכם העיר הביקור באחרי העיר, קבר יוסף, המוזילאום, התאטרון הרומי, ההיפודרום ורבים אחרים. כאן מתפצלת הדרך לשני משלולים אפשריים; האחד - מערבה, דרך שבי שומרון לאתר הגן הלאומי בסבסטיה, ומשם דרך המשך דרך הנוף עד תל דותן, ובו שרידי העיר המקראית. המשך הדרך צפונה לג'נין, עפולה ונצרת. מסלול נוסף הוא זה הפונה צפון-מזרח לכיוון טובס. הדרך עוברת את נחל אברד, עינות בודאן, נחל תרצה ותל פרעה, הוא שרידי העיר תרצה ומעינותיה. מטובס מתפצלת הדרך לכיוון מזרח אל ואדי אל מליח, נחל יפה ובו חמאס אל מליח, צמחיה עשירה ומבנים גיאולוגיים מעניינים. ביציאה מואדי אל מליח מתחברת הדרך בחולה לכביש בקעת הירדן ודרך בית-שאן לכנרת.

א.7. מסלול ירידה לים המלח דרך מצפה שלם

לאחר הכשרת דרך מצפה שלם לאוטובוסים מובילי תיירים תוכל דרך זו לשמש מסלול אלטרנטיבי, הן בירידה והן בעליה לים המלח מירושלים. הדרך יוצאת מדרום העיר בדרך הראשית היורדת דרומה פונים מזרחה אחרי מנזר מר אליס בשם בדרך הצופה אל בקעת הורקניה מגיעים להרודיון והאתרים סביב לו. הדרך יורדת בנחל דרגה עד מצפה שלם, נוף ים המלח והירידה בדרך המתפתלת לכביש ים המלח.

ב. טיולים היוצאים מן המוקדים העירוניים לסביבתם

1.ב. השומרון וחבל בנימין מתל-אביב

הכניסה אל חבל בנימין היא מכביש חוצה שומרון לצומת מסחה ותצפית מאלקנה. בצומת מסחה הפניה דרומה בדרך נוף הצופה לשפלה מגיע המסלול לציר אל קלעה, ואדי צרידה ואתריו. ההמשך אל צומת לובן וממנה אל הכפר עבוד ואתריו, ואדי חכם, מוקטע עבוד ואתרי הנוף סביבו. דרך יער דיר ניזם ממשיכה הדרך ליער אום צפא. מיער אום צפא יורדת הדרך לכפר עג'ול על אתרי המים והנוף סביבו. המשך הדרך אל הכפר ערורה ומשם בדרך המחברת אל דרך גב ההר פניה צפונה אל מעלה לבונה ואדי מעסל ואתר הביקור בשילה על אתריו השונים. חזרה אל דרך ראשית צפונה עד העיר שכם ואתריה. לפני הכניסה מימין לדרך הר גריזים ואתריו. ביציאה הצפונית מזרחית מן העיר עליה במעלה ג'בל כביר אל אלון מורה. בישוב תצפית לגלעד לשכם ולדרום מזרח השומרון. חזרה אל הדרך העוברת בהמשכה צפונה מזרחה בואדי אברד אל עינות בידאן, שפע המים והצמחיה בס. בהמשך הדרך צפונה מגיעים לואדי פרוע, הוא נחל תרצה והתל הקדום ובו שרידי העיר תרצה - בירת ממלכת ישראל. המשך הדרך עובר בטובס. מצפון לישוב מתוכננת דרך מזרחה עם סלילתה ניתן יהיה לעבור את ג'בל חוריש והכפר סנור שהוא כפר מצודה יפה היושב בראש גבעה. עד שתסלל הדרך יש להקיף ולנסוע צפונה דרך עקבה כפור זבבה מסילות והכפר סנור. המשך הדרך דרומה מתחברת הדרך שוב אל דרך גב ההר הציורית. כ-8 ק"מ דרומה נמצא אתר הגן הלאומי בסבסטיה. דרומה משם עוזב מסלול הנסיעה את הדרך היורדת לשם, ובדרך הכפר בית אבא אל הדרך המובילה לקרני שומרון ומעלה שומרון. מן הדרך ירידה קצרה אל אחד מן היפים שבנחלי השומרון - ואדי קנה ובו צמחיה עשירה, שפע מים זורמים, גביט ובריכות. בצומת עזון הפניה היא דרומה אל כביש נוף יפה העובר את הכפרים תלת סניריא ושוב לצומת מסחה אל חוצה שומרון מערבה לשפלה.

מסלול זה הוא ארוך ביותר וניתן לקצרו למספר חלקים. עליה באלקנה דרך עבוד ועד אום צפא, הכפר עג'ול, סנג'ל, מצפה לבונה, צומת תפוח ומערבה חזרה בחוצה שומרון.

כניסה בכביש טול כרם יוצרת מסלול המקיף את החלק הצפוני - סבסטיה, שכס, ג'בל כביר, עינות בודאן, תרצה, סנור ושוב סבסטיה ומערבה לשפלה.

למעשה אפשרית חיתוך המסלול על ידי כל אחד ממסדרונות הרוחב הצפוניים, והצגתו על אתריו מאפשרת הרכבת טיול יום הכולל רק חלק מן התארים. כמו כן יכולים המסלולים העולים מחל-אביב לירושלים (א.2. ו-א.3) לשמש דרכי טיול יפות מן השפלה לשטח התכנית.

2.ב. מסלול רוחב מלא עד בקעת הירדן

עד מעלה לבונה הנסיעה היא במסלול ב.1. מכאן עולים עד צומת תפוח ופונים מזרחה בכביש חוצה שומרון למעלה אפרים אל נחל פצאל ומעינותיו. כאן מתוכנן חיבר על ידי אנשי בית ספר שדה. במהשך הדרך, ליד הישוב פצאל, אנדרטה לחללי הבקעה ותצפית אל הירדן. דרומה משם ומזרחה אתר חקלאות הפוגרות, שרידי העיר פצאל, חורשת עצי הסלבדורות והחוזה העתיקה ומליחת ואדי מלחה.

מסלול רוחב נוסף הוא זה המתאר ירידה מן השפלה ליריחו במסלול א.4.

3.ב. מסלול היוצא מירושלים צפונה לשילה

טיול זה עיקרו אתר שילה המפותח. היציאה צפונה אל בירה משט פונים שמאלה אל חרבת בית אל, שהוא מקומה המשוער של העי, בהמשך הדרך צפונה לכיוון בעל חצור עוברת הדרך על גבי דרך גב ההר הקדומה וליד חרבת כפר ענא, ובו שרידי עיר מתקופת ההתנחלות. בבעל חצור הנקודה הגבוהה בשומרון לתצפית רחבה. משם בכיוון צפון מזרח הדרך לשילה על אתריה. בחזרה אל הדרך הראשית עולים צפונה למצפה לבונה ומשם דרומה עוברת הדרך בואדי חרמיה וואדי אלקוליה. ברמאלה הפניה לבית חורון ודרומה אל הכפר ג'יב - שרידי גבעון, ומשם דרך גבעון החדשה אל נבי סמואל, התצפית אל ירושלים וירידה לעיר דרך

שכונת רמות. פיתוח מסלול זה מותנה בפיתוחו האינטנסיבי של האתר בשילה.

ב.4. מסלול מנזרי המדבר מירושלים מזרחה

היציאה מזרחה בכביש מעלה אדומים אל חאן אל אחמר ומשט לכנסיית השומרוני הטוב. ירידה מן הדרך הראשית אל הדרך הישנה בעקול הדרך כביש היורד לעין קלט. החזרה לדרך הרומית. מן הדרך הרומית ירידות במקומות שונים לאפיק נחל קלט ומראה הכנסייה במר ג'ריט במוצא הנחל שרידי מבצר מימי הורדוס ובהמשך הדרך ארמון הורדוס וארמונות החשמונאים. עליה צפונה אל תל סמרת ומנזר הקרנטל אשר בפסגתו שרידי מבצר חשמונאים. בהמשך הדרך צפונה שרידי בית הכנסת בנערן. כנסייה אל העיר יריחו ובה שרידי בית כנסת יהודי, השוק העירוני ובתי הקפה, תל יריחו ומעין אלושא וארמון הישאס. יציאה מן העיר מזרחה מובילה אל אתר מנזר דיר חג'לה ואזור המנזרים בגאון הירדן. החזרה דרך כביש מעלה אדומים לירושלים.

המשך יום נוסף ברכב מדברי יכול ליצור מסלול בן יומיים, עם לינה ליד ים המלח. ממנזרי הירדן דרומה עד כביש בית הערבה. הפניה מערבה מובילה ריגוס אל קבליה. משם דרומה לנבי מוסה. בדרך סלולה ממשיכים עד בקעת הורקניה שם בדרך עפר עולים למנזר הורקניה. בחזרה אל הדרך העפר מן המצודה חוצים את נחל קדרון ומגיעים למנזר מר סבא, ומכאן חזרה דרך הכפר עבודה, פונים דרומה בדרך העולה לבית לחם דרך נופית יפה, ומשם לפני העיר פונים בדרך המובילה למר אליאס בכניסה לירושלים.

כאשר יסלל המשך כביש אלון דרומה יהיה אפשר להוסיף למסלול זה נסיעה דרומה עד הרודיון - תקוע. משם אל המנזר בארטס, בריכות שלמה ובית לחם כסיוט לסיור הנזירות הנוצרים במדבר.

5.ב.

מסלול מירושלים דרומה אל ספר המדבר וגב ההר

היציאה דרומה בדרך המובילה לאזור הרודיון, משם דרומה בדרך המובילה לתקוע; בתקוע שרידי עיר מקראית וגן עתיקות המוחזק בידי שייך מן האזור. הדרך היורדת דרומה מובילה לשוליים המזרחיים של העיר חברון, דרך יציאה אל הכפר בני נעים הציורי מובילה אל תצפית רחבה. מן הכפר חזרה אל העיר חברון ודרומה לחורבות ישובי ספר המדבר המקראי בזיף, אריסטובוליה, חרבת כרמל, מעון, סוסייה ובחיבור הדרך בכביש העולה צפונה לכפר יטא. מן הכפר הציורי ביטא עולים לחברון. ביקור בעיר וחזרה על כביש גב ההר. הארכת מסלול הטיול יכולה להעשות על ידי ביקור מעסכר אל ערוב, ביקור בגוש עציון, בריכות שלמה ומפעל אגירת המים, וביקור בעיר בית לחם.

6.ב.

טיול בן יום לחקלאות השלחים במערב הר חברון ומפעלי אגירת המים

היציאה דרומה דרך בית ג'לא לתצפית הנוף הרחבה בהר גילה. מבית הספר בהר גילה ממשיכים בדרך אל הכפר בתיר וחרבת אל יהוד, המזוהה כשרידי העיר ביתר. מן הכפר ירידה אל הכפר עין ג'מע, ומשם בדרך עפר על ואדי ג'מע וחקלאות השלחין העשירה בו. משם אל הכפר חאסן. דרומה מן הכפר הדרך עוברת דרך נחלין ג'בעה צוריף, צוריף בית אולה בדרך ציורית עד תרקומיה. בדרך העולה אל גב ההר ירידה אל ואדי זרקה. בהמשך הדרך העיר חברון. מערבה מן העיר - הכפר תפוח, מתחתיו מעיינות מועמודיה. בדרום העיר במעלה הואדי עין אונקר "גינת אגוז" ועיינות כנר, ובהם עצי אגוז וחקלאות שלחין עשירה. ביקור באתרי העיר חברון ומשם צפונה אל מעסכר אל ערוב, אמות המים על הדרך הראשית, גוש עציון ובריכות שלמה על מפעלי אגירת המים. בהמשך הדרך העיר בית לחם על אתריה הרבים.

7.ב.

סיוור בן יום מבאר שבע לחברון והישוב היהודי בהר חברון

מיער יתיר יוצאת דרך סלולה חדשה לתצפית בישוב לוציפר, משם ממשיכה הדרך לשרידי הישוב במעון ובכרמל. מן הדרך ירידה בדרך עפר אל שרידי הישוב בסוסיה ומשם אל הכפר הציורי ביטא. מן הכפר, בדרך העוברת בכפרים רחיה אל פור, מגיעים לעין אבו חיט ואדי אל אונקר ועיינות כנר, על חקלאות השלחין העשירה ומטעי אגוז המלך. ביקור בעיר חברון על אתריה ומשם בכביש גב ההר חזרה לבאר שבע.

ניתן לפתח מערך של טיולים הבנוי על נושאים הקשורים בשטחי התכנית. את הנושאים העיקריים ניתן לפתח על הבסיס המיוחד של התכנית, סיפורי התנ"ך והספרים החיצוניים.

כדוגמא לנושאים במסגרת זו ניתן לפתח את הנושאים הבאים:

הנושא: כיבוש הארץ על ידי יהושע

יריחו - הגלגל - העי - גבעון (אל-ג'יב) - עמק איילון.

המטיילים לאורך המסלול הזה יראו את יריחו על מכמניה, יסיירו בבקעת הירדן אל חפירות העי, שהינן מדהימות מבחינת שלמותן, יטיילו בסביבות דיר זבואן, כפר מאלכ, עפרה, ובהמשך יגיעו לאל-ג'יב ולגבעון (גבעת זאב), וישובו לשפלה דרך בית חורון ולטרון.

הנושא: דרך האבות

זהו סיוור לאורך גב ההר משכם, שם נטה אברהם אוהלו בראשונה וקנה את הנחלה הישראלית הראשונה בארץ המובטחת. משם "הלך ונסוע דרומה". ביקור בחומש ("מעלה נחל") עם תצפית נפלאה, הלאה עד בית אל. ביקור בישובים היהודיים ובכפר ביתן (אולי גם בעפרה). משם - דרך ירושלים לחברון. ביקור באלוני ממרא, בג'בל רומיידה (החברון של תקופת אברהם) ובמערכת המכפלה. ומשם לחפירות תל באר שבע.

הנושא: בירות ממלכת ישראל

שכם, תרצה, (סביבות טובאס), ארומה, שומרון (סבסטיה).

הנושא: שמואל ודוד

שילה על חפירותיה החדשות, גבעת שאול (היום נחל-ארמון-חוסיין) ה"רמה" (הכפר הערבי א-ראס) - קבר שמואל הנביא - הבריכה אשר בגבעון (אל-ג'יב) - מכמש - חפירות עיר דוד בירושלים - בית לחם - חברון (מקומה המשוער של בירתו של דוד) קבר אבנר, הבריכה "בריכת הסולטן" - בית הכנסת באשתמוע (שם נמצא חלק משלל צקלג) - זיף - כרמל ומעון (המקראיות והישובים החדשים) - חזרה דרך חבל עדולם ועמק האלה (דוד וגלית).

הנושא: קרבות המכבים

מעלה הלבונה - חדשה - אל עשה - בית חורון - משם דרומה לירושלים אל חפירות בדרום הר הביית שמייחסים כיום לתגרה שמתקופת החשמונאים - משם לבית זכריה (גוש עציון) - בית צור (חלחול) - חברון.

הנושא: מלחמת בר-כוכבא

עין גדי ומערות המגרות - דרך מצפה שלם ומדבר יהודה להרודיון - משם לאל ערוב (קרית ארעביא) ועין כיזיבא - ביתר - חברון (אלוני ממרא - "שוק בוטנה" (שם נמכרו לעבדים אחרוני הלוחמים) - משם למערות אמציה, שם נתגלתה אך זה עתה עיר תת-קרקעית שלמה "הימח" המרכזי של בר-כוכבא.

בשלב המידי לפיתוח מסלולי הטיול מוצע:

1. להכין באופן מפורט תכניות המסלולים בעזרת בתי ספר וישובי שטח התכנית.
2. אישור המסלולים בוועדה למסלולים במשרד התיירות ויצירת מדיניות של מסלולים יציאה וחזרה שונים.

3. הכנת פרסומים הכוללים שידורי טלוויזיה (במסגרת התכנית נקודת תצפית, וכו'),
עלוני פרסום בשפות שונות אשר יופצו בין מובילי התיירים ובמרכזי ההסברה
ובתחנות הדרך.
4. הכנת שילוט על פי המסלולים, המכוון לדרכים ולאתרים על פי נושאי הטיול או
אתרי הביקור בו.

ג. פיתוח מערכת דרכים

פיתוח מערכת הדרכים על פי תכניות ההתיישבות יקרב ישובים ואתרי ביקור למוקדי הישוב
הראשיים, אך לצורך תכנית התיירות יש לעודד פיתוחם של צירי התנועה הבאים בשלב
המידתי:

1. כביש מעלה שלם-הרודיון.
2. כביש מחבר בין מעון, כרמל והאתר בסוסיה, ליטא ולכביש המחבר את הישובים
החדשים בספר המדבר.
3. הכשרת הדרך הרומית והדרך היורדת לעין קלט למעבר כלי רכב נושאי תיירים.
4. חיבור יער אום צפא בקטע הכביש המחבר לישוב עופרה מהכפר יברוד.
5. פיתוח הדרך מן המנזר ארטס לכיוון מר סבא ומהכפר עבודה לאותו כיוון.

נספח מס' 1

התיירות לישראל: מספר התיירים שהגיעו לישראל בשנים האחרונות

שנה	מספר התיירים (באלפים)	מספר התיירים ללא מבקרים באוניות סיור (באלפים)
1975	619.6	559.0
1976	796.6	732.7
1977	986.5	893.9
1978	1,070.8	958.7
1979	1,138.6	1,009.4
1980	1,200.0	1,065.8
1981	1,137.1	1,040.3

לפי התחזיות שהוכנו במשרד התיירות בשנת 1980/81, והמבוססות על שיעור גידול ממוצע רב שנתי של כ-7%, תגיע תנועת התיירות לישראל בעתיד (ללא מבקרים באניות סיור) ל: -

שנה	מספר התיירים (באלפים)
1985	1,300
1992	2,000

תחזיות הגידול של האוכלוסיה הישראלית ושל תנועת התיירות מבוססות על שיעורים מתונים, ובהסתמך על העבר. בשנת 1981 באו לארץ 1,137,100 תיירים, שמתוכם 437,000 (38%) יהודים. בתיירות הלא-יהודית חלה עליה של כ-37,000 או 9% בלבד מאז 1972, כאשר בתיירות הלא-יהודית חלה עליה של 372,000 או 114% ב-9 שנים אלו. התיירות היהודית נמוכה מאשר בשנות שיאה (1979-1980) בכ-13,000 ביקורים בשנה (3%).

התיירות היהודית היותה כ-38% מכלל התיירות לישראל בשנים 1980-1981,

לעומת כ-60% מהתיירות בשנות השישים. התיירות הנוצרית מהווה כיום יותר מ-60% מהתיירות הכללית.

בתקופה אפריל 1979 עד מרץ 1980 נערך סקר בין התיירים אשר ביקרו בארץ. מטרתו העיקרית של הסקר היתה לקבל תמונה מפורטת על התיירים הבאים לישראל, מטרת ביקורם, תכונותיהם הדמוגרפיות, מקום אכסונם וכו' (בסקר זה התיירות היהודית היוותה 50% מס"ה התיירות).

להלן מספר טבלאות המביאות נתונים שונים לגבי התיירים שביקרו בארץ בתקופה הנ"ל מתוך "סקר תיירים יוצאים 1979/80 - ל.מ.ס., משרד התעשיה, המסחר והתיירות, מינהל התיירות".

טבלה 1: תיירים לפי דת, מטרת ביקור וביקורים חוזרים (באחוזים)

הביקור בארץ	ראשון	חוזר	דת		סה"כ התיירים	
			יהודים	לא יהודים		
100	100	100	100	100	100	מטרה עיקרית של הביקור
20	42	36	28	32	32	תור
33	11	7	39	22	22	ביקור קרובים וידידים
8	12	12	6	9	9	נופש וספורט ימי
8	15	20	6	13	13	מטרה דתית, צליינות
14	6	11	7	9	9	עסקים, כנסים, שליחות רשמית
7	9	10	5	8	8	לימודים, מחקר ועבודה בארץ
8	4	4	8	6	6	אחר
2	1	0	1	1	1	לא ידוע

מתוך ס"ה התיירים שביקרו: 58% ביקרו בפעם הראשונה ו-42% היו בביקור חוזר.
בין היהודים אחוז הביקורים החוזרים היה גבוה יותר מאשר בין הנוצרים.

טבלה 2: הביקור בארץ (באחוזים)

	ראשון	חוזר
סה"כ	58	42
יהודים	39	61
לא יהודים	74	26

46% מהתיירים הגיעו במסגרת חבילת סיור, כאשר בתוכם הנוצרים היוו את רוב המבקרים בדרך זו. דבר זה ברור בגלל קשרי המשפחה של התיירים היהודיים בארץ.

טבלה 3: ארגון הנסיעה (באחוזים)

	במסגרת חבילת סיור	לא במסגרת חבילת סיור
סה"כ	46	54
יהודים	32	68
לא יהודים	59	41

כ-53% מהתיירים התחפו בטיולים מאורגנים, כאשר יותר ממחצית השתתפו בסיור של יום אחד בלבד.

טבלה 4: השתתפות התיירים בטיולים מאורגנים

סה"כ תיירים	סה"כ באלפים באחוזים	סה"כ באלפים באחוזים	סה"כ באלפים באחוזים	סה"כ באלפים באחוזים
סה"כ תיירים	100.0	36	100.0	947
לא השתתפו בטיולים מאורגנים	36.1	(13)	52.6	498
השתתפו בטיולים מאורגנים:				
* עד יום	38.9	(14)	20.9	198
יותר מיום	13.9	(5)	18.2	172
גם של יום וגם יותר מיום	11.1	(4)	8.3	77

() ישנן יחסית טעויות דגימה גבוהות.

* הכוונה היא שהתיירים יצאו בכל יום לטיול מאורגן אחד ושבו למלונם.

טבלה 5 : מקום איכסון עיקרי של התיירים לפי מטרה עיקרית של הביקור

מקום איכסון עיקרי מטרת ביקור	ס"ה תיירים	בתי מלון של 4-5 כוכבים	שאר מלונות תיירות (כולל כפרי נופש)	שאר מקומות איכסון בתשלום	קיבוצים	דירה בבעלות דירת קרובים או ידידים	אחר ולא ידוע
סה"כ באלפים	947	400	197	89	50	180	31
סה"כ באחוזים	100	42	21	9	5	19	3
תיור	100	62	23	7	2	4	2
ביקור קרובים וידידים	100	22	11	4	4	57	2
נופש וספורט ימי	100	48	40	5	1	6	1
מטרה דתית, צלינית	100	32	33	25	1	7	2
עסקים, כנסים ושליחות רשמית	100	70	16	6	0	8	0
לימודים; מחקר ועבודה בארץ	100	8	6	15	49	10	12
אחר	100	30	16	11	4	32	7

טבלה 6 : שהות ממוצעת של תיירים בישראל

באחוזים
(לא כולל מבקרים באוניות סיור ומבקרים
מארצות ערב למזרח ירושלים)

שנה תקופת שהות	1975	1978	1979	1980	1 - 6 / 81
סך הכל	100	100	100	100	100
פחות מחודש- סה"כ	79.7	85.0	84.4	85.5	89.6
עד 4 ימים	9.9	7.1	6.3	7.6	9.4
5 עד 9 ימים	26.2	33.7	32.2	32.2	34.3
10 עד 14 ימים	21.5	25.0	27.4	26.6	29.1
15 עד 19 ימים	7.1	7.1	6.5	6.7	8.2
20 עד 22 ימים	15.0	12.1	12.0	12.5	8.6
חודש	10.9	7.8	8.2	7.1	4.2
חודשיים	3.1	2.2	2.2	2.2	1.6
3 עד 11 חודשים			4.1	4.6	4.0
שנה	0.7	0.5	0.7	0.5	0.6
שנתיים ויותר	0.3	0.2	0.4	0.1	0.0

המקור: רבעון סטטיסטי מס' 4 לתיירות ולשרותי הארחה - ל.מ.ס.

תקופת התיירות והחופש בישראל

השהות הממוצעת של תייר בישראל הינה 21 לילות.

מרבית התיירים לישראל מגיעים בתקופת האביב בחודשים מרץ - מאי : 335,000 תיירים בשנת 1981 שהם כ-22.5% מכלל התיירים באותה שנה (20,000 תיירים יותר מאשר באותה תקופה בשנת 1980).

בחודשים יוני - אוגוסט 1981 באו לישראל 284,000 תיירים שהם כ-25% מכלל התיירים באותה שנה. (22,000 תיירים פחות מאשר באותה תקופה בשנת 1980).

סקר חופשות משנת 1972 אשר נערך ע"י הל.מ.ס. מצביע על חלוקת הישראלים היוצאים לחופש לפי חודשי השנה.

חודש	% היוצאים	מסה"כ
1 - 3	4.4	
4	6.2	
5	2.2	
6	4.2	
7	15.9	
8	40.2	
9	14.9	
10	7.5	
11 - 12	4.5	
	100.0%	

מאז שנת 1972 לא קים נתון אחר ולכן חלוקה זו תשמש לנו מקור להוצאת מסקנות בעבודתנו.

נספח מס' 2

נפח התנועה בכבישים המובילים לאזור התכנון

במספר כלי הרכב הנוסעים בכבישי ישראל ישנה מגמה מתחדת של עליה, הנובעת בעיקר מריבוי האוכלוסיה ומעלית רמת החיים.

בהתאם לפרסום האחרון של ל.מ.ס. - השנתון הסטטיסטי לישראל, 1981 - המצביע על מספר כלי הרכב הרשום בישראל, אנו רואים בשנים האחרונות תמונה כדלקמן:

<u>כלי רכב מנועיים בישראל</u>							
שנה	סה"כ	משאיות אוטובוסים	מוניות	פרטי	מיוחד	אופנועים וקטנועים	
1975	419,386	96,138	5,770	4,542	279,486	3,302	30,148
1976	432,499	98,062	5,970	4,816	292,438	3,379	27,834
1977	450,415	101,398	6,225	4,932	307,785	3,432	26,643
1978	473,773	77,136	6,419	5,149	355,761	3,289	26,019
1979	524,950	86,772	6,771	5,167	397,351	3,521	25,368
1980	539,525	89,043	7,298	5,085	409,518	3,234	25,347

אמור, המגמה הכללית היא של עליה מספר כלי הרכב, כאשר כלי הרכב הפרטיים מתרבים בקצב יותר מהיר מאשר יתר הסוגים.

למרות התרבות כלי הרכב, נפח התנועה במרבית כבישי הארץ לא עלה, אלה נשאר יציב.

בשנת 1978 נסעו כ-10.1 מיליארד ק"מ, בשנת 1979 נסעו כ-10.2 מיליארד ק"מ ובשנת 1980 נסעו כ-10.5 מיליארד ק"מ.

רכב פרטי נסע בממוצע כ-19,300 ק"מ לשנה ב-1970, ובשנת 1978 הוא נסע רק 17,200 ק"מ בממוצע. בשנת 1980 היקף הנסיעה הממוצע של רכב פרטי ירד ל-15,600 ק"מ.

קיימת גם התיישנות של כלי רכב פרטיים: הגין הממוצע של כלי רכב אלה מגיע ל-7.4 שנים לסוף שנת 1980, לעומת 5.4 שנים בשנת 1975.

רכישות הרכב ירדו בשנת 1980 לכדי 40% מהרכישות בשנת 1979.

ספירות נפח התנועה בכבישי הארץ מתפרסמות רק ביחס לכלי הרכב בתחום הקו הירוק. בשל מגבלה זו אין לנו ספירה בתוך השטחים שמעבר לקו הירוק, ביהודה ושומרון, אין גם באפשרותנו לבודד את כמות הרכב המובילים תיירים ומטיילים.

אי לכך, אנו מביאים לצורך אילוסטרציה והשוואה בלבד נתוני נפח התנועה בכבישים המובילים לכיוון יהודה ושומרון.

בכבישים בהם קיימת ספירה והמובילים לכוון יהודה ושומרון, היה נפח התנועה הממוצע ליממה, כדלקמן:

קטע הכביש שנה	ממוצע ל-	1975	1976	1977	1978	1979	1980
1. כפר-סבא-מסעף לנה	כל השבוע	3,700	3,400	3,400	3,500	4,700	4,400
ימין. (כוון קלקיליה)							
2. מהמסעף לנה-ימין -	כל השבוע	2,500	2,000	2,000	2,600	2,800	2,600
הקו הירוק							
3. צומת ניצני עוז- הקו	כל השבוע	2,200	2,300	1,900	2,400	2,600	2,300
הירוק(לכוון טול כרם)							
4. מב"ש - צומת שוקת	כל השבוע	6,200	5,700	5,700	6,600	6,200	6,300
5. מצומת שוקת-הקו הירוק	כל השבוע	1,100	2,100	-	-	1,400	-
(לכוון חברון)							
6. מהקו הירוק-עפולה	כל השבוע	1,300	1,900	-	-	3,400	1,600
(לכוון ג'נין)							
7. הקו הירוק-צומת מגידו	כל השבוע	1,800	1,500	-	1,700	1,900	1,800
(לכוון ג'נין)							
8. מצומת דרך 303 נה זהר	כל השבוע	300	400	200	-	700	700
הקו הירוק(עין גדי)							
9. מהקו הירוק (שד' תרומה)-	כל השבוע	1,300	1,200	2,700	1,800	1,600	1,400
דרך 6678 עין הנציב (כביש הבקעה)							

המקור : ספירות תנועה בדרכים בינעירוניות 1967-1980 - ל.מ.ס., המחלקה לתחבורה.

ספירת התנועה נערכת מספר פעמים בשנה, בכל פעם שבוע ימים.

המדגם הוא מקרי והספירה מבוצעת בעזרת מונים מכניים וכן בעזרת פוקדים הסופרים את סוגי כלי הרכב הנוסעים בכביש.

הממוצעים היומיים (לשנה) הינם הממוצעים של מספר הספירות באותו קטע כביש, וכתוצאה משיטה זו יש לקחת בחשבון טעויות בדגימה.

כפי שנראה בלוח דלעיל, קיימות שנים שבהן - הן בגלל החלטות לא לספור את נפח התנועה בקטע מסויים או בגלל טעויות - לא מתפרסמים הנתונים השנתיים.

קשה להעריך באופן מדוייק מתוך נפח התנועה המתפרסם את מספר המבקרים למטרות תיור ונופש, זאת היות ויש תנועה רגילה שעוברת באזור וכן ישנה באזור תנועה של צה"ל.

התנועה לפי סוגי הרכב, הכביש ושנה

התנועה לפי סוגי רכב בימים א' - ה' בין השעות 07.00 - 19.00											שנה	קטע הכביש
אחר	אופנוע וקטנוע	רכב מיוחד	רכב משאמורכב	רכב משא רגיל	רכב מסחרי	רכב פרטי	אוטובוס	מונית	סה"כ אחוז	סה"כ באלפים		
-	-	-	-	11.8	35.3	29.4	5.9	17.6	100.0	1.7	75	1. מהמסעף לנוה ימין -
-	-	-	-	11.1	38.9	27.7	5.6	16.7	100.0	1.8	76	הקו הירוק
-	-	-	-	10.0	30.0	40.0	5.0	15.0	100.0	2.0	74	2. צומת ניצני עוז -
-	-	-	-	11.8	35.3	35.2	5.9	11.8	100.0	1.7	75	הקו הירוק(לכוון טול כרם)
-	-	-	-	40.0	-	20.0	-	40.0	100.0	0.5	70	3. צומת שוקת - הקו הירוק
-	-	-	-	22.2	22.2	22.3	11.1	22.2	100.0	0.9	76	(לכוון חברון)
-	-	-	5.9	11.8	29.4	29.4	5.9	17.6	100.0	1.7	75	4. הקו הירוק - עפולה
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(לכוון ג'נין)
-	-	-	-	16.7	41.7	25.0	8.3	8.3	100.0	1.2	74	5. הקו הירוק - צומת מגידו
-	-	-	-	23.1	38.5	23.0	7.7	7.7	100.0	1.3	75	(לכיוון ג'נין)
-	-	-	-	12.5	25.0	50.0	12.5	-	100.0	0.8	74	6. מצומת דרך 0031
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(נוה זוהר) - הקו הירוק
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(עין גדי).
-	-	-	-	14.3	42.9	28.5	14.3	-	100.0	0.7	74	7. מהקו הירוק (שד' תרומה) -
-	-	-	6.7	13.3	26.7	39.9	6.7	6.7	100.0	1.5	79	דרך 6678 (עין הנציב)
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(כביש הבקעה).

המקור: ספירות תנועה בדרכים בינעירוניות 1980 - 1967 - ל.מ.ס., המחלקה לתחבורה.

התנועה לפי קטע דרך ושעה ביגמה לשנת 1980

מהקו הירוק (שד' תרומה) לדרך 6678 (עין הנציב) (כביש הבקעה)	צומת דרך 0031- (נוה זהר) - הקו הירוק (עין גדי)	הקו הירוק צומת מגידו	הקו הירוק עפולה	צומת שוקת- הקו הירוק (שנת 79)	צומת נצני עוז - הקו הירוק	מסעף לנוה ימין- הקו הירוק	כפר סבא- מסעף לנוה ימין	דרך שעה
1,430	250	1,820	1,570	1,370	2,260	2,580	4,430	סה"כ
10	-	10	10	10	10	10	50	00
-	-	-	-	-	-	10	20	01
-	-	-	-	-	-	-	10	02
-	-	10	10	10	10	-	10	03
10	10	20	20	20	30	20	30	04
50	30	120	60	70	100	70	110	05
100	30	150	110	110	140	140	290	06
120	40	110	100	90	170	180	280	07
100	40	100	100	90	140	130	240	08
100	10	120	110	90	130	150	230	09
110	-	110	110	90	120	160	240	10
100	-	110	110	70	140	170	250	11
100	10	100	100	70	150	180	250	12
100	10	120	110	90	170	180	280	13
80	-	120	110	100	200	200	290	14
90	-	180	130	90	190	240	310	15
80	10	130	120	80	180	230	290	16
80	10	90	100	80	130	200	290	17
60	10	70	60	50	90	130	240	18
40	10	50	30	40	60	60	200	19
40	10	40	30	30	40	50	180	20
20	10	30	20	30	30	30	150	21
20	10	20	10	30	20	20	100	22
20	-	10	10	30	10	20	90	23

המקור: ספירות תנועה בדרכים בינעירוניות 1967-1980 - ל.מ.ס., המחלקה לתחבורה.

התנועה לפי סוגי הרכב, הכביש ושנה בממוצע ביממה

קטע הכביש	שנה	סה"כ כלי רכב	מונית	אוטובוס	רכב פרטי	רכב מסחרי	רכב משא רגיל	רכב משא מורכב	רכב מיוחד	אופנוע וקטנוע	אחר
1. מסעף לנווה ימין-הקו הירוק	76	2,000	334	112	554	778	222	-	-	-	-
2. צומת ניצני עוז-הקו הירוק	75	2,200	260	130	773	777	260	-	-	-	-
3. צומת שוקת-הקו הירוק	76	2,100	466	233	469	466	466	-	-	-	-
4. הקו הירוק - עפולה	75	1,300	229	77	382	382	153	77	-	-	-
5. הקו הירוק-צומת מגידו	75	1,800	139	139	414	693	415	-	-	-	-
6. צומת דרך 0031-הקו הירוק	75	500	-	62	250	125	63	-	-	-	-
7. הקו הירוק - דרך 6678	79	1,600	107	107	638	427	214	107	-	-	-

מספר הנוסעים בכבישים המגיעים לקו הירוק בממוצע בין השעות 6.00 - 19.00

(לשני הכיוונים)

מספר נוסעים

קטע כביש

5,848	1. מסעף לנווה-ימין - הקו הירוק
7,724	2. צומת ניצני עוז - הקו הירוק
9,106	3. צומת שוקת - הקו הירוק
4,687	4. הקו הירוק - עפולה
6,582	5. הקו הירוק - צומת מגידו
1,960	6. צומת דרך 0031 - הקו הירוק(עין גדי)
5,650	7. הקו הירוק - דרך 6678 (כביש הבקעה)

UNITED STATES DEPARTMENT OF AGRICULTURE

NAME OF PERSON	AGE	SEX	RELATIONSHIP	EDUCATION	INDUSTRY	REMARKS
John A. Smith	45	M	Head of Family	High School	Farmer	
Mary E. Smith	42	F	Wife	High School	Homemaker	
Robert L. Smith	18	M	Son	High School	Farmer	
William H. Smith	15	M	Son	High School	Farmer	
Elizabeth A. Smith	12	F	Daughter	High School	Homemaker	
James B. Smith	10	M	Son	High School	Farmer	
Anna C. Smith	8	F	Daughter	High School	Homemaker	
Charles D. Smith	6	M	Son	High School	Farmer	
Frances E. Smith	4	F	Daughter	High School	Homemaker	
George F. Smith	2	M	Son	High School	Farmer	

UNITED STATES DEPARTMENT OF AGRICULTURE

Form 1-34

2-1-34

3-1-34

4-1-34

5-1-34

6-1-34

7-1-34

מספר הנוסעים נקבע ע"י הכפלת מספר כלי הרכב במספר נוסעים ממוצע.

אנו הנחנו כי מספר הנוסעים בכל כלי רכב הוא כדלקמן:

<u>מס' נוסעים</u>	<u>סוג רכב</u>
4	מונית
35	אוטובוס
2	פרטי
2	רכב מסחרי
1	שאר כלי הרכב

נספח מס' 3

רשימת האתרים ביהודה ושומרון ובקעת הירדן

א. רשימת האתרים בשומרון ובקעת הירדן

1. אתרים ארכיאולוגיים

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
1.	תל דותן	תל מתקופת האבות הומלוכה	172-203
2.	בורג' וחמאם אל מליח	מצודה ובית מרחץ	185-192
3.	קצר מהרון	תל קטן בדרום עמק דותן תקופת בין ראשון ושני	174-203
4.	חרבת סבסטיה	שרידי העיר הרומית על ביצוריה ומבניה	168-187
5.	נבי יהודא	חורבה מתקופת המלוכה	179-187
6.	תל פריעה	תל קדום המזוהה כתרצה ביתר ממלכת ישראל	183-187
7.	רג'ל אל ארבעין	פסגה ועליה שרידי עיר מתקופת המלוכה	168-179
8.	שכם וסביבתה	מכלול אתרים הכולל:	175-181
		א. קבר יוסף	
		ב. תל בלטה	
		ג. המוזלאום	
		ד. המדרגות לספגת תל א-ראס	
		ה. התאטרון	
		ו. ההיפודרום	
		ז. אתר בית הקברות היהודי	
		ח. אמת המים	
		ט. המוזלאום המערבי	
		י. תל צופן	
9.	הקברים בעוורתה	קבריהם המסורתיים של אלעזר הכהן ובנו פנחס	177-174
10.	קרוות בני חסן	מכלול אתרים, מבני קבורה ומגדלי שמירה	160-171

מס.	שם המקום	תאור	נ.צ.
11.	דר סמען	חוה ביזנטית גדולה	165-164
12.	חרבת כורכוש	חירבה ביזנטית וקברות מימי בית שני	161-166
13.	הקברים בכפל חארת	קבריהם המסורתיים של יהושע בן נון וכלב בן יפונה	172-167
14.	סרטבא	שרידי מבצר אלכסנדריון	194-167
15.	מוקטע עבוד	שרידים נרחבים של קברים מימי בית שני	155-158
16.	חר' חבנה	תל ובו שרידי עיר מימי יהושע	160-157
17.	שיח קטרווני	מבנה מקודש בעל שתי כיפות	168-155
18.	שילה	תל שילה הקדום ומקום המשכן	177-162
19.	הפוגרות	שרידי חקלאות מראשית התקופה הערבית בא"י	192-159
20.	הווחה העתיקה	חוה חקלאית עתיקה המצויה במרכז חורשת הסלודורות	195-159
21.	קדומים	שרידי ישוב בתי בד, בורות ומערות קבורה מהתקופה השומרנית ומתקופת המקרא	164-180
22.	חר' כפר ענא	חירבה גדולה ובה שרידי עי מהתקופה ההתנחלות והשופטים	174-152
23.	תל גבעון	תל מדרום לכפר ג'יב, שרידי גבעון המקראית	167-139
24.	העיר יריחו ואתריה		193-143
1.	ארמון הישאם	שרידים מפוארים של ארמון אמאי	
2.	בית כנסת קדום	שרידים שלמים של בית כנסת עתיק	
3.	שרידי מטחנות הסכר		
4.	הכנסיה הקופטית	שרידי כנסיה ופסיפס	
5.	כנסית אנדריאה	שרידי כנסיה ורצפת פסיפס ביזנטית	
6.	תל אל חסן	שרידי כנסיות מן התקופה הביזנטית	
7.	תל גלגליה		
8.	תל יריחו	תילה של יריחו הקדומה אשר התפתחה ליד מעון אלישע במקום	

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
9.	תל סמרת	שרידי מבנים הרודניים	1917-1413
10.	ארמונות החשמונאים	מכלול ארמונות החשמונאים במוצא ועדי קלט	191-139
25.	מנזרי הירדן	שרידי כנסיות הטבילה של יוחנן המטביל	201-138
26.	בית הכנסת בנערן	שרידי בית כנסת קדום ובו פסיפס מרהיב על גדת נחל נועימה	190-144
27.	טלית אל אדם ואכסנית "השומרוני הטוב"	שרידי כנסיה ביזנטית יפה	184-139
28.	חאן אל אחמר	שרידיו המרשימים והגדולים של חאן מן התקופה התורכית ושרידי כניסה ביזנטית ופסיפס מפואר	182-133
29.	הר קרנטל	שרידי המצודה החשמונאית דגון	190-142
30.	חרבת ביתין	שרידי הישוב היהודי בית אל ובו בריכה, בורות ומערות.	
31.	חר' א-טביקה	שרידי הישוב העירוני בית צור ובו קירות בתים, בורות ומערות קבורה מתקופת בית ראשון והחשמונאים	159-110
32.	אל כפירה	שרידי הישוב כפירה ובו תל מלאכותי, בנין מרובע, חומות ומגדלים מימי ההתנחלות ובית שני	160-137
33.	חר' א-תל	אתר העיר עי ובה שרידים רבים מתקופת ההתנחלות	174-147
34.	חר' אל קלעה	שרידים מן התקופה הישראלית	158-162
35.	הר גריזים	שרידי מקדשים מתקופות רבות	175-178
36.	שיח אבור זיד	שרידי העיר המקראית תפוח מימי הבית הראשון והשני	172-168

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
37.	תל תענך	תל מלאכותי מימי בית ראשון ובו קברים חצובים, מערות וגחות	171-214
38.	תל אל חמאם	שרידי הישוב ארובות-חפר מתקופת בית ראשון ושני - שרידי המצור הרומי הראשון בישראל	162-202

אתרי טבע

1.	שמורת אום ריחן	שמורת יער ים תיכוני	163-209
2.	ג'בל חורי'ש ויער סירים	הר מדרום לעמק סנור שרידי חורש ים תיכוני ויער עתיק	175-194
3.	נחל פריעה	נחל איתן יפה וסביבו צמחית גדות ובוסתנים ציוריים	183-187
4.	עיינות בידאן	נחל איתן ובצמוד לו בוסתנים, מעיינות ובריכות	180-185
5.	ואדי אברד	נחל ממערב לג'בל כביר המוכרז בחלקו כשמורת טבע, עשיר בצמחיה ובמבנים גיאולוגיים נדירים	183-179
6.	נחל תרצה	נחל איתן הזורם בתוך צמחיה עשירה, ובוסתנים ובו מדרונות ומצוקים תלולים	181-179
7.	דיר אל קלעה והסביבה	מכלול נחל צרידה העשיר בצמחיה, במערות ובשרידי אתרים היסטוריים	156-162
8.	ואדי אל חכם	ואדי עשיר במעינות היורד מבית רימה ומעבוד ובו נביעות בכל השנה	156-160
9.	יער דיר ניזם	יער שמור היטב מתקופת הנטיעות הבריטית	162-155

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
10.	יער אום צפא	יער ים תיכוני עשיר, שמור מן התקופה העותומנית ובו בעלי חיים ומעיינות שופעים	163-158
11.	נחל (רשש) פצאל	נחל מדברי ובו מעיינות ותעלות	180-161
12.	חורשת הסלבדורות	חורשת עצי סלבדורה נדירה	195-159
13.	ואדי סמיה	מכללו הכולל בתוכו מעין עמוק ושופע כל השנה	180-156
14.	ואדי חכמיה	אפיק נחל תלול עשיר בצמחיה ובמטעים	173-156
15.	נבי ענר	חורש אלונים ואלות שמור היטב	160-151
16.	ואדי דולב	נחל יפה הזורם כל עונות השנה ובו בריכות וגבים, מעיינות, צמחיה וחורש אלונים	154-148
17.	שג'רת אבו אל אדם	פסגה מיוערת ויפה וסביבה אתרים נוספים של מעיינות נובעים, עצי אלון ויער שמוכים וכו'	164-147
18.	נחל ייטב (ואדי עוג'ה)	נחל מצוקי יפה בעל צמחיה, מצוקים ומפלים יבשים. בנחל אמת מים היורדת לברכה טבעית	185-152
19.	מצוק נערן ומעיינותיו	מצוק גדול ובו תצפית נרחבת בתחתיתו שופעים מעיינות צוק ונועימה בין דקלים וצמחיה עשירה	190-143
20.	ואדי מכלך	נחל מדברי ובו קינון דורסים ושרידים של מאובנים ימיים	185-144
21.	נחל קנה	מהנחלים היפים בשומרון. שפע מים הזורמים כל השנה, גבים ובריכות טבעיות	160-174
22.	מכלול ואדי קלט	מעין עין פרה	178-139
		עין פואר	197-138
		נביעות אל מוקר	184-138

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
		בריכות עין קלט	185-138
		מפל מים ומעבר אמות מים מצד אל צד	188-138
23.	ואדי זרקה א-טוחין	ואדי היורד מהר ג'ופנה ובו שרידי טחנות, נביעות מים, חקלאות וצמחיה עשירה.	
24.	ואדי אל מלוח	ואדי עשיר במעינות ואתרי נוף	195-192
25.	נבי עית	שמורת אורן דומה לשמורת המסרק	159-153
26.	שיח קטרווני	שמורת אלונים	160-155
27.	שיח זיד	עצי אורן קדומים בראש פסגה	171-167
28.	ואדי אל מלוח	מכלול נביעות מים חמים, תופעות גיאולוגיות 194-193 ואתרי נוף	
3.	<u>תצפיות נוף</u>		
1.	ראס ג'דור	רכס גבוה הצופה לצפון מזרח השומרון ולבקעה 179-190 הצפונית	
2.	שיח שעלה	פסגה הצופה על סבסטיה והעמק מדרום לה	170-185
3.	פסגת ג'בל כביר	תצפית רחבה לגלעד לשכם, לדרום מזרח השומרון ולחרמון	181-183
4.	שיח קטרווני	חורש אלונים גדול וצפוף	168-155
5.	הר חצור	הפסגה הגבוהה בשומרון, תצפית על הגלעד, חברון, אשדוד וחוף הים עד עכו, השומרון כולו והחרמון	176-154
6.	ג'בל ע'רטיס	פסגה גבוהה הצופה על מרכז השומרון, על קבר שייך ואלונים עתיקים	172-150
7.	שג'רת אבו אדם	פסגה המיוערת ויפה הצופה לשפלה מאשדוד ועד חדרה	164-147

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
8.	קובת א' נג'מה	פסגה תלולה הצופה על דרך אלון ועל עמק נועימה	184-150
9.	נבי סמואל	פסגה נישאה הקרובה לירושלים וצופה על ירושלים וחבל בנימין	
10.	הר גריזים	מצפה על שכם והשומרון בצרוף אתרי פולחן ואתרים היסטוריים חשובים.	175-178
11.	ג'בל טמון	מצפה למרחבים גדולים של השומרון	188-185
12.	ראס ג'דור	שמורת טבע ותצפית רחבה אל מישור החוף	187-193
4.	<u>כפרים ציוריים בשומרון</u>		
1.	עמק בורין	כפר קטן תלוי על מצוק, מראה יפה ממנו ובחוכו	173-177
2.	רס-כרכר	כפר מצודה בחבל בנימין של משפחת "סימחן", מצודה ביזנטית וסביבה בתים רבים	159-150
3.	ג'יפנה	כפר נוצרי על הדרך הראשית רב שנים, ובו מבנים וכנסיות רבות	170-152
4.	כפר כור	כפר ציורי ביותר ובו מספר תושבים מועט במרכז השומרון	
5.	כפר מלך	כפר ציורי הנמצא בראש מעלה ובו תצפית יפה לבקעה מדרך אלון לפסגת השומרון	179-155
6.	עבוד	כפר ציורי ובו שרידים רבים, בעיקר מהתקופה הנוצרית בארץ	155-168
7.	עין סיניה		172-153
8.	אל אבצוע		161-147

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
9.	אל ג'ניה		162-149
10.	בית דוקו		162-141
11.	דורה אל קרעה		172-151
12.	טלוזה		177-186
13.	ינון	מזוהה כישוב המקראי ינוח	183-172
14.	יקרוד		173-153
15.	סנור		173-196
16.	עין סיניה		172-153
17.	קטנה		160-137
18.	קבלן		177-168
5.	מקומות מקודשים דתיים		
1.	כפל אל חארת	קבריהם המסורתיים של יהושע בן נון וכלב בן יפונה; מקודשים לשומרונים, למוסלמים ולנוצרים	172-167
2.	השומרוני הטוב	מקום מקודש לנוצרים על פי סיפור המצוי בספריהם	184-136
3.	מנזרי הירדן	אתר הטבילה הנוצרי בירדן עד ששת הימים	
4.	מנזר מר ג'ריס	ממנזרי המדבר על הקלט הפועלים עד היום	197-134
	סנט ג'ורג'		
5.	מר סבא	המנזר היחיד המשמש כאתר נזירות ממש בכל שטח ישראל	181-123
6.	נבי מוסה	מקום מוסלמי מקודש, מקום קבורתו של משה	190-132

ב. רשימת האתרים ביהודה ובהר חברון

1. אתרים היסטוריים

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
1.	הרודיון	ארמונו של הורדוס	1730-1193
2.	אשתמוע	שרידי בית כנסת וישוב יהודי	155-090
3.	סוסייה	בית כנסת ושרידי ישוב יהודי נרחב	1597-0905
4.	חרבת יתיר	שרידי ישוב יהודי	1516-0847
5.	רמל	אתרים היסטוריים נרחבים	162-092
6.	(חרבת אל יהוד)	שרידי הישוב היהודי בביתר והמצור הרומאי מתקופת בר כוכבא	16-3-126
7.	תל תקוע	שרידי ישוב מראשית המלוכה	1700-1156
8.	חרבת אם טלעה	שרידי פסיפס ביזנטי	1752-1227
9.	חרבת ביד פלוח	מערות קבורה ושרידי פסיפס	171-119
10.	קצר אבו לימון	שרידי מצודה ביזנטית	1712-1152
11.	חרבת חריטון	חורבות מנזר חריטון	1727-1175
12.	חרבת אם זויטינה	חורבות מן התקופה הקדומה	1718-1096
13.	חרבת א-דייר	שרידי מבצר ופסיפס	1542-1044
14.	פעור	ריכוז אתרים היסטוריים	163-119
15.	חרבת טביקה		
16.	וובורג אל סיר		
17.	חברון העיר		
1.	אלוני ממרא	על פי המסורת מקום נטיעת אוהלו של אברהם אבינו	1602-1071
2.	דיר אל-ארבעין		
3.	עין ג'דידה		
4.	הרובע היהודי		

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
5.	קבר אבנר בן נר		
6.	בררכת השולטן (בררכת חברון)		
18.	גוש עציון		
1.	חורבת ברכות	כנסיה ביזנטית נדירה ובה פסיפס	בתחום קבוץ נחל עוז
2.	חרבת אם-א-סלע	ישוב מתקופת ההתנחלות הישראלית	16-3-2161
3.	דביר (חרבת רבוד)	שרידי העיר המקראית דביר	150-093
19.	עמק ברכה (אל ערוב)		
1.	חרבת כופין	שרידי ישוב וכנסיה	1608-1143
2.	חרבת בית זעתה	חאן ומצודה מהתקופה הצלבנית	1616-1146
3.	חרבת מרינה	באר עתיקה ונקבה לאסוף מים	1610-1156
4.	מערות אל ערוב	שרידים למגורים מימי בית שני ומרד	1626-1153
	בר כוכבא		
20.	דרך מצודות הספר - אתרים עיקריים שרידי ביזנטיים		
1.	רגב אל קצר	מצודה כוללת מגדל מבוצר וחדרים למגורים	1665-19031
	ואחסון		
2.	מצודה קצר חליפה	מצודה ובה מגדל מבוצר וחצר	1642-1084
3.	מצודת ראס גרגס	מצודה ובה מגדל וחדרי משמר	1633-1080
4.	שרידי חוה ביזנטית	שרידי חוה כחלק מישובי השמירה לאורך הדרך	1646-1050
5.	מצד סמוך לחרבת	מצד שליטה על מבואות העיר חברון	
	אל-מונזיל		
6.	מצודת רגס אל	שרידי מצודה ביזנטית	1606-0894
	חמרי		

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
2.	<u>מעיינות מערכות מים</u>		
1.	אמות המים לירושלים		
1.	אמת הערוב	מוצאה מערוב עד בריכות שלמה	
2.	אמת הביאר	מוואדי בואר דרך עין דרג' לבריכות שלמה	
3.	האמה התחתונה	מבריכות שלמה להרודיון	
4.	האמה העליונה	מבריכות שלמה לירושלים	
2.	ואדי המעיינות ואדי	ואדי היורד מחוסן לבתיר	
	אל גאמע		
1.	עין אלערוס	מעין הנובע בסלע נוף עטור שכרים	
2.	עין אלעמוד	מעין נובע משלוש ניקרות לבריכה	
3.	עין אלהויה	מעין נובע מבריכה טבעית ומערת נטיפים	1623-1249
4.	עין אבו באסון	מעין קטן היוצא ממערה	
5.	עין אלג'אמע	מעין נובע אל בריכה גדולה	1626-1254
3.	מעין בתיר	מעין בלב הכפר בתיר	
4.	עין קאבו	המעין הנובע בניקבה לבריכה מקורה, וממנו	1612-1259
		מובילים המים לבריכת אגירה	
5.	ואדי אונקר	מערת אגירה אמות מים ומעינות	1569-0119
6.	מעין ארטס	שרידי אמות מים, מעינות וניקרה	167-121
7.	בורות אל ז'עביאת	מערכת מאגרי מים	1724-0930
3.	<u>תצפיות</u>		
1.	הר גילה	תצפית נוף נרחבת על צפון הר חברון	166-125
		ואזור ירושלים	
2.	הרודיון	תצפית על מדבר יהודה, בית לחם וירושלים	1730-1193

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
3.	תל תקוע	תצפית לאגף המזרחי של הר חברון, הר ירושלים ומדבר יהודה, ככר יריחו והרי גלעד ומואב	1700-1156
4.	חרבת צבחה	מצפה אל מדבר יהודה, שרידי משטרה	1719-1110
5.	מנזר תאודטיוס	תצפית על האגף המזרחי של הר ירושלים	1769-1254
6.	בני נעים	תצפית רחבה על דרום מדבר יהודה	
7.	הגבעה הצהובה	תצפית אל משור החוף	גוש עציון
8.	חורשת ביד עומר	תצפית אל משור החוף	בכפר בית עומר
9.	משטרת לוציפר		1609-0850
4.	אתרי נוף מיוחדים		
1.	קרן אל גמוס	"מצפה למדבר" צוק סלע על גבי שלוחה הררית	1698-0138
2.	ואדי סעיר		6841-1133
3.	נחל תקוע	מפלי מים, מצוקים וכו'	1714-1163
4.	מערות חריטון	מערכת מערות קרסטות מן הגדול בארץ	נחל תקוע
5.	הר סנסן	שרידי מבנים ביזנטיים, עצי תור ים תיכוני	157-123
5.	אתרים בעלי ענין בוטני, גיאוגרפי או גיאולוגי		
1.	מערות חריטון	מערות קרסטיות שנוצרו מהמסת סלע גיר על ידי מים	נחל תקוע
2.	בריכת כופין	ריכוז נדיר של נורות המים	1611-1142
3.	יער השועלים (ג'בל אל קרן)	חורש ים תיכוני	1620-1140

מס'	שם המקום	תאור	נ.צ.
4.	ואדי אל חלאף	מאפיינים גיאולוגיים בעלי ענין	1662-1247
5.	חרבת יתיר	מבנים גיאולוגיים מענינים, מעבר בצמחיה	145-085
6.	חורש טהריה	חורש ים תיכוני	147-090
6.	<u>מקומות פולחן דתי</u>		
1.	דיר כרומזן		1664-1260
2.	מנזר תאודוטיוס		1769-1254
3.	ארטס		167-121
4.	אשל אברהם	כנסיה רוסית פרובוסלבית	1582-1051
5.	חרבת חרמל	קבר שייך א-דיר	170-117
6.	מערת המכפלה	חברון	
7.	חרבת זכריה	מסגד על ידי הנביא זכריה	1617-1190
8.	קבר רחל	בית לחם	
9.	קבר אברהם אבינו	חברון	
10.	מערת המכפלה	חברון	
7.	<u>אתרים לאומיים מן התקופה האחרונה</u>		
1.	האלון הבודד	סמל לישוב היהודי ותחנה בדרכה של שיירת נבי-דניאל	צומת ישובי הגוש
2.	הגבעה הצהובה	מטה פלוגות החיש במלחמת השחרור	1214-1183
3.	ההר הרוסי	משלט חשוב שנפל בקרב האחרון על הגוש	
4.	חרבת זכריה	משלט מקרבות הגוש במלחמת השחרור	1617-1190
5.	משואות יצחק	יסודות ושרידי הקבוץ אשר נפל במלחמת השחרור	1603-1186
6.	עין צורים	שרידי הקבוץ אשר ניטש במלחמת השחרור	1215-1197

נספח מס' 4

המלצות לפיתוח אתרי הביקור בשלב המידי ובטווח ארוך

פיתוח אתרי הביקור העיקריים, על פי סדר חשיבותם:

יריחו וסביבתה

העיר יריחו וסביבתה מהווים גם היום מוקד ביקור עיקרי בשטח התכנית. בעיר וסביבתה אתרים רבים בעלי רמת משיכה גבוהה ביותר. ארמונות החשמונאים במוצא הקלט, מנזר קרנטל, בית הכנסת והישוב היהודי בנועם, ארמונות הישאם, תל יריחו, שרידי הכנסיות ובתי הכנסת בעיר. חלק מאתרי ביקור אלה מפותחים כבר היום. אתר ארמונות הישאם הוא גן לאומי אשר הנתונים לגביו מוצגים בנתוני הסקר. תל יריחו גם הוא אתר ביקור פופולרי, בשל קירבתו לצומת יריחו. ניתן, איפוא, לפתח את האתרים:

ארמונות החשמונאים

פיתוחם של ארמונות החשמונאים יעשה כחלק מפיתוח אתרי ואדי קלט כאתר ביקור וכנקודת משיכה עיקרית בו על ידי:

1. שיפוץ ושיחזור אתר הארמונות.
2. שיקום אמות המים, יצירת גן ומסלולי טיול לאורך האמות והנחלים.
3. הקמת שרותים, חניון יום ושרותי מבקרים בצמוד לפיתוח הארמונות.
4. חשיפת ההיפודרום והכשרתו לשימוש במופעים.
5. שיקום הנופש בארמונות. הכשרת בריכות השחיה והקמת שרותים בתוך אחד המבנים הקיימים בשטח.

הישוב היהודי בנערן ובית הכנסת בו

1. המשך חשיפת בית הכנסת ושיפוצו.
2. חשיפת הישוב ושיחזור המבנים והפיכתו לאתר המשחזר את חיי הישוב.

3. שיחזור חקלאות המטעים הקדומה הסובבת את האתר נביעות, דוק ונועימה, כפארק דקלים ואמות מים לנופש וחניון יום בסמוך לאתר.
4. הכשרת שרותי מבקרים, מוזיאון קטן ומרכז תצוגה למקום, מסעדה ושרותים.

ארמונות הישאם

1. המשך פיתוח האתר ושיחזורו ברמת שרות גבוהה לתיירות חוץ, כולל הכשרת שרותי מבקרים, תצוגה ומכירת מזכורות והסברת האתר.
2. קישור דרך הליכה דרך פארק דוק ונועימה לנערן.

קרנטל

1. הכשרת ותאוס הביקור במנזר.
2. חשיפת השרידים הביזנטיים והקודמים להם.
3. הכשרת מצפור נוף ושרותי מבקרים.

תל יריחו

1. המשך חשיפת האתר, שיחזור ושיקום הממצאים.
2. הסדרת האתר לביקורים על ידי הקמת מוזיאון לתצוגה, שילוט והכוונה ופרוט תאור הממצאים.
3. הכשרת שרותי מבקרים.

בשלב המיידית מומלץ לפתח את אזור יריחו על ידי:

- א. חשיפת ארמונות החשמונאים והפיכתם לאתר ביקור מרכזי לואדי קלט ולאזור יריחו.
- ב. חשיפת בית הכנסת בנערן, שיחזורו ושיקומו. הכשרת אתר נערן כפארק פולקלורי לשוב היהודי באזור.
- ג. המשך חשיפת האתר בתל יריחו, שיקומו וקיומו כאתר ביקור מפותח. הקמת תחנת דרך ושרות למבקרים בצמוד לאתר.

- ד. פיתוח פארק דוק-נועימה כגון דקלים ואמות מים, המקשר בין אתר הישאם ונערן לטיול רגלי ולנופש יום בחיק טבע.

חברון וקרית ארבע

מומלץ לפתח את הרובע היהודי כאתר מרכזי לביקור בעיר על ידי:

1. יצירת מסלולי ביקור ברובע וב"קסבה".
2. בניית מוזיאון העיר חברון.
3. הכנת תשתית שרות לתיירים הכוללת מסעדות, חנויות מזכרות ושרותים.
4. שיקום מבני הרובע למקוריים והפיכתו לרובע חי במתכונת צפת העתיקה או יפו העתיקה, על ידי הקמת חברה לפיתוח הרובע בהשתתפות משרד התיירות.

הכשרת אתרים נוספים בחברון:

1. חשיפת תל יריחו והפיכתו לאתר ביקור ארכיאולוגי ושיקום שרידי החומה בתל.
2. חשיפה וטיפול בכנסית אשל אברהם, והפיכתה לאתר ביקור על ידי קרוי, שילוט והכשרת האתר לביקור.

בשלב המיידית מוצע:

- א. הרחבת השרותים לשהות יום ברובע היהודי במבנים המשוקמים ברובע היהודי.
- ב. הקמת מוזיאון העיר חברון.

פיתוח אתרי הביקור בשכם וסביבתה

העיר שכם היא הגדולה בערי שטח התכנון. פיתוח אתרי התיירות תלוי הרצונה של האוכלוסייה המקומית ובמידת שיתוף הפעולה מצידה, ברוב אתרי העיר, אף באלה שאינם מפותחים ומוחזקים בידי תושבי המקום. האתרים העיקריים עיר הס: תל בלטה, כנסית באר יעקב, הרובע השומרוני, המוזילאוס השומרוני והר גריזים. יש לבדוק בשלב

המידי את מידת שיתוף הפעולה ואפשרות פיתוח אתרי הביקור במסגרת קציני המטה המקומיים ועיריית שכם.

פיתוח אתר התיירות באיזור תקוע-הרודיון

אזור תקוע-הרודיון ואתר ארמון הרודיון במרכזו מוצעים לפיתוח כקומפלקס ביקור מרכזי לאזור הקרוב לירושלים. פתיחת כביש מעלה שלם לתנועת רכב מוביל תיירים עשוי להעביר כ-400,000 מבקרים בדרך זו ובאתר ביקור זה, בדרכם לדרום מדבר יהודה ומצדה.

פיתוח ההרודיון יעשה על ידי:

1. חשיפת הבריכה וגני הארמון בתחתיתו, שיחזורם ושיקומם, כולל מופע אור-קולי.
2. פיתוח מבנה הארמון ושיקומו והמנהרות בתל.
3. הקמת מרכז שרותים למבקרים, הכולל מסעדה, חנויות ושרותי דרך.
4. שחזור הבריכה בגן הארמון והכשרתה לרחצה.
5. נטיעת גן המשחזר את פארק הארמון והכשרתו כפארק נופש ועתיקות, בשילוב עם בריכת השחיה.
6. הקמת מוזיאון טבע, נוף והיסטוריה של האזור.

בשלב מידי מוצע:

1. לפתח ולשקם את גני הארמון.
2. לפתוח את דרך מעלה שלם לרכב מבקרים ותיירים.
3. להקים מרכז שרותי דרך.

אתר תקוע יפותח על ידי:

1. חשיפת תל תקוע ושחזור העיר המקראית מתקופת עמוס.
2. הקמת שמורות פולקלור על ידי שקום ושחזור החקלאות בשטח הצמוד לאתר ושחזור תרבות הנוקדים של ספר המדבר.
3. פיתוח שרותים למבקרים ומרכז לשיווק תוצרת התרבות המקומית.

בשלב המיידני:

חשיפת תל תקוע ושחזור העיר המקראית.

מערות חריטון

מערות חריטון יפותחו כאתר ביקור על ידי:

1. סימון המערות והארת אולמות הכניסה.
2. הקמת מרכז הדרכה והשכרת ציוד לירידה אל כל חדרי המערה.

ואדי קלט ומנזריו

ואדי קלט הוא הגדול והאטרקטיבי מכל שמורות הטבע והוואדיות היורדים במדרון המדבר יהודה. יחודו בכמויות המים המצויות בו, אמות המים, המנזרים והעתיקות הרבות המצויים בו.

הפיתוח יעשה על ידי:

1. פיתוח השמורה כפארק על ידי נטיעות מבוקרות, יצירת בריכות ומסלולי הליכה וטיול לאורך אמות המים.
2. שיפור ושיפוץ מערכת הדרכים הבאות כדרכים חד-סטריות (קריטריונים תחבורתיים נמוכים יותר) וכדרכי טיול בשמורה: -
הדרך לעין פרה
הדרך הרומית מראש הדרך לואדי קלט - עד עקב גובר
הדרך לעין פואר
הדרך למעין פואר לעין קלט, ומשם ליריחו לאורך הוואדי כדרך "אגרה".
3. פיתוח חניונים למבקרים ליד עין פרה, עין פאור ועין קלט.
4. שיקום מערכת המים העתיקה עין פואר, קיפרוס, חשיפה שילוט והסברה
5. פיתוח והכשרת מנזר עין פרה לביקורים.

6. הכשרת אתר קיפרוס וארמונות הורדוס במוצא ואדי קלט וישלובם בתכנית פיתוח הפארק.
7. הכשרת הרחצה בבריכות מוסדרות ובשרותים הצמודים לחניונים לאורך הפארק.
8. הכשרת "טברנות", מסעדות בסוכות, במקומות נבחרים קרובים לחניונים הצופים אל אפיק הוואדי.

בשלב מידתי:

1. הכשרת דרכים וחניונים על פי התקציב.
2. סימון שבילים, הסדרת קטעים מסוכנים, ושילוט החל מהכביש הראשי.
3. יצירת בריכת שחיה ומוקד בילוי בתכנון מפורט על ידי אחד מן החניונים המוצעים.

פיתוח אתר הביקור בשומרון (סבסטיה)

את שומרון, היא בירת ממלכת ישראל וישובה לא פסק עד חורבנה לאחר גירוש הצלבנים. באתר שרידים נבחרים מתקופות רבות. אחזקת האתר נעשית בידי חושבים מקומיים, באחריות רשות הגנים הלאומית.

פיתוח האתר יכול להעשות לרמת השימוש והעיצוב של האתר בקיסריה על ידי:

1. חשיפה רחבה ושיחזור מסיבי של מבני העיר, כולל חלקים גדולים של החומה.
2. הכשרת ושיקום מבני החנויות למרכז תיור באתר הכולל מוזיאון מקומי שרותים, מסעדה וחניות מזכרות.
3. הכשרת האתר לארועים מיוחדים כגון מופעים בתאטרון המקומי במסגרת הפסטיבל הישראלי, מרוצים בהיפודרום, כדוגמת יריד הרוכבים בעפולה.

בשלב המידתי יש:

1. להרחיב את מסגרת החשיפה והשחזור.

2. להקים מרכז מבקרים הכולל שרותי דרך, ביתן תצוגה, מסעדה וחנויות למזכרות, במבנה החנויות העתיקות.

פיתוח פארק בריכות שלמה

אתר בריכות שלמה מצוי על דרך התיור העיקרית באזור. התיירות החזויה על כביש זה עשויה להיות עד כ-1,500 איש ליום, ובתוספת התיירות מישובי האיזור ומירושלים עשוי מספר זה להיות מוכפל ואף יותר.

פיתוח פארק בריכות שלמה יעשה על ידי:

1. הרחבת הנטיעות ופיתוח הפארק סביב הבריכות.
2. הכשרת הבריכות לספורט מים.
3. שיקום אמות המים והרחבת הפארק.
4. פיתוח קמפינג ואמצעי נופש ליד הבריכות.
5. מרכז מבקרים מקומי ותצוגת נושא המים.

בשלב מידי מוצע:

1. הרחבת הנטיעות והכשרת האתר כאחר ביקור.
2. הקמת מרכז שרותים למבקרים במבנה קלעת בורק.
3. הקמת מודל שחזור למפעל המים לירושלים.

פיתוח אתר הביקור בגוש עציון

גוש עציון מהווה אתר ביקור שעיקרו ההיסטוריה המודרנית של ישראל בארצו, המצור, נפילת הגוש ושיקומו לאחר מלחמת ששת הימים.

1. מוצע להקים מודל הקרב באחד מאתרי הלחימה, במתכונת אתר הקרב ביד מרדכי.

2. להקים מרכז ביקור ותחנת דרך במשטרת המיקי-מאוס.
3. הרחבת מוזיאון הגוש במסגרת פיתוח סיפור הקרב ושיקומו של הגוש.

בשלב המידי:

מוצע להקים תחנת שרותי דרך במשטרת המיקי-מאוס.

פיתוח אתר הביקור במנזרי הירדן

אתר מנזרי הירדן שימש כאתר טבילה לצליינים עד מלחמת ששת הימים בקרבת ירושלים. היום עוברת גדר המערכת במעלה האזור. עם הכשרת שטחי עיבוד חקלאיים בזור ניתן לבדוק את אפשרות פתיחתו מחדש של האתר. מומלץ לפתח את האתר כאתר טבילה מרכזי לצליינות הנוצרית, בדומה לזה הקיים בכנרת. מיקומו של האתר בקרבת צומת יריחו, בו עוברת ועתידה לעבור למעלה מ-50% מכלל התיירות לארץ, מבטיח את הצלחתו של האתר.

בשלב מידי מומלץ:

1. לתאם את הבעלות והכשרת הגישה לאתר עם גורמי הצבא.
2. להכשירו כאתר טבילה בירדן.

פיתוח אתר הביקור בואדי אל מליח

ואדי אל מליח ואתר המעינות החמים שימשו עד מלחמת ששת הימים כאתר מרחצאות חמים שהופעלו על ידי אנשי הפטריארכיה היוונית מהכפר תיאסיר. לאחר המלחמה הוזנח המקום, והיום הוא משמש את חיילי צה"ל השוהים שם.

מומלץ לפתח את האתר על ידי:

1. תאום הפעלת האתר והבעלויות עם אנשי הפטריארכיה היוונית.

2. שיקום מבנה החמאם אשר שימש כאכסנית דרכים ומבנה רחצה, והכשרתו כאתר מרחצאות מחדש.

3. הכשרת הנוף והצומח הקיים לפארק נופש ובילוי באתר.

4. בדיקת האפשרות להכשרת האתר כמרחצאות מרפא.

בשלב מידי מוצע:

1. לתאם את הפעלת האתר עם הפטריארכיה היוונית ותכנונו.

פיתוח מנזרי המדבר במר סבא ובהורקניה

אתרי הנזירות במדבר הסמוך לירושלים הם מן הבולטים באתרים המיוחדים לאזור התכנון. שמירת אופיים של המנזרים כמבנים מבודדים במדבר חייבת להשמר, ואסור שפיתוח של מערכת הדרכים וההתיישבות יפגעו בערכים אלו.

פיתוח האתר במר סבא

המנזר שוכן על גבול נחל קידרון בנוף מצוקים תלול. פיתוח האתר לביקור מחייב:

1. טיפול בקנה מידה גדול בזיהומו של נחל קידרון בשפכים, ושיקומו של הנחל

על הצומח על ידי נטיעות וטיפוח נופי.

2. הכשרת ושילוט הדרכים הן לרכב והן למטיילי רגל אל האתר.

פיתוח האתר בהורקניה

אתר הורקניה מצוי בלב שטח אימונים. פיתוחו קשור בתאום עם גורמי הצבא והכרזתו של השטח כאתר ביקור, שיקומו ושחזורו.

כדי לפתח את האתר יש:

1. להכשיר, לשחזר ולשקם את מבנה המצודה.

2. לשקם ולשחזר את מערכת אגירת המים בהתאם לפיתוחו של האתר.

2. The Commission has received information that the following persons have been arrested:

3. [Name], [Address], [City], [State], [Country]
4. [Name], [Address], [City], [State], [Country]

5. [Name], [Address], [City], [State], [Country]

6. [Name], [Address], [City], [State], [Country]

7. [Section Header]

8. [Text]

9. [Text]

10. [Text]

11. [Text]

12. [Text]

13. [Text]

14. [Text]

15. [Text]

16. [Text]

17. [Text]

18. [Text]

19. [Text]

20. [Text]

21. [Text]

3. לשלט ולהכשיר דרכי גישה הן לרכב והן למטיילי רגל, בתאום עם צה"ל.

פיתוח אתרים אלו יוצר מסלול טיול שנושאו נזירות המדבר. תחילתו במנזר פאראן בואדי פארה, מר גוריס בקלט, קרנטל במוצא הקלט, מנזרי הירדן, קומרן, הורקניה, מר סבא, תאודוסיוס, מר אליאס וחזרה לירושלים. טיול זה יכול להתבצע כטיול מדברי רכוב בן יום אחד, היוצא מירושלים ומקיף חלק נרחב מנופיו המיוחדים של המדבר הסמוך לירושלים.

הסרטה

השמורה המוצעת בגוש הסרטה היא יחידה גיאוגרפית מיוחדת ונפרדת בנוף מזרח השומרון. מבנה השטח באזור מצטיין במבנה הגיאולוגי המיוחד יחידות נוף והמעבר באופיו של הצומח בתחומה של השמורה קרן הסרטה ומצודת אלכסנדריון.

פיתוחו של האתר לביקור תלוי בחשיפת סיפורה של מצודת אלכסנדריון, הכשרת דרך הגישה למצודה שהיא האתר המרכזי, הכשרת שרותי דרך למבקרים ופיתוח מערכת שבילים ודרכי טיול בתחום השמורה.

בשלב מיידי מוצע:

1. לחשוף, לשקם ולשחזר ממצאי המצודה.
2. להכשיר דרך גישה נוחה קרוב ככל האפשר לאתר, מבלי לפגוע במבנה הטופוגרפי המיוחד.
3. להגביר טיולי רגל של תנועות הנוער לאתר ושיתופם בחשיפתו.
4. להגשיר שבילי סיור בתחום השמורה כולה.

פיתוח אתרי ספר המדבר בסוסיה ובכרמל

סוסיה

מומלץ לפתח את סוסיה כגן פולקלור המציג את הישוב היהודי בתקופת בית שני בחלק זה של הארץ.

פיתוח הגן יעשה על ידי:

1. שחזור מבני הישוב, הקמת מבני המגורים במתכונת התקופה המקראית.
2. שחזור אמצעי היצור והדגמת היצור החקלאי, האריגה ומוצרי הצאן.
3. יצירת שוק למוצרים אלו באתר.
4. הקמת מרכז ביקור הכולל מבנה לתצוגת הממצאים ושרותי דרך למבקרים.
5. קשירת האתר בדרך סלולה למערכת הכבישים הראשית.

האתר המפותח יכול להוות תחליף למסלולי יום חמישי העוברים דרך באר שבע בימי השוק בדרך למצדה במשך כל ימי השבוע.

בשלב המידי מומלץ:

- א. לסלול דרך מוסדרת לאתר ולשלט את הדרכים המובילות אליו.
- ב. להקים תחנת דרך ושרות באתר.
- ג. להמשיך את חשיפת האתר והכשרתו כאתר ביקור מסודר.

כרמל

1. פיתוח וחשיפת האתרים הארכיאולוגיים.
2. פיתוח הכפר ושיקומו למתכונת ההתיישבות העתיקה בו.
3. הכשרת הבריכה ומערכת האגירה ופיתוחה כאתר נופש לשובי האזור.
4. הקמת מועדון טיולים רכובים (בעלי חיים) במדבר.

בשלב המידי מוצע לחשוף את האתר ולהכשירו כאתר ביקור משולט ומסודר.

פיתוח האתר בשילה

פיתוחו הנכון של האתר בשילה עשוי להופכו לאחד מאתרי הביקור המרכזיים. עברו של הישוב ומקום המשכן הפכו את שילה לאתר עליה לרגל לצליינים ומטיילים לאורך כל ההיסטוריה. צרופו של האתר ההיסטורי למיקומו של הישוב בשולי המדבר נותן אפשרות לפיתוח האתר הן כמוקד ביקור היסטורי ונקודות מוצא לטיולים.

פיתוח האתר יעשה על ידי:

1. חשיפה, שחזור ושיקום שרידי העיר שילה.
2. בניית מוזיאון לממצאים במקום.
3. הקמת מודל שחזור העיר בתקופת המשכן, כולל דגם מפורט של המשכן במתכונת זו של ירושלים ב"הולילנד".
4. הקמת שרותי דרך לתיירים.
5. הקמת מרכז לטיולי מדבר רכובים (סוסים וגמלים).
6. הקמת מרכז הדרכה לטיולים רגליים ונהוגים.
7. הקמת אכסניה מסווגת ברמה גבוהה למטיילים.

בשלב הראשון מומלץ:

1. להמשיך בחשיפה, לשחזר ולשקם שרידי העיר.
2. להכשיר את אתר הביקור הארכיאולוגי על ידי שילוט והדרכה.
3. להקים את מודל המשכן.
4. לפתח את מרכז הטיולים הרכובים.
5. לפתח את מרכז ההדרכה לטיולים.

תל ערד

פיתוח המשך דרך אלון עד לחיבורה עם כביש ערד, יעמיד את תל ערד כאתר הביקור הדרומי ביותר על כביש אלון, וכראשון בסדרת אתרי ביקור וטיול לאורך דרך ספר המדבר הזו.

בתל מצויים ממצאים עשירים מתקופות רבות, והוא משמש כבר היום כאתר ביקור המופעל על ידי רשות הגנים הלאומיים.

המשך פיתוחו של האתר יעשה על ידי:

- א. המשך חשיפה, שחזור ושיקום האתר.
- ב. הקמת מרכז לשרותי מבקרים.
- ג. הקמת מוזיאון למוצגי המקום ומרכז הדרכה.

פיתוחו של האתר קשור ישירות בפיתוח מערכת הדרכים וקשירתו למערכת דרכים זו; בשלב מידי מומלץ:

- א. לזרז בהעלאת רמת העדיפות את פיתוח המשך דרך אלון וחיבורו של האתר לדרך זו.
- ב. המשך החשיפה, הפיתוח ושחזור הישוב בתקופה העשירה ביותר מבחינת הממצאים על ידי תושבי האזור.

חורש אום ריחן

חורש אום ריחן הוא שמורת יער ים תיכוני מעורב, מפותח ועשיר, בו שרידים עתיקים ומערכות מים רבות. בשל מידותיו הגדולות ומיקומו המרכזי לאזור צפון השומרון ושפלת החוף הצפונית-מרכזית יכול האתר, בפיתוח נכון, להפוך לאתר נופש מרכזי לתושבי האזור לתיירות הפנים.

פיתוחו כיער נופש יעשה על ידי:

1. תכנון ופיתוח היער כיער נופש וטיול על ידי הכשרת מתקני נופש ושהיית יום ביער, סימון ופיתוח מערכת שבילי טיול.
2. פיתוח ושיקום מערכות המים.
3. שיקום העתיקות ביער ופיתוחן.
4. הקמת מרכז הדרכה לטיולים ו"שער" כניסה צפוני-מערבי למידע וטיול בשומרון.
5. הכשרת תחנה לשרותי דרך בצמוד למרכז ההדרכה.

בשלב מידתי:

1. תכנון ופיתוח היער כיער נופש וטיול.
2. הקמת מרכז הדרכה לטיולים בסמוך לכניסה ליער.

ארובות (חל-נרבטא)

העיר ארובות היתה זירת ההתרחשות למצור הרומי הראשון בשטח ישראל על פליטי המרד היהודי בקיסריה. במקום קיים מבנה מצור הדומה לזה שבמצדה, אך בקנה מידה קטן יותר, הכולל דיק מצור ומחנות רומאים סביב אתר העיר הקדומה. חשיפת העיר, שיחזור סיפור המצור, עשוי להפוך אתר ביקור זה לאתר מרכזי המלים את סיפורה של קיסריה, ולהעשיר את אזור צפון השומרון באתרים אותם הוא חסר.

פיתוח האתר יעשה על ידי:

1. חשיפת שיקום ושחזור שרידי העיר והמחנות הרומאים.
2. תפיסת אתר העתיקות על ידי נטיעות.
3. שיקום טכניקות המצור הרומאי על ידי שחזור ובניית כלי הנשק הרומאים, שחזור הדיק ובניית מודל בקנה מידה ריאלי של מחור רומאי המשלב ממצאים בשטח. קנה המידה הקטן יחסית של האתר, ביחס למצדה, נותן אפשרות הדגמה טובה יותר של המצור. שקום ושחזור מן הסוג הזה הוא יחודי לאתר זה, ושני לו הוא אתר

המצוי בשוליים המערביים של האימפריה הרומית באנגליה.

4. הקמת מרכז שרותים למבקרים, הכולל מרכז הדרכה ותצוגה לממצאים.

בשלב מידי מומלץ:

1. לחשוף ולשחזר את שרידי העיר.

2. להרחיב תפיסת שטח האתר על ידי נטיעות.

נחל שילה והכפר עבוד

הכפר עבוד שוכן על שלוחת נחל שילה (ואדי אל חכים) בה נביעות רבות וצמחיה עשירה.

בכפר ובוואדי אתרים רבים:

1. מעיינות עבוד בואדי אל חכים

2. מערכות הקברים במוקטע עבוד

3. שרידי הכנסיה הביזנטית (סנט ברברה)

4. שרידי כנסיות ומנזרים בלב הכפר

בשלב מידי מומלץ:

1. לתכנן ולהקים ביער מתקני נופש ולהכשירו כאתר נופש.

2. להקים מרכז הדרכה לטיולים בכניסה ליער.

פיתוח תצפיות הנוף לאתר ביקור - דוגמת הר גילה

תצפית נוף אינה אתר ביקור בפני עצמו, אך פיתוח נכון יכול להביא ליצירת מקורות

הכנסה גם באתרים אלו. הדוגמה הטובה היא תצפית הנוף בהר גילה. מן הישוב נשקפת

תצפית נרחבת לירושלים, השפלה והר חברון. האתר כולל מגדל תצפית, גן ארכיאולוגי

ופיתוח נופי רב. רמת הפיתוח הגבוהה הביאה איתה מספר מבקרים גדול, המצדיק היום

המשך השקעות בפיתוח תוספת שרותי דרך למבקרים, הכוללים מסעדה, שרותים ומזנון, ושילוט מדריך אל התצפית.

דוגמת פיתוח זו יש לחזור בישובים אשר מהם תצפיות באזור התכנית:

1. אלון מורה (ג'בל כביר)
2. ג'בל ג'דוע (ישוב מתוכנן)
3. אלקנה
4. בית אל
5. בעל חצור (ישוב מתוכנן)
6. לוציפר

פיתוח אתר עינות בודן

אתר עינות בודן מצוי בצד הכביש משם לטובס. האתר הוא מרכז תיירות כבר היום, ובו בחי קפה ודוכנים מאולתרים הממוקמים בין הפלגים, מפלי מים והצמחיה השופעת. את האתר ניתן לפתח הן כאתר ביקור ונופש והן כחחנת דרך ובה שרותים, מסעדות למטיילים. פיתוח האתר תלוי בשיתוף פעולה עם האוכלוסיה המקומית המחזיקה היום באתר.

באתר, הכולל את אזור הוודיות צרידה חכים וא-זרקה, מתנקזים לנחל שילה, מוצע להכריז על שמורת טבע.

שמורה זו, בדרום מערב השומרון, בסמוך לאזור המאוכלס של שפלת החוף, יכולה להתפתח למרכז טיול ובילוי.

פיתוח האתר יעשה על ידי:

1. הכרזת שמורת טבע.
2. אתור השטחים בהם ניתן לפתח ולטפח נטיעות ופארק לנופש.
3. סימון ואתור שבילים ומסלולי טיול הן לרכב והן לרגל.
4. אתור, שיקום ופיתוח אתרי הביקור העיקריים סביב הכפר עבוד ובתוכו, בשיחוף עט אוכלוסית הכפר.

חורש אום צפא

חורש אום צפא הינו מן החורשים היס תיכוניים הטבעיים המטופחים ביותר בשומרון וביהודה. מיקומו על הדרך העולה מתל-אביב למרכז ארץ בנימין הופכת אותו ל"שער" למטיילים מן השפלה בחבל ארץ זה. פיתוחו כיער נופש יביא אליו מטיילים רבים מריכוזי האוכלוסיה החסרים חיק טבע מפותח.

המשך פיתוחו יעשה על ידי:

1. תכנון ופיתוח היער כיער נופש וטיול על ידי הקמת מתקני נופש, סימון והרחבת מערכת השבילים.
2. הקמת מרכז הדרכה לטיולים בכניסה ליער ובסמוך לדרך הכוללת שרותי דרך ותחנת הפצה למידע לטיול בארץ בנימין, ובמיוחד לאזור ג'פנה וסכרר.
3. הרחבת תשתית החניה ליער.
4. הקמת שרותי נופש ביער דיר ניזן (קאונטרי קלאב), הכולל בריכת שחיה ומתקני ספורט אחרים לרווחת תושבי באזור והמבקרים.
5. הקמת תשתית לשהיית נופש הררי, המבוססת על בתי הארחה מסווגים, אכסניות וקמפינג בסמוך למתקני הנופש ביער דיר ניזן.

הפיתוח יעשה על ידי:

1. הכרזת האתר כשמורה או כגן בפיקוח רשות מוסמכת.
2. תכנון ופיתוח האתר על ידי הכשרת מבני התחנות, מסלולי הטיול סביב האתר עד מפלי המים בטחנות, הקמת הקדומות ומקומות הנביעה העליונים של הנחל.
3. פיתוח המבנים הזמניים של המסעדות והדוכנים למבני קבע ברמת שרות גבוהה.
4. פיתוח הנטיעות והשטחים הנטועים כפארק נופש.

קרוות בני חסן

הפר בני חסן נמצא מצפון לכביש חוצה שומרון, וסביב לו ריכוז שרידים עתיקים מן המרשימים ביותר בשומרון. מערת הקבורה המפוארת דיר א- דרב מגדלי מלונות ושרידי מבנים עתיקים בכפר עצמו.

בפיתוח האתר:

1. לחשוף, לשחזר ולשקם הממצאים סביב הכפר.
2. לשלט ולפתח פארק ארכיאולוגי הכולל איתור שבילים, שילוט האתרים.
3. הגדרת שטחי האתרים על ידי נטיעות.
4. הכרזת שטחים מוגדרים כשטחים לאתרים ארכיאולוגיים אותם יהיה ניתן לפתח באופן חופשי.

רס כרכר

רס כרכר הוא מן היפים שבכפריו הציוריים של השומרון. במרכזו מצודה צלבנית ובתי בד ציוריים. פיתוחו של אזור ג'פנה לטיול תלוי בפיתוחם של מסלולי טיול

ופיתוח הכפרים כאתרי ביקור. פיתוח זה מותנה בשיתופם של התושבים. הכשרת כפר זה, שהוא מן היפים, יכול לשמש מבחן ליכולת פיתוח זו.

הפיתוח יעשה על ידי:

1. הכשרת המצודה כאתר ביקור מרכזי, על ידי ניקויה, הכשרת חלקה כתחנת שרות למבקרים, הכולל שרותים, מסעדה ותצפית מן הגג.
2. הכשרה ושיקום חלקים נוספים בכפר על רחובותיו ובתיו הציוריים.

פיתוח חי בר בואדי פצאל

השמורה המוצעת בואדי פצאל היא חטיבת נוף נוחה לגידור וסיגרה. מקומה בין רכסיט המקיפים אותה, מעיינות המים הנובעים כל השנה במרכזה ומיקומה על דרך חוצה שומרון, בקרבת בית ספר שדה, הופכים אותה למקום טבעי לפיתוחה של שמורת חי. לאחר גידורה יוכנסו אליה בעלי חיים העומדים בסכנת כליה, ומינים אשר נעלמו מן האזור בשל ציד מסיבי שנערך באזור עד לשנים האחרונות.

פיתוח השמורה יעשה על ידי:

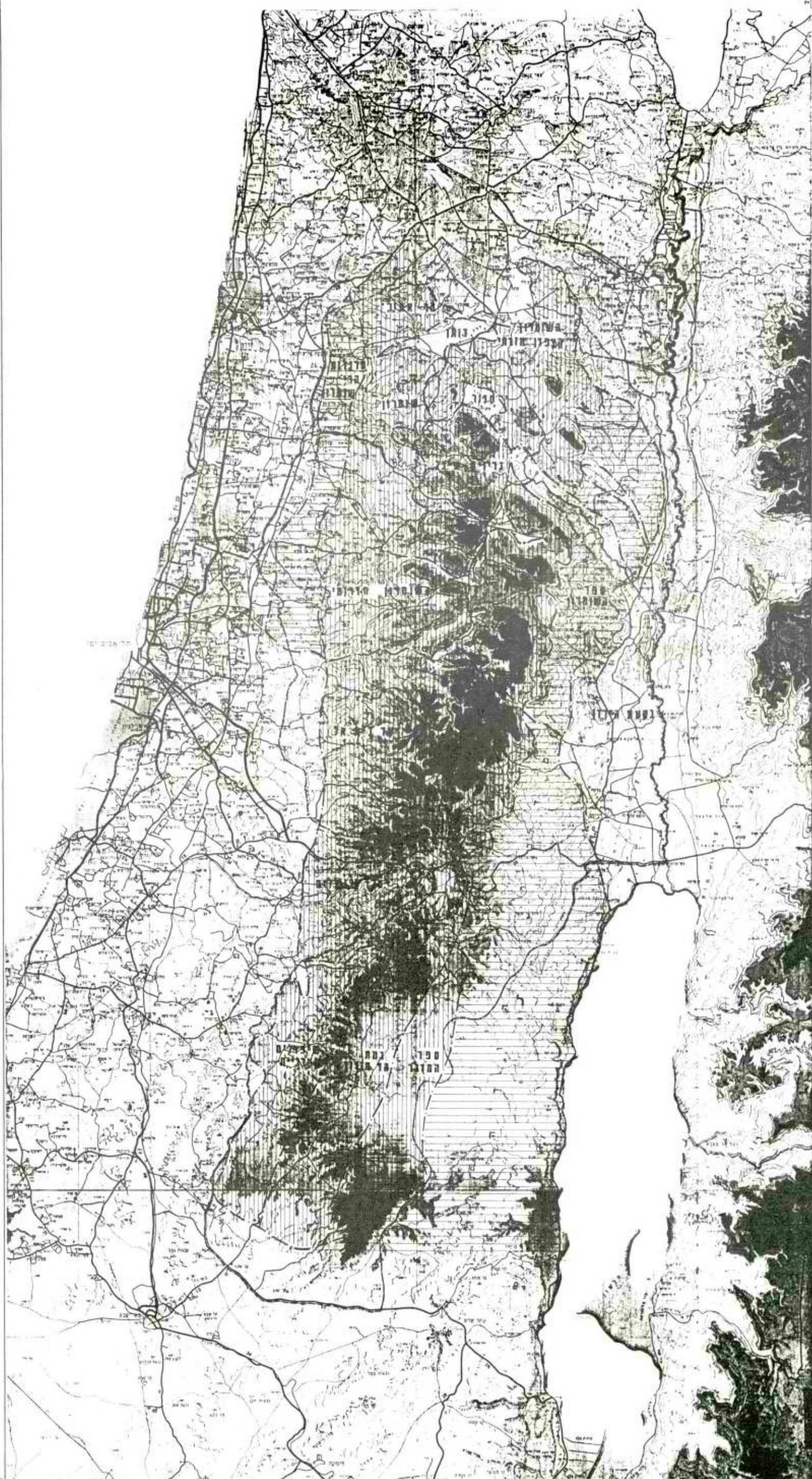
1. הכרזת השמורה.
2. ברור הזכיונות בקשר לקרקע ולמים.
3. גידור השמורה ופיתוח משק החי.
4. פיתוח מרכז מבקרים ושרותי ביקור בשמורה.

תכנית אב לתירות ביהודה ושומרון

1 חלוקה לחטיבות נוף

קנה מידה 1:250,000
מ. שווייצר
ע. אהרנסון
קולקטור אפשטיין

גבול חטיבות הנוף
גב ההר
שיפולי ההר

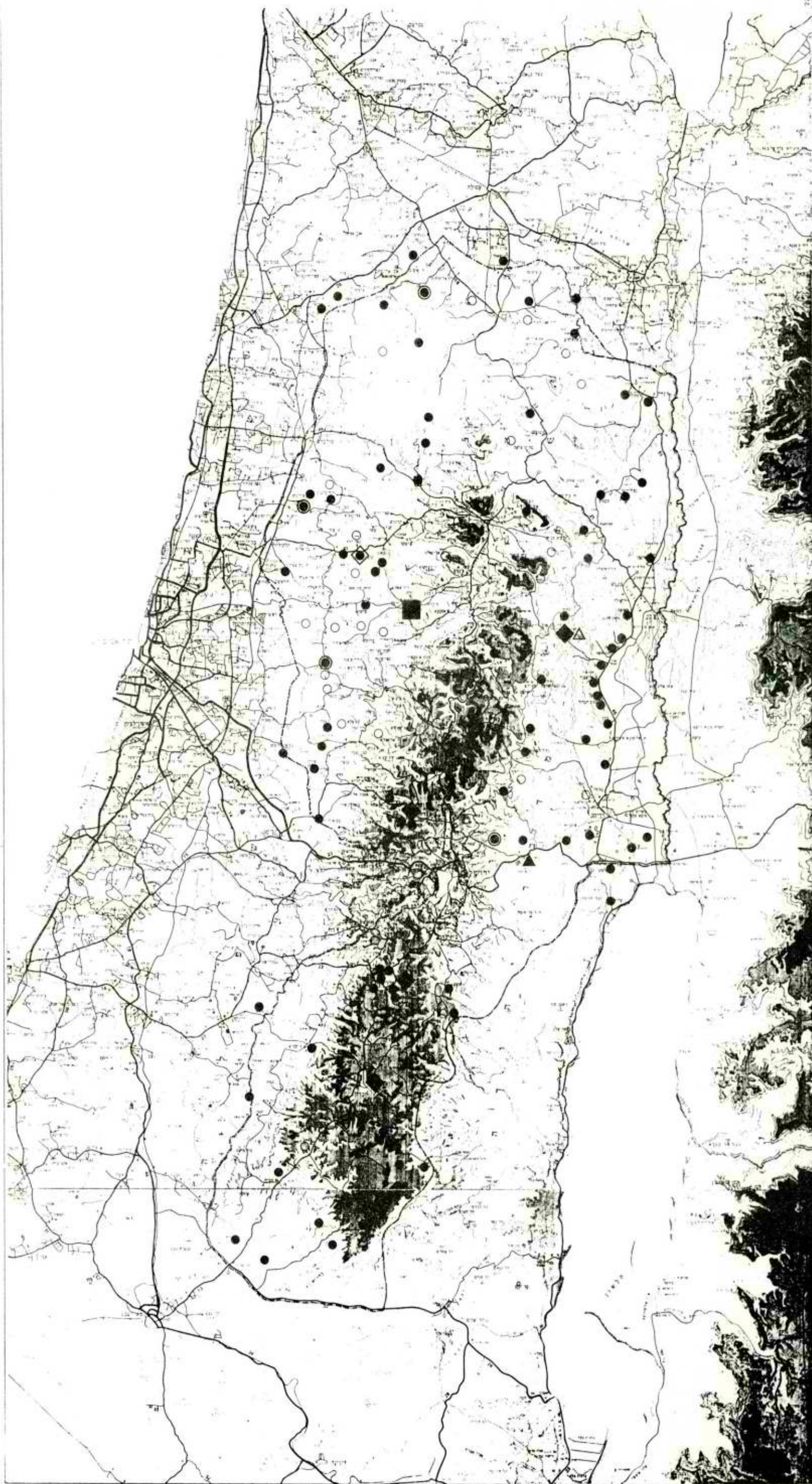

תכנית אב לתירות ביהודה ושומרון

2 מפת ישובים

קנה מידה 1:250.000
מ. שווייצר
ש. אהרונסון
קולקט קולקט אפשטין
ינעז בלכלי
ינעז נור
אדריכלים

קיס	מחבון
●	ישוב קהילתי
○	תושבה
◆	קדיה
■	עיר
▲	איזור תעשייה

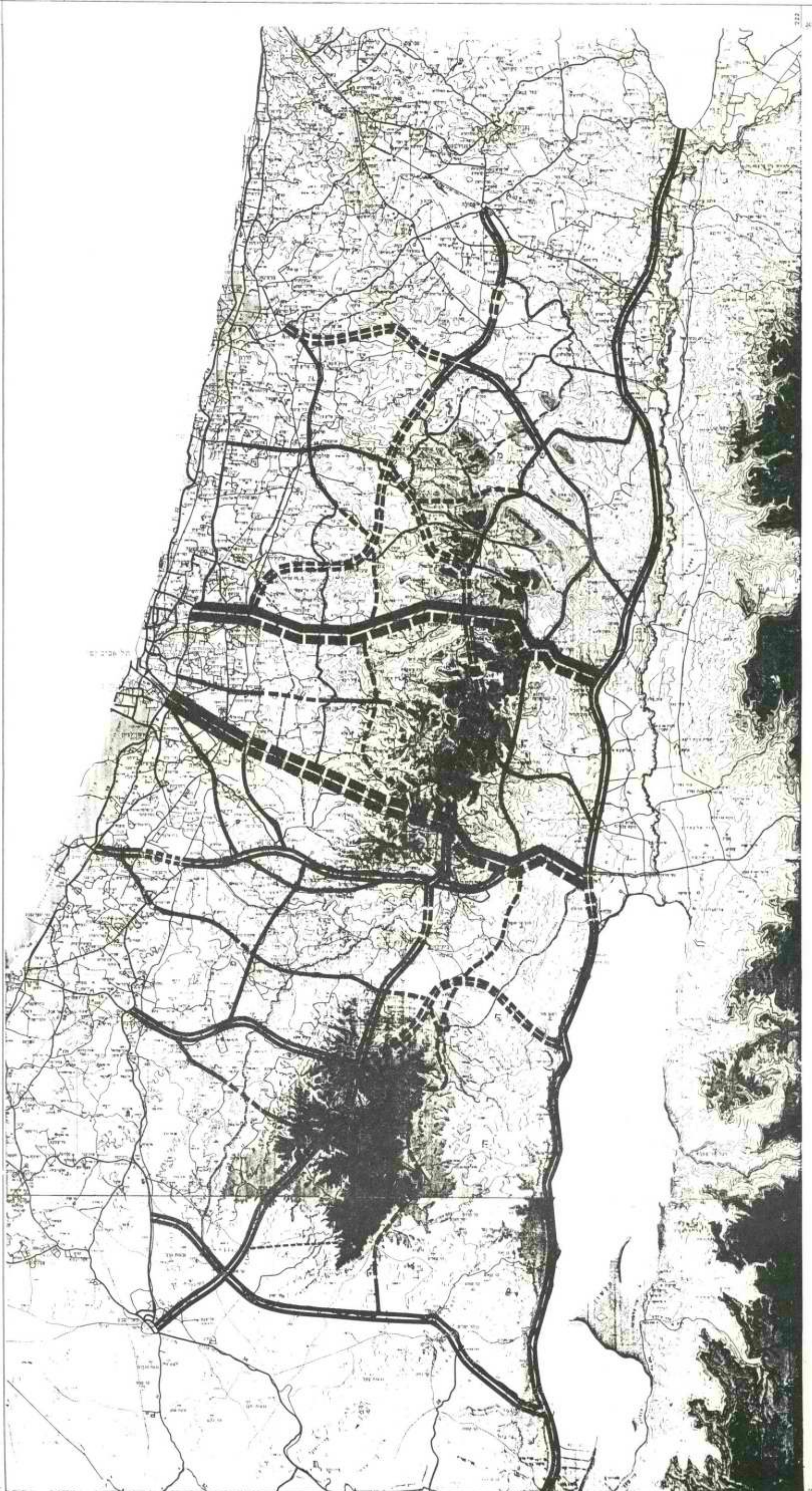

תכנית אב לתירות ביהודה ושומרון

3
מפת הדרבים
קנה מידה 1:250,000

מ. שוייצר
ש. אהרונסון
קובקר קולבר אפשטין
זעז בלכר
יועז נח
אוריכבם

קיס	מתוכנן	כביש
		ארצי
		בין אזורי
		אזורי
		מקומי

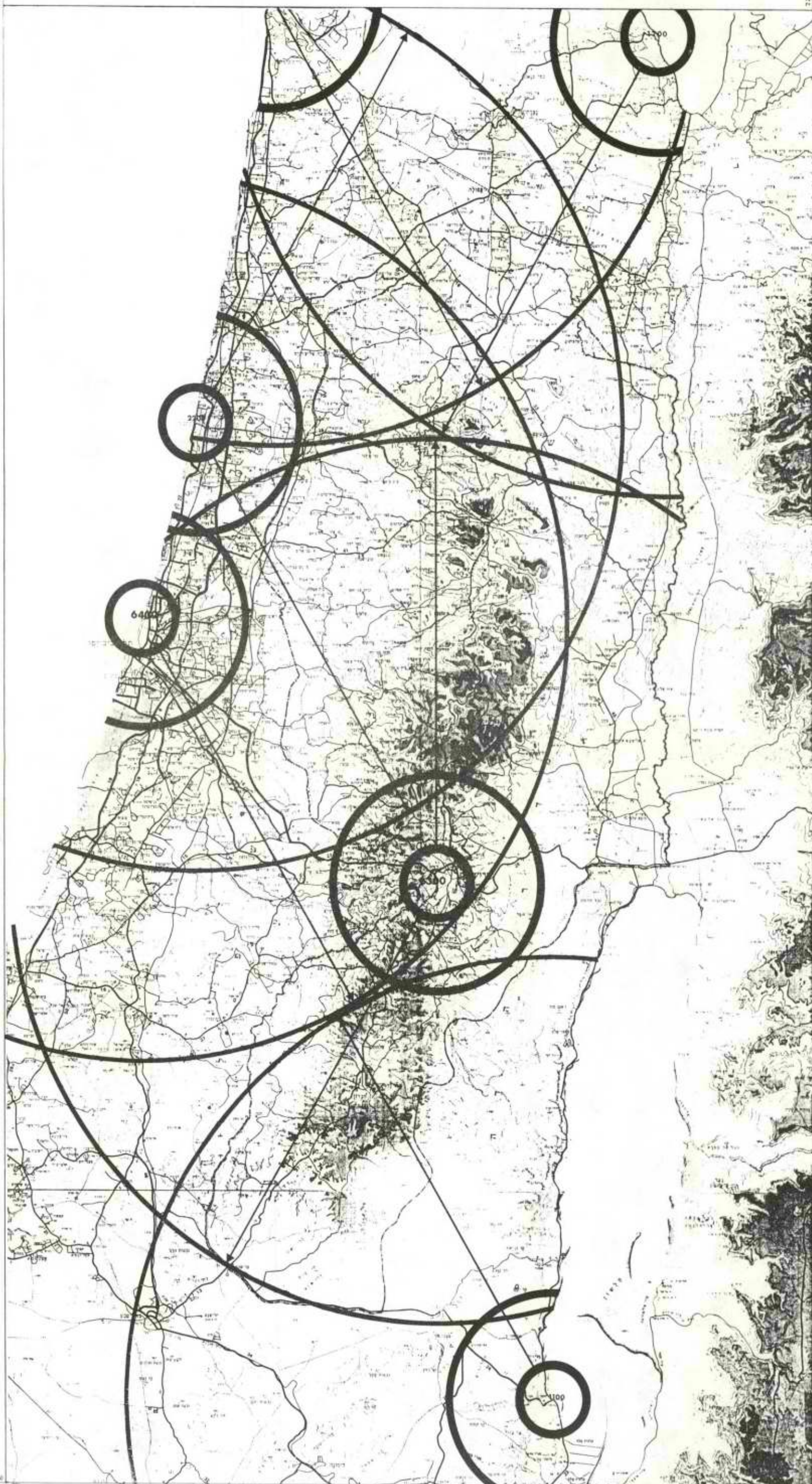

תכנית אב לתירות ביהודה ושומרון

4 זיקת מוקדים ראשיים

קנה מידה 1:250,000
מ. שוייצר
ש. אהרונסון
קולקור קולקור אכשטין אדריכלים

מס' חדרי מלון
מוקד תירות ראשי
מבינה קרובה
מרחק כשעה נסיעה

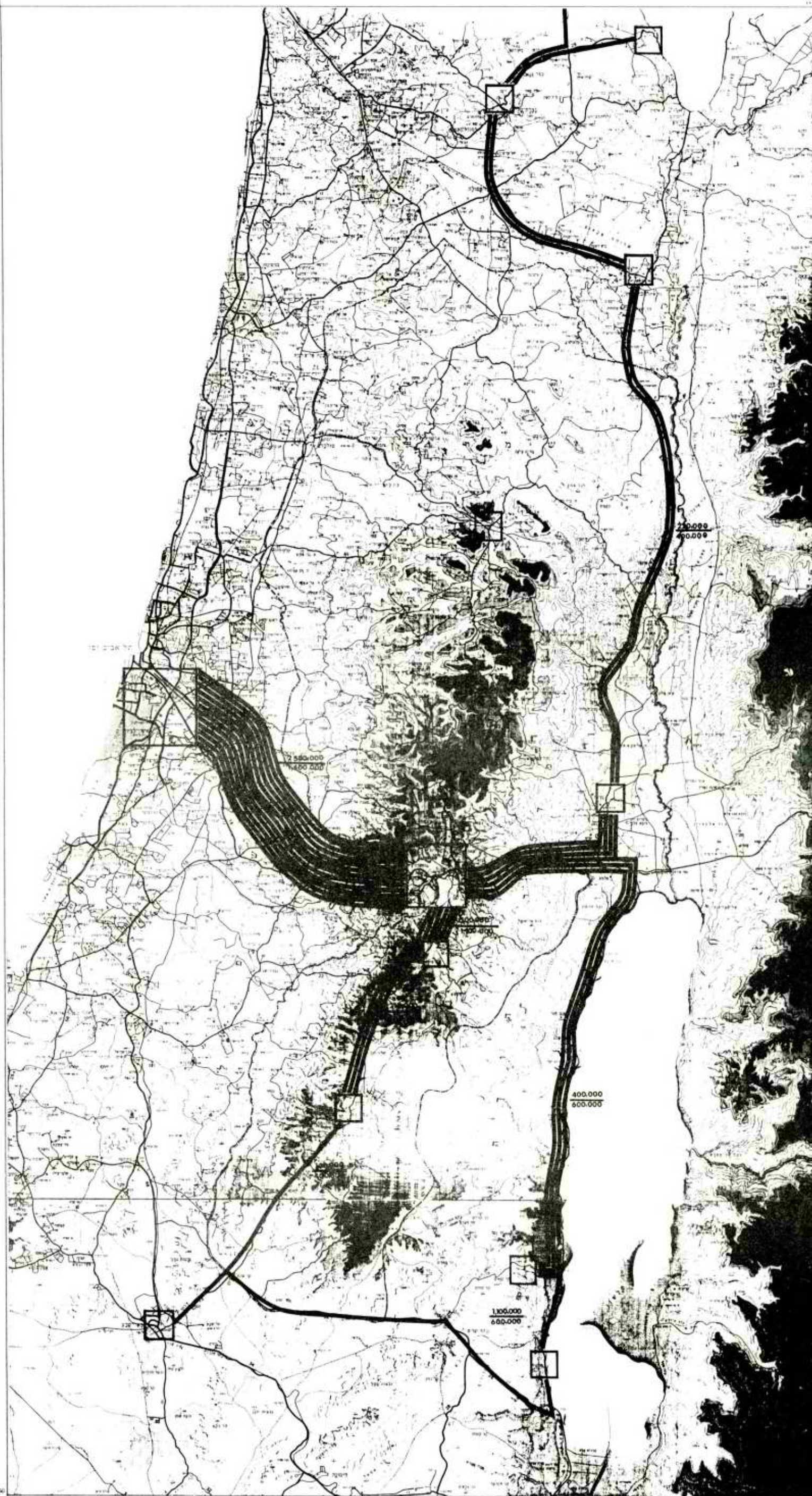
תכנית אב לתירות ביהודה ושומרון

5 צירי התור העקריים

קנה מידה 1:250,000
מ. שווייצר
ע. אהרונסון
זרע בלכלי
זרע נור
קולקר קולקר אמשטין
אדריכלים

מוקד בקור ראשי
נמח גרמי
חירי חוץ ופנים
מספר שנותי חזוי
קיים

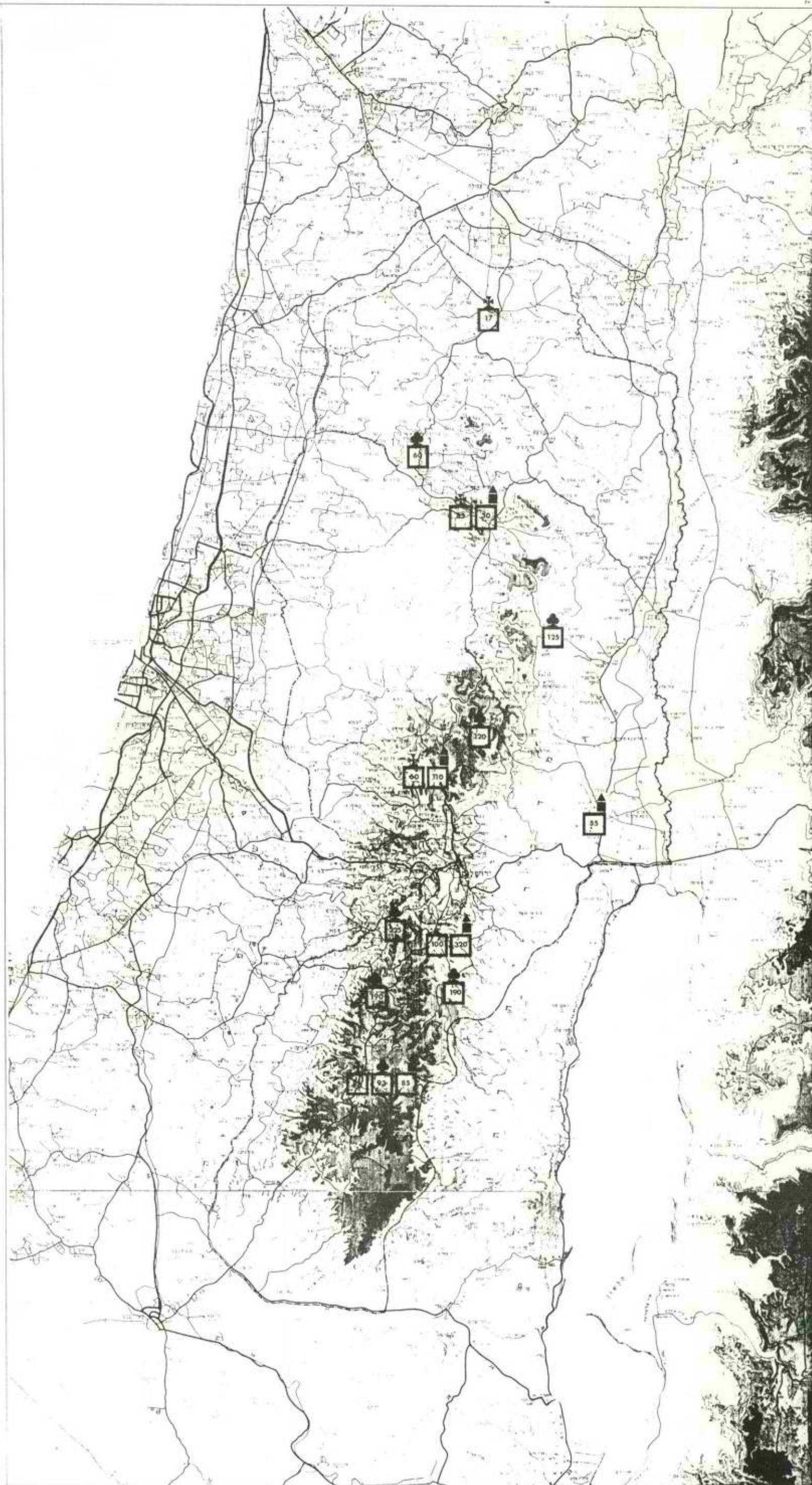
1:100,000
600,000

**תכנית אב לתירות
ביהודה ושומרון**

6
אמצעי אכסון קיימים
1:250,000
מ. שוויצר
מ. אהרונסון
קולקד קולקד אמשטין
ינעז כלכלי
ינעז נר
אדריכלים

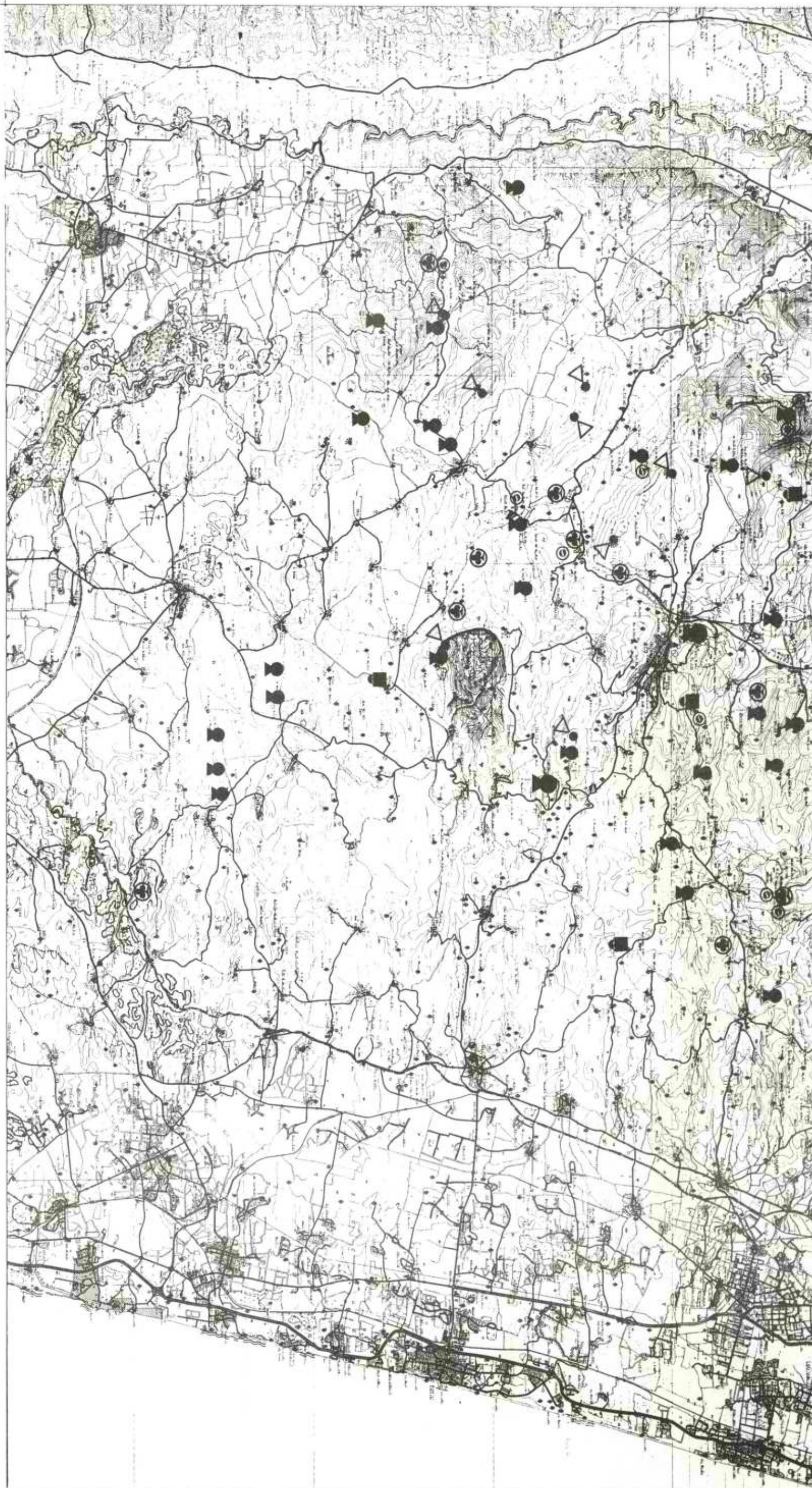
ב"ס שדה או אכסניה
אוספים נוצרי
מלון
מספר מנות

תכנית אב לתירות ביהודה ושומרון

7 א מפת האתרים
קנה מידה 1:50,000
מ. שוויצר
ש. אהרונסון
קולקט קולקט אמשטין
י. יעקובי
אדריכלים

- אתר ארכיאולוגי
- אתר טבע ונוף
- תצפית
- אתר מים
- כפר ציורי

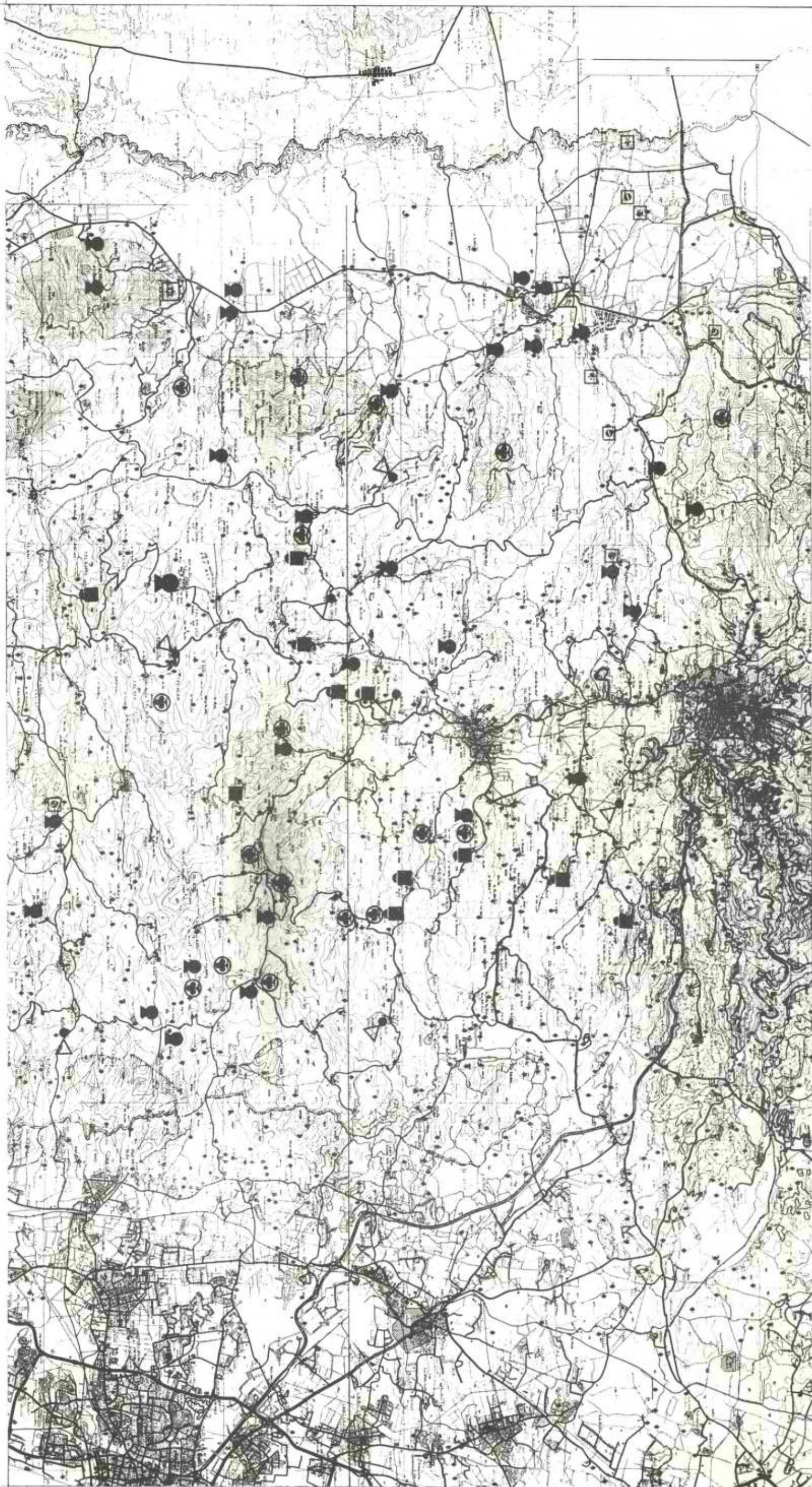
תכנית אב לתידות ביהודה ושומרון

7 מפת האתרים

קנה מידה 1:100,000

מ. שווייצר
ש. אהרונסון
קולקט קולקט אפשטין

- אתר ארכיאולוגי
- אתר טבע ונוף
- תצפית
- אתר מים
- בסר ציורי
- אתר לאומי
- אתר נוצרי

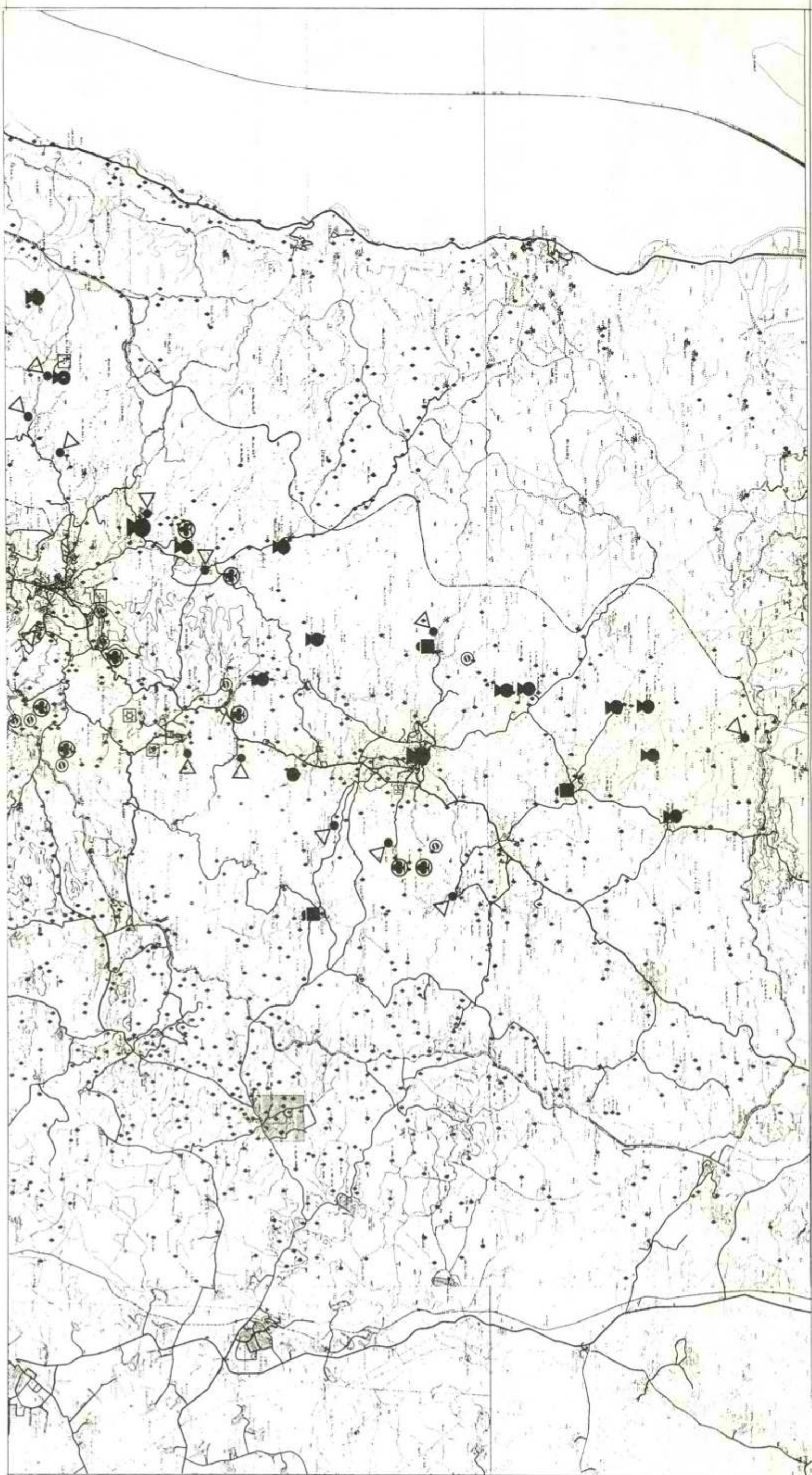

**תכנית אב לתירות
ביהודה ושומרון**

7 מפת האתרים
קנה מידה 1:500,000

מ. שווייצר
ש. אהרונסון
קולקור קולקור אפשטין
כרכן
יונה נוי
אדריכלים

- אתר ארכיאולוגי
- אתר טבע ונוף
- תצפית
- אתר מים
- כפר צירי
- אתר לאומי
- אתר נוצרי

תכנית אב לתירות
ביהודה ושומרון

7
יגור ושחורות טבע

מקנה מידה

מ.ש.ש.צ.ר.
ש.א.ה.ר.נ.ס.
קולקור קולקור אכשטין

מ.ש.ש.צ.ר.
ש.א.ה.ר.נ.ס.
קולקור קולקור אכשטין

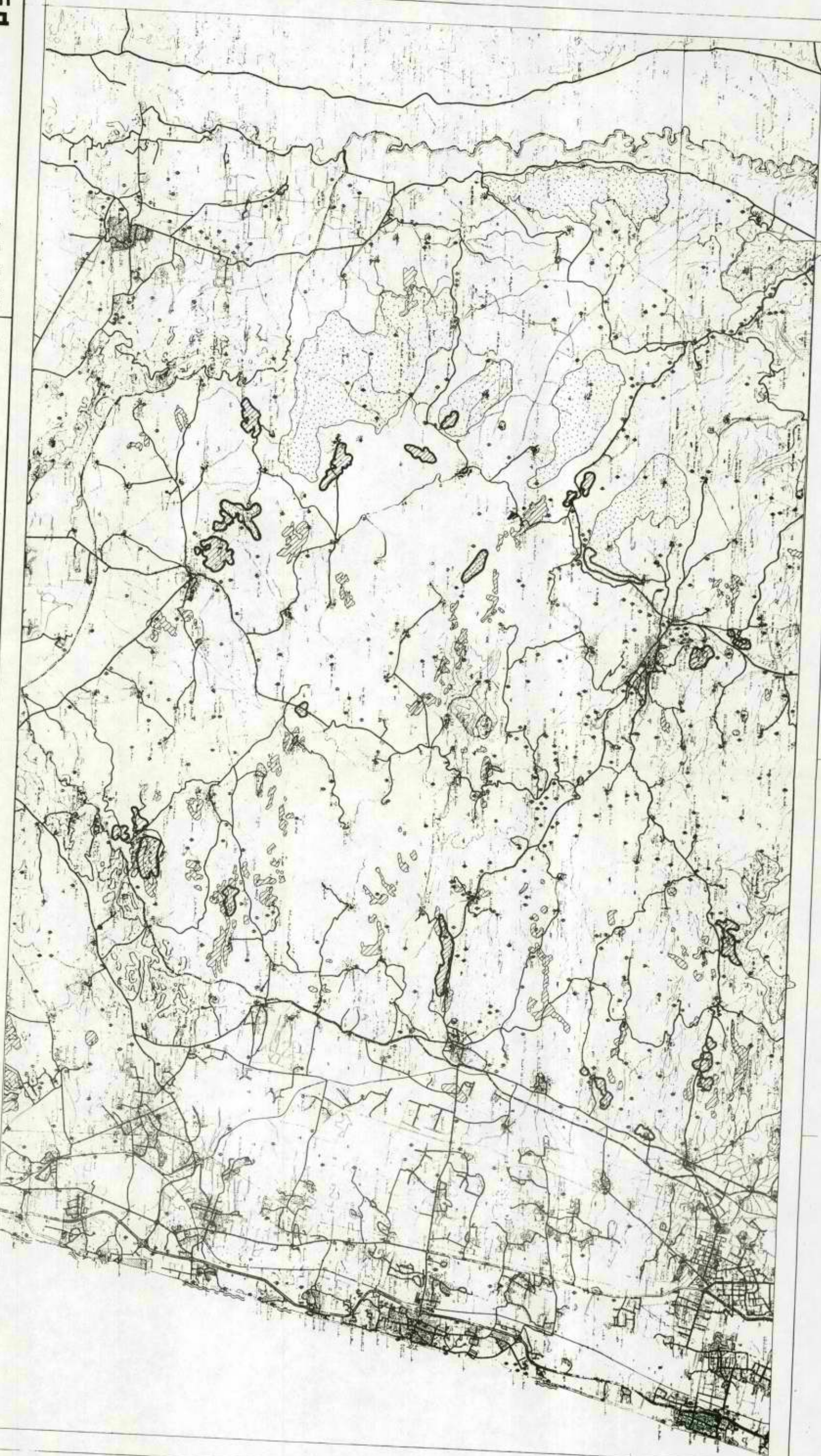

יגור מוצע

שחורות טבע

יגור קים

שחורות קים

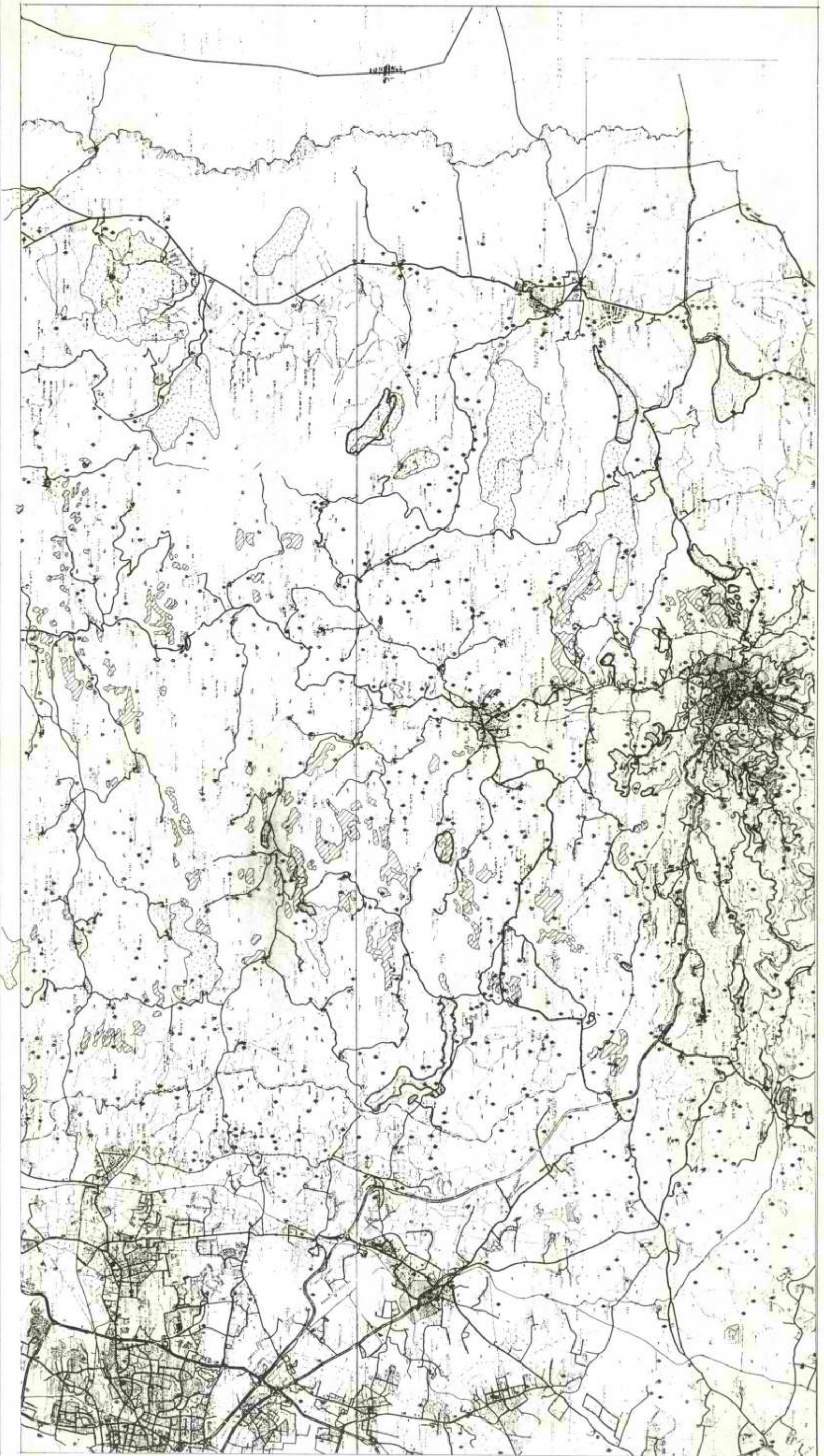

**תכנית אב לתירות
ביהודה ושומרון**

**7ב
יעור ושומורת טבע**

קנה מידה
מ. שו"צ
ש. אהרונסון
קולקט קולקט אפשטיין
1:100000
כלכל
יעור
אדריכלים

יעור מוצנע
שומורת טבע
יעור קים
שומורת קימת

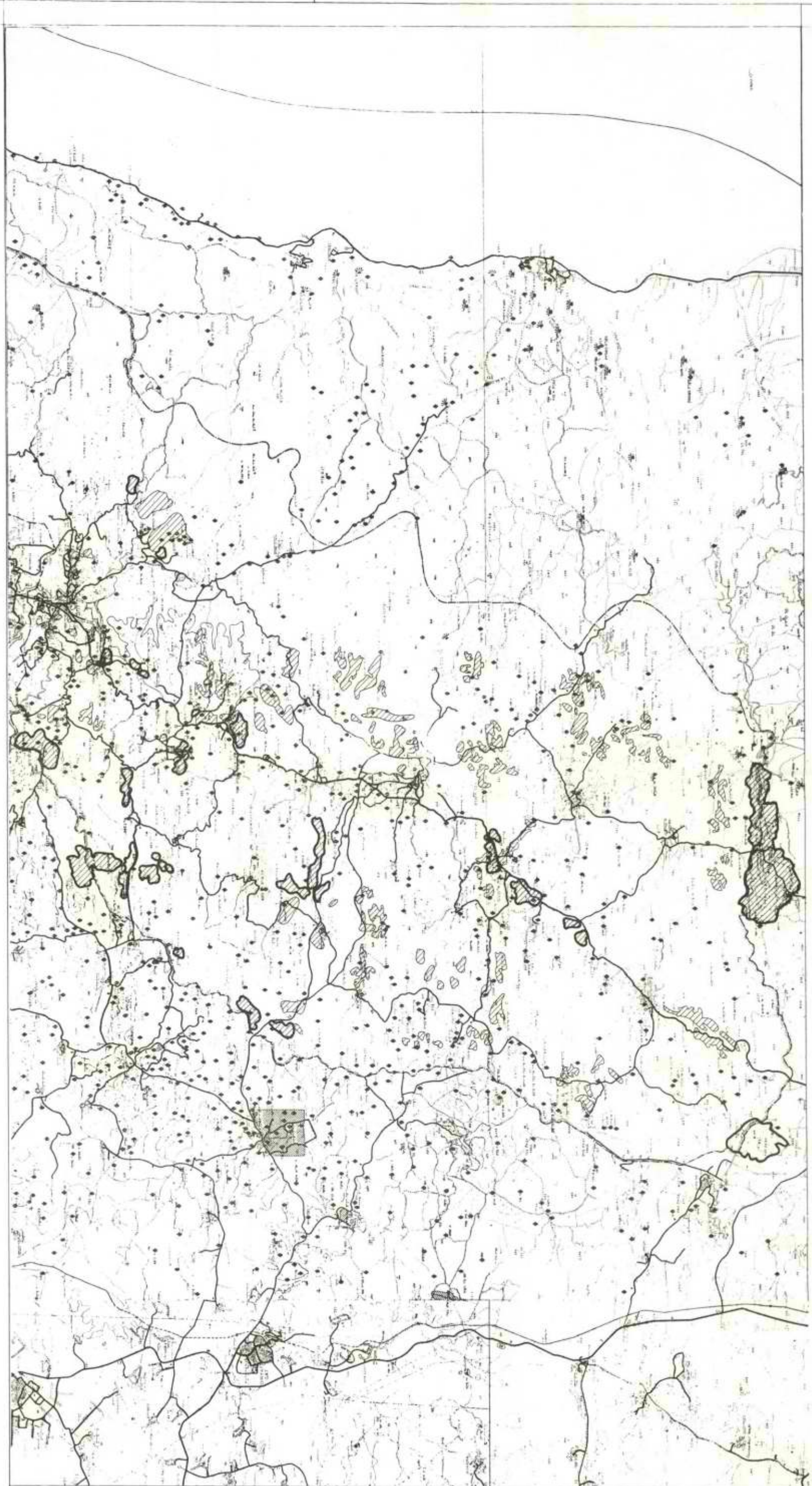

**תכנית אב לתירות
ביהודה ושומרון**

**7
יער ושומרות טבע**

קנה מידה 1:100,000
מ.שויצר
ש.אהרונסון
קולקור קובקר אפשטיין
בכ"ב
יער נור
אדריכלים

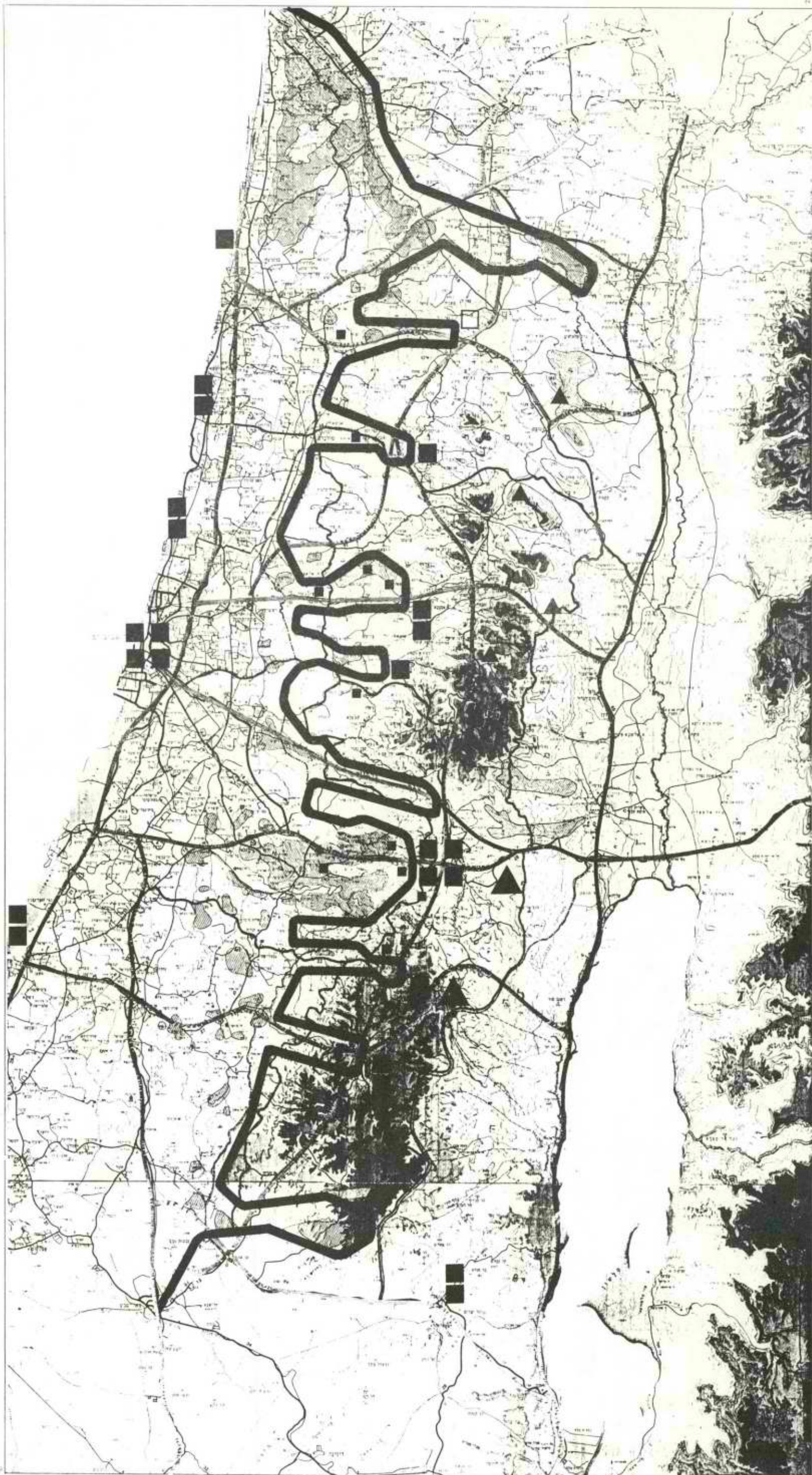
יער קים
שומרה קימת
יער מוצנע
שומרה מוצנעת

תכנית אב לתירות ביהודה ושומרון

9 רעיון התכנית
קנה מידה 1:250,000
מ. שווייצר
ע. אהרונסון
קולקור קולקור אפשטיין
ינעז כלכלי
ינעז נזר
אדריכלים

- מוקד מלונאות
- ▲ מוקד טיולים
- מלונאות כפרית
- חידית דצועת
היעור הארצית מזרחה
- דרך ראשית
- דרך איזורית
- שמורת יער מוצעת
או קימת
- שטח יער קים

**תכנית אב לתירות
ביהודה ושומרון**

הפרויקטים
1:1000.000

1:1000.000

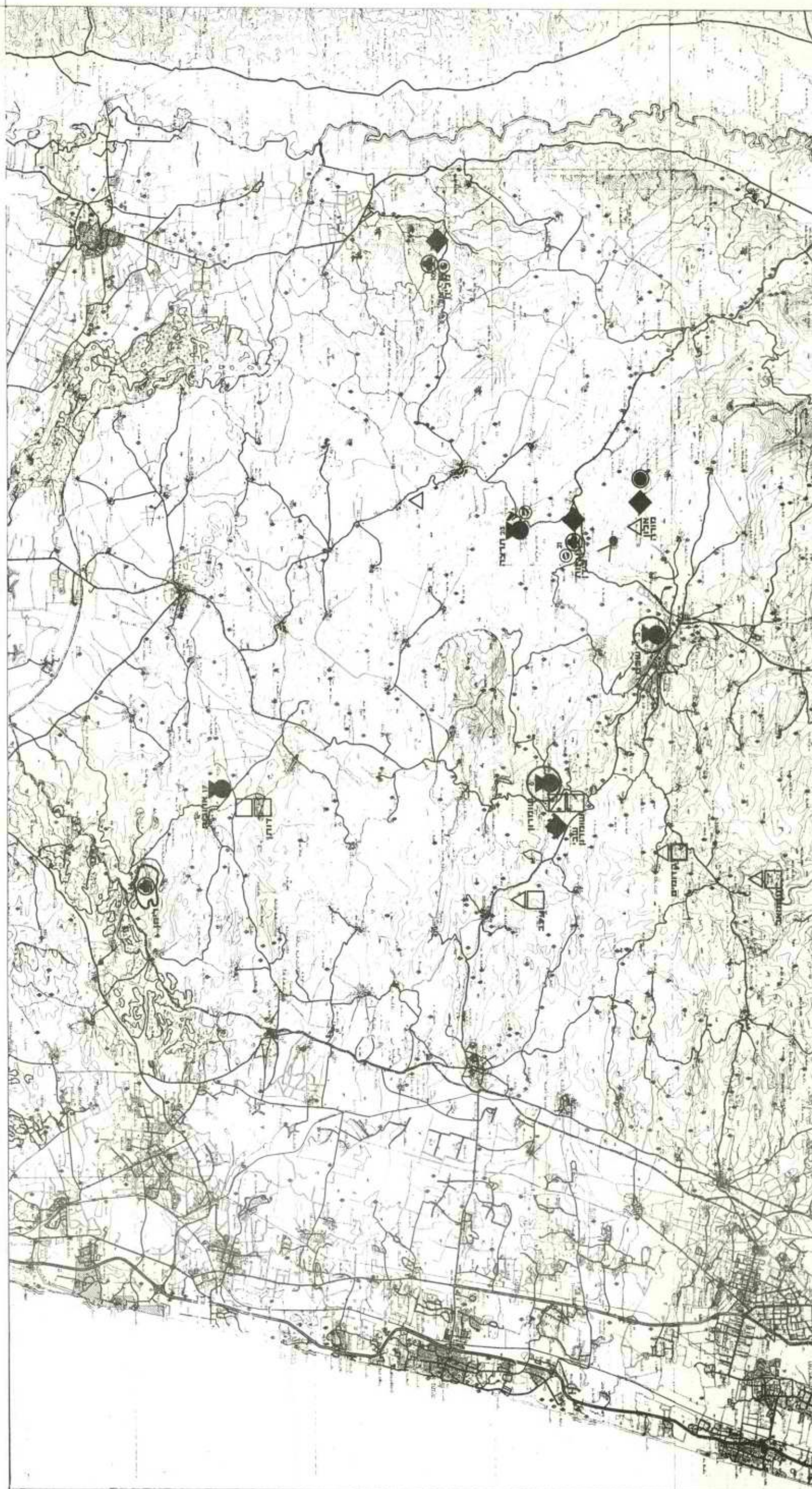
מ. שווייצר
ש. אהרונוסון
קולקד קולקד אמשטין
כלכלן
יועץ נזק
אדריכלים

♣

C

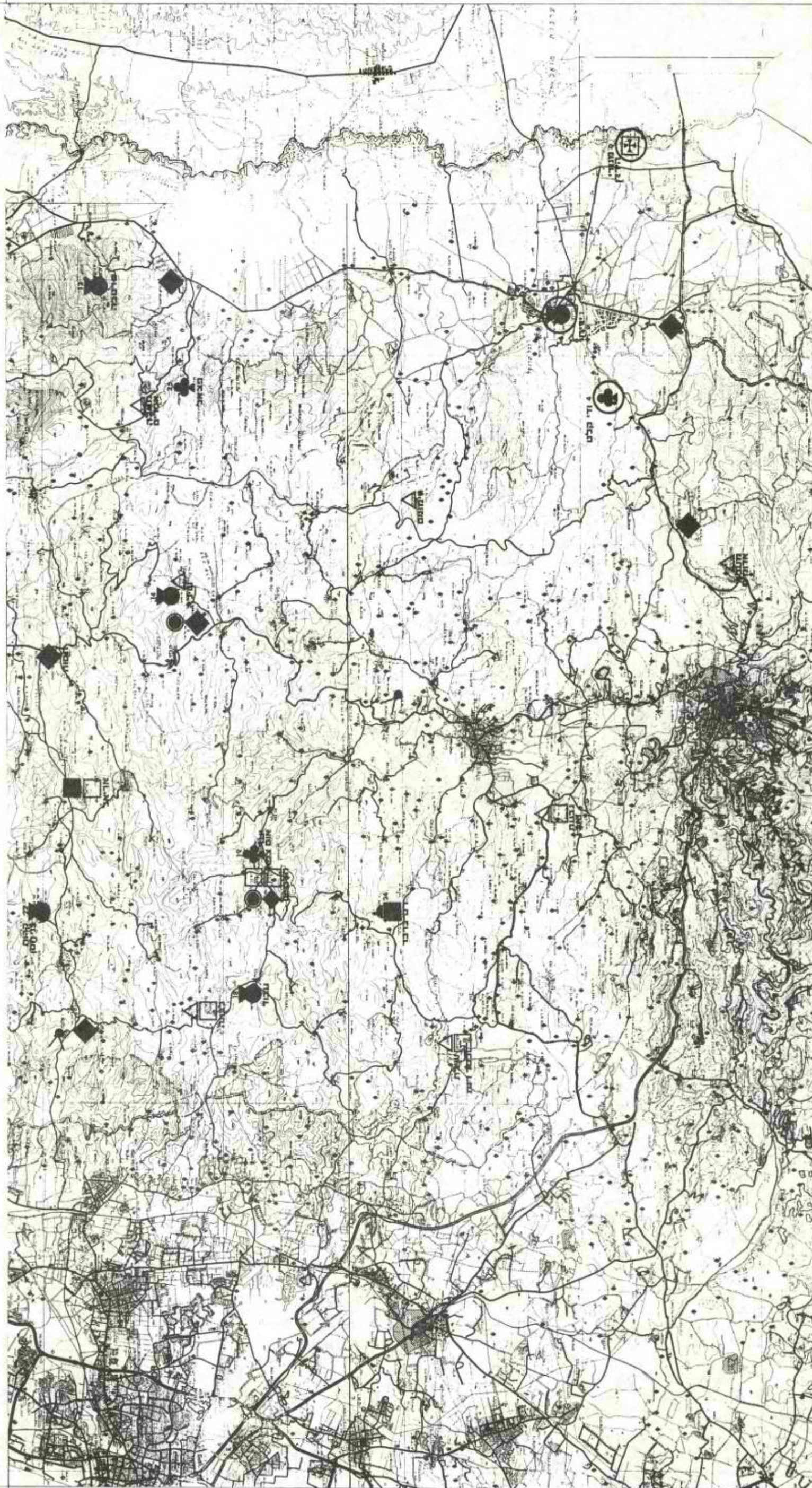
△

תכנית אב לתירות ביהודה ושומרון

19
חמת
קנה מידה
הפרויקטים
1:100,000
מ. שווייצר
ש. אהרונסון
קולקור קולקור אמשטין
בלבד
ינעל
אדריכלים

- אתר ארכיאולוגי
- אתר טבע ונוף
- תצפית
- אתר לאומי
- אתר מוצרי
- פרויקטים מס 1-2
- מוקד מלונאות
- מלונאות כפרית
- מוקד טיולים
- תחנת דרך
- תחנת מידע

**תכנית אב לתירות
ג'הודה ושומרון**

חפת
קנה מידה

הפרויקטים
1:1000.000

555

ת. ווייזר

קולקר הולקר אמשטין יוטן נול אדריכלים

נ.ש. אהרונס
קולקד קול

אתר ארכי

אתר טבע

FIELD

2000

אתר לאומי

אתר נוצרי

פרויקטים

מחקר מילוני

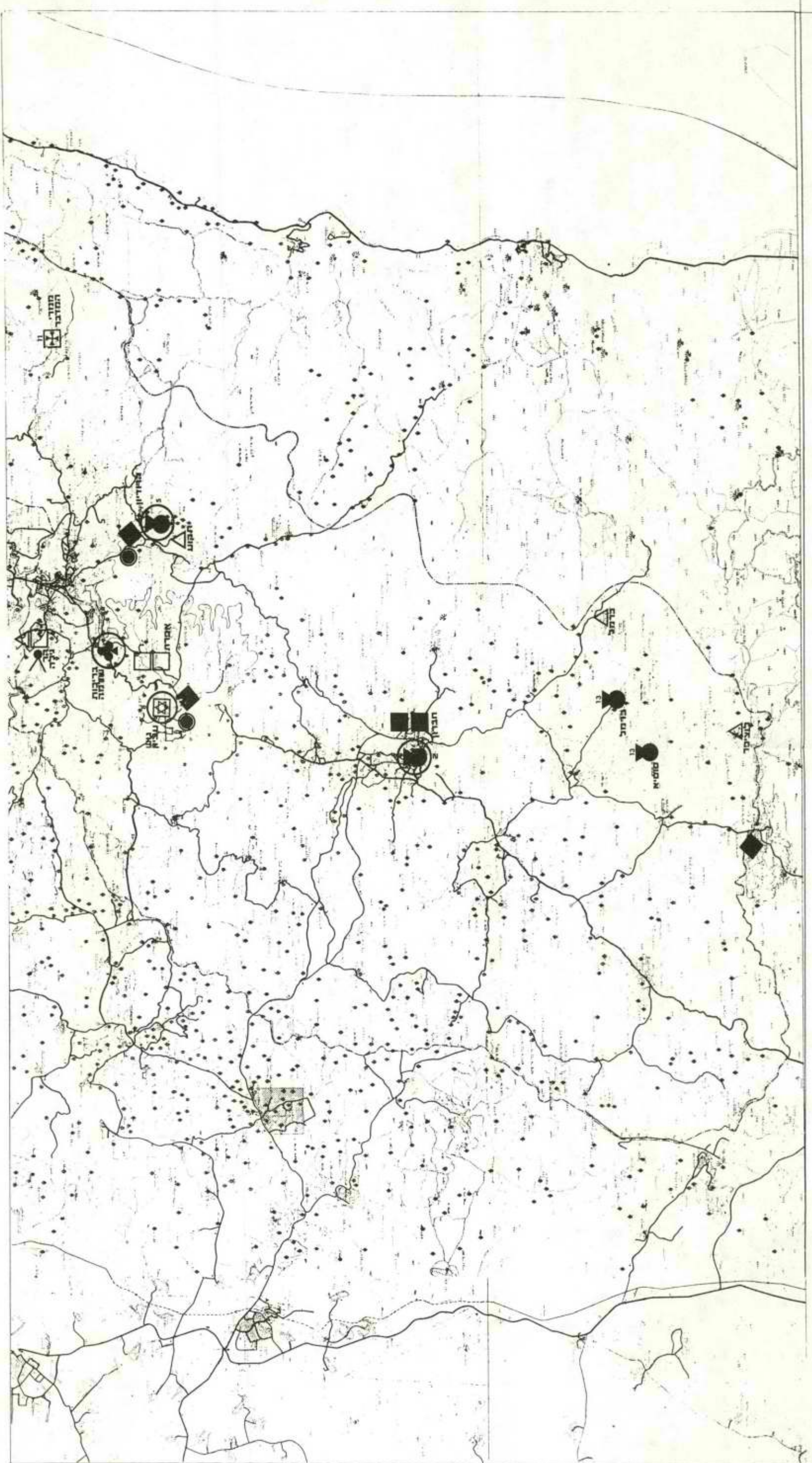
100

מכונאות כ

מוקד טיולי

תחנת דרך

תחנת מידע

תכנית אב לתירות ביהודה ושומרון

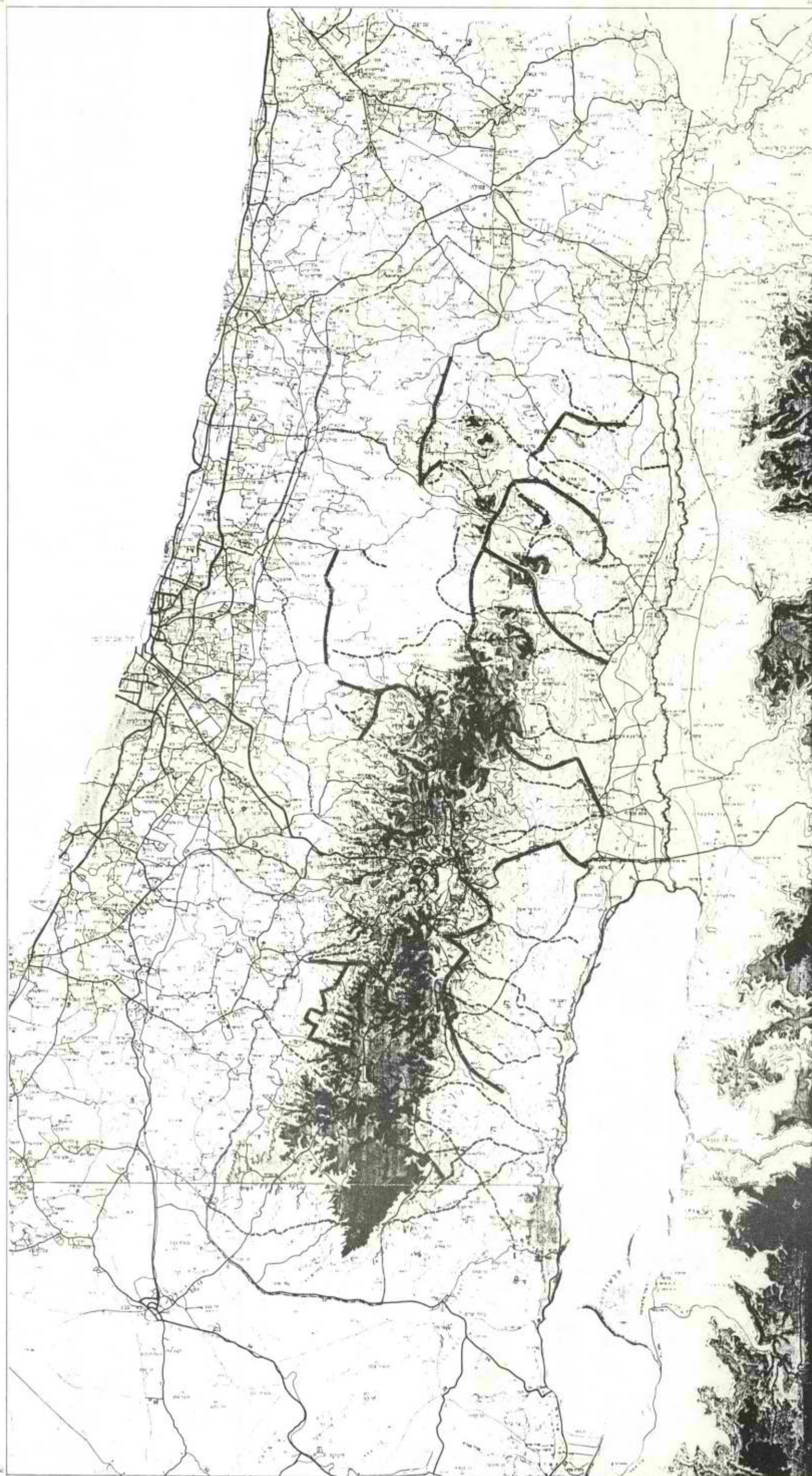
11 מפת דרכי הגוף

וצירי הטיול הרגלי הראשיים

קנה מידה 1:250.000

מ. שייצר
ש. אהרנסון
קולקט קולקט אפשטיין

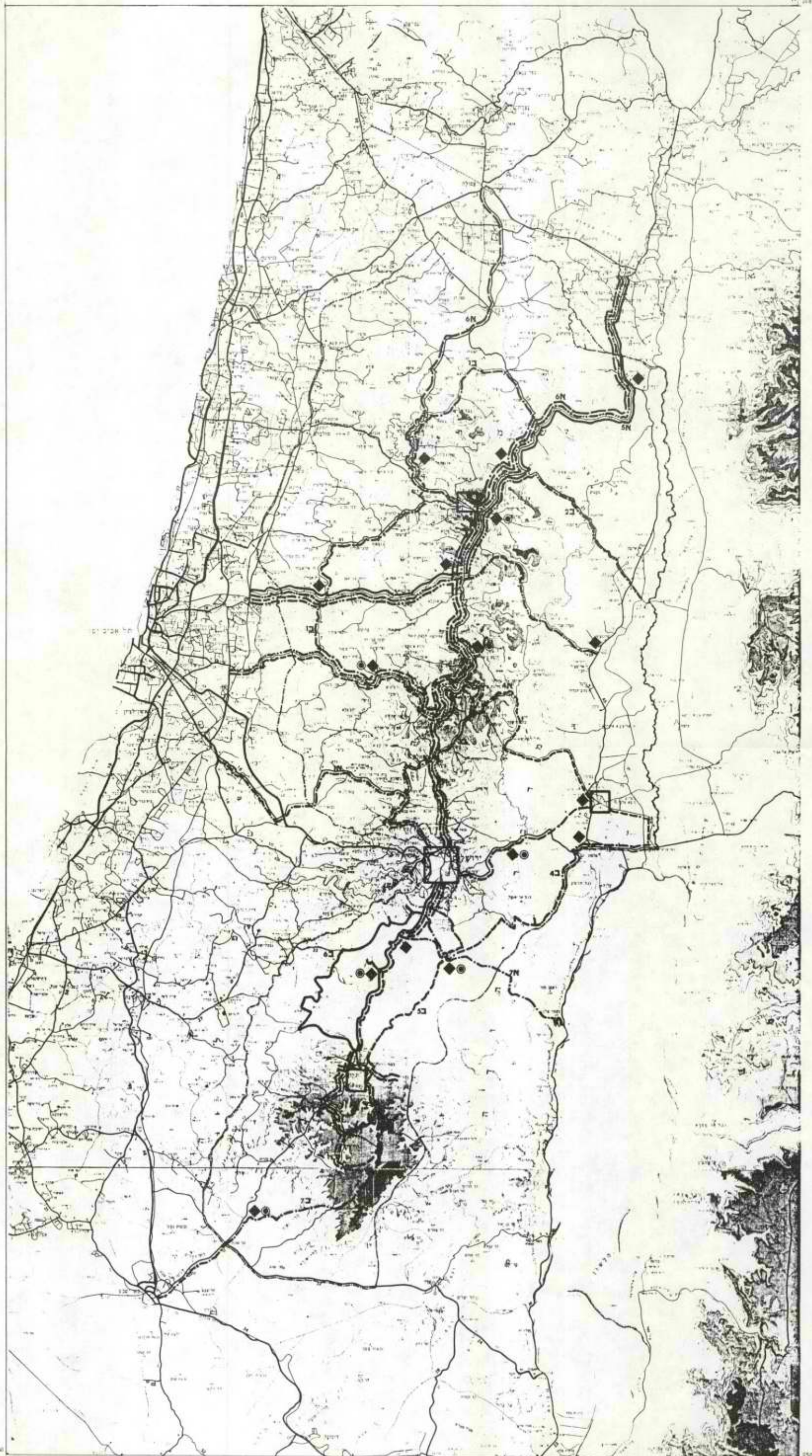
דרכי גוף
ציר טיול רגל

**תכנית אב לתירות
ביהודה ושומרון**

13
מסלולי טיול ברכב
קנה מידה 1:250.000
מ. שוויצר
ע. אהרונסון
קולקור קולקור אפשטין
יעד כלכלי
יועץ נדל
אדריכלים

----- מסלול טיול
◆ תחנת דרך
● תחנת מידע
— מס' המסלול

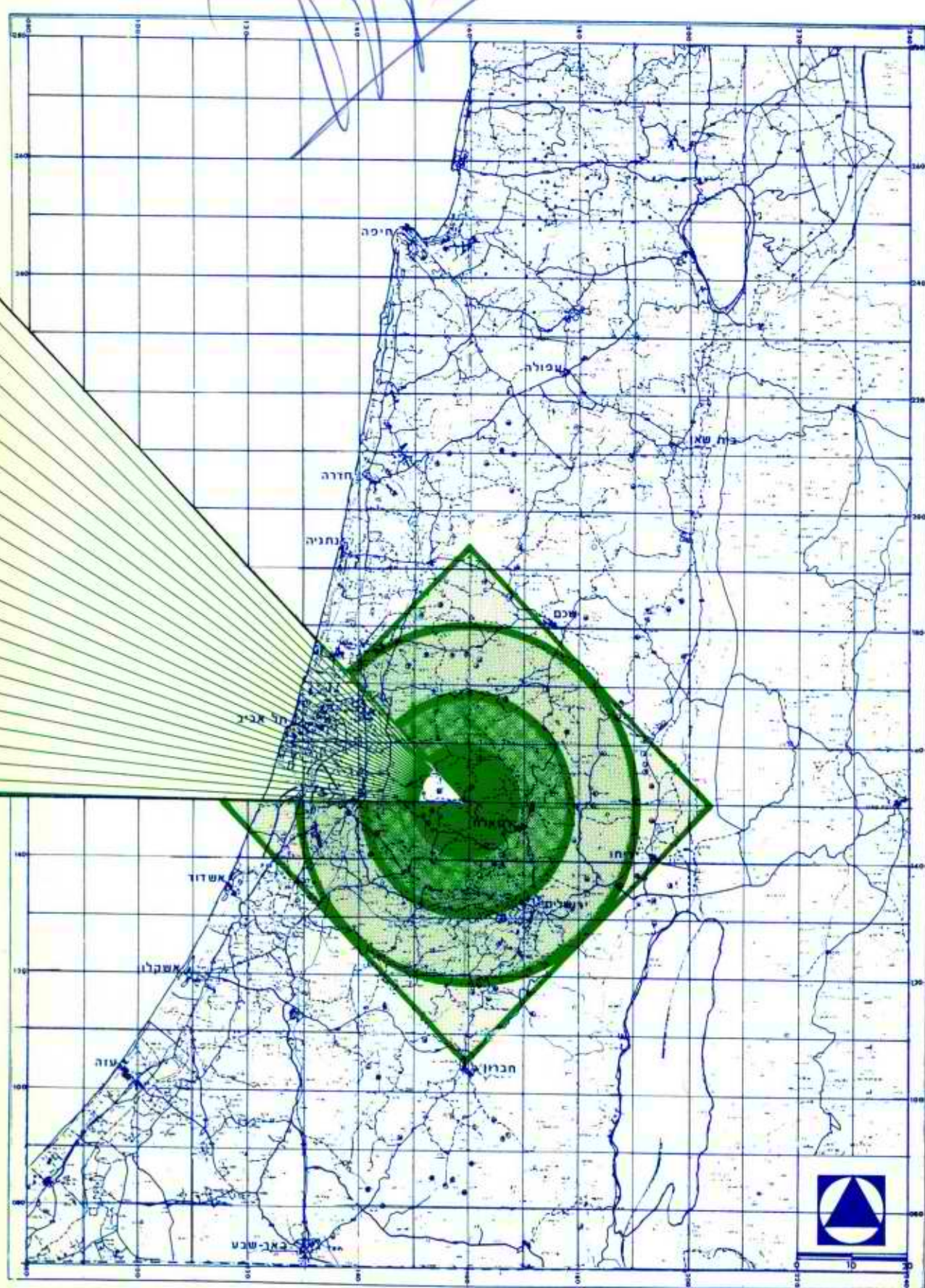
ההסתדרות הציונית העולמית
החטיבה להתישבות

מדינת ישראל
משרד החקלאות

תכנית אב להתישבות לשומרון וליהודה

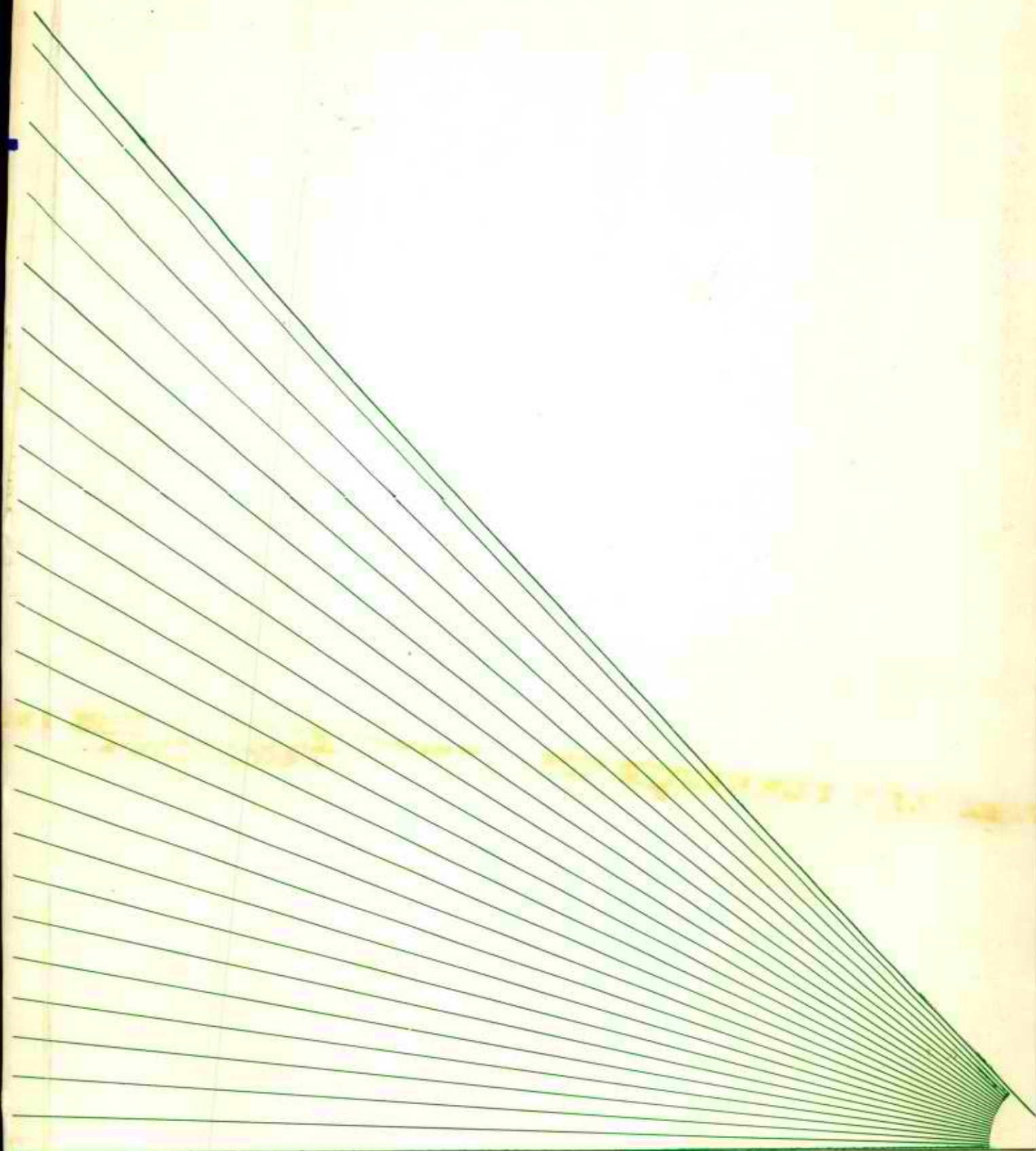
תכנית כיתוח לאיזור לשנים 1983-86

ניסן תשמ"ג

שומרון וליהודה: תכנית אב להתישבות

ניסן תשמ"ג

הוכן ע"י צוות לתכנון השומרון ויהודה של:
החטיבה להתישבות ההסתדרות הציונית העולמית

ההסתדרות הציונית העולמית
החטיבה להתישבות

מדינת ישראל
משרד החקלאות

תכנית אב להתישבות לשומרון וליהודה

תכנית כיתוח לאיזור לשנים 1983-86

זן תשמ"ג

עבודה זו נעשתה

בהנחית ד"ר חיים צבן, יו"ר ועדות ההיגוי לתכניות המתאר למועצות האיזוריות בשומרון וביהודה.

על ידי הצוות לתכנון שומרון ויהודה של החטיבה להתישבות, ההסתדרות הציונית העולמית

אדריכל, ראש הצוות	יוסי נעים
גיאוגרפית, מרכזת	יעל סלמון
מתכנן פיזי	נתן סאס
כלכלן	מיכאל לוי
מהנדס	עמנואל קאופשטיין
גיאוגרף	יצחק ישראלי
מתכנן איזורי	רזיאל ממש
גרפיקה ושרטוט	אנג'לינה שדלז'

פתח דבר

מאת:

מתתיהו דרובלס

ראש החטיבה להתישבות

מיכאל דקל

סגן שר החקלאות

סגן שר החקלאות

גיבוש תכנית אב בדמותה של תכנית פיתוח לשומרון וליהודה בשנים 1983-1986. והצגתה בפני ממשלת ישראל וההסתדרות הציונית. הם שלב חשוב לקראת הגדרת מטרות ויעדי ביניים, וקביעת האמצעים והכילים של מפעל ההתיישבות בשומרון וביהודה לתקופה 1982-1987.

ההתיישבות היהודית בשומרון וביהודה: המפעל הציוני של ביסוס הבעלות על חלקי המולדת. עברה שלבים, בוחנת תהליכים, ומשתנה בהתאם לתנאים.

בשנת תשל"ז, עם עליית הליכוד לשלטון, הל שינוי מכריע בדבר מימוש הזכות להתיישבות יהודית בכל חלקי ארץ ישראל. למעשה בוטלה התפיסה של זכות מוצהרת גרידא. שאין לממשה בגלל בעיות פוליטיות ואחרות. והחלה מיושמת התפיסה המדינית. המדגישה את המרכיב של הזכות המעשית: זכות העם היהודי להתישב במולדתו ההסטורית בכל חלקיה - זכות אשר ישומה מהווה נדבך מכריע בתפיסה המדינית ומרכיב בעל חשיבות עליונה בתחום הבטחון הלאומי.

משנת תשל"ז בוטל ה"איסור" אשר הנחה את מדיניות ממשלת המערך. בדבר מימוש זכותם של היהודים להתישב בשומרון וביהודה. מדיניות זו של איסור היתה עקבית לאורך התקופה 77-1967, למעט ההתיישבות בבקעת הירדן, בגוש עציון ובקריית ארבע. המעש ההתישבותי משנה זו ואילך בא להצהיר שההתיישבות היא פועל יוצא של מדיניות ברורה של ממשלת ישראל, וחדלה להיות פעולה מחתרית. הצהרה זו מכוננת לגורמים בין לאומיים, לגורמים פנים מפלגתיים ולאזרחי ה-מדינה. כהצגת אתגר לאומי וחלוצי של שנות השמונים.

אמות המידה שהכתיבו קביעת אתרי התיישבות בתחילת תנופת העשייה היו פריסה ובטחון. ישובים מוקמו על צירי דרכים, על נקודות החולשות על שטחים נרחבים ובאזורים בעלי משמעות של מניעת הפרעות לפעילות בטחונית תקינה. בנוסף לשיקולים אלה נבחרו אתרים, אשר שמותיהם רקומים במסכת תולדות ישראל, והמבטאים הקשר שבין העם היהודי לארצו. כגון בית אל, שילה, אלון מורה, בית חורון ועוד.

העשייה בשנים 1977-1981 מאופינת בנמרצותה, בדחיפותה בהתאם לצרכים וליעדים מידיים של המערכת המדינית, ללא תכנית מקיפה ומוכרת לטווח הארוך, וללא יעדי ביניים, הנגזרים מתכנית זו. משנת 1981 מתווספת מגמה למגמות הפריסה והבטחון: ישוב אוכלוסיה יהודית גדולה בפרקי זמן קצרים ובחסכון בתשומות לאומיות.

תכנית האב להתיישבות בשומרון וביהודה לשנת 2010, ותכנית הפיתוח לשנים 1983-1986, אשר עובדו ע"י הצוות לתכנון שומרון ויהודה של ההסתדרות הציונית, ואשר משרד החקלאות סמך ידו עליהן, מהוות את המסגרת הרעיונית המגדירה את המטרות, יעדי הביניים והאמצעים הרלוונטיים להשגתם. בהתאם למגמות האיכלוס, הפריסה והחשיבות ההתישבותית.

יישוב מאה אלף יהודים בשומרון וביהודה עד 1986, כולל מערכות השרותים, התעסוקה והתשתיות לאוכלוסיה זו, הינו היעד המרכזי לתקופת העשייה 1983-1986: יעד המהווה נקודת מוצא להאצת הפעילות ההתישבותית מעבר לתקופת הפיתוח.

ההתיישבות בעקרה, עוד מן התקופה הטרומ-מדינית, מאופינית בכך שהיא התיישבות מוסדית, דהיינו: התיישבות היוזמה, מתוקצבת ומנוהלת על כל המרכיבים הכלכליים והחברתיים ע"י המוסדות ה-לאומיים.

המאפיין את תהליך ההתיישבות בתקופה הטרומ-מדינית, ובעקר בתקופת העצמאות, הוא יצירה ממוסדת של ישוב הארץ. מיסוד זה התבטא בכך שהמדינה תקצבה ודאגה לכל המרכיבים הפיזיים, הכלכליים והחברתיים הקשורים בהתיישבות. בשומרון וביהודה, בשל ההגבלות התקציביות, המתבטאות בחוסר משאבים, וההגבלות המדיניות, המתבטאות בחוסר זמן, נוצר צורך באמצעים נוספים, לא מקובלים עד היום. הפתרון המוצע והמיושם כיום בשטח הוא מתן אפשרות לגורמים ציבוריים-מסחריים, ליזמים פרטיים ואחרים להשתלב, תחת פיקוח, במעש ההתישבותי: ה"תושבה" - ישוב בסדר גודל של 500 עד 2500 יחידות דיור, הכולל את כל מרכיבי התשתית והשרותים הרלוונטיים לאוכלוסיתו. הינה צורת ההתיישבות אשר אתה מסוגלת להתמודד היוזמה הפרטית במשאביה ובכלייה.

העבודה שלהלן מציגה השילוב בין כל כוחות ההתיישבות הציבוריים לעידן העשייה העכשווי: הה-תישבות הממוסדת, זו היוזמה ע"י ההסתדרות הציונית, וזו היוזמה ע"י משרד הבינוי והשיכון, וההתיישבות הפתוחה, הבלתי ממוסדת.

תכנית זו, המבטאת הלכה למעשה את מדיניות ההתיישבות של משרד החקלאות, מוצעת כמסגרת להתווית מדיניות הממשלה לישוב שומרון וביהודה.

ראש החטיבה להתישבות

במשך עשרות שנים היו אדמות יהודה ושומרון שיימות, ורובן היו סגורות בפני התישבות יהודית: בשנים 1967-1977 הוקמו באזור זה רק 10 ישובים שאוכלוסייתם הגיע ב-1977 ל-3,000 נפש.

מצב זה שרר עם הכנסי לכהונתי כראש המחלקה להתישבות וראש החטיבה להתישבות. לפני כ-5 שנים, ומייד ניגשתי להכנת תכנית-אב ראשונית לפתוח התישבות ביהודה ושומרון. תכנית זו הציעה להקים בתוך 5 שנים 60 ישובים חדשים, כפריים ועירוניים, אשר תוכננו לאכלס לטווח הארוך 120 אלף יהודים במספר גושי ההתישבות.

ביצוע התכנית לפריסת 60 הישובים החדשים, אשר פתח את העידן הממוסד והמאורגן של ההתישבות ביהודה ושומרון, הושלם בשנת 1981, כאשר ב-70 ישובים ביהודה ושומרון היו 20,000 מתישבים. כן הוקמה מערכת תשתית, שירותים ותעסוקה המסוגלת לשרת אוכלוסיה גדולה פי 3 לפחות.

אי לכך הטלתי אז על צוות התכנון המקצועי של החטיבה להתישבות להגיש תכנית-המשך מפורטת יותר שתציע דרכים ואמצעים להשלמת פריסת האוכלוסיה בישובים שהוקמו, ולהגיע בהקדם מ-20 אלף מתישבים ל-100 אלף, תוך הקמתם של מספר ישובים נוספים באזורים ובגושים בהם ההתישבות היהודית עדיין דלילה.

תכנית זו, שהגשנו ב-חשון תשמ"ב (נובמבר 1981), הירחבה ע"י צוות התכנון של החטיבה להתיש-בות לאור נתונים נוספים שנאספו בינתיים, והיא מוגשת כאן במשותף עם משרד החקלאות, וזאת כדי להבטיח אחידות בתכנית-האב המורחבת.

כמו בעבר, בתכנון האזורי של חבל לכיש, רמת הגולן, הגליל ובקעת-הירדן, משלבת גם תכנית זו את כל המרכיבים הבונים תכנית פיתוח איזורית ביהודה ושומרון, והיא עוסקת במרחב הכפרי וה-עירוני כאחד.

מזה זמן רב פונות אלפי משפחות המבקשות לבנות מכספן את בתיהן ביהודה ושומרון, ומכאן רעיון הקצאת המשאבים לפי מעגלי הביקוש המונח בבסיס התכנית: ככל שהביקוש לאזור מסויים גדול יותר - ההשקעה הציבורית שם תהיה קטנה יותר, ולהיפך: - באזורים חיוניים, קשים ומרוחקים יותר, בהם הביקוש איננו כה גדול, תהיה ההשקעה ציבורית גדולה יותר. לפיכך מוצע להרחיב את התשתית היסודית שהקמנו לעבר האזורים שהם עדיין בלתי מפותחים יחסית, בכל הנוגע לכבישים, חשמל מים. שכן ככל שמתפתחת תשתית באזורים נוספים, כך גובר שם הביקוש להתישבות, וניתן להרחיב את תחום האזורים בהם היוזמה הפרטית משקיעה מכספיה. בעוד שהמשאבים הציבוריים יועברו לאזורים קשים ומרוחקים יותר.

ביסוד התכנית מונחת השאיפה לישוב בתוך 30 שנה למעלה ממליון יהודים, כולל עלייה מהתפוצות - באזור ירושלים רבתי ובאזורי שומרון, יהודה ובקעת-הירדן. מתוך תכנית ארוכת טווח זו גזרנו את התכנית ל-3 השנים הקרובות. בתקופה זו השאיפה היא להגיע ל-100 אלף יהודים ביהודה ושומרון.

כפי שהצלחנו להגשים את התכנית הבסיסית של פריסת הישובים אשר הגשנו בשנת 1978, אין לי ספק שבאמצעות ריכוז המאמצים והמשאבים, ניתן יהיה להגשים את התכנית המורחבת לפריסת האוכלוסיה שלהלן, הן בשנים הקרובות, והן ב-30 השנים הבאות.

מתתיהו דרובלס

"עוד אבנך ונבניה בתילת ישראל..." עוד תטעי כרמים

בהרי שומרון, נטעו נוטעים והללו"

ירמיהו ל"א, 4-5

הכרת תודה

הצוות לתכנון שומרון ויהודה מכיר בזאת תודה למתתיהו דרובלס, ראש החטיבה להתישבות ב- הסתדרות הציונית ולמיכאל דקל, סגן שר החקלאות, על שיצרו את ההקשר הרעיוני לעבודה זו ונתנו לה גושפנקא. לחיים צבן, יו"ר ועדות ההיגוי, שהדריך אותנו, התלבט אתנו ותמך בנו, בעקר ברגעים של מבוכה. ולחטיבת ההתישבות, שהוותה אכסניה לעבודה זו, וליהודה דקל, מנכ"ל.

כמו כן:

לאל"מ דן סתו (סרי), רמ"ח תכנון תשתית ביל"ל - משרד הבטחון,
אשר תרם, ועדיין תורם בנדיבות מרעיונותיו, בדרך חשיבתו ובעבודתו.
לדיאנה וולקוב - משרד הבינוי והשיכון
לשמעון פרנהנג - מע"ץ
לרפי בן בש"ט - מוא"ז מטה בנימין
ליוסבן - מאיר (פיצ"י) - מוא"ז עציון
לאברהם שבות - מוא"ז שומרון
לאורי אריאל - אמנה
לרפי שלזינגר - החטיבה להתישבות
על שיתוף הפעולה המקצועי ההדוק שהיה והינו מעבר למקובל.

הכרת תודתנו נתונה לרשומים להלן, שתמכו בעבודתנו לאורך כל הדרך בעצה ובבקורת, בהסכמה ובהסתייגות, בויכוח וברעיונות, מתוך פתיחות ענין ואורך רוח:
פרופ' רענן ויץ, ראש המחלקה להתישבות
י. פרידמן, י. הוכמן, י. עפר, א. גיסין, א. מאיר (פיפקה), א. אלקלעי, ג. ויתקון, א. לפידות, מ. שנאן,
ג. קריין, נ. בן אליעזר, א. רקובר, נ. מרקובסקי, ח. וייס, פ. כהנא, נ. נבו, א. שמחה, ד. סלומניקה,
ז. בן-יוסף
החטיבה להתישבות, ההסתדרות הציונית העולמית.

פרופ' שמלץ - לשכה מרכזית לסטטיסטיקה
ש. אריאב - המנותא, ש. נדן, ה. אדלברג, ח. לוי - קק"ל.
ז. ברקאי, י. מרגלית, ד. יצחקי, ש. הורביץ, ס. אלדור, ש. כהן, ב. דביר, צ. אפרתי - משרד הבינוי והשיכון
י. רק, ב.צ. קריגר, מ. שוהמי - מע"ץ
א. עטיה, ד. ברודר - משרד המסחר והתעשייה
ר. ענבר, ר. ירון - משרד החינוך והתרבות
מ. שמיר, י. נהרי - מינהל מקרקעי ישראל
ש. פוהורילס - הרשות לתכנון, א. זייף, א. צור - משרד החקלאות
אל"מ ר. לבנה - סגן ראש המינהל האזרחי
ש. עמר, ע. וסרטייל, ש. מוסקוביץ - לשכת התכנון, מפקדת איו"ש
סא"ל ע. אפרתי - רע"ן נכו"ם, א. שדות - קמ"ט ש. טבע, י. מגן, קמ"ט ארכאולוגיה,
י. ארצי - קמ"ט חקלאות, צ. סעד - רע"ו פר"ש.
קולקר קולקר אפשטיין אדריכלים.
ד. יוגב, נ. מינצקר, י. שבח, ש. לוי, ז. גולני - תה"ל
צוותי תכנון המועצות האזוריות שומרון, מטה בנימין, עציון, דרום הר חברון
צוותי תכנון לבקעת הירדן ולגוש ריחן

לראשי המועצות האזוריות והמקומיות
בני קצובר, פנחס ולרשטיין, שילה גל, רון שכנר, ישראל נדיבי, יעקב פייטלסון, התודה על הכרתם בחשיבות העשייה התכנונית ועמידתם האיתנה עם התכנית ומאחוריה.

תוכן העבודה

מבוא

7

עיקרי העבודה

9

פרק א: תכנית אב לשנת 2010

1.0 רקע

15	1.1 מטרת התכנית
15	1.2 עקרונות התכנית
15	1.3 מאפיינים פיזיים
16	1.4 מאפיינים דמוגרפיים
16	1.4.1 מגזר יהודי
17	1.4.2 מגזר ערבי
	2.0 תכנית ההתישבות
19	2.1 גישת התכנון
19	2.1.1 כללי
19	2.1.2 איזורים לפי מעגלי ביקוש
20	2.1.3 קביעת חיוניות העשיה
21	2.1.4 איזורים בעלי חשיבות התישבותית
23	2.1.5 כלי התישבות

25 מפה מס' 1: איזורי ביקוש וחשיבות התישבותית

27	2.2 תפרוסת הכבישים והישובים בשנת 2010
27	2.2.1 כבישים
29	2.2.2 פריסת ישובים
33	2.2.3 ירושלים ומשקלה במרחב השפעתה

35 מפה מס' 2: התישבות יהודית לשנת 2010 פריסה רעיונית לשנת 2010

37	2.3 תעסוקה-תכנית רעיונית לשנת 2010
37	2.3.1 מטרת התכנית
37	2.3.2 עקרונות ויעדים
38	2.4 איזורי תעשיה-תכנית אב לשנת 2010
38	2.4.1 כללי
38	2.4.2 מטרת התכנית
38	2.4.3 עקרונות התכנית
38	2.4.4 פריסת איזורי תעשיה
42	2.5 תכנית אב לתיירות בשומרון וביהודה
42	2.5.1 מטרות
42	2.5.2 עקרונות
43	2.6 תשתיות
43	2.6.1 מערכות חשמל מים ביוב ותקשורת
43	2.6.2 חשמל
46	2.6.3 מים
52	2.6.4 ביוב
54	2.6.5 תקשורת
56	2.7 ישראל, ערבים - זה וזה

פרק ב: תכנית פיתוח לשנת 1983-86

	1.0 תכנית פיתוח רעיונית
61	1.1 מטרת תכנית הפיתוח
61	1.2 יעדי תכנית הפיתוח ועקרונותיה
61	1.3 ניתוח המצאי
62	1.4 התשומות הדרושות להשגת היעדים
62	1.4.1 כללי
63	1.4.2 הערכת התשומות העקריות
	2.0 תכנית פיתוח כבישים לשנים 1983-86
65	2.1 מטרת התכנית
65	2.2 כללי
65	2.3 התכנית
66	2.3.1 קדימויות ביצוע
69	מפה מס' 3: תכנית פיתוח כבישים לשנת 1986
	3.0 תכנית פיתוח ישובים חדשים ויחידות-דיור
71	3.1 מטרת התכנית
71	3.2 מצאי
73	3.3 כללי
73	3.4 הערכת התשומות
73	3.5 עקרונות התכנית ויעדיה
74	3.6 פעולות המתחייבות לצורך השגת מטרת התכנית
74	3.7 התכנית
	3.8 הערכת התשומות הכלליות להקמת ישובים ולתוספת יח"ד,
82	והיחס בין השקעות לאומיות והשקעות פרטיות
82	3.8.1 חישוב התשומות
82	3.8.2 עלות לתשתיות
83	3.8.3 חישוב השקעות הלאומיות
	מפה מס' 4: תכנית פיתוח התישבות לשנת 1986
93	(לפי איזורי ביקוש וחשיבות התישבותית)
	מפה מס' 5: איזורי סיוע
95	
	4.0 תכנית פיתוח תעסוקה
97	4.1 מטרת התכנית
97	4.2 כללי
98	4.3 עקרונות התכנית ויעדיה
98	4.4 התפלגות המועסקים
102	4.5 הערכת ההשקעות במקומות התעסוקה
105	4.6 תכנית פיתוח שטחי תעשייה לשנים 1983-86
105	4.6.1 מטרת התכנית
105	4.6.2 יעדים ועקרונות
105	4.6.3 עיקרי התכנית
111	4.7 תכנית פיתוח תיירות בשומרון וביהודה
111	4.7.1 מטרה
111	4.7.2 יעדים לפיתוח
111	4.7.3 התכנית

	5.0	מקרקעין
113	5.1	תכנית רכישת מקרקעין לשנים 86-1983
113	5.1.1	מטרות התכנית
113	5.1.2	עקרונות התכנית
113	5.1.3	התכנית
120	5.1.4	הערכת עלות
120	5.1.5	סיכום
121	5.2	שמירת מקרקעין
121	5.2.1	מטרת התכנית
121	5.2.2	כללי
121	5.2.3	יעור
123	5.2.4	מרעה
124	5.2.5	פארקים
125	5.2.6	אחריות ביצוע
125	5.2.7	שמירת קרקעות לאורך הקו הירוק, מעברו המערבי
126	6.0	תכניות פיתוח תשתיות
126	6.1	כללי
126	6.2	חשמל
126	6.2.1	מצב קיים - סוף שנת 1982
126	6.2.2	מוצע לפיתוח עד 1986
126	6.3	מים וביוב
126	6.4	תקשורת
127	6.5	פסולת מוצקה
131		השלמה
133		מקורות

מבוא

עיקרי העבודה

אם בהר חצבת אבן
להקים בנין חדש...

אם בהר נטעת ארז
ארז במקום דרדר...

אם לא שרת לי שיר עדיין
שירה לי מזמור חדש...

לא לשווא אחי...

נעמי שמר - מ"שירו של אבא"

תהליכי ההתישבות בארץ ישראל כיום משקפים תחילתה של תמורה, בעצם האצת ההתישבות בהר (בהרי השומרון, בהרי יהודה ובהרי הגליל), לאחר תקופת התישבות ממושכת, שהתמקדה בעקרה בחלקים המישוריים של הארץ.

להר בכלל, ולשומרון וליהודה בפרט, מאפיינים גיאוגרפיים, נופיים, מורפולוגיים, אקלימיים ותרבותיים יחודיים. על העשיה באזורים אלה לבוא מתוך כוונה של השתלבות, מתוך כוונה של להיות חלק של... כוונה הנגזרת מענווה, מדרך ארץ, מאהבת הארץ ומידיעתה.

במקרים רבים אנו מחמיצים את ההזדמנות להשתלב: כאשר אנו מאלצים את ההר בערכי תכנון ובקריטריוני רווחה המתאימים במישור, כאשר אנו דוחסים למדבר ערכי אסטטיקה, סוגי בינוי ושיטות תכנון שסיגלנו באזורים ממוזגים, וכאשר אנו מתעלמים (במודע או לאו) מן האוכלוסיה החיה באזור, משפתה, משורשיה, מתרבותה ומצרכיה.

השתלבותנו בחבלי ארץ אלה דורשת מאתנו: מתווי המדיניות, המתכננים, המבצעים, המתיישבים, רוכשי הקרקעות ועוד, לראות את הרווח החומרי - דהיינו: הרווח הפוליטי, ההתישבותי והכלכלי, כחלק מתוך ההקשר הרחב של רווחה: רווחת הארץ, נופיה ותושביה. עלינו, העושים נאמנה במלאכה, מוטל להתבונן וללמוד באופן בלתי פוסק את תנאי הארץ, כדי לבחור את כלי התכנון, את הקריטריונים לרווחת החיים והמגורים ולאיכותם, את ערכי האסטטיקה המתאימים והרלוונטיים לאזור. עלינו ללמוד את צרכי האוכלוסיה הקיימת והמתוכננת ואת תרבותה, כדי לבחור אמות מידה לתשתיות ושירותים משותפים, ולתכניות אזוריות ומקומיות מוגדרות, לצורך יצירת חיי שכנות.

ההתישבות הנכונה בהר: ההתישבות מתוך מודעות למקום על מרכיביו, הינה ביטוי של פריצת דרך בתהליך ההתישבות באזורים עקריים בארץ אשר טרם יושבו, ובאמצעות רבדים חברתיים וכלכליים בלתי מוכרים להתישבות המסורתית.

בצד חבלי ההתישבות הנכונה, הפונקציונאלית בארץ על אזוריה הבלתי מיושבים, אנו עדים לחבלי הכרת הניגודים בחברה, כמבוא להתגבשותה. בדומה, אולי, לחבלי ליכוד העם משבטים וכיתות בתקופת המלוכה, שהקבילו לחבלי ההתישבות החדשה בחבלי ארץ שטרם יושבו: בשפלה לאחר תקופת התישבות כמעט בלעדית בהר.

ההכרה במחויבותנו להתישבות אקולוגית, להתישבות של רווחת האדם והסביבה, הינה המבוא המוצלח ביותר לכל תכנית.

יוסי נעים - ראש הצוות

עיקרי העבודה

פריסה מירבית של אוכלוסיה יהודית גדולה בשומרון ויהודה, באזורים בעלי חשיבות התישבותית, בתשומות לאומיות קטנות, תוך פרק זמן קצר יחסית, מחייבת הפקת החיוניות המלאה מכל תהליכי ההתישבות הרלוונטיים, והפנייתם פונקציונאלית לכל אזור ולכל יעד, באמצעות כלי ההתישבות המתאימים.

תחום תהליכי ההתישבות נע בין:

א. ההתישבות החלוצית, שביטוייה בישובים קטנים המצויים בפריסה גדולה בשטח, והמתבססים על גרעינים בעלי איכויות חברתיות מגובשות יחסית. ביסוסם של אלה נתמך ע"י הלאום ברמת תמיכה גבוהה.

ב. ההתישבות הנגזרת מתהליכים טבעיים של ביקוש למגורים ברווחת מגורים וסביבה, ובמחירים זולים יחסית.

תכנית האב לשומרון ויהודה התוותה את אזורי הביקוש ואת האזורים בעלי החשיבות ההתישבותית, והציעה הפניית תהליכי ההתישבות הראשונים לאזורים, בהם ההתישבות חיונית ופוטנציאל הביקוש נמוך, והפניית האחרונים לאזורים בעלי חשיבות התישבותית, המצויים באזור הביקוש הגבוה.

באמצעות מדיניות מגובשת, וע"י הפעלת כלי ההתישבות המתאימים, נתן לחזות בשומרון ויהודה בעוד כ-30 שנה אוכלוסיה בת כ-600 עד 800 אלף יהודים. עם הכללת התחום המוניציפאלי של ירושלים, תמנה האוכלוסיה היהודית כ-1.1 עד 1.3 מליון נפש, לעומת אוכלוסיה ערבית בת כ-1.2 עד 1.6 מליון נפש. גודל האוכלוסיה המצוין לעיל מתבסס על התרומה הצפויה מן הגידול המשוער של אוכלוסית גוש המרכז וירושלים, עפ"י נתוני משרד הפנים, למשך 30 השנים הבאות. שיעור הגידול השנתי באוכלוסית שומרון ויהודה עפ"י תכנית הפיתוח הוא כ-20 עד 25 אלף נפש, שהן 5,000 עד 6,000 משפחות. (שיעור הגידול השנתי של גוש המרכז הוא כ-15,000 יחידות-דיור). אין ספק, שגידול בשיעור העליה ישפיע ישירות על קצב גידול האוכלוסיה היהודית.

פריסת האוכלוסיה הצפויה תעשה באזורים בעלי חשיבות התישבותית עפ"י החלוקה הבאה:

- א. כ-65%-75% מסה"כ האוכלוסיה באזור הביקוש הגבוה, אשר גבולותיו מוגדרים עפ"י זמן נסיעה של 30 דקות מגוש המרכז, בתנאים של מערכת כבישים אופטימאלית.
- ב. כ-20% עד 25% באזור הביקוש הבינוני, אשר גבולותיו מוגדרים עפ"י זמן נסיעה של כ-45 דקות מגוש המרכז, באותם תנאים.
- ג. כ-5% עד 10% באזור הביקוש הנמוך, המשתרע מזרחית לאזור הביקוש הבינוני, בזמן נסיעה של למעלה מ-45 דקות מגוש המרכז.

תפוקה נוספת של עידוד ההתישבות בשומרון וביהודה הינה צמצום קצב העיור של גוש המרכז, בו צפיפות האוכלוסין הממוצעת 0.7 דונם לנפש, לעומת צפיפות ממוצעת שיעור של 5.6 דונם לנפש במערב השומרון (בתחום אזור הביקוש הגבוה).

המאפיינים השליליים של קצב עיור אינטנסיבי בו נתון גוש המרכז, הם:

- א. היבטים אקולוגיים, הנובעים מצפיפות גבוהה של אוכלוסיה ואמצעי ייצור.
- ב. כרסום מסיבי בעתודות הקרקע החקלאית.
- ג. האמרת מחירי קרקע למגורים ולתעשייה, והאמרת מחירי תשתיות.
- ד. תפרוסת בלתי רצויה של אוכלוסיה מן ההיבט הבטחוני.

תכנית הפיתוח המוגשת בזאת מציעה איכלוס שומרון ויהודה במאה אלף יהודים תוך שלוש השנים הקרובות, כלומר: תוספת אוכלוסיה של כ-80,000 נפש בפרק זמן זה (בקצב של 5,000 עד 6,000 יח"ד לשנה). העשייה המוצעת בפרק זמן זה תהווה המנוף לפיתוח האזור. תחזית זו של גידול אוכלוסייה ותפרוסתה בשומרון וביהודה הינה ישימה, ומותנית בהחלטות הממשל לגבי תכנון כוללני, לגבי קריטריונים של הפניית משאבים, בריכוזיות ביצוע וכן בשינוי התייחסות אוכלוסית המדינה לגבי יישוב שומרון ויהודה. הצלחת העשייה לטווח הארוך מחייבת השקעות גדולות יחסית במשך תקופת התכנית בתכנון ותאומן בתשתיות, בבניה, בסיוע לדיור ובעידוד יוזמות בתפרוסת שורות ומקומות תעסוקה.

תכנית הפיתוח הרעיונית שלהלן מגדירה המשימות ההכרחיות ומעריכה את העלות הנדרשת ל-
השקעה במשך תקופה זו. משימות אלה הינן שילוב של:
א. צרכים עכשוויים, הנובעים מתהליכים בדיעבד.
ב. יעדי פיתוח מוגדרים.
ג. מטרת תכנית האב לאזור, ועקרונותיה.
יעדה של תכנית הפיתוח הינו לנווט את ההשקעות והעשייה בתחומים שהוזכרו לעיל, כך שתשומות
אלה תהוונה פריצת דרך לדינמיקת התישבות ספונטנית מעקרה. לצורך הגשמת יעד זה ביעילות
המכסימאלית נקבעו קדימויות לעשייה, עפ"י הקריטריונים של החשיבות ההתישבותית ורמת הביקוש
הפוטנציאלי של כל אזור. על התשומות והעשייה להתמקד בשנים הבאות:

- א. בפריצת כבישים - בקצב של כ-100 עד 150 ק"מ כבישים בשנה. קדימות הביצוע תנתן לכבישים,
המקשרים את גוש המרכז עם השומרון, ולכבישים העוקפים ישובים ערביים.
- ב. בהרחבת הישובים הכפריים, הקהילתיים והמאחזים הקיימים (בעקר באזורי הביקוש הבינוני
והנמוך) לצורך חיזוקם בתשתיות, בשרותים ובכוח-אדם, בכ-2255 יח"ד, שהן 564 יח"ד לשנה
בממוצע, ו-7 יח"ד לישוב בשנה, בממוצע.
- ג. תוספת של 23 ישובים כפריים וקהילתיים ו-20 מאחזים, בעקר באזורים בעלי חשיבות התישבו-
תית גבוהה (לאורך כביש גב ההר, מערבית לגלבע ובמדרונות המערביים של הרי חברון), ה-
מהווים תוספת של 1540 יח"ד. קצב העשייה השנתי: תוספת של כ-6 ישובים כפריים וקהילתיים
ו-5 מאחזים בשנה, המהווים 385 יח"ד לשנה.

ד. הרחבת הישובים העירוניים והחצי-עירוניים העקריים כמפורט:

שם הישוב	תוספת יח"ד עד 1986	סה"כ איכלוס ב-1986 (יח"ד)
אריאל	2400	3410
מעלה אדומים	2300	4750
קרית ארבע	440	1550
מעלה אפרים	180	444
גבעת זאב	400	1640
אפרת	150	480
קדומים	135	400
עמנואל	3400	4280
צוותא	180	480
אלקנה	250	450
קרני שומרון	480	700
שערי תקוה	250	320
אלון מורה	80	204
סה"כ	10,645	19,108

ה. עידוד פיתוח כ-20 תושבות (ישובים פתוחים) באזור הביקוש הגבוה, באמצעות יוזמות פרטיות
וממשלתיות. עידוד הפיתוח יעשה ע"י מתן סיוע, עידוד תהליכי ההתגרענות ותהליכי הפיתוח
הראשוניים, במטרה להוסיף כ-5,880 יח"ד.

ו. פיתוח אזורי תעשייה בקצב של כ-400 עד 500 דונם לשנה, אשר יספקו כ-2,500 מקומות תעסוקה
בתעשייה לשנה. הפיתוח יעשה לפי תכנית מגובשת, ויכלול ניווד תעשיות מתוככמות לאזור.

ז. פיתוח שרותי חינוך ובריאות ישוביים ואזוריים ברמה גבוהה ובמרחקי נסיעה קצרים.

ט. רכישת קרקעות באזורים בעלי חשיבות התישבותית גבוהה, הן ע"י הלאום והן ע"י יזמים פרטיים.

י. תפיסת שטחי מדינה ושמירתם באמצעות ייעור ומרעה, כחלק מגישת תכנון, הרואה בשומרון "ריאה ירוקה" של גוש המרכז.

נתוני איכלוס לאזור בשנים 1982, 1986 ו-2010 מתוארים בטבלאות שלהלן:

טבלה מס' 1: איכלוס שומרון ויהודה בחלוקה לאזורי ביקוש ולסוגי ישובים

סוג הישוב	מס יעד - יח"ד 2010	מצב קיים - סוף 1982			תוספת יח"ד עד 1986	סה"כ אכלוס (יח"ד) עד 1986
		יח"ד מאוכלסות	יח' ריקות ובבניה	סה"כ יח"ד		
אזור בקוש גבוה						
עירוניים	65,000	1250	4045	5295	5385	10,680
תושבות	55,000	515	1440	1955	10,910	12,865
קהילתי/כפרי	6,000	1,032	343	1375	1,253	2,628
מאחזים*	-	-	-	-	120	120
סה"כ לאזור	126,000	2,797	5828	8625	17,668	26,293
אזור בקוש בינוני						
עירוניים	9,000	750	350	1110	440	1,550
תושבות	6,000	116	68	184	150	334
קהילתי/כפרי	10,000	440	431	871	830	1,701
מאחזים*	-	-	-	-	300	300
סה"כ לאזור	25,000	1,306	849	2165	1,720	3,885
אזור בקוש נמוך						
עירוניים	6,500	240	24	264	180	444
תושבות	-	-	-	-	-	-
קהילתי/כפרי	10,000	672	560	1232	634	1,866
מאחזים*	-	75	66	141	699	840
סה"כ לאזור	16,500	987	650	1637	1,513	3,150
סה"כ כללי	167,500	5,090	7327	12427	20,901	33,328

טבלה מס' 2: איכלוס שומרון ויהודה, בחלוקה לסוגי ישובים

סוג הישוב	מס' יעד יח"ד 2010	מצב קיים סוף 1982			תוספת יח"ד עד 1986	סה"כ אכלוס יח"ד עד 1986
		יח"ד מאוכלסות	יח' ריקות ובבניה	סה"כ יח"ד		
עירוני	80,500	2,240	4,419	6,669	6,005	12,674
תושבות	61,000	631	1,508	2,139	11,060	13,199
קהילתי/כפרי	26,000	2,144	3,478	3,473	2,717	6,195
מאחזים	-	75	66	141	1,119	1,260
				סה"כ	20,901	33,328

להלן הערכת התשומות הכלכליות הדרושות, לפי שער 40.0 שקל = 1.0 \$:
102,804.0 מליון שקל להרחבת ישובים קיימים, הקמת ישובים חדשים (כולל תשתיות פנימיות וחיצוניות), מבני ציבור, מקומות תעסוקה בענפים השונים, סלילת כבישים ארציים ואזוריים, רכישת מקרקעין ושמירתם; מהם 62,027.04 מליון שקל השקעה לאומית, המהווה 60% מסך-כל התשומות הכלכליות.

חלוקת התשומות הכלכליות לצרכים הנ"ל לפי אזורי ביקוש:
(ההשקעה הלאומית הממוצעת ליחיד, הינה חלוקת סך-כל השקעות הלאום באזור [בכבישים, בניה, תשתיות, שירותי ציבור, מקומות תעסוקה, רכישת קרקעות וכו'] בסך כל יחידות הדיור באזור).

אזורי הביקוש הגבוה

סה"כ השקעה: 83,215.14 מליון שקל, המהווה 81% מסך-כל ההשקעה בשומרון וביהודה.
השקעה לאומית: 46,525.0 מליון שקל, המהווים 56% מעלות הפיתוח באזור הביקוש הגבוה, ו-75% מסך כל ההשקעה הלאומית.
השקעה לאומית יחסית ליחידת דיור: 2.64 מליון שקל.

מן הראוי לציין, כי ההשקעות בתשתיות (בעקר בכבישים ובאזורי תעשייה) באזור במקום זה משפיעות במישרין על הפיתוח מעבר לתחום האזור.

אזור הביקוש הבינוני

סה"כ השקעה: 10,250.28 מליון שקל, המהווה 10% מסך-כל ההשקעה בשומרון וביהודה.
השקעה לאומית: 7741.32 מליון שקל, המהווים 76% מעלות הפיתוח באזור הביקוש הבינוני, ו-12.5% מסך-כל ההשקעה הלאומית.
השקעה לאומית יחסית ליחידת דיור: 4.5 מליון שקל.

אזור הביקוש הנמוך

סה"כ השקעה: 9338.58 מליון שקל, המהווה 9% מסך-כל ההשקעה בשומרון וביהודה.
השקעה לאומית: 7759.74 מליון שקל, המהווים 83% מעלות הפיתוח באזור הביקוש הנמוך, ו-12.5% מסך-כל ההשקעה הלאומית.
השקעה לאומית יחסית ליחידת דיור: 5.1 מליון שקל.

העבודה שלהלן מחולקת לשני פרקים:

הפרק הראשון מתייחס לתכנית האב הרעיונית לאזור: מטרתה, עקרונותיה, מצאי רלוונטי, כלי ההתישבות לסוגיהם ופריסתם בשטח, לפי עקרונות התכנית.

הפרק השני מתייחס לתכנית הפיתוח עד לשנת 1986, על היבטיה המעשיים העקריים.

בהשלמה מובאת רשימת התנאים ההכרחיים לצורך הגשמת יעדי התכנית.
התנאי המהותי והמתחייב מיידית מתוך רשימת תנאים זו הוא יצירת מערך ממוסד לתאום בין-מוסדי בהגדרת יעדים, בקביעת קריטריונים ותקציבים ובמעקב אחרי תכנון וביצוע בהתייחסות להחלטות, כל זאת מתוך ראיה מקיפה וכוללת.

פרק א'

**תכנית אב
לשנת 2010**

1.0 רקע

1.1 מטרת התכנית

לפרוס מירבית אוכלוסיה יהודית גדולה באזורים בעלי חשיבות התישבותית, בתשומות לאומיות קטנות ובפרק זמן קצר יחסית, ע"י מיצוי הפוטנציאל ההתישבותי של שומרון ויהודה, ותוך שילובו במערך הארצי במגזרים השונים.

1.2 עקרונות התכנית

- 1.2.1 התכנית רואה בשומרון וביהודה חלק תכנוני בלתי נפרד משאר חלקי ארץ ישראל ומתיחסת להשפעת תהליכים דמוגרפיים ארציים ואזוריים במגזרים השונים, על אזור התכנון. התכנית מנתחת את האזורים השונים תוך בחינת ההיבט הגאוגרפי, ההיבט האקלימי, מצאי המקרקעין ופוטנציאל התרומה ההתישבותית שלהם.
- 1.2.2 התכנית מחייבת טיפוחה של ירושלים רבתי למען חיזוקה של הבירה המורחבת של ישראל, ובהתייחסות להשפעת גידולה של ירושלים וחיזוקה על המרחב כולו.
- 1.2.3 התכנית מגדירה אזורי התישבות שונים לפי רמת חיוניות הפיתוח, העשייה וההתישבות בהם.
- 1.2.4 התכנית מתבססת על שילוב תהליכי התישבות עקריים:
 - 1.2.4.1 תהליכים דיפוזיים, הנובעים מביקוש טבעי המתהווה בגוש המרכז ובירושלים, לדיור ברווחת מגורים ולשטחי תעשייה.
 - 1.2.4.2 תהליכי התישבות, היוזמים והנתמכים ע"י הלאום.
- 1.2.5 התכנית מציעה כלי התישבות פונקציונאליים לכל יעד, ומנווטת את תהליכי ההתישבות הקיימים לאזורים השונים, בהתאם לחיוניותם ההתישבותית ולרמת הביקוש אליהם.
- 1.2.6 התכנית מחייבת פיתוח מידי של רשת כבישים, עקב הכרה בחשיבותה כאלמנט חיוני לקשירת אזור התכנון לשאר חלקי הארץ - פיזית ומנטלית.
- 1.2.7 התכנית רואה בפיתוח אזורי תעשייה גורם מסייע ומאיץ להעלאת רמת הביקוש לאזור, ומציעה פיתוח תשתיות בתעשייה לכ-12% מכלל האוכלוסיה היהודית באזור ולכ-6% מכלל תוספת האוכלוסיה הערבית באזור.
- 1.2.8 התכנית מחייבת צמצום גידול חריג ובלתי מבוקר באוכלוסיה ובשטח של הישובים ה-ערביים ואזורי ההתישבות הערביים, ומציינת שעל הגידול להיות הומוגני בכל צורות ההתישבות הערבית.
- 1.2.9 התכנית מציעה כי רמת פיתוח התשתיות לשרותים, לחינוך ולתרבות בשומרון ויהודה תהיה גבוהה מרמת השרותים בשאר חלקי הארץ, כאמצעי לעידוד הביקוש לאזור.
- 1.2.10 התכנית ממליצה לקבוע רמות סיוע וסיבסוד להשקעות ולמגורים באזור התכנון, בהתאם למרחק מאזורי ההשענות, לרמת הפיתוח האזורית ולחיוניות העשייה באזור.

1.3 מאפיינים פיזיים

ייחודם של שומרון ויהודה מתבטא בכך, שהם מהווים למעשה החלק המרכזי של ארץ ישראל, המקשר בין העמקים הצפוניים לנגב דרך ירושלים, ובין בקעת הירדן וים המלח, לבין שפלת החוף. ייחוד זה אינו בא לידי ביטוי במלואו עקב מצב מערכת הכבישים באזור ואי-השתלבותו במערך הצירים הארצי.

המורפולוגיה של השומרון ויהודה הררית בעקרה, ושולטת על העמקים, הבקעה, השפלה וצפון הנגב. האקלים נע מאקלים ים-תיכוני לח למחצה בהר השומרון ובבנימין, לצחיח במדרונות

המזרחיים של הרי אפרים ומדבר יהודה. מרצועת ההר מערבה, עד לגבול השפלה הפנימית, האקלים נוח, ורמת התנאים האקולוגיים והנוף גבוהה יותר מאשר בשפלה הפנימית ובמישור החוף.

רוב הקרקעות באזור טרשיות, ואילו הראויות לעיבוד חקלאי מנוצלות. מסקר מקרקעין, שנערך ע"י מינהל מקרקעי ישראל ומשרד הבטחון, נתן לראות שקיימים גושים רציפים של קרקעות מדינה באזורים הבאים:

- א. במורדות המזרחיים של שומרון ויהודה: גוש רציף, בשטח של כ-1,750,000 דונם, שרחבו 10 עד 20 ק"מ, והמשתרע מצפון הבקעה עד דרום ים המלח.
- ב. גוש ריחן - גוש רציף אחד בשטח של כ-40,000 דונם.
- ג. אזור עינב - יחידות גדולות בשטח כולל של כ-25,000 דונם.
- ד. מקבץ קרני שומרון - שטח של כ-30,000 דונם.
- ה. גוש אלקנה-נעלה - שטח של כ-100,000 דונם.
- ו. רצועת גב ההר - שטח של כ-60,000 דונם.
- ז. לאורך המורדות המערביים של הרי יהודה (כולל גוש עציון) - שטח של למעלה מ-100,000 דונם, ברצועה רציפה כמעט בעלת רוחב של 2 עד 5 ק"מ.
- ח. דרום הר חברון - 50 עד 60 אלף דונם ביחידות קטנות בנות שטח של מספר מאות דונם כל אחת.

כמו כן, קיים חוסר משמעותי בקרקעות מדינה באזורים בעלי חשיבות התישבותית רבה, כגון:

- א. מערבית להר הגלבוע ולאורך גב ההר (פרשת המים) בשומרון וביהודה.
- ב. אזור דותן, אזור טובס, אזור טול-כרם ורמאללה.
- ג. דרומית לגוש עציון, בואכה שפלת החוף (אזור חלחול-חברון).

מתוך מצאי קרקעות המדינה אותרו שטחים בשיפועים הקטנים מ-30%, לצורך קביעת סדרי גודל ראשוניים לכמויות הקרקע הזמינות להתישבות. בשיפועים של למעלה מ-30%, שיטות התכנון והבניה מחייבות שידוד מערכות בקריטריונים ובקונספציה. במקרים רבים מומלץ והכרחי לבנות על שיפועים הגדולים מ-30%, תוך אימוץ הכלים הנאותים. בהנחה של צפיפות ממוצעת של שתי משפחות לדונם כרוטו, מצאי הקרקע הזמין לבניה (כלומר: קרקעות מדינה בשיפועים של עד 30%) מספיק לכ-80% מן האוכלוסיה המתוכננת באזור, אך לאו דוקא ב-תפרוסת הרצויה.

ייחודם של השומרון ויהודה כמרכז גיאוגרפי של הארץ, כאזור בעל נתונים אקלימיים, אקולוגיים ונופיים מועדפים ומיוחדים, אינו מוכר דיו בתודעת הציבור בארץ מטעמים פיזיים, הנובעים מרמת השרות הנמוכה בתחבורה, ומטעמים מנטליים - הנובעים מתרבות חיים ומגורים בשפלה.

1.4 מאפיינים דמוגרפים

1.4.1 מגזר יהודי

המידע והמסקנות לגבי התהליכים הדמוגרפיים במגזר היהודי נשענים על ניתוח נתוני תכניות משרד הפנים, והערכות נוספות, המתייחסות בעקר למגמות הגידול הקיימות. (אין התכנית מתייחסת לצורך ניתוח ראשוני זה לתנודות משמעותיות אפשריות במגמות אלו, כתוצאה מתהליכי הגירה בלתי צפויים).

מנתונים אלה נתן לחזות אוכלוסיה יהודית בת כ-6.1 מליון נפש בארץ ישראל, בעוד 30 שנה. האוכלוסיה תתפלג כדלקמן:

כ-1.6 מליון נפש באזור הצפון (כיום כ-0.8 מליון נפש)

כ-2.9 מליון נפש בגוש המרכז (כיום כ-1.7 מליון נפש)

כ-0.7 מליון נפש באזור ירושלים (כיום כ-0.3 מליון נפש)

כ-0.8 מליון נפש באזור הדרום (כיום כ-0.4 מליון נפש).

ממגמות העבר נתן ללמוד, שגידול האוכלוסיה נעשה בדרך כלל במעגלי עיור מסביב למרכזי האוכלוסין המסיביים, דהיינו - גוש המרכז.

ריכוז עתודות הקרקע האופציונליות לפיתוח אורבני לאורך רצועת החוף מחייב תהליכים ישוביים בלתי בריאים, כגון: פגיעה אקולוגית ופגיעה ברמת החיים, עקב יצירת רצף אורבני אינטנסיבי, כרסום בעתודות קרקע חקלאית, האמרת מחירי קרקע לתשתיות, למגורים ולתעשייה, ויצירת תפרוסת שלילית של אוכלוסיה, מן ההיבט הבטחוני.

האוכלוסיה היהודית בשומרון וביהודה מתפרסת כיום בישובים עירוניים, בתושבות, בישובים קהילתיים ובישובים כפריים, ברמות איכלוס שונות:

בישובים עירוניים	- 2,240 יח"ד מאוכלסות
בתושבות	- 631 יח"ד מאוכלסות
בישובים קהילתיים כפריים	- 2,144 יח"ד מאוכלסות
סה"כ:	5,015 יח"ד מאוכלסות

תפרוסת הישובים הקיימים לסוגיהם - במפה מס' 1.

רמת האיכלוס בישובים נמצאת כיום הרבה מתחת למחצית מספר היעד. תפרוסת הישובים והשרותים האזוריים אינה בעלת מערך מגובש, ואינה אינטגרלית דיה למערך הארצי.

חיוני לציין כי הצפיפות היחסית בשומרון וביהודה (יחס סה"כ השטח בסה"כ האוכלוסין) הינה כיום כ-10 דונם לנפש, בהשוואה לצפיפות היחסית בארץ ישראל בתחום הקו הירוק עד באר שבע, העומדת על 2 עד 2.5 דונם לנפש. באזור הביקוש הגבוה, הצפיפות היחסית מעברו המזרחי של הקו הירוק היא כ-5.5 דונם לנפש, בעוד שבעברו המערבי היא כ-0.7 דונם לנפש. כלומר: קיימים אזורי התישבות מזרחית לקו הירוק, הסמוכים למרכזי השענות ומצויים בתחום אזור הביקוש הגבוה, בהם צפיפות האוכלוסיה היא קטנה פי 8, מאשר באזורים המקבילים, מערבית לקו הירוק.

1.4.2 מגזר ערבי

האוכלוסיה הערבית בשומרון, בירושלים וביהודה מונה כיום כ-800,000 נפש (לפי נתוני למ"ס ומשרד הפנים). אוכלוסיה זו מתפרסת על 450 ישובים; החל מכפרים מעוטי אוכלוסין, וכלה בערים בינוניות בנות 30 עד 80 אלף נפש. מניתוח מפה מס' 1, המציגה את תפרוסת הישובים הערביים לסוגיהם, מתברר שעקר ההתישבות הערבית בשומרון וביהודה מתפרסת לאורך שתי רצועות עקריות:

א. רצועה הנמשכת לאורך גב ההר (קו פרשת המים), ומאופינת בישובים העירוניים הגדולים שבאזור (אשר לרובם אוכלוסיה בת 25,000 נפש ומעלה), ובכפרים בעלי אוכלוסיה של כ-1,000 נפש, הסמוכים לערים הגדולות, על ציר התנועה העקרי בכיוון צפון-דרום. הישובים העירוניים הגדולים, המצויים ברצועה זו, הם: ג'נין, שכם, רמאללה - אל-בירה, ירושלים המזרחית ובנותיה: בית לחם, בית ג'לא וחברון. ברצועה זו מתרכזת כ-60% מן האוכלוסיה הערבית בשומרון וביהודה.

ב. רצועה הנמשכת משני צידי הקו הירוק, מצפון-מערב השומרון, הכוללת מקבצים צפופים יחסית של כפרים ועיירות: אום-אל-פחם ובנותיה, טול-כרם, קלקיליה, כפר קאסם, כולל מערב בנימין. רצועה זו מאופינת בישובים בעלי קצב גידול אוכלוסין גבוה יחסית.

שיעור הריכוז הטבעי השנתי הממוצע של האוכלוסיה הערבית הוא כ-2.5%. לעומת זאת, שיעור הגידול השנתי בשש השנים האחרונות הוא כ-1.1%, ומבטא מרכיב הגירה גבוה. קשה מאד לאמוד את מידת העקביות של מקדם ההגירה, משני טעמים:

- אין כלים, אשר בעזרתם נתן לשער את פרק זמן השהות מחוץ לגבולות האזור.
- מידת האטרקטיביות היחסית של עקומות התעסוקה מזרחית לירדן תצטמצם, כתוצאה מפיתוח האזור להתישבות יהודית, וכתוצאה מכך - אספקת מקורות

תעסוקה לאוכלוסיה הערבית.

האוכלוסיה הערבית בשומרון, בירושלים וביהודה תמנה בעוד כ-30 שנה בין 1.1 מליון נפש (בתנאי המגמות העכשוויות), ל-1.6 מליון נפש (בתנאי שיעור גידול נורמלי, שאינו כולל מרכיב הגירה).

לצרכי תכנון, לבד מן הגודל המוחלט של האוכלוסיה הערבית, יש להתייחס לפרמטרים נוספים: קצב הגידול של אוכלוסיה זו, אזורי התפרסותה וקצב התפרסותה. לפיכך, על המתכננים והמדינאים לתת דעתם לעובדות הבאות:

א. הגידול, החריג ביחס לאחוז הגידול הממוצע, באזורים השונים של שומרון, ירושלים ויהודה, והסיבות לגידול חריג זה.

הביטוי החריף ביותר לתופעה זו הוא גידול הכפרים הערביים סביב גבולה המוני-ציפאלי של ירושלים, אשר באזורים מסוימים מגיע לשיעור של 5% ומעלה. כן יש לציין את הישובים הכפריים והעירוניים הסמוכים לקו הירוק, בעקר במערב השומרון ובבנימין, אשר שיעור גידולם גבוה משיעור הגידול הממוצע. גידול חריג זה נובע מיוממות גבוהה של האוכלוסיה הערבית בעקר למקומות תעסוקה בענפי הייצור והשרותים השונים במרכזי ההשענות הגדולים: ירושלים וגוש המרכז.

ב. תפיסת שטחים בלתי מבוקרת, ובד"כ בלתי רצויה, כתוצאה מבינוי בצפיפויות נמוכות ביותר. תופעה זו מתאפשרת כתוצאה מכך, שלישובים הערביים הכפריים והעירוניים אין תכניות מתאר כחוק, על כל כלי אכיפתן, הטוות את התפרסות הישוב, קובעות ייעודי שטחים וצפיפויות בינוי. במקביל, קיים עידוד פוליטי, באמצעות ממון בד"כ, לתפוס שטחים, ובעיקר את אלה בעלי פוטנציאל גבוה לאדמות מדינה, באמצעות בניה.

הבניה לאורך כביש גב ההר, באזורים שמחוץ לתחומה המוניציפאלי של ירושלים, בסמיכות לערים הגדולות, כדוגמאת הבניה שבאזור יטא ואשתמוע משקפת את חומרתה של תופעה זו.

2.0 תכנית ההתישבות

2.1 גישת התכנון

2.1.1 כללי

הגשמת מטרת התכנית, דהיינו: פריסה מירבית של אוכלוסיה יהודית גדולה באזורים בעלי חשיבות התישבותית, בתשומות לאומיות קטנות תוך פרק זמן קצר יחסית, מחייבת ניצול פונקציונאלי של תהליכי ההתישבות לסוגיהם, והפנייתם לאזורים השונים, בהתאם לחשיבותם ההתישבותית. בתחום תהליכי ההתישבות נכללים התהליכים הטבעיים, הנובעים מכוחות ביקוש, והמופנים לפיכך לאזורים בעלי פוטנציאל ביקוש גבוה, וכן תהליכים התישבותיים ותהליכים "מלאכותיים", מכוונים, המתבססים על כוחות התישבות אידיאולוגית, המתבטאים בישובים קטנים, שיש בהם פוטנציאל התגרענות גבוה ואיכות חברתית גבוהה יחסית, הנתמכים והמסובסדים, ומופנים לאזורי התישבות אליהם הביקוש נמוך.

- א. לצורך בחירת כלי ההתישבות המתאימים, סוגיהם וקצב התשומות, הגדירה התכנית:
 - א. מעגלי ביקוש, בהתיחסות לגוש דן וסביבתו ולירושלים כמרכז השענות.
 - ב. משקל משוער של האוכלוסיה בכל אחד ממעגלי הביקוש הרלוונטיים לאזור המתוכנן, בהתיחסות לתהליכי התישבות דיפוזיים-טבעיים.
 - ג. אזורים בעלי חשיבות התישבותית, לפי קריטריונים שיפורטו להלן.
 - ד. כלי ההתישבות השונים וכלי העשייה לסוגיהם, והתאמתם הייעודית לאזורי ההתישבות השונים.

2.1.2 אזורים לפי מעגלי ביקוש (מפה מס' 1)

האזור המתוכנן חולק לשלושה אזורי ביקוש למגורים ולתעסוקה. הקריטריונים להגדרת אזורי הביקוש הם:

- א. זמן נסיעה ממרכז גוש דן ומירושלים על גבי צירים מתוכננים.
- ב. אלמנטים מקומיים בעלי אטרקטיביות חיובית (כגון נוף) או אטרקטיביות שלילית (לדוגמא: סמיכות לאזורים מיושבים מסיבות ע"י אוכלוסיה ערבית).

2.1.2.1 אזור הביקוש הגבוה

גבולות אזור ביקוש זה מוגדרים בטווח יוממות של כ-30 דקות נסיעה מן הטבעת הראשונה סביב תל-אביב, וכ-20 דקות נסיעה מירושלים ומן הישובים שלאורך ציר החוף בקו גוש דן - נתניה. האזור מתפרש ברצועה, שרוחבה 10 עד 15 ק"מ מזרחית ל"קו הירוק", מטול-כרם בואכה ירושלים סביב, עד גוש עציון. התנאים האקלימיים, האקולוגיים והנופיים באזור הביקוש הגבוה עדיפים על אלו שבשפלת החוף.

בשל היות ההתישבות כאן נגזרת מתהליכי ביקוש חזקים, יש להתאים כלי התישבות, שיענו לצרכי יוממות פרטיות מקובצות ואינדיווידואליות, ברמות סיבסוד נמוכות, כדי לענות למשרעת רחבה ביותר של האוכלוסיה. תנאי הכרחי למימוש פוטנציאל הביקוש של רצועה זו הוא פריצת צירי תנועה וצירי התישבות, אשר יקשרו את האזור למרכז ההשענות, ויקרבו אותו פיזית ומנטלית לאוכלוסית גוש המרכז. נתן לחזות באזור זה בעוד כ-30 שנה אוכלוסיה יהודית בת 250 עד 450 אלף נפש, המהווים כ-65% עד 75% מכלל ה-אוכלוסיה היהודית החזויה לשנת 2010 בשומרון ויהודה.

אזור ירושלים לא יתרום תרומה משמעותית להתישבות מעבר למרחב השפעתה המצומצם של העיר, עקב ייחודו. האוכלוסיה היהודית החזויה באזור זה תמנה בעוד כ-30 שנה כ-700 אלף יהודים, לפי המגמות הקיימות.

2.1.2.2 אזור הביקוש הבינוני

גבולות אזור זה מוגדרים בטווח יוממות של כ-50 דקות נסיעה מתל-אביב, וכ-35 דקות נסיעה מירושלים ומן הישובים שלאורך ציר החוף. האזור תחום מ-

מערבו באזור הביקוש הגבוה, וממזרחו - באזור הביקוש הנמוך, וכולל את גב ההר בשומרון, איזור ריחן-דותן, גוש רימונים - כוכב השחר - עפרה, והרצועה ממעלה עמוס אפרתה לפאתי גוש עציון. האמצעים לאיכלוס אזור זה הם בראש ובראשונה התווית צירים מתאימים, לצורך הסמכתו לשרותים מקומיים, וחיזוקם. בנוסף - תכנון התישבויות ברמות סבסוד גבוהות, ברמת שרותים גבוהה וברמת יוממות נמוכה יחסית, הנשענות על איכויות חברתיות. האוכלוסיה היהודית החזויה באזור הביקוש הבינוני בעוד כ-30 שנה תמנה כ-100 עד 150 אלף נפש, המהווים כ-20% עד 25% מכלל האוכלוסיה היהודית החזויה לשנת 2010 בשומרון וביהודה.

2.1.2.3 אזור הביקוש הנמוך

אזור זה משתרע מזרחית לאזור הביקוש הבינוני, מזרחה מגב ההר בשומרון וביהודה, ובמדרונות הדרומיים מערביים של הרי חברון. האזור מאופיין בטווחי יוממות גדולים ובתנאים אקלימיים נחותים יחסית. ההתישבות המתוכננת לאזור זה נשענת על אוכלוסיה אידאולוגית בישובים קטנים וברמות סבסוד גבוהות, כאשר רמת השרותים וההעסקה המקומית גבוהה. התכנית מציעה לפרוס ישובים אלה במקבצים או בגושים, לצורך הסמכת שרותים. פריצת צירים אזוריים ומקומיים מתחייבת באזור, לצורך קשירתו לשאר אזורי ה-התישבות. האוכלוסיה היהודית החזויה באזור בעוד כ-30 שנה, תמנה 40 עד 70 אלף נפש, שהם כ-10% עד 15% מכלל האוכלוסיה היהודית הצפויה בשנת 2010 בשומרון וביהודה.

2.1.3 קביעת חיוניות עשייה

2.1.3.1 כללי

פוטנציאל המקרקעין האופציונאלי לתכנון להתישבות קיים ברמות זמינות שונות, וכולל קרקעות מדינה וקרקעות טרשיות ברמת עיבוד נמוכה. בוצע ניתוח לגבי הקרקעות הנ"ל, אשר שיפועיהן עד 30%. פוטנציאל זה הוגדר מתוך מפת המצאי ומבוסא ב"איים" בסדרי גודל שונים. חיוניות ההתישבות או כל עשייה אחרת בכל אחד מן ה"איים" הנ"ל נמדדה לפי הקריטריונים, שיפורטו להלן. קבוצות "איים" בעלות מכנה משותף הוכללו לאזורים בעלי חשיבות התישבותית.

2.1.3.2 הקריטריונים לקביעת חיוניות העשייה

א. קריטריון החבירה: מתיחס לחיוניות העשייה והפעילות באזור, לצורך חבירה בין אזורי התישבות קיימים, הן מטעמים של יצירת רצף התישבותי, והן מטעמים של שיפור רמת השרותים האזוריים, וכל זאת בהתיחסות למיקומו של האזור.

האמצעים להגדלת החבירה הם:

- (1) התישבות לסוגיה.
- (2) פריצת תוואי כבישים ושיפורם.
- (3) פרויקטים אזוריים.

ב. קריטריון החיץ: מתיחס לחיוניות העשייה באזור, לצורך צמצום התפרסות התישבות ערבית בלתי מבוקרת, ולצורך מניעת הווצרות גלילות התישבות ערבית.

האמצעים לצמצום ההתישבות הערבית באזור הם:

- (1) תכניות מתאר מעוגנות בחוק לישובים ערביים באזור, כולל אלמנט פיקוח יעיל.
- (2) הגדרת שטחים לייעור ולמרעה.
- (3) התישבות יהודית לסוגיה.
- (4) פרויקטים אזוריים.

ג. קריטריון החשך: מתיחס להיות האזור חשך התישבות יהודית, לעומת מצב אופטימאלי (הרלוונטי למיקומו של האזור במרחב). קריטריון זה נמדד לפי חיוניות העשיה, שיש בה לקדם ולפתח האזור לרמת האופטי- מום, תוך ראיית ההשפעה המרחבית. מוצע להתגבר על החשך באמצעות התישבות לסוגיה, או באמצעות פרויקטים אזוריים.

בקריטריונים אלה נכללים אלמנטים תכנוניים טהורים, ואלמנטים תכנוניים פוליטיים. המשקל היחסי של כל אחד מהם הוא אינדיווידואלי למתכנן ולמקבל ההחלטות.

לצורך קבלת אינדיקציה תכנונית נשקלו הקריטריונים הנ"ל במשקל יחסי זהה, וקבלו ניקוד אחד מ-1 (רמת חיוניות מזערית) עד 10 (רמת חיוניות מירבית). הניקוד שקבלו שלושת הקריטריונים בכל אזור סולם, וסכום זה מבטא את רמת החשיבות ההתישבותית היחסית של כל אזור.

הגדרת רמות החשיבות ההתישבותית בהתיחסות אינדיווידואלית לשלושת הקריטריונים: חבירה, חיץ וחשך, יוצרת בסיס לקביעת סוג העשיה וקצב העשיה ההתישבותית בכל אזור.

בכל אזורי החשיבות ההתישבותית אותרו והוגדרו האזורים הבעייתיים ל- התישבות; כלומר: אזורים בהם הסיכויים לרכישת מקרקעין להתישבות קטנים ביותר, עקב קיום רצף התישבותי ערבי או תנאי עיבוד חקלאי אינטנסיבי.

האזורים השונים סווגו לארבע רמות חשיבות, כדלהלן:

- א. אזורים בעלי חשיבות התישבותית גבוהה - בהם חיוניות העשיה לסוגיה ודחיפותה גבוהה ביותר,
- ב. אזורים בעלי חשיבות התישבותית בינונית - בהם חיוניות העשיה לסוגיה ודחיפותה בינונית,
- ג. אזורים בעלי חשיבות התישבותית נמוכה - בהם חיוניות העשיה לסוגיה איננה הכרחית.
- ד. אזורים בעלי חשיבות התישבותית שלילית - בהם חיוניות אי-העשיה ההתישבותית הכרחית, עקב אפשרות של השפעה שלילית על האזורים בהם חיוניות העשיה גבוהה.

הכרחי לציין, שהגדרת החשיבות ההתישבותית בכל אזור אינה סופית, והינה פועל יוצא של רמת הפיתוח היחסית, המתבצעת באותו אזור לצורך הגדרת חיוניות העשיה, קצבה וגודל התשומות. בכל פרק זמן של התכנית הכרחי לעדכן את גבולות האזורים בעלי חשיבות התישבותית. בסיס לעדכון זה יהיו:

- א. מעקב רצוף אחר רמת הפיתוח לסוגיו, מול הגשמת היעדים הספציפיים לכל סוג עשיה.
- ב. מודעות לשינוי יחסי במשקלם של הקריטריונים השונים, העשוי לנבוע משינויים במדיניות, מתנאי רכישת מקרקעין ומנתונים דמוגרפיים חריגים.

2.1.4 אזורים בעלי חשיבות התישבותית

האזורים בעלי חשיבות התישבותית מתוארים סכמית במפה מס' 1, לפי הרמות ה- יחסיות של חיוניות העשיה בהם. חיוניות זו מתיחסת, כאמור, לסכום משקל המרכיבים, ספציפית לכל אזור.

להלן תוצאות ניתוח ראשוני של האזורים בעלי חיוניות עשיה גבוהה, בהתיחס לכל אחד מן הקריטריונים בנפרד, ובהתיחס לסכום שלושתם, וכן של אזורים בעלי חיוניות אי- עשיה גבוהה:

2.1.4.1 אזורים בעלי חיוניות עשיה גבוהה לצורך חבירה, הן ברמה האזורית והן ברמה המקומית, הם:

א. הרצועה שלאורך גב ההר (פרשת המים): התישבות ברצועה זו תקשר את עמק יזרעאל לירושלים דרך צפון השומרון ובנימין, ואת ירושלים לצפון הנגב דרך עציון והר חברון.

ב. האזורים שלאורך הכבישים הקיימים והמתוכננים, החוצים את האזור ממערב למזרח ומצפון לדרום, כגון:

לאורך חוצה שומרון צפוני, המקשר את חדרה עם ריחן, לאורך חוצה שומרון מרכזי, המקשר את אזור נתניה לבקעה דרך עינב, לאורך חוצה שומרון, המקשר את גוש המרכז למעלה אפרים ולבקעה דרך אריאל,

לאורך חוצה בנימין, המקשר את אזור לוד לנוה צוף, לעפרה ולבקעה, לאורך חוצה יהודה, המקשר את אשדוד ואשקלון לים המלח דרך עציון ואפרת,

לאורך חוצה יהודה דרומי, המקשר את קרית גת, תלם, קרית ארבע ומזרח הרי חברון,

ולאורך הכבישים האזוריים והמקומיים, המחברים את רצועת ההתישבות מזרח-מערב, בינם לבין עצמם.

וכן - אזורי ההתישבות מצפון ומדרום לירושלים, המחברים את נוה יעקב עם העיר, ואת נוה יעקב עם בית אל, ואת אלה, המחברים את דרום תלפיות לאזור ההתישבות הקיים ליד הרודיון,

אזור ההתישבות במערב הגלבע, המהווה חוליה מקשרת בין עמק בית שאן לצפון השומרון,

אזור ההתישבות בקרית ארבע, המקשר את גוש תקוע - מעלה עמוס עם קרית ארבע ודרום-מזרח הר חברון.

2.1.4.2 אזורים בעלי חיוניות עשיה גבוהה לצורך חיץ

א. האזורים ותת-האזורים סביב גבולה המוניציפאלי של ירושלים, מצפון-מזרח ומדרום לה, בהם שיעור גידול האוכלוסיה הערבית גבוה, והתפרסותה בלתי מבוקרת.

ב. הרצועה לאורך כביש גב ההר, מצפון השומרון עד דרום יהודה. ברצועה זו מתרכזת עיקר האוכלוסיה הערבית בישובים עירוניים וכפריים. ציר גב ההר בעקרו ציר תנועה ערבי מקומי. התישבות יהודית לאורך ציר זה תיצור חיץ מנטלי בהתיחסות לגב ההר, וכמו כן היא עשויה לצמצם את ההתפרסות הבלתי מבוקרת של ה-התישבות הערבית.

ג. הרצועה לאורך הקו הירוק מריחן מזרחית לטול כרם ומזרחית לאלקנה. רצועה זו מועדת להפך לגליל התישבות ערבית, ולכן פעילות בנושא חציצה, הן בתהליכי התישבות והן בחקיקה הכרחית וחייבת-מציאות באזור זה.

ד. דרום הר חברון, יטא ואשתמוע, בהם ההתפרסות בשטח רחבה ביותר ובלתי מבוקרת.

2.1.4.3 אזורים בעלי חיוניות עשיה גבוהה לצורך השלמת חשך

א. הרצועה חרמש-עינב-קדומים מהווה אזור בעל פוטנציאל התישבות, החסר בהתישבות.

- ב. מערב הגלבוע - אזור, אשר תנאיו האקלימיים ומצאי המקרקעין שלו מחייבים התישבות, והוא חסר בה.
- ג. אריאל מזרח - אזור, אשר עקב משקלו הסגולי היחסי מחייב מאמץ התישבותי רב לצורך השלמת החשך.
- ד. מערב ודרום בנימין, המצויים בתחום אזור ההשפעה של גוש המרכז וירושלים, ומאופיינים בחשך התישבותי גבוה.
- ה. כביש גב ההר, המצוי בתחום אזורי הביקוש הגבוה והבינוני, על ציר תנועה עקרי, החסר התישבות יהודית.

2.1.4.4 אזורים בעלי חיוניות עשיה גבוהה ביחס לשלושת הקריטריונים (חבירה, חיץ, וחשך).

- א. ירושלים בהקשרה הרחב: מצפון, ממזרח ומדרום, בתחום גבולה המוניציפאלי ומחוצה לו.
- ב. הרצועה לאורך כביש גב ההר.
- ג. אזור מערב הגלבוע.
- ד. אזור מזרח טול כרם - קדומים.
- ה. גוש אשתמוע, מעון, כרמל, יקין, מעלה עמוס.

2.1.4.5 האזורים בעלי חיוניות לאי-עשיה

- א. הרצועה ממזרח לקו הירוק אלקנה-מודיעין-לטרון.
- ב. ממערב לקו פרשת המים בתחום גבולה המוניציפאלי של ירושלים.

באזורים הנ"ל הכרחי לצמצם ולמנוע התישבות יהודית לסוגיה, משום שעקב היותם אזורים מבוקשים, עשיה התישבותית בהם תפגע קשות בהתפרסות התישבות יהודית בירושלים ובאזורים בהם היא תתרום בחבירה וביצירת חיץ, ובאיזורים בעלי חיוניות עשיה גבוהה במערב בנימין ובשומרון.

2.1.5 כלי ההתישבות

בטרם ייקבעו האמצעים לפיתוח האזורים השונים, מתוארים להלן כלי ההתישבות:

2.1.5.1 צירי התישבות

צירי ההתישבות הם כבישים בעלי רמת שרות גבוהה לתחבורה פרטית וציבורית (ולא במתכונת של דרך מהירה, אשר מטבעה מבודדת עצמה מסביבתה). צירים אלה יחברו מוקדים אורבניים קיימים, ויהיו מאיץ ממדרגה ראשונה לתהליכי ההתישבות, המתפתחים לאורכם.

2.1.5.2 התישבות לסוגיה

- א. סוג הבניה ואופיה

כל סוגי הישובים שיפורטו להלן, חייבים להתבסס בעקר על פתרונות דיור צמודי-קרקע בצפיפויות שונות ובסוגי בינוי שונים. פתרונות אלה, מעבר להיותם תשובה לביקוש הקיים, מונעים קיטוב חברתי (הנובע מתנאי מגורים שונים), משפרים את התיחסות הפרט לביתו ולסביבתו, ומקטינים תהליכי התישבות בשכונות המגורים. פתרונות אלה אינם בהכרח פוגעים בניצול הקרקע, ואינם מחייבים תשומות, החורגות מן התשומות בבניה הרגילה. כמו כן, נתן לשלב פתרונות אלה עם המורפו-לוגיה האופיינית, כדי להגדיל את רווחת המגורים. אמנם הפיתוח בהר עלול להיות יקר יותר מן הפיתוח בשפלה, אך לעומתו מרכיב מחירי הקרקע הינו נמוך לאין שיעור בהר מאשר בשפלה. רווחת המגורים

בצפיפות נתונה גבוהה בהר מאשר במישור. מכאן, שנתן יהיה לרכוש דיור צמוד-קרקע ברווחת מגורים גבוהה יחסית, ובעלויות נמוכות בהרבה באזור המתוכנן.

ב. הישובים לסוגיהם

(1) **ישוב כפרי וקהילתי:** בקטגוריה זו נכללים הקבוצים, המושבים, הכפרים, הישובים הקהילתיים, ההאחזויות והמאחוזים. גודלם של ישובים אלה כ-80 עד 160 משפחות בישוב הכפרי, וכ-200 עד 300 משפחות בישוב הקהילתי.

כוחם של ישובים אלה בגיבושם החברתי והאידאולוגי, באמצעי הייצור ברמה גבוהה, הצמודים להם, וברמת תמיכה, לווי וסבסוד, הנתנים ע"י המדינה. אופיים המיוחד מכשירים לישוב איזורים ברמות ביקוש נמוכות.

היקף פיזי: 400 עד 800 דונם, בשיפועים עד 25% לאזור הצרכני, ועד 15% לאזור היצרני.

(2) **תושבה:** ישוב פתוח בעל אופי כפרי, המשמש בעקר כשכונת מגורים לויינית למוקדים עירוניים גדולים יותר. היקף אוכלוסיתן נע בין 500 ל-2,000 משפחות, וזאת לצורך מתן שירותים מקומיים ברמה סבירה, ולצורך יצירת מרקמים חברתיים נאותים.

סוג הבינוי: צמודי קרקע, בצפיפויות ובשיטות בינוי שונות ומגוונות. כוחה של התושבה בהיותה תשובה לביקושים של שכבות נרחבות למגורים ברווחה גבוהה יחסית ובעלויות קטנות יחסית. סוג ישוב זה מתאים לישוב אזורי נרחבים בעלי שטח קשה ומצומצם יחסית, בתחום יוממות נוח ממרכזי ההשענות הקיימים (בעקר באזורי הביקוש הגבוהים).

(3) **קריה:** מוקד אורבני, בהיקף של עד 10,000 משפחות.

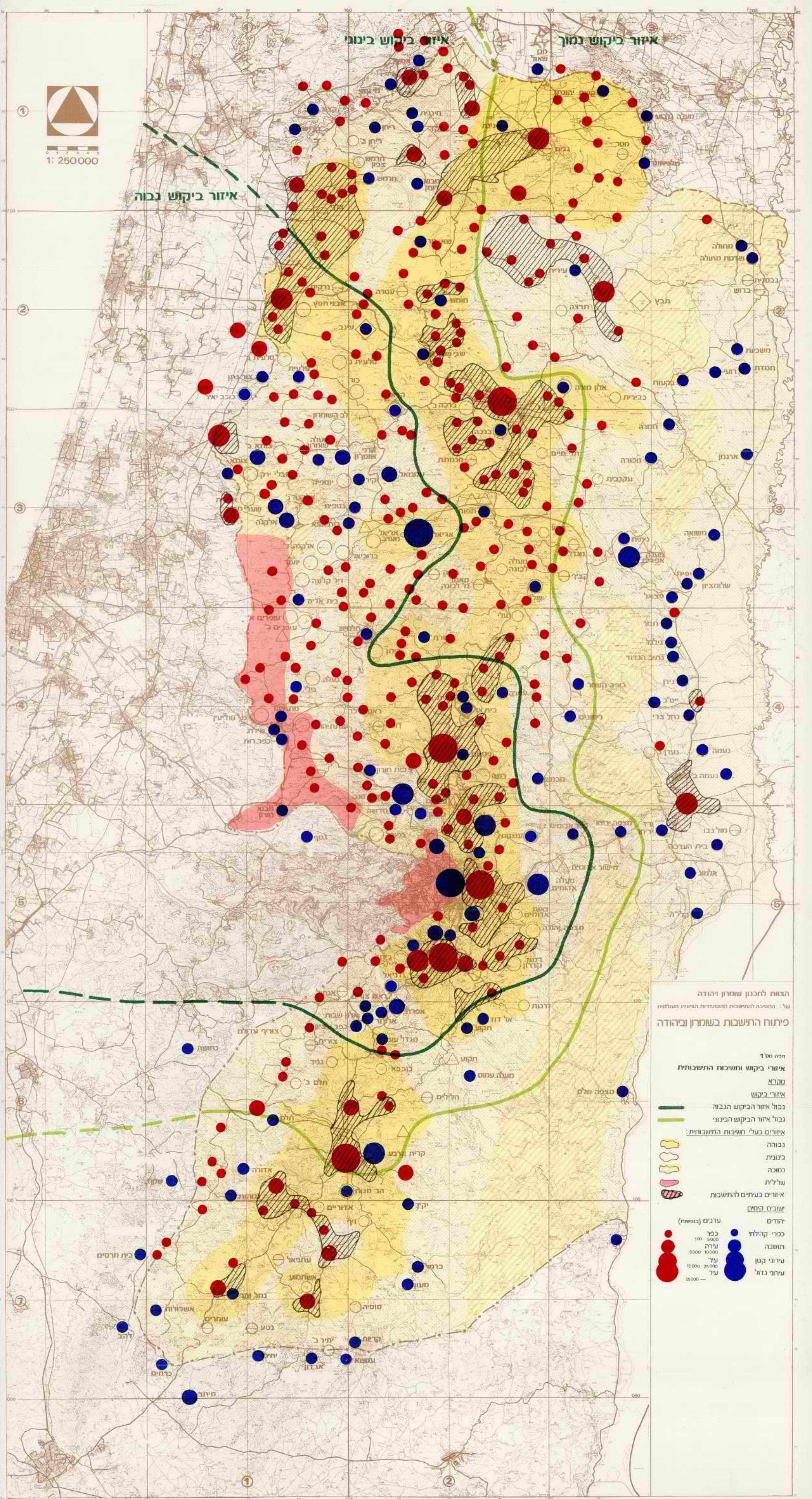
סוג הבינוי: צמודי קרקע, בצפיפויות גבוהות יחסית. הבינוי יותאם לתנאי האקלים ולטופוגרפיה, לצורך יצירת רווחת מגורים גבוהה. הקריה תספק שירותים ואמצעי ייצור למערך האזורי הסמוך לה. נתן לראות הוצרות קריה כהתפתחות של תושבה או מקבץ תושבות. מיקומן של הקריות: על מפגשים של צירים ארציים ומקומיים בתחום שלושת אזורי הביקוש, וזאת בגלל אופים כמרכזי השענות מקומיים.

היקף פיזי: כ-2,500 עד 5,000 דונם, על טופוגרפיות כשיפועים עד כ-50%.

ייחודה של הקריה בכך, שהיא מספקת שירותים ומקומות תעסוקה ברמה תת-אזורית.

(4) **עיר:** מרכז עירוני חזק, בעל מסות גדולות של אוכלוסיה, המשמש עיר-בירה אזורית, לצורך מתן שירותים מרחביים ברמה גבוהה יותר בייצור, בשירותים, בחינוך ובתרבות. גודל העיר: מ-10,000 משפחות ומעלה ומיקומה בקצה אזור הביקוש הגבוה - עובדה שתסייע להתפתחותה בשלבים הראשונים.

היקף פיזי: 7,000 עד 15,000 דונם, על טופוגרפיות כשיפועים עד 50%.

הצוות לתכנון שומרון ויהודה
שול: החטיבה להתישבות המסתדרות הציונית העולמית
פיתוח התישבות בשומרון וביהודה

מפה מס' 1
איזורי ביקוש וחשיבות התישבותית
מקרא
איזורי ביקוש
גבול איזור הביקוש הגבוה
גבול איזור הביקוש הבינוני
איזורים בעלי חשיבות התישבותית:
גבוהה
בינונית
נמוכה
שליטית
איזורים בעייתיים להתישבות
ישושים קיימים
יהודים
כפר קהילתי
תושבה
עירובי קטן
עירובי גדול

ערכים (בנפשות)
כפר 100-5000
עירה 5000-10000
עיר 10000-25000
עיר 25000+

2.2 תפריסת הכבישים והישובים בשנת 2010 (מפה מס' 2)

2.2.1. כבישים

2.2.1.1 כללי

למרות חשיבותה הרבה של מערכת כבישים נאותה בשומרון וביהודה ל-
התישבות, לבטחון, ולקשירת האזור (פיזית ומנטלית) לשאר חלקי ארץ ישראל,
אין המצב הקיים כיום (חמש-עשרה שנה לאחר מלחמת ששת הימים) מבטא
את ייחודו של האזור מבחינת מיקומו המרכזי ומבחינת הפוטנציאל ההתישבותי
האדיר, הגלום בו.

תכנית ההתישבות המוצעת מפנה את מרכז כובד הפעילות ההתישבותית מן
הישובים הכפריים קהילתיים המסובסדים, לכוחות ביקוש להתישבות חצי
עירונית ברווחת חיים באזורי ביקוש. הצלחת התכנית מחייבת שידוד מערכות
במדיניות פיתוח הכבישים, והקצאת משאבים לפיתוחם. הכביש הוא הגורם
המניע התישבות באזורים בעלי חשיבות התישבותית, ועצם קידומו יגרוור
פיתוח וביקוש, ובמקביל - הקטנת סיוע וסבסוד למגורים, לתעשייה וכיו"ב.
כלומר: פתיחת אזורי התישבות חדשים, בעצם קשירת אזורי ההתישבות
בינם לבין עצמם, ובקשירת אזורים נכבדים למרכזי השענות.

לא קשה לתאר מה היו פני ההתישבות כיום בשומרון וביהודה, אילו כביש
חוצה שומרון כולו (ממעלה אפרים עד צומת מורשה) היה סלול לפני חמש
שנים. כמו כן, לא קשה לתאר את מצב התנועה והתחבורה היהודית בציר גב
ההר, והשלכתה על אזור עפולה-ירושלים-באר שבע, אילו כביש זה היה
עוקף את ג'נין, שכם, רמאללה, חלחול וכו'. אם ה"מדיניות" הקיימת לגבי
פיתוח כבישים לא תשתנה, לא קשה לתאר מה יהיה מצב ההתישבות באזור
בשנת 1986.

2.2.1.2 עקרונות תכנית האב לכבישים

- העקרונות המתחייבים ממדיניות תכנונית רשומים להלן לפי קדימויות ביצוע:
- פריסת רשת כבישים, לצורך יצירת אינטגרציה בין מערכת הכבישים
הארצית - קיימת ומתוכננת - לבין זו שבשומרון ויהודה, תוך ראייתם
כחבל הסמוך, הנשען והמקשר חבלי ארץ שונים.
 - הפיכת אזורים רלוונטיים לאזור ביקוש ריאלי, ע"י פריצת צירי תנועה
ממרכזי ההשענות והאוכלוסין הסמוכים, ואליהם.
 - הגדלת רמת המודעות של האוכלוסיה היהודית לאזור המתוכנן, ע"י
שיפור תוואים, עקיפת מרכזי אוכלוסין מקומיים ופריצת צירים חדשים.
 - יצירת קשר בין אזורי התישבות חדשים, לצורך העלאת רמת השרות
המקומי והאזורי.
 - עקיפת ריכוזי האוכלוסיה הערבית בישובים העירוניים הגדולים.
 - חיבור הישובים הערביים לרשת הכבישים, כמקובל בתחום התכנית
הארצית.

רשת הכבישים המוצעת התבססה על תכנית האב לכבישים באזור יהודה
ושומרון, אשר הוכנה במשרד הבטחון - יחידה לבטחון לאומי, ומשתלבת
עמה כמעט לחלוטין.

2.2.1.3 כבישים עקריים

הכבישים בתכנית מסווגים בשתי קטגוריות עקריות:

- כבישים ארציים, המחברים אזורים וחבלי ארץ. רמת הכביש מקבילה
לרמת הכבישים בתכנית המתאר הארצית.
- בתכנית זו מוצעים שלושה כבישים ארכיים (צפון-דרום) וחמישה כבישים
רחביים (מערב-מזרח).
- כבישים אזוריים, המקשרים תתי אזורים ומערכי ישובים מקומיים.
בקטגוריה זו נכללים כבישים ברמה גבוהה וברמה נמוכה.

רשימת הכבישים שלהלן תתאר את הכבישים העקריים לפי רמת חשיבותם:

- (1) **כביש ארצי גב ההר**, המסומן במס' 1, הוא ציר האורך העקרי באזור, ומקשר את צפון הארץ לבאר שבע וערד, דרך לב השומרון, בנימין, ירושלים ויהודה. חשיבותו הרבה נובעת מהיותו מקשר אזורי התישבות, מגביר המודעות והביקוש לאזור הדליל בהתישבות יהודית ומגביר נוכחות יהודית באזור עתיר אוכלוסיה ערבית. במצבו הנוכחי מהווה כביש גב ההר ציר ברמת שרות תחבורתית נמוכה, בו עקר התנועה מקומית. הקטעים שחיוני לשפר, לתכנן ולבצע הם:
 - עוקפי הערים הגדולות: ג'נין, שכם, רמאלה, בית לחם.
 - עוקפי תוואים בסטנדרטים נמוכים: דותן-שבי שומרון, תפוח-לבונה, שילה-בית אל, ירושלים-גוש עציון.
- (2) **כביש ארצי חוצה שומרון**, המסומן במס' 6, הוא ציר הרוחב העקרי בשומרון, ומקשר את לב גוש המרכז (מצומת מורשה) עם הבקעה ומעלה אפרים, דרך אריאל. חשיבותו בכך, שהוא פותח את מערב השומרון, המהווה אזור בעל פוטנציאל ביקוש גבוה, לאוכלוסית גוש המרכז, ובהיותו מחבר חבלי ארץ ויוצר זיקה תורמת. הקטעים המחייבים פעילות מיידית לביצוע הם הקטע מצומת מורשה, עוקף כפר קאסם, ושיפור התוואי מעלה אפרים-בקעה.
- (3) **כביש ארצי לוד-עטרות-מעלה אדומים**, המסומן במס' 7, הינו כביש מהיר המקשר את ירושלים והבקעה בתוואי קצר, דרך אזורי התעשייה הגדולים במעלה אדומים, בעטרות ובלוד. הכביש איננו ציר התישבות. עקר ייעודו לעודד פיתוח צפון ירושלים רבתי, ולתת פתרון תחבורתי לבעיות ההולכות ונוצרות בכביש העקרי היחידי לירושלים, בכוון מערב-מזרח.
- (4) **כביש ארצי חוצה שומרון צפוני**, המסומן במס' 5, מחבר את חדרה לבקעה דרך גוש ריחן ודותן, דרך גב ההר. הכביש מהווה ציר התישבותי לישובי צפון השומרון וצפון הבקעה. חשיבותו בכך, שהוא מחזק את הקשר בין ישובים אלו לבין עצמם, וכינם לבין מישור החוף. יש לתכנן ולבצע קטע מקשר לרשת הכבישים הארצית (כביש חדרה-עפולה).
- (5) **כביש ארצי חוצה עציון**, המסומן במס' 9, מחבר את אשדוד לים המלח, דרך גוש עציון ואפרת. הכביש מהווה ציר התישבותי, המחזק את הקשר התחבורתי בין מרחבה הדרומי של ירושלים ואפרת לאשדוד.
- (6) **כביש ארצי בקעת הירדן-ים המלח-ערד**, המסומן במס' 2, מהווה ציר תנועה והתישבות בעל חשיבות גבוהה, המחייב שיפור תוואי.
- (7) **כביש ארצי (בינלאומי) מעלה אדומים-ניצנה**, המסומן במס' 3, מהווה את הקשר התחבורתי בין ממלכת ירדן ומצרים, דרך מעלה עמוס, דרום הר חברון וערד. תרומתו ההתישבותית של כביש זה נכרת בקטע המחבר את מעלה אדומים למעלה עמוס, ובקטע המחבר את בקעת ערד לאזור ההתישבות בדרום-מזרח הר חברון.
- (8) **כביש אזורי חוצה שומרון מרכזי**, המסומן במס' 11, מקשר את מישור החוף לבקעת הירדן תוך עקיפת קלקיליה, ודרך קדומים. חשיבות הכביש בפריצת אזור בעל פוטנציאל גבוה לביקוש, ובהעלאת רמת המודעות אליו, לאוכלוסית גוש המרכז. כביש מס' 11 מתחבר ליד קדומים עם כביש מס' 15, ובהמשכו עם כביש גב ההר (מס' 1). צרף הקטעים הנ"ל יוצר את תוואי חוצה מנשה, אשר חשיבותו נכרת בחיבור גוש המרכז לעמקים הצפוניים, ובהפכו את

השומרון לחלק אינטגרלי של ארץ ישראל - הן תחבורתית, והן מבחינת מודעות האוכלוסיה לאזור.

(9) כביש אזורי חוצה בנימין, המסומן במס' 14, מחבר את גוש המרכז ליריחו דרך חלמיש, בית אל ועפרה, ומהווה ציר התישבות בכל אזורי הביקוש. הפעילות המיידית המתחייבת היא תכנון וביצוע של הקשר לרשת ה-כבישים הקיימת והמתוכננת לגוש המרכז, והקטעים העוקפים את הישובים הערביים עבוד וביר זית.

(10) כביש אזורי נתניה-בנימין, המסומן במס' 15, מקשר את נתניה לאזור ירושלים דרך קדומים, קרני שומרון, אריאל וחלמיש. חשיבותו מתבטאת בחיבורו לכביש גב ההר ליד עינב, ובהוותו את הציר הארצי השני בחשיבותו באזור, המקשר רצועות התישבות אינטנסיבית במערב השומרון בינן לבין עצמן, ולירושלים.

(11) כביש אזורי חוצה שומרון דרומי, המסומן במס' 16, מקשר את קרית גת, קרית ארבע והרצועה שבין קרית ארבע לתקוע, שהיא בעלת חשיבות התישבותית.

2.2.2 פריסת ישובים

2.2.2.1 כללי

המערך הישובי העקרוני המוצע, פריסתו וקצב פיתוחו, בא לענות על מטרת התכנית: פריסה מירבית של אוכלוסיה יהודית גדולה באזורים בעלי חשיבות התישבותית, בתשומות לאומיות קטנות ובפרקי זמן קצרים יחסית, באמצעות ניצול כלי ההתישבות לסוגיהם, בהתאם לפונקציה האפינית לכל אחד מהם, ובהתייחסות לצרכים ולנתונים הרלוונטיים של כל אזור ואזור.

הנתונים הרלוונטיים לכל אזור התישבות כוללים:

- א. פוטנציאל הביקוש
- ב. חשיבותו ההתישבותית היחסית
- ג. המערך המתוכנן של הכבישים הארציים והאזוריים
- ד. יעדי האוכלוסיה המתוכננת לאזור
- ה. תפרוסת הישובים הערביים, על מגמות גידולם
- ו. מצאי מקרקעין לפי זמינות, בעלות או רכישה
- ז. נתונים אקלימיים, נופיים וכד'.

בנוסף להתמודדות עם נתוניו האובייקטיביים של כל אזור התישבות, נבדקת הפריסה בהתאם לתרומתו של כל ישוב או אזור התישבות, למערך הסביבתי של השרותים והתעסוקה.

על מערך הישובים להיות מתוכנן ובנוי באופן שיווצרו שילוב מלא והשפעה הדדית של הישובים השונים לאורך כל תקופת הזמן בה עוסקת התכנית. פריסת הישובים לסוגיהם מוצגת במפה מס' 2.

2.2.2.2 פריסה מירבית

הישובים הכפריים והקהילתיים והתושבות מהווים הכלי המתאים לפריסה מירבית של אוכלוסיה, מבחינה נקודתית ומבחינה אזורית:

- א. הישובים הכפריים והקהילתיים, מתוכננים בגלל מאפייניהם לאזורי הביקוש הבינוני והנמוך, תוך התייחסות מלאה לחשיבות ההתישבותית הנקודתית והאזורית של כל ישוב.

באזור הביקוש הבינוני, מומלץ להקים ישובים כפריים וקהילתיים בהם חיוניות העשייה גבוהה ביותר. יש לתכנן במידת האפשר להתרחבות מעבר למסגרת הישוב הקהילתי.

היות שהקמת ישובים כפריים וקהילתיים כרוכה בתשומות לאומיות גדולות, הכוונתם ליעדים ברורים ומוגדרים תצמצם תשומות אלה. כמו כן, עקב קצב הגידול האיטי יחסית של ישובים מסוג זה, יש לתכנן מקבצי ישובים בעלי אופי חברתי ואידאולוגי דומה, על מנת ליצור מערך שרותים יעיל (חינוך, תעסוקה וכו').

ב. **התושבות**, עקב היותן מושתתות על תהליכי יוממות מטבען, מתוכננות לאזור הביקוש הגבוה, בהתאם לחשיבות ההתיישבות של כל אזור, ולאזור הביקוש הבינוני, היכן שחיוניות העשייה איננה מיידית. התושבות הינן כלי יעיל לפריסה מירבית של אוכלוסיה בתשומות לאומיות קטנות, בהיותן תשובה לתהליכי ביקוש טבעיים. הקטנת ה-תשומות הלאומיות הינה פועל יוצא של הפיכת אזורים בעלי פוטנציאל ביקוש לאזורי ביקוש בפועל, ע"י פריצת דרכים. גודל האוכלוסיה בתושבה וקצב איכלוסה, המאפשר רמת שרותים גבוהה יחסית, אינם מחייבים דקדקנות יתרה בתכנון מקבצי תושבות.

2.2.2.3 אוכלוסיה יהודית גדולה

הישובים העירוניים המתוכננים (עיר וקריות) הינם האמצעי המאפשר קליטת אוכלוסיה גדולה, וכן יצירת מערך שרותים ותעסוקה לאזור ההשפעה שלהם. יש להתאים את קצב הפיתוח של הישובים העירוניים החדשים לכוחות הביקוש במרכזי ההשענות, וזאת - על מנת למנוע הוצרות ערי פיתוח, התלויות על בלימה.

פריסת הישובים העירוניים תעשה בשלושת אזורי הביקוש, בהתייחס למספרי יעד של אוכלוסיה בכל אזור, בסמוך לצמתים של צירים עקריים, כמפורט להלן.

א. ישובים עירוניים באזור הביקוש הגבוה

המכנה המשותף העקרי של הישובים העירוניים באזור הביקוש הגבוה הוא מיקומם בשוליו. מיקום זה מבטיח מחד גיסא קצב איכלוס גבוה, המבוסס על תהליכי ביקוש, ומאידך גיסא - היותם גרעין למרכז השענות לתעסוקה ולשרותים. ע"י כך יורחב מעגל ההשפעה והביקוש לאזורים, אשר הביקוש אליהם נמוך. האצת פיתוחם של הישובים העירוניים באזור ביקוש זה, באמצעות ההכרה בחשיבותם, פריצת כבישים ועידוד יוזמות, תקדם את תהליכי ההתיישבות לסוגיה, ותצמצם את השקעות הלאום הנדרשות.

להלן פרוט הישובים:

- (1) **אריאל** - עיר, המתוכננת לאכלס 35,000 משפחות בשנת 2010 (כ-140,000 נפש) ממוקמת על כביש חוצה שומרון, סמוך לצומת עם כביש גב ההר. מהווה מרכז ההש-ענות המתוכנן הגדול ביותר באזור.
- (2) **קדומים** - קריה, המתוכננת לאכלס 3,000 עד 5,000 משפחות בשנת 2010 (15,000 עד 20,000 נפש). ממוקמת על כביש גב ההר, חוצה מנשה וכביש קלקיליה-שכם. פיתוחה כקריה מחייב שינוי בתפיסה התכנונית הקיימת, וכן רכישת קרקעות באזור ופריצת דרכים.
- (3) **שומרונית** - קריה, המתוכננת לאכלס 3,000 עד 5,000 משפחות בשנת 2010 (15,000 עד 20,000 נפש). ממוקמת על כביש נתניה-שכם, סמוך לצומת עם כביש גב ההר, באזור בעל חשיבות התיישבותית גבוהה ביותר, ומשמשת חיץ בין שכם לטול כרם.

- לצורך פיתוחה יש לבצע תכנון, תפיסת קרקעות בהתאם ליעד, ופריצת דרכים.
- (4) בית אל - קריה, המתוכננת לאכלס 3,000 עד 5,000 משפחות בשנת 2010 (15,000 עד 20,000 נפש). ממוקמת על כביש גב ההר, סמוך לצומת עם כביש חוצה בנימין. חשיבותה בהיותה ישוב עירוני מסיבי יחידי על ציר ירושלים-תפוח. פיתוחה מחייב תכנון, רכישת קרקעות ופיתוח מוקד תעסוקה יחודי.
- (5) חלמיש - קריה, המתוכננת לאכלס 2,000 עד 4,000 משפחות בשנת 2010 (8,000 עד 16,000 נפש). ממוקמת בצומת הכבישים חוצה בנימין ואריאל-ירושלים, באזור החסר אדמות מדינה. לפיכך יש להעריך לרכישת קרקעות לצורך פיתוח האזור.
- (6) גבעת זאב - קריה, מתוכננת לאכלס 2,000 עד 5,000 משפחות בשנת 2010, בהתאם למצאי הקרקעות (כ-8,000 עד 20,000 נפש).
- (7) מעלה אדומים - קריה, מתוכננת לאכלס 5,000 עד 10,000 משפחות בשנת 2010 (20,000 עד 40,000 נפש).
- (8) אפרתה - קריה, מתוכננת לאכלס 2,500 עד 4,000 משפחות בשנת 2010 (10,000 עד 16,000 נפש).

הקריות הנ"ל מרחיבות את תחום השפעתה המטרופוליטני של ירושלים, וגורמות להעברה של אוכלוסיה יהודית מסיבית מעבר למעגלי ההתיישבות הערבית, המקיפים את העיר. הקריות ממוקמות בסמוך לצירי תנועה ולמרכזי תעשייה עקריים. קצב פיתוחן ואיכלוסן מחייב תשומת לב רבה לגבי פיתוחה של ירושלים ואיכלוסה.

ב. קריות באזור הביקוש הבינוני

- (1) ריחנית - מתוכננת לאכלס 4,000 עד 5,000 משפחות בשנת 2010 (16,000 עד 20,000 משפחות). ממוקמת בגוש ריחן, סמוך לצומת הכבישים גב ההר וחוצה מנשה. ריחנית תפותח כקומפלקס של תושבות, כאשר שקד תהווה את מרכזה, וחלק ממנה, וע"י כך תשמש מוקד שירותים ותעסוקה למערך התישבותי גדול באזור, בו קיים מצאי קרקעות מדינה.
- (2) קרית ארבע - יש להכיר בחיוניות פיתוח ריחנית כקריה באזור זה, ולצורך כך יש לתכנן ולבצע את הכביש הארצי חד-דו-תון, ואת הכביש האזורי דו-תון-התענ"כים. מתוכננת לאכלס 4,000 עד 5,000 יח"ד עד שנת 2010 (16,000 עד 20,000 נפש). ממוקמת על צומת חוצה יהודה וכביש גב ההר. פיתוח קריה זו, המהווה "בירת מחוז" לדרום הר חברון, מחייב שיפור התוואי ירושלים-קרית ארבע, רכישת מקרקעין ופיתוח אמצעי ייצור יחודיים.
- קרית ארבע מהווה אלמנט חיץ עקרי באזור, ה-מאופיין בהתפרסות התישבות ערבית.

ג. קריות באזור הביקוש הנמוך

(1) מעלה אפרים - מתוכננת לאכלס כ-3,000 משפחות בשנת 2010

(כ-12,000 נפש). ממוקמת על צומת כביש חוצה

שומרון וכביש אלון. מעלה אפרים תהווה מרכז

שרותים לישובי הבקעה וסף המדבר, ומרכז תעשיה

עקרי לתעשיות ברמה אקולוגית נמוכה, אשר

תשענה על אריאל ועל גוש המרכז. קצב פיתוחה

מותנה בביצוע כביש חוצה שומרון.

מתוכננת לאכלס כ-3,000 משפחות בשנת 2010

(כ-12,000 נפש). ממוקמת סמוך לצומת כביש חוצה

שומרון צפוני והמשך כביש אלון. מרכז השרותים

בקריה, ואזור התעשיה המוצע להקמה בסמוך לה,

ישרתו את אוכלוסית האזור, על כל מגזריה. תבץ

מהווה חוליה צפונית בציר הקריות הממוקמות על

ספר המדבר, בנוסף לערד, מעלה אדומים ומעלה

אפרים.

(2) תבץ -

2.2.3 ירושלים ומשקלה במרחב השפעתה

ההכרה בחיוניות טיפוחה וחיזוקה של ירושלים רבתי הינה מעקרונותיה הבסיסיים של התכנית לפיתוח ההתישבות בשומרון וביהודה, הן מן הטעמים הפוליטיים הקשורים בהיותה בירתה המורחבת של ישראל, והן משום השפעת גידולה על התפתחות המרחב כולו. ניווט נכון של התכנון והעשייה, בהתאם למדיניות מסוכמת ומגובשת יגרום לפיתוח ולהעשרה הדדית של ירושלים ומרחבי השפעתה.

מרחבי ההשפעה של ירושלים, מעבר לגבולותיה המוניציפליים הם:

א. מרחב ההשפעה המצומצם, שבו תתגורר אוכלוסיה יהודית בישובים חצי-עירוניים, ואשר יהיו לה קשרים פונקציונליים עם ירושלים, עם שפלת החוף ועם ים המלח. האזורים בעלי החשיבות ההתישבותית במרחב זה הם: גוש גבעון, דרום ביתוניה, צפון-מזרח נוה יעקב, מזרחית לענתות, דרום-מערבית מעלה אדומים, דרום בית לחם ומערבית להר גילה.

ב. מרחב ההשפעה הגדול, שבו תתגורר אוכלוסיה יהודית, בעקר בישובים קהילתיים וכפריים, עם קשר גושי וזיקה חזקה לירושלים. האזורים בעלי החשיבות ההתישבותית במרחב זה הם: צפון-מערב רמאללה, אזור בית אל, מערבית לגוש עציון ואזור תקוע - מעלה עמוס.

לפיכך, ההתייחסות לירושלים ולמרחביה נשענת על העקרונות:

- א. גידול האוכלוסיה בירושלים ובמרחב בשיעור הגבוה משיעור הגידול הארצי, לכ-750,000 נפש בשנת 2010, או לכ-420 עד 450 אלף נפש בשנת 1990, על חשבון גוש המרכז.
- ב. שמירה על מאזן דמוגרפי רצוי בתוך העיר.
- ג. בניה ואיכלוס בתוך העיר, באזורים שאיכלוסם ימנע התפרסות בלתי מבוקרת של התישבות ערבית דינמית.
- ד. יישוב ואיכלוס מחוץ לעיר, באמצעים הרלוונטיים, אזורים המוגדרים כבעלי חשיבות התישבותית, המאופיינים בהיותם מקשרים אזורי התישבות יהודית ומונעים הוצרות רצף בלתי רצוי ותפיסת קרקע בלתי מבוקרת של התישבות ערבית.

המאזן הדמוגרפי הקיים בירושלים הוא 28% ערבים לעומת 72% יהודים. לשמירת מאזן זה בעתיד, הגידול האפשרי במרחביה של ירושלים הוא בשיעור של כ-650 יח"ד בשנה בלבד (כ-2,200 נפש). אך, פגיעה שולית במאזן הדמוגרפי, ליחס של 30% ערבים לעומת 70% יהודים, יאפשר בינוי במרחביה של ירושלים בקצב ממוצע של כ-1,700 יח"ד בשנה. כלומר - כל 500 יח"ד נוספות, הנבנות מחוץ לירושלים על חשבון העיר, תפגענה למעשה באחוז אחד בלבד במאזן הדמוגרפי הקיים. יש לשקול "פגיעה" זו ביחס לתרומה, הנובעת מחיזוק מרחבי ירושלים. את התרומה הנ"ל נתן להעריך לאור הקריטריונים:

- א. פריסה רחבה מסביב לעיר תצמצם את התפשטות הבינוי הערבי והגידול הדמוגרפי המסיבי מסביב לעיר, העלול להשפיע על היחס הדמוגרפי במרחב ירושלים, ולפגוע בעתודות השטח אשר מסביב לה.
- ב. ישובי הלויין סביב ירושלים יהוו מוקד משיכה לאוכלוסיות מיוממות שתבואנה מגוש המרכז, ולא דוקא לאוכלוסיה פוטנציאלית לעיר, וע"י כך תורחב אוכלוסית האזור.
- ג. בישובי הלויין צפופות הבניה תהיה נמוכה יחסית (1-2 משפחות לדונם), ותספק תשובה לביקוש חזק של חלק מן האוכלוסיה (בינוי מסוג זה אינו מתאים לאזור מוניציפלי עקב עלות הקרקע ואי נצילותה).
- ד. פיתוח בישובי הלויין ייצור תעסוקות לאוכלוסיה הערבית באזור ותרחיק את הביקוש והיוממות מירושלים.

להערכתנו, אין שינוי בשיעור של 1 עד 1.5 אחוזים מהווה פגיעה במאזן הדמוגרפי, ביחס ליתרונות הנ"ל. מוצע, שמתוך 3,700 יח"ד השנתיות (הנגזרות מקצב הגידול המשוער של האוכלוסייה), תפותחנה כ-2,300 יח"ד בירושלים, וכ-1,400 יח"ד במרחביה: כ-900 יח"ד לשנה במרחב המצומצם, וכ-500 יח"ד לשנה במרחב הגדול. כל זאת, תוך מעקב קפדני בין-משרדי אחר קצב פיתוח מול ביקוש, למרחב כולו ולירושלים בפרט, לאור התהליכים הדמו-גרפיים בתוך העיר.

הצלחת "חיזוק" מרחב ירושלים מותנית ב:

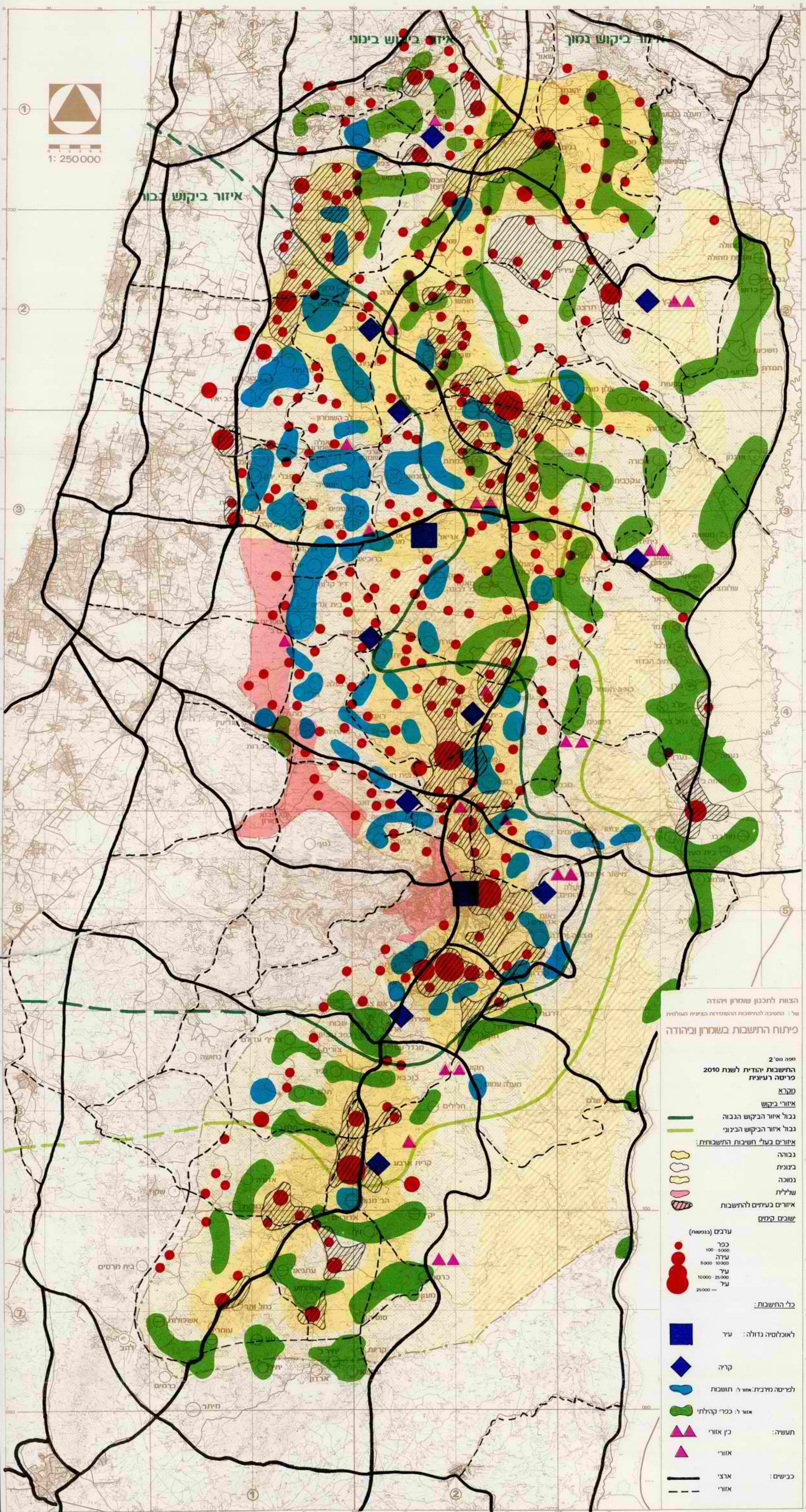
- א. מדיניות אחידה ומתואמת.
- ב. חיזוק הקשר בין שפלת החוף לירושלים, ע"י פיתוח כביש לוד-עטרות-מעלה אדומים בחומש הראשון, ופיתוח ציר אשדוד-גוש עציון - ים המלח בחומש השני.
- ג. פיתוח אזורי תעשייה במרחב ירושלים, באיזור מעלה עמוס (על ציר אשדוד ים המלח), ובאזור כוכב השחר, כדי למנוע בין היתר יוממות ערבים לתוך העיר.
- ד. יצירת אמצעים לבקרת קצב הפיתוח ולמיתונו בגוש המרכז - במגורים ובתעשיות, ועידוד הגירת תעשיות לכל סוגיהן, ממישור החוף לירושלים.
- ה. התווית מדיניות סיוע מאוזנת לאזור.

הצלחת חיזוקה של ירושלים כעיר, מותנית בנוסף לאמור, ב:

- א. מציאת הכלים המנהליים לשמירת קצב הגידול הנוכחי של האוכלוסייה הערבית בעיר, או להקטנתו.
- ב. התמקדות הבינוי בירושלים באזורים הקריטיים: דרום נוה יעקב, מערבית לשעפת, דרום-מזרח תלפיות (חומה), ומיתון קצב הפיתוח בכל האזורים, שאין הפיתוח בהם מתחייב מטעמים פוליטיים (ממערב לקו פרשת המים).
- ג. שיטת הפיתוח העדיפה באזורים אלה (למרות חסרונותיה הכלכליים בטווח הקצר) היא יצירת מוקדים קטנים רבים, שיתפתחו בעתיד לכלל שכונות, וזאת - בשיטות בינוי המתאימות למורפולוגיה, לצורך התפרסות מירבית, ולצורך הגדלת רווחת המגורים והביקוש לאזורים אלה.

1: 250 000

הצוות לתכנון שומרון ויהודה
של: החטיבה להתיישבות ההסתדרות הציונית העולמית

פיתוח התיישבות בשומרון וביהודה

מפה מס' 2
התיישבות יהודית לשנת 2010
פריסה רעיונית

מקרא

איזור ביקוש

גבול איזור הביקוש הגבוה

גבול איזור הביקוש הבינוני

איזורים בעלי חשיבות התיישבותית:

נבונה

בינונית

נמוכה

שולית

איזורים בעייתיים להתיישבות

ישובים קיימים

ערכים (בגושות)

כפר

100 - 5000

עירה

5000 - 10000

עיר

10000 - 25000

25000 -

כל התיישבות:

לאוכלוסיה גדולה: עיר

קריה

למדינה מדינת: אזור: תושבות

אזור: כפר: קהילתי

תעשייה:

בין אזורי

אזורי

כבישים:

ארצי

אזורי

2.3 תעסוקה-תכנית רעיונית לשנת 2010

2.3.1 מטרת התכנית

לפתח מקורות תעסוקה לכלל האוכלוסייה היהודית, מתוך מגמה להפוך את האזור מנשען ליצרני, ומתוך מגמה ליצור רווחת חיים גבוהה, על מנת לשרת את תכנית האב לתפרוסת האוכלוסייה בתשומות לאומיות קטנות יחסית, ובפרקי זמן קצרים יחסית. פיתוח מקורות התעסוקה - הן סוגם והן קצב פיתוחם - מתייחס לסמיכות האזור לגוש המרכז ולירושלים, ולמצאי נתוני האזור.

2.3.2 עקרונות ויעדים

- א. בשנת 2010 מספר מקומות התעסוקה באזור, בענפים השונים, יתאים למספר המועסקים הרלוונטי לענפים אלה, ולמשקלם.
- ב. תכנית התעסוקה מתבססת על יוממות דו-כוונית של מועסקים ממרכזי האוכלוסין המתוכננים למרכזי התעסוקה הקיימים, וממרכזי האוכלוסין הקיימים למקומות התעסוקה המתוכננים.
- ג. התעשייה לסוגיה מהווה המרכיב המשמעותי בעשייה היצרנית ותהווה מנוף לקידום העשייה ההתיישבותית באזור.
- ד. המצאי התיירני היחודי לאזור ינוצל בשרותי תירות, אשר יתאימו לכוחות הביקוש הרלוונטיים.
- ה. השיעור היחסי של המועסקים בחקלאות באזור יהיה קטן באופן משמעותי מן השיעור היחסי של המועסקים בענף זה בארץ, עקב ההיצע המוגבל של אדמות חקלאיות, וזאת, למרות ייחודה של בקעת הירדן.
- ו. פיתוח הענפים היצרניים והשרותיים הכלכליים יתבסס על כוחות ההיצע והביקוש, ויתעל כוחות אלה לאזורים בהם חיוניות העשייה גדולה מן ההיבטים המרחביים והאזוריים.
- ז. שיעור המועסקים בשרותים קהילתיים, חברתיים וציבוריים יהיה גבוה יחסית לממוצע הארצי, על מנת ליצור איכות גבוהה בענפי השרותים, בעקר בשלבי פיתוח האזור.
- ח. התכנית לפיתוח מקורות תעסוקה תתמודד עם הביקוש של מועסקים ערביים, לפי העקרונות הבאים:
 - (1) שיעור היוזמות הערביות ושיעור המועסקים הערביים בתעשייה יגדלו משמ-עונית עד סוף המאה.
 - (2) פיתוח מקומות התעסוקה באזור לא תעודד הגירה מן הכפרים לערים, ותצ-מצם את מידת היוזמות של הערבים מחוץ לאזור.

טבלה מס' 1: ההתפלגות המשוערת של המועסקים בשומרון וביהודה בסוף המאה, לפי ענפי תעסוקה וסוגי ישובים, בהשוואה למומצעים הארציים דהיום

ענף	חקלאות	בינוי	תעשייה ותירות	שרותים קהילתיים וציבוריים	שרותי מסחר תחבורה ופינאנסיים
מומצעים ארציים דהיום	6.8	6.3	24.8	34.9	27.2
אחוז מועסקים בשומרון וביהודה, לפי סוג הישוב:					
עיר	0	6	32	37	27
קריה	0	4	32	37	27
תושבה	0	4	32	37	27
קהילתי	7	8	35	40	10
כפרי	65	2	5	25	3

2.4 איזורי תעשייה-תכנית אב לשנת 2010

2.4.1 כללי

התעשייה הינה הענף היצרני הדומיננטי באזור.
 לפריסת אזורי התעשייה חשיבות רבה, משני טעמים:
 א. ניצול יעיל ונכון של כוחות הביקוש לתעשייה, לצורך צמצום ההשקעות הלאומיות.
 ב. השפעה על תכנית תפוסת האוכלוסין.
 לאור חשיבות נושא זה, מוגש להלן פרק זה, הממקד את הדיון לפריסה של אזורי ה-
 תעשייה, על היבטיה השונים.

2.4.2 מטרת התכנית

פריסת אזורי תעשייה לסוגי התעשייה השונים בשומרון וביהודה, תוך ראייתם כחלק מן
 ההקשר הכללי של פריסת אזורי תעשייה במרחב גוש המרכז, מרחב ירושלים ומרחב
 צפון-מזרח הנגב. זאת, במגמה לעודד את פריסת האוכלוסיה היהודית בהתאם לתכנית
 האב לאזור, ובהתייחסות לכוחות הביקוש הטבעיים לתעשייה, בכל המגזרים.

2.4.3 עקרונות התכנית

- א. ניצול מצאי המקרקעין פונקציונאלית, בהתייחסות לביקוש ולמרחקי נסיעה
 ממרכזי הביקוש, תוך פגיעה אקולוגית מזערית בכל סוגי ההתיישבות, בכל ה-
 מגזרים.
- ב. פיתוח האזור לא יפגע בפיתוח אזורי הפיתוח האחרים בארץ.
- ג. התכנית מתבססת על עידוד תעשיות עתירות מועסקים יהודיים (כולל קריות
 מדע ותעשיות בטחוניות), ומפנה אותם למרכזי ההתיישבות היהודית האינטנסיבית.
- ד. התכנית מחייבת פיתוח תעשיות עתירות ידיים עובדות מחוץ למרכזי ההתיישבות
 היהודית האינטנסיבית, בסמוך להתיישבות הערבית המסיבית (ולא בתוכה).
- ה. התכנית מחייבת מציאת פתרונות תעסוקה בתעשייה סמוך ליישובים הקהילתיים,
 על מנת לצמצם היוממות מיישובים אלה.
- ו. התכנית מתייחסת למתן פתרונות באזור לכלל המועסקים היהודיים בתעשייה
 בשנת 2010, אשר יהיו 31%-30% מכלל שיעור המועסקים באזור, לעומת 25%
 ממוצע ארצי כיום. (אחוזים אלה כוללים את המועסקים בתיירות, המהווים כ-
 3%-2%).
- ז. בתכנית חושב שיעור המועסקים בתעשייה בשנת 2010 לפי: 6% מכלל תוספת
 האוכלוסיה הערבית באזור עד שנה זו (לעומת המצב בהיום, בו מועסקים בתעשייה
 כ-3% מכלל האוכלוסיה הערבית).
- ח. פריסת אזורי התעשייה תסיע בצמצום שיעור היוממות הערבית מחוץ לאזור, ותסיע
 בצמצום התעבות בלתי רצויה של מרכזי אוכלוסיה ערבית צפופה.
- ט. מקומות התעסוקה בתעשייה מתייחסים לכלל האוכלוסיה המתוכננת באזור בשנת
 2010, כולל ירושלים. אוכלוסיה זו מוערכת בכ-1.2 מליון יהודים ובכ-1.6 מליון
 ערבים. סה"כ מתוכננים 84,500 מקומות תעסוקה בתעשייה ליהודים ו-25,000
 מקומות תעסוקה בתעשייה לערבים בשנת 2010.
- י. פריסת אזורי התעשייה תיצור מרחקי יוממות ממוצעים של כ-20 ק"מ.

2.4.4 פריסת אזורי תעשייה

2.4.4.1 כלי תכנון

- א. שטחי תעשייה צמודי-ישוב
 יעדם של אלה ליצור פעילות יצרנית בקרבת היישובים, על מנת למנוע
 התרוקנותם בשעות היום, וזאת - באמצעות צמצום היוממות.
 בקטגוריה זו נכללים ארבעה סוגים של שטחי תעשייה:

(1) צמוד-ישוב קהילתי וכפרי - שטח בן כ-10 עד 15 דונם, המיועד למלאכות ותעשיות מקומיות. מספק שטח מלאכה לעד כ-70% מכלל המועסקים בתעשיה בישוב. השטח מוגדר מחוץ לשטח הצרכני של הישוב, ומהווה חלק מתכנית המתאר שלו.

(2) צמודי מקבץ ישובים קהילתיים וכפריים - שטח בן כ-30 עד 60 דונם, המשרת מקבץ ישובים, הנמצאים במרחק נסיעה של עד כ-10 ק"מ ממנו. מהווה תחליף לשטחי תעשיה צמודי-ישוב, בתנאים של מחסור בקרקע או צורך בחסכון בתשתיות.

(3) צמודי ישובים עירוניים ותושבות - יעשירו את מרכזי הישובים במגוון נוסף של פעילויות. שטחי תעשיה אלה מתוכננים לכרבע מכלל המועסקים בתעשיה בישוב, וישולבו בבינוי המרכז הצרכני. לשטחים הנ"ל מתאימות תעשיות ברמת זיהום אפסית, כגון תעשיות אלקטרוניקה ומחשבים.

(4) צמודי-ישוב ערבי - בשטחים אלה יועסקו כ-20% מכלל המועסקים בתעשיה. ייעודם בעקר לבתי מלאכה, מוסכים ותעשיות חקלאיות. הגדרת השטחים וגודלם ייקבעו בתכניות המתאר של הישובים הערביים.

מפעלים ייעודיים גדולים יופנו לאזורי התעשיה הבין-אזוריים והאזוריים הרלוונטיים.

ב. שטחי תעשיה אזוריים ובין אזוריים

שטחים אלו יספקו מקומות תעסוקה לכ-30% מן המועסקים בתעשיה בישובים הכפריים והקהילתיים, לכ-75% מן המועסקים בתעשיה בישו-בים העירוניים והחצי-עירוניים, ולכ-40% עד 50% מכלל תוספת המועסקים בתעשיה במגזר הערבי. בחלק מן האזורים הנ"ל מומלץ לקלוט מפעלים ביוזמה ערבית, אשר אין להם מקום בשטחי התעשיה צמודי-ישוב הערבי. בקטגוריה זו נכללים:

(1) שטחי תעשיה אזוריים - מיועדים לתעשיות ברמת זיהום נמוכה, ואחוז גבוה של מועסקים יהודיים. השטחים מאותרים במרכזי הכובד האזוריים של ההתישבות היהודית, ובהם יוקמו מפעלים בטחוניים, קריות מדע וכו'.

(2) שטחי תעשיה בין-אזוריים - מיועדים לתעשיות ברמה אקולוגית נמוכה, למפעלים גדולים ולמפעלים עתירי ידיים עובדות. שטחים אלה מאופיינים בעתודות קרקע גדולות יחסית.

2.4.4.2 תכנית פריסת אזורי התעשיה

א. כללי

התכנית מתיחסת לשטחי התעשיה האזוריים והבין-אזוריים בלבד. שטחי התעשיה צמודי-ישוב לסוגיהם יקבלו ביטוי תכנוני בתכנון אזורי מפורט, ובמסגרת תכניות המתאר של הישובים.

שטחי התעשיה האזוריים והבין-אזוריים ימוקמו סמוך לעיר ולקריות הקיימות והמתוכננות בשומרון וביהודה. הישובים הנ"ל מרכזים אוכלוסיה יהודית גדולה, וממוקמים סמוך לצמתי כבישים ארציים ואזוריים.

עתודות הקרקע האופטימאליות לפיתוח אזורי תעשייה גדולים לתעשיות מזהמות מצויים במדרגה, המשתרעת מזרחית לגב ההר, לאורך הרצועה תבץ - מעלה אפרים - כוכב השחר - מעלה אדומים - תקוע - מעון וכרמל-ערד.

הרצועה מאופינת בעתודות קרקע גדולות בביקוש נמוך ביותר למגורים, במרחק סביר ממרכזי האוכלוסין והתעסוקה (בתנאי פיתוח אידאלי של רשת הכבישים) ומזרחית להם (כוון הרוחות העקריות באזור ממערב למזרח). כאן נמצאים השטחים, המיועדים לאזורי התעשייה הבין-אזוריים לשנת 2010. שטחים אלה יפותחו במקביל לפיתוח התשתיות האזוריות ולפיתוח הקריות.

כיום, רצועה זו מרוחקת בזמן נסיעה משמעותית ממרכזי הביקוש, האוכ-לוסיה וההשענות. התחלת הפיתוח המאסיבי של שטחי התעשייה השונים בה יתבצע הדרגתית, לאחר פיתוח ומיצוי שטחי התעשייה המערביים, המתחמים לאזורי הביקוש העכשווי.

האזור חולק לאזורי תכנון שכוונם ממערב למזרח, במגמה "לנקז" מזרחה את הביקוש לתעשיות, לכוון אזורי התעשייה העקריים.

ב. אזורי התכנון

(1) צפון השומרון - האזור נשען על ציר חוצה שומרון צפוני, המחבר את אזור חדרה עם הבקעה. כלולות בו הקריות שקד ותבץ, והערים ג'נין וטובס.

בשנת 2010 תמנה האוכלוסיה היהודית באזור כ-50 אלף נפש, והאוכלוסיה הערבית - כ-230 אלף נפש. כוון הניקוז באזור זה: לתבץ.

(2) מרכז השומרון - האזור נשען על הצירים חוצה שומרון, חוצה מנשה, חוצה בנימין וגב ההר, וכולל את אריאל, מעלה אפרים, קדומים, שומרונית, חלמיש, אזור עפרים, שכם ובנותיה, טול כרם, קלקיליה ועוד.

בשנת 2010 תמנה האוכלוסיה היהודית באזור כ-400 אלף נפש, והאוכלוסיה הערבית - כ-550 אלף נפש. כוון הניקוז באזור זה: למעלה אפרים על ציר חוצה שומרון.

(3) ירושלים - האזור נשען על ציר תל אביב - לוד - עטרות - מעלה אדומים - בקעה, על חוצה יהודה צפוני (אשדוד-גוש עציון-ים המלח), על ציר גב ההר, על כביש אלון והמשכו מעלה אדומים - ערד.

כולל את ירושלים, בית אל, מעלה אדומים, גבעת זאב, אפרתה, רמאלה, בית לחם ובנותיה.

בשנת 2010 תמנה האוכלוסיה היהודית כ-800 אלף נפש, והאוכלו-סיה הערבית - כ-600 אלף נפש.

כוון הניקוז באזור זה: לאזורי התעשייה מעלה אדומים, תקוע ורימונים.

(4) הר חברון - האזור נשען על ציר חוצה יהודה דרומי ועל כביש מעלה אדומים-ערד, וכולל את קרית ארבע ואת מערך הישובים הכפריים והקהילתיים שבדרום הר חברון, את חברון ובנותיה.

בשנת 2010 תמנה אוכלוסית האזור כ-50 אלף יהודים וכ-250 אלף ערבים.

כוון הניקוז באזור זה: לאזור התעשייה כרמל.

ג. אזורי התעשייה לפי אזורי תכנון

אזור תעשייה	ס ו ג	שטח בשנת 2010 (דונם)	מס' מועסקים בשנת 2010	כולל יוזמות ערביות	תקופת התחלת הפיתוח	ה ע ר ו ת
(1) צפון השומרון		850	5,000	3,500		
תבץ בין-אזורי		600			מ-1990	סמוך לקריה תבץ
שקד אזורי (חיננית)		250			בפיתוח	סמוך לקריה שקד
(2) מרכז השומרון		6,400	35,000	8,000		
מעלה אפרים בין-אזורי		2,500			בפיתוח כאזורי	יהווה מרכז לתעשיות כבדות לקראת סוף המאה
תפוח בין-אזורי		1,300			1984	יהווה מרכז לתעשיות עתירות ידיים עובדות. ישרת גם את שכם. מחייב רכישת קרקע ופיתוח מידי.
שומרונית אזורי		600			1986	סמוך לקריה שומרונית. ישרת את טול כרם. מחייב איתור קרקע.
קרני שומרון-קדומים		600			בפיתוח	מחייב איתור קרקע.
ברקן אזורי		800			בפיתוח	מומלץ לפיתוח תעשיות עתירות מדע ותעשיות בטחוניות.
בית אריה		600			1984	כאיתור זה במקום בחלמיש, עקב חשך בקרקע מתאים לתעשייה.
(3) ירושלים		7,200	40,000	10,000		
מישור בין-אזורי		3,200			בפיתוח	יש להגביל את גודלו על מנת לאפשר פיתוח אזורי אחרים סמוכים בעלי השלכה התישבותית.
תקוע בין-אזורי		1,400			1984	ישרת את בית לחם, חברון, ירושלים ומרחבה הדרומי.
רימונים בין-אזורי		600			1986	ישרת את רמאלה.
עטרות אזורי		1,200			קיים	משורת את גבעת זאב וצפון ירושלים
גבע אזור אזורי		800			1986	ישרת את ירושלים ומרחבה הצפוני כתוספת לעטרות.
(4) הר חברון		1,050	3,500	3,500		
כרמל בין-אזורי		700			1990	יהווה עתודה לפיתוח תעשיות בצפון-מזרח הנגב.
קרית ארבע אזורי		350			קיים	

2.5 תכנית אב לתיירות בשומרון וביהודה

2.5.1 מטרות

- 2.5.1.1 פיתוח אזורי הנוף והתיירות הטבעיים באזור, לצורך יצירת יחסי גומלין בין האזור לבין מרכזי התיירות הסמוכים לו בישראל (תל אביב, ירושלים, חיפה, ים המלח, ערד ואשקלון).
- 2.5.1.2 המחשת הקשר ההסטורי בין שומרון ויהודה לבין מורשת ישראל.
- 2.5.1.3 יצירת "ריאה ירוקה" לתושבי אזור החוף, שבו הבניה יוצרת מחסור בשטחים ירוקים.
- 2.5.1.4 ניצול משאבי טבע (מגוון נופי מרשים, שמורת טבע, אתרים הסטוריים ותנאי אקלים נוחים) ליצירת מקורות תעסוקה בענף התיירות, לתושבי האזור.

2.5.2 עקרונות

תכנית האב לפיתוח תיירות בשומרון וביהודה הוזמנה ע"י החברה הממשלתית לתיירות, הסוכנות היהודית - מחלקת ההתישבות, הקרן הקימת לישראל והמועצות האזוריות ביהודה ושומרון, והוכנה באחריות קולקר קולקר אפשטיין - אדריכלים. התכנית מבוססת על:

2.5.2.1 יצירת מערך שלם של מוקדי תיירות ברמות שונות, אשר נקבעות עפ"י רמת הנגישות והמיקום הטופוגרפי של כל מרכיב ביחס לכלל השטח, וקשר הרוחב בינו לבין אזור השפלה.

2.5.2.2 חיזוק קשרי הרוחב מזרח-מערב באמצעות רשת הכבישים המתוכננת, ויצירת פרוזדורי ירק לאורך הכבישים, עד לפסגת ההר. לאורך פרוזדורים אלה יתפתח חיק טבע פתוח לרווחת תושבי האזור ונופשים מן השפלה, אשר יתוכם בהדרגה לאזורי קיט הררי.

יישום העקרונות הנ"ל יעשה באמצעות פיתוח מוקדי תיירות הרריים בראש כל פרוזדור בפסגת ההר, בצמוד לאתרים ההסטוריים, ומיקום תחנות יציאה לטיולים רגליים ורכו-בים בהמשך הפרוזדורים לכוון מזרח, אשר המשכם הוא שמורות הטבע המדבריות.

2.6 תשתיות

2.6.1 מערכות חשמל, מים, ביוב ותקשורת

2.6.1.1 כללי

תכניות התשתית המופיעות בפרק זה הינן תמצית עבודת תכנון הנעשית ע"י:
 היחידה לבטחון לאומי - משרד הבטחון, בנושאי מים וחשמל, באחריות אל"מ
 דן סתו.
 תה"ל - בנושאי מים וביוב, באחריות דוד יוגב, נחום מינצקר, זאב גולני,
 דוד שבח.
 משרד התקשורת - בנושא רשת טלפונים.

2.6.1.2 מטרת תכניות התשתית

פיתוח מערכות תשתית בשומרון וביהודה בהתאם לצרכי האוכלוסיה למגוריה,
 ולרווחתה, ביעילות ובחסכון בתשומות הלאומיות, מתוך הכרת יחסי הגומלין
 הבלתי נמנעים שבין האזור המתוכנן לבין שאר חלקי ארץ ישראל.

2.6.1.3 עקרונות תכניות התשתית

- א. שומרון ויהודה הינם חלק תכנוני בלתי נפרד של ארץ ישראל.
- ב. בכל פתרון מדיני יהיה האזור קשור למדינת ישראל בקשרי תשתית
 וכלכלה.
- ג. פיתוח התשתיות מתיחס למדדי צריכה רלוונטיים לכל מגזר ומגזר.
- ד. תפרוסת האוכלוסיה היהודית והערבית ותחזיות גידולה - בהתאם לנתוני
 תכנית האב לשומרון וליהודה.

2.6.2 חשמל

2.6.2.1 מטרות ויעדים

- א. יש להעריך לבניית מערכת תשתית משולבת לחשמל, אשר תספק את צרכי
 האוכלוסיה היהודית והערבית כאחד, היות שבכל פתרון מדיני בעתיד
 ישאר אזור שומרון ויהודה קשור למדינת ישראל בקשרי כלכלה ותשתית.
- ב. מקורות הכוח והפקת החשמל למערכת זו יהיו מקורות הכוח למערכת
 החשמל הארצית של ישראל, בתחומה ובשליטתה.
- ג. תכנון מערכת תשתית החשמל יתבצע תוך ראיית קשר עתידי אפשרי בין
 ישראל לבין שכנותיה, ושילוב המערכת כמערכת אזורית, תוך שיתוף
 פעולה בתחום האנרגיה.
- ד. תכנון מערכת תשתית החשמל תעשה לשנת היעד 2000, תוך התיחסות
 לשנים 1986, 1990 ו-2010.

2.6.2.2 נתוני רקע ומצב קיים

- א. כיום מחוברים עשרות ישובים יהודיים וערבים בשומרון וביהודה לרשתות
 החשמל של חברת החשמל לישראל, של החברה המזרח-ירושלמית
 ולרשתות המקומיות הקטנות בשכם ובסביבותיה.
- ב. קוי המתח הגבוה של רשת חברת החשמל לישראל, הבנויים למתח 33 ק"ו
 אך מופעלים כיום ב-22 ק"ו, יוצאים מתחנות משנה בית שאן, עמק חפר,
 רעננה, פתח תקוה, ירושלים ג' והר טוב. כמו כן, מתוכנן קו מתחנת משנה
 ירושלים ד', אשר יתחבר לקצה הדרומי של קו הבקעה, היוצא מתחנת
 המשנה בבית שאן.

- ג. רוב הרשת של החברה המזרח ירושלמית נמצא בתחום רדיוס של כ-20 ק"מ, אשר מרכזו בכנסית הקבר הקדוש. הרשת מופעלת בחלקה במתח של 6.6 ק"ו, ובחלקה במתח של 33 ק"ו.
- ד. מקורות הכוח העקריים בשומרון וביהודה הם:
- (1) דיזל גנרטורים בשכם - כ-21 מגו"א מותקן.
 - (2) דיזל גנרטורים של החברה המזרח ירושלמית - כ-15 מגו"א מותקן.
 - (3) דיזל גנרטורים בישובים ג'נין ויריחו, בהספק כולל של כ-3 מגו"א מותקן.
 - (4) דיזל גנרטורים בהספק ממוצע של כ-0.25 מגו"א בכ-200 כפרים, המופעלים בעקר לצרכי תאורה בשעות החשכה.
- ה. שיא הביקוש בשומרון וביהודה כיום מוערך בכ-25 מגו"ט (לא כולל את מזרח ירושלים ואת השכונות היהודיות).
- ו. הטיפול במערכות החשמל בשומרון וביהודה כיום הינו באחריות מחוז ירושלים של חברת החשמל הישראלית. עוזר לידו קמ"ט חשמל באיו"ש, שהוא גם נציגם באזור.

2.6.2.3 הנחות תכנוניות

- א. אוכלוסיה יהודית
- (1) גודל האוכלוסיה, קצב גידולה ותפרוסתה - בהתאם להנחות תכנית האב.
 - (2) גודל משפחה: 4.2 נפש
 - (3) ההשתתפות בשיא הביקוש בקו"ט למשפחה:

בשנת 1986	- 1.00
בשנת 1990	- 1.25
בשנים 2000-2010	- 2.00

 - (4) ישובים בבקעת הירדן יצרכו כ-50% יותר חשמל בשיא הביקוש, עקב ריבוי מתקני מיזוג אויר.
 - (5) יפותחו מערכות תשתית לתעשיות עתירות ידע.
 - (6) יורחבו גושי ההתישבות ויוקמו מתקנים ומחנות צה"ל.

- ב. אוכלוסיה ערבית
- (1) גודל האוכלוסיה, קצב גידולה ותפרוסתה - בהתאם להנחות תכנית האב.
 - (2) גודל משפחה בשנים 1985 ו-1990: כ-6.5 נפשות בממוצע, ובשנים 2000-2010: כ-6 נפשות בממוצע.
 - (3) 70% מאוכלוסית כוח העבודה יועסקו באיו"ש.
 - (4) השתתפות בשיא הביקוש בקו"ט למשפחה:

בשנת 1986	- 0.45
בשנת 1990	- 0.60
בשנים 2000-2010	- 1.00

 - (5) גידול האוכלוסיה הערבית יעשה בתחום הישובים הקיימים וישתלב בהם.

2.6.2.4 התכנית

- א. עקרונות תכנון לשנים 2000-2010
- (1) על בסיס הנתונים והנחות היסוד חושבו העומסים הצפויים בכל נפה ונפה לשנים 1986, 1990 ו-2000-2010, לפי ישובים ערביים עקריים ועל פי אזורי תכנון התישבות יהודית.

(2) ההספק המותקן הדרוש (במגו"א) בתחנות המשנה בשנת היעד, חושב בהתאם לסך-כל העומס הצפוי. צורת החישוב תואמת את המקובל בחישובים הנדרשים בחברת החשמל הישראלית, כאשר ההספק המותקן הדרוש (במגו"א) בתחנות המשנה גבוה בכ-45% מן העומס הצפוי (במגו"ט). מן החישוב מתקבל, שבשנת היעד דרושות 10 תחנות משנה בהספק ממוצע של כ-70 מגו"א.

ב. מרכיבים עקריים של התכנית לשנת 2000-2010

(1) התכנית כוללת 10 תחנות משנה במתח 161/33 ק"ו, ובהספק הנע בין 1×30 מגו"א ל-3×30 מגו"א (בהתאם לעומס המוזן). תחנות המשנה יחוברו לקווי מתח עליון באורך כולל של כ-300 ק"מ, וימוקמו בדופן, אריאל, קדומים, תפוח, גבעון, מישור אדומים, מבוא חורון, מעלה אפרים, אפרת וקרית ארבע.

(2) קווי המתח העליון יוצאים מתחנות המיתוג העתידיות במתח 400/161 ק"ו ממכבי, קיסריה, פתח תקוה, רמלה, אבן ספיר וקדמה. הקמתן של תחנות מיתוג בקדמה ובפתח תקוה צפויה לקראת שנת 1988.

(3) תחנות המשנה מוקמו בסמוך לישובים היהודיים המתוכננים, ב-קרבת הסתעפויות כבישים (על מנת להקל על הוצאת קווי מתח גבוה מתחנות המשנה לאורך הצירים), וככל שניתן - במרכז הכובד של הצריכה הצפויה - הערבית והיהודית כאחת.

(4) במקרים מסוימים חלק מן העומס של נפה מסוימת יוזן מתחנות משנה בנפות סמוכות. כמו כן, גם בשנת היעד יוזמנו עומסים מסוימים מקווים היוצאים מתחנות משנה השייכות למערכת ה-ארצית, בתחום הקו הירוק.

(5) תחנות המשנה (למתח 161/33 ק"ו) תחוברנה לקוי 161 ק"ו, הקשו-רים לנקודות צומת חזקות במערכת החשמל הישראלית - תחנות מיתוג במתח 400/161 ק"ו.

(6) התוואים של קווי מתח עליון הוכתבו ע"י המיקום הדרוש של תחנות המשנה, הכבישים המרכזיים, שטחי האימונים ונקודות הצומת העיקריות להתחברות למערכת הארצית.

(7) פיתוח מערכת תשתית החשמל נחלקת לשלושה פרקי זמן עקריים:

(א) שנת 1986 - תחנת המשנה הראשונה שתבנה תהיה "תפוח"

(30 × 2 מגו"א), להזנת העיר אריאל, ישובים

בסביבתה, וכן ישובים וקידוחי מים בבקעת

הירדן. תחנה זו תחובר ע"י קו מתח עליון 161

ק"ו באורך של כ-40 ק"מ מתחנת משנה פתח

תקוה - בעתיד תחנת מיתוג 400/161 ק"ו.

תחנת המשנה השנייה תהיה "קרית ארבע"

(30 × 2 מגו"א) להזנת קרית ארבע, חברון ו-

ישובים בסביבה. תחנת משנה זו תחובר ע"י קו

מתח עליון אשר יצא מקרבת מקום לתחנת

המיתוג המיועדת ב"אפן ספיר" - 400/161 ק"ו.

(ב) שנת 1990 - תוספת של שתי תחנות משנה - "קדומים"

ו"גבעון". תחנת משנה "קדומים" תחובר לקו

מתח עליון מכוון קיסריה - 400/161 ק"ו, אשר

יתחבר עם קו פתח-תקוה - "תפוח". תחנת

משנה "גבעון" תוזן מקו אשר יצא מקרבת מקום,

תחנת המיתוג המיועדת ב"אבן ספיר" - 400/161

ק"ו.

(ג) שנים 2000-2010 - מוצגת אפשרות להספקת חשמל לירדן, בשלב ראשון מתחנות משנה מעלה אפרים ומעלה אדומים, להעברת עשרות מגו"טים באמצעות קווי 33 ק"ו מכל תחנות המשנה. בעתיד נתן יהיה לבנות קווי 161 ק"ו מ"אבן ספיר" (400/161 ק"ו), או מתחנת מיתוג (161/400 ק"ו), אשר תבנה במעלה אפרים, על קו 400 ק"ו שבין אבן ספיר לחוקוק, קו אשר יסגור את המעגל של מערכת מתח מתוכננת 400 ק"ו. האנרגיה אשר תיוצר בעתיד בעזרת התחנה ההידרואלקטרית ובעזרת הבריכות הסולאריות תועבר ע"י קו 400 ק"ו מים המלח לתחנת המיתוג "אבן ספיר" - 440/161 ק"ו.

ג. גמישות התכנית

תכנית החשמל לשנים 2000-2010 מאפשרת גמישות תכנונית, לפיה גם תוספת של כ-25,000 יח"ד בהתישבות היהודית בשנת היעד לא תצריך שינוי מהותי בה. שינויים מסוימים בתפרוסת או בתוספת של יחידות דיור נתן יהיה לפתור ע"י שינוי במספר השנאים בתחנות המשנה.

ד. מקורות נוספים ליצירת כוח בשומרון וביהודה

(1) בריכות סולאריות

מתוכננת מערכת בריכות סולאריות בחלק היבשתי של צפון ים ה-מלח. בשלב ראשון שטחן יהיה עד 1000 דונם. בעתיד תבדק אפשרות להרחיב המפעל ולהתפרס גם על החלק הימי של צפון ים המלח, על שטח של כמה עשרות קמ"ר.

(2) אנרגית רוח

הרי השומרון (כולל המורדות המזרחיים), הרי ירושלים והרי יהודה הינם אזורים המתאימים להקמת "חוות טורבינות רוח" ליצירת חשמל. יש לבחור את השטחים המתאימים ביותר מבחינת עוצמת הרוח וזמינות הקרקע. חוות טורבינות אחת צורכת שטח של 3 עד 8 קמ"ר, ובה נתן להקים 10 עד 20 טורבינות, בהספק של כ-3 עד 4 מגו"ט כל אחת.

(3) מפעל הימים

למרות שאינו עובר בתחום שומרון ויהודה, יש להניח שהאנרגיה שתיוצר באמצעותו תועבר לתחנת המיתוג "אבן ספיר".

2.6.3 מים

2.6.3.1 מטרת התכנית

לספק צרכי המים של האוכלוסייה המתוכננת על מגזריה, מתוך מערכת תכנון-נית ותפעולית מרכזית אחת, בהתייחסות למקורות המים, לבעיות ולקונפלי-קטים עקריים ומקומיים.

2.6.3.2 עקרונות התכנית

- א. בשל הקשר ההידרולוגי ההדוק בין מקורות המים בשומרון ויהודה לבין כלל מקורות המים, תכנית האב רואה בהכרח שיתוף פעולה ותאום לגבי ניהול משאבי המים בין האזור לבין מדינת ישראל.
- ב. מפעלי המים הבודדים ישולבו במפעלים אזוריים גדולים, ואלו ישולבו במערכות המים אשר מצידו המערבי של הקו הירוק, עפ"י שיקולים כלכליים ועפ"י שיקולי ניצול נכון של מערכות הספקת מים.

- ג. מערכת המים לאוכלוסיה היהודית והערבית תתוכנן ברמת אמינות אספקה כמקובל במערכות המים של חברת "מקורות".
- ד. לא יחול גידול בתצרוכת המים לחקלאות בשומרון וביהודה, ולא תהיה חקלאות שלחין בהתישבות היהודית (להוציא את בקעת הירדן). עקב בעיתיות מאזן המים.
- ה. נורמות תצרוכת המים לאוכלוסיה היהודית נקבעו עפ"י המקובל כיום במדינת ישראל: 90 מ"ק/נפש שנה.
- נורמות תצרוכת המים לאוכלוסיה הערבית נקבעו עפ"י מדדים ונורמות שהתקבלו באזורים להם סופקו מים בעבר.

טבלה מס' 1: תצרוכת המים בישובים הערביים במ"ק/נפש שנה

סוג הישוב	כיום	1986	1990	2000-2010
ערים	35	40	50	60
כפרים	15	20	25	35

2.6.3.3 רקע

א. תצרוכת המים

טבלה מס' 2: סיכום תחזית תצרוכת המים בשומרון וביהודה (מ"ק/שנה)

שנים				תצרוכת המים
2010	1990	1986	קימת	
				אוכלוסיה ערבית
68.1	39.8	27.4	18.3	שתיה
81.5	81.5	81.5	81.5	חקלאות
				אוכלוסיה יהודית
56.0	37.0	8.5	2.0	בשומרון וביהודה
66.5	59.3	51.9	25.0	בבקעה
272.1	217.6	169.3	126.8	סה"כ

ב. מקורות המים

אזור שומרון ויהודה מהווה את המקור להזנת מי התהום באזור המרכזי של ישראל (מבית שאן עד באר שבע). הגשמים היורדים על המחשופים בשומרון ויהודה מחלחלים דרך שכבות הסלע, וזורמים לעבר האזורים בישראל, בהם מתבצעת עקר השאיבה.

מתוך העשרה כוללת של כ-600 מליון קוב לשנה באזור שומרון ויהודה, התנקזו (עד לפני פיתוח שדות קידוחים נרחבים בתחום ישראל) כ-460 מליון קוב מים למעינות בתחום ישראל:

למעיינות הירקון:	כ-240 מליון מ"ק
למעיינות תנינים:	כ-100 מליון מ"ק
למעיינות בית שאן-חרוד:	כ-120 מליון מ"ק
סה"כ:	כ-460 מליון מ"ק

פרשת מי התהום הראשית, העוברת בגב ההר, מחלקת את האזור לשלושה אגני מי תהום ראשיים (חלוקת המשנה אינה מפורטת בעבודה זו):

- אגן מערבי - ירקון תנינים, כולל אזור באר שבע
- אגנים מזרחיים - אגן שומרון-סדום ואגן בקעת הירדן
- אגנים צפוניים - אגן שומרון-גלבוע.

טבלה מס' 3: הערכת פוטנציאל מקורות המים (מעיינות וקידוחים) של האגנים וניצולם, ונתוני תפוקת מים קיימת בתחום ישראל, ותפוקת מים צפויה בשומרון וביהודה לאוכלוסייה יהודית וערבית בשנים 2000-2010, במליון מ"ק לשנה

אגנים	פוטנציאל לטווח קצר (15-20 שנה, כולל ניצול רזרבות)	פוטנציאל לטווח ארוך	ניצול קיים בתחום ישראל 1979	ניצול צפוי ביו"ש, שנים 2000-2010
אגן מערבי	364	365	360	75
אגן מזרחי	111	106	10	95
אגן צפוני	144	131	115	40

הערכת ניצול המים הצפוי בשומרון וביהודה נעשתה בהתחשב במגבלות פיתוח מקורות המים באזור. טבלת פוטנציאל מקורות המים וניצולם (טבלה מס' 3) מבהירה את השפעת גידול תצרוכת המים בשומרון וביהודה על אפשרות ניצול מקורות המים בישראל, והחלפתם במקורות אחרים. לתצרוכת המים בשומרון וביהודה השפעה מרובה על תכנון מדיניות ניהול משאבי המים של המדינה. מן הראוי לציין, שקיימת מודעות לנושא במשק המים הלאומי.

ג. בעיות וקונפליקטים

(1) השפעה בין אזורי שאיבה

- קידוחים מזרחיים באזור שכם ישפיעו על אפשרות השאיבה בבקעת הירדן.
- ניצול מי התהום בבקעת הירדן בצורה בלתי מבוקרת עלול לה-שפיע על שפיעת מי המעינות, המשמשים מקור מים לחקלאות ערבית.
- קידוחים בקער שכם-ג'נין יקטינו אפשרות ניצול המים בעמק בית שאן וחרוד, ויחייבו הספקת מים אלטרנטיבית.
- הגדלת השאיבה בנפות טול כרם - רמאלה יחייבו צמצום השאיבה באקויפר ירקון-תנינים.
- פיתוח קידוחים בדרום הר חברון ישפיע על אפשרויות השאיבה באזור באר שבע.
- קדיחה באזור הניקוז המזרחי, באזורי כרמל-יתיר, הרודיון, רמת קדרון ומעלה אדומים תהיה על ידי שפיעת מים מליחים במעינות באזור ים המלח, ויש בכך שיפור המאזן.

(2) שפכים

- לתפוקת השפכים השלכה בשני ההיבטים הבאים:
- זיהום: הנתונים מלמדים על תחזית לגידול ניכר בזיהום ע"י שפכים, אשר בזרימתם ובחלחולם יוצרים סכנה לזיהום אקוויפ-רים המשמשים לשתייה, בעקר לאקויפר ירקון-תנינים.
- ניצול פרודוקטיבי: ניצול השפכים להשקאת גידולים מסוימים (כגון ירקות מאכל) עלול לגרום להפצת מחלות, וכן יוציא את השפכים ממסגרת מאזן המים הארצי.

(3) מפעלי מים מקומיים לעומת מפעלי מים מרכזיים

- בטווח הארוך מפעלי המים יהיו בעלי אופי מרכזי.
- בטווח הקצר מוצע לפתח מפעלים מקומיים, עם מודעות ליצירת קשרים בין מפעלים שכנים, מן הסיבות:

- פתרונות מקומיים בעלי אופי מצומצם ימתנו העליה בתצרוכת המים.
- פתרונות מרכזיים בטווח הקצר יגרמו רתיעה בקרב גורמים מקומיים באוכלוסיה הערבית ויצרו חוסר אמון.

(4) קשר למפעלי מים בישראל

- מבחינת מאזן המים הלאומי אין הבדל עקרוני בין פיתוח מקורות מים בתחום שומרון ויהודה, אשר ניצולם משפיע על אפשרויות הניצול בישראל, לבין הספקת מים ישירה מן המערכת הארצית. אי לכך, התייחסות התכנית לקשרים עם המערכת הישראלית נעשו מתוך שקולים הנדסיים, לגופו של ענין, בכל אזור ואזור.
- באזור ג'נין, בו פיתוח מקורות המים יצמצם את אפשרויות ניצול מקורות המים בישראל, תוכננה האספקה לישובים היהודיים ממפעלי מים קיימים בישראל. מאידך, בנפות טול כרם ורמאלה, התכנית התייחסה לשאיבה מתחום שומרון ויהודה במקום התחברות למערכת הישראלית, וזאת - כדי לשוות להן אופי מקומי.
- מוצע שהשיקולים בפועל בעת פיתוח האספקה באזורים אלה יהיו עד כמה שאפשר על בסיס של כדאיות כלכלית.
- בנפות חברון ובית לחם מוצע לפתח במידת האפשר קידוחים באגן המזרחי, ורק לאחר שנושא זה ימוצה, ולא תהייה ברירה אחרת - לספק תוספת מים לאזור ממערכת המים הישראלית.

ד. מאזן המים

- (1) מאזן המים נערך בהתייחס לבעיות ולקונפליקטים שהוזכרו, ועיקרו - ניהול אספקת המים, תוך גרימת נזק מזערי לצרכנים במורד האגנים. עם זאת, קיימים שיקולים כלכליים המצדיקים קדיחה בתחום האזור ושאיבה למרחק קצר, לעומת קדיחה בשפלה, ושאיבת המים לשומרון או ליהודה. במאזן המים נעשה מאמץ לשלב ניצול מים באיכויות גרועות על מנת לשחרר מים באיכויות גבוהות.

- (2) משמעות מאזן המים בשומרון וביהודה מבחינת מאזן המים הלאומי של ישראל היא כדלקמן:

- תוספת מים נטו לאוכלוסיה הערבית (לאחר ניכוי המרת שפכים במי קידוחים להשקאה) 42.8 מליון מ"ק
- הספקת מים להתישבות יהודית 122.4 מליון מ"ק
- סה"כ תוספת הספקה 165.2 מליון מ"ק
- הגדלת הניצול מן המערכת הלאומית (באגנים מערבי וצפוני בלבד), לעומת הקיים 133.4 מליון מ"ק
- תרומת ניקוז מזרחי למאזן 31.8 מליון מ"ק
- סה"כ 165.2 מליון מ"ק

ה. מצב קיים - תפעול ותכנון

(1) בשומרון וביהודה קיימות מערכות אספקת מים, המופעלות ע"י מספר גורמים:

- מערכות ממלכתיות, המופעלות ע"י חברת "מקורות" כנאמן המדינה. חלק מן המערכות האלה מתופעל ע"י יחידת המים של המינהל האזרחי באיזור.

- מערכות אספקה, השייכות לעיריות בודדות, או משותפות למספר עיריות.

- מפעלי מים פרטיים.

(2) הפיתוח הנוסף של מערכות המים לשימוש ביתי נעשה בעיקר ע"י הרשויות הממלכתיות, המטפלות בהבאת המים עד לגבול הישוב.

(3) עד סוף שנות השבעים טפלה מפקדת איו"ש בפיתוח רב רובן של מערכות המים באזור. החל מתחילת שנות השמונים החלה חברת "מקורות" בפיתוח מואץ של מערכות אספקת המים לצרכי ההתיישבות היהודית החדשה, ומאמצע שנת 1982 קבלה את ההפעלה והאחזקה של מערכות המים, שהיו בידי מפקדת איו"ש.

פיתוח מקורות המים עבור הסקטור הערבי הושתת על פי תכנית שהותוותה בתחילת שנות השבעים.

פיתוח מערכות המים (להוציא בבקעת הירדן) נעשו ללא היבט כולל עד 1982, אלא מתוך מגמה לפרוס מערכות מים ראשוניות לישובים המוקמים.

כיום נמצא בעיצומו תכנון כולל של מערכות הספקת המים, בהתאם לתכנית האב להתיישבות בשומרון וביהודה.

2.6.3.4 התכנית

א. כללי

היקף הפיתוח הקיים של מפעלי המים מתאים בדרך כלל לרמת התצרוכות הצפויה בשנים הקרובות במרבית אזורי שומרון ויהודה עבור ההתיישבות היהודית, ובמידה מרובה עבור האוכלוסיה הערבית.

היוצאים מכלל זה הם אזורי ההתיישבות בבקעת הירדן ובצפון ים המלח, בהם יש צורך בפיתוח נוסף ניכר, וכן הישובים הערביים בהר חברון (נפות חברון ובית לחם) אשר אספקת המים אליהם נעשית בתנאי מחסור. בשתי הנפות הנ"ל, מוגבלת אפשרות פיתוח נוסף של מקורות מים מקומיים, ותדרשנה פעולות להספקת המים, ממקורות המצויים במערכת הישראלית.

כמו כן, ישנו עדיין מספר לא מבוטל של כפרים ערביים בנפות השונות, אשר אינם מחוברים עדיין לקוי אספקה, ואשר צורכים מי מעיינות ו/או בורות גשם מקומיים. העבודות הדרושות לפתרון במקרה האחרון הינן בעלות אופי מקומי, ואינן מפורטות בתכנית זו.

בהתייחס לאמור לעיל ולמגבלות הידרולוגיות, עיקר הפיתוח בשנים הקרובות יכוון לנפות בקעת הירדן וחברון. באזורים האחרים ייקדחו בתקופה זו קידוחים אחדים, בהתאם לקצב גידול האוכלוסיה ותצרוכת מי השתיה. פיתוח ניכר יותר, אשר יכלול מספר רב של קידוחים וחיזוק אמצעים לתגבור העברת מים (תחנות שאיבה וצינורות בעלי קוטר גדול), יידרש לקראת סוף העשור הנוכחי בנפות רמאללה וטול כרם.

התכנית מצביעה על שימוש בחלק קטן של השפכים הנובעים באזור - 7 מלמ"ק, מתוך שפיעה כוללת הנאמדת ב-75 מלמ"ק/שנה. הסיבה לשימוש המועט בשפכים נובעת מכך, שבשלב זה כאשר מניחים הקפאה בחקלאות השלחין, ניתן להתייחס בשימושים רק לחלק מהגידול הצפוי במי שתיה (וזאת במקרה שקיימת באזור מסויים חקלאות שלחין אשר ניתן יהיה להמיר בה חלק ממכסות המים במי שפכים, ועל ידי כך לשחרר מים שפירים למטרות תצרוכת ביתית. דבר זה ניתן לעשות רק בנפות טול-כרם, ג'נין ובקעת הירדן).

ב. פיתוח עד שנת 1986 לפי נפות

(1) ג'נין - ליושבים ערביים: ביצוע מספר קידוחים נוספים, וכן השלמת קוים מחלקים לכפרים.

להתישבות יהודית: המתקנים הקיימים והנמצאים בביצוע יספקו את הצרכים.

(2) שכם - ליושבים ערביים: מוצעים מספר קידוחים נוספים, וכן ביצוע קוים מחלקים למספר כפרים. יש לציין את הפרובלמטיקה שבמיקום קידוחים עבור העיר שכם. נראה שמתקרב המועד בו יש להעדיף קדיחה לאקויפר ירקון-תנינים ולא "להעמיס" יותר על האקויפרים המזרחיים, אשר שאיבה בהם תשפיע בטווח ארוך על הספקת המים להתישבות בבקעת הירדן. להתישבות יהודית - המתקנים הקיימים (ואלה אשר בביצוע) יספקו את הצרכים.

(3) טול כרם - מפעלי מים אזוריים קיימים משותפים ליהודים ולערבים עונים על הדרישות בשלב זה. יידרשו מספר קוים מחלקים לכפרים ערביים. יתכן שיהיה צורך להחליף ציוד שאיבה קיים בקידוחים, במשאבות בעלות תפוקה גדולה יותר.

(4) רמאללה - מפעלי מים אזוריים קיימים משותפים ליהודים ולערבים - יידרש חיזוקם ע"י קידוח נוסף במערב האזור, וחיזוק מתקני העברת המים לגב ההר - לאזור רמאללה ובית אל.

(5) בקעת הירדן - יהיה צורך בהקמת מפעלי מים חדשים לתיגבור אספקת המים לחקלאות: מפעל לניצול שפכי ירושלים להשקאה; תגבור מפעלי השאיבה מהירדן (גלגל ובית הערבה); העברת מים מהכנרת לבקעת הירדן ע"י הרחבת מפעל המים "כנרת - בית שאן" לכיוון דרום.

(6) בית לחם - יוקם מפעל להספקת מים מקדוחים באזור מעלה אדומים. ייקדחו קידוחים באזור הרודיון לתגבור אספקת המים לבית לחם וחברון.

(7) חברון - ליושבים ערביים: ייקדחו קידוחים בדרום האזור. יונחו קוים לתיגבור אפשרות העברת מים מאזור הרודיון לחברון. להתישבות יהודית: ייקדח קידוח באיזור יתיר-כרמל.

ג. פיתוח בשנים 1986-1990 לפי נפות

(1) ג'נין - תגבור מפעלי אספקת מים מישראל ליושבים יהודיים, הקמת מפעל לניצול שפכים להשקאת שטחים חקלאיים קיימים (ערביים) והמרת מים לשם ניצול למטרות שתיה של מי קדוחים, המשמשים כיום להשקאה.

- (2) שכם - תוספת קידוחים באזור.
- (3) טול כרם - תוספת קידוחים, וכן תגבור האספקה מאתרי הקידוחים (במערב) לאזורי התצרוכת - בעיקר לאריאל - ע"י תוספת קוי צינורות ומשאבות.
- (4) רמאללה - תוספת קידוחים.
- (5) ירדן - המשך פיתוח מפעלי המים (כנ"ל עד 1986), והקמת מאגרי עפר לקליטת מי זרימות חורפיות של מעיינות ושל שטפונות.
- (6) בית לחם - קדיחה באזור רמת קדרון, תגבור האספקה מהמערכת הארצית (מפעל המים "עגור-עדולם") ע"י הגדלת תחנת השאיבה במרגלות ההרים, הנחת קו צינורות מקביל והרחבת המערכת לעבר בית לחם.
- (7) חברון - הקמת מפעל מים להספקת מים מהמערכת הארצית.

ד. פיתוח בשנים 1990-2010

תוספת קידוחים בנפות טול כרם ורמאללה, חיזוק המפעל לאספקת מים לשכם מאזורי המערב, חיזוק מפעלי מים להספקת מים מן המערכת הישראלית לאזורי ג'נין, רמאללה, ירדן, בית לחם וחברון; הקמת מפעלים לניצול שפכים באזור ולהעברת שפכים למערכת הישראלית, הרחבת המפעלים הקיימים ע"י תוספת משאבות, בריכות, קוי צנורות וכד'.

2.6.4 ביוב

2.6.4.1 גישת התכנון

שומרון ויהודה חולקו לאזורי תכנון עפ"י אגני הקוות של נחלים ראשיים. על פי סקר אוכלוסין הוערכו: כמות האוכלוסיה הצפויה (יהודים וערבים) בשומרון וביהודה בשנים 1986, 1990 ו-2010, וכמות השפכים הצפויה בשנים אלה. לכל אזור תכנון הוגדרה מערכת אופטימאלית לסילוק שפכים בשנת 2010, ונבחנה אפשרות לשילוב מערכות סילוק שפכים לאזורי התישבות שונים. נבחנה ישימות התכנית לשנת 2010 לגבי השנים 1986 ו-1990, וכדאיות הכלכלית לגבי מצב האיכלוס הצפוי בשנים אלה.

2.6.4.2 מצב קיים

עקב העדר מערכת לסילוק שפכים בשומרון וביהודה, נוצרה סכנה לזיהום מי התהום, מהם ניזונים מקורות המים של מדינת ישראל, באזורים המאוכלסים בצפיפות. סכנה זו נכרת בעקב באזוריים: שכם, טול-כרם, אזור צור-נתן, רמאללה ומרכז שומרון ויהודה - אזור בו אין אפשרות לשימוש חוזר במים, עקב מחסור בשטחים חקלאיים, המתאימים לכך.

במגזר הערבי קיים מספר גדול של ישובים המאוכלסים בלמעלה מ-3,000 נפש. בישובים מסוג זה, בהם קיימת מערכת כלשהי לסילוק שפכים, נמצא כי כבר בהווה השפכים המסולקים מהווים מטרד תברואתי.

במגזר היהודי הישובים הקיימים מאוכלסים במספר קטן של משפחות בשלב הראשוני; עובדה היוצרת דילמה באשר לפתרון בעית סילוק השפכים, לאור בדיקת הכדאיות הכלכלית, בשלב האיכלוס הראשוני לעומת השלב הסופי.

2.6.4.3 פתרונות אפשריים

א. נבחנו שני סוגי מערכות:

(1) מערכת אזורית

מערכת מסוג זה תקשר בין ישובי שומרון ויהודה ותזרים את השפכים לכוון השפלה. לאורך נתיב ההובלה נתן יהיה לעשות שימוש חוזר במים, לצרכי חקלאות.

(2) מערכת מקומית

בפתרון של מערכת מקומית עלול להוצר מצב, בו אי-חיבור המער-כת למערכת האזורית יגרום לזיהום הואדיות. לפיכך פותחה מערכת מקומית, בה תשולב שיטת השקיית סרק של יערות נופיים: השפכים יוזרמו בצינורות מן הישוב לבור רקב, מן הבור לאגן חמצון, ומשם למערכת סילוק, אשר תפזר אותם על שטח נרחב. פיזור זה יגדיל את ההתאדות הכללית - הן עקב הגדלת שטח הפנים, והן ע"י אופוטור-נספירציה מן הצמחים. הגדלת ההתאדות תגרום בהכרח להפחתת החלחול למי התהום. עפ"י שיטה זו נתן לשלב את הצורך בשטחים ירוקים במערכת הנחו-צה לסילוק השפכים.

בחישוב לצורך מציאת שטח היער הנדרש במערכת מסוג זה לישובים השונים, נלקחו בחשבון הנתונים:

(1) מנת השקייה - 4 מ"מ ליום קיץ (השיעור בעונת החורף נלקח בחשבון כמקדם בטחון, לעומת השיעור הגבוה יותר בעונת הקיץ); שוה-ערך לממוצע שנתי של 3.5 מ"מ לדונם ליום.

(2) מי שפכים למשפחה לשנה - 230-240 מ"ק.

כמות מים המסולקים בשנה ע"י 1 דונם יער:

$$1,280 \text{ מ"ק} = 3.5 \text{ מ"ק} \times 365 \text{ יום}$$

$$\frac{1,280}{235} = 5.4$$

מן החישוב הנ"ל מתברר כי לכל 5-6 משפחות בישוב יש לטעת 1 דונם יער לצרכי סילוק שפכים.

ב. בדיקה כלכלית המשווה את שתי המערכות:

בבדיקה הכלכלית נמצא כי בישוב, בו מספר המשפחות לא עולה על 300, מרחק הובלה של 2 ק"מ אל מערכת אזורית שווה-ערך מבחינת העלות להקמת מערכת מקומית אחת. יש לציין, שעל פי רב המרחק בין הישובים בשומרון וביהודה עולה על 2 ק"מ, וכן כי הישובים היהודיים - רובם ככולם, מאוכלסים בפחות מ-300 משפחות - מצב, אשר אינו צפוי להשתנות עד שנת 1990.

ג. מגבלות פיתוח

מגבלות הפיתוח של מערכת אזורית לסילוק שפכים הן:

א. על ביצוע העבודה להעשות בתאום מלא עם הרשויות המקומיות בישובים הערביים. בהווה לא קיים שיתוף הפעולה הדרוש ליישום התכנית.

ב. תפיסת מי השפכים והובלתם במובלים לשפלה, על מנת למנוע זיהום מי התהום ע"י חלחול, עלולה להתקל בבעיה של מיעוט משתמשים במים לשימוש חוזר. לפיכך, יש ליצור מצב, בו יסוכם עם החקלאים בשפלה מידת השימוש במי השפכים המובלים.

ג. יש לטפל בעדפי מי השפכים בעונת החורף, בה אין השקיה. לשם כך יש להקים מאגרי עפר גדולים לאיגום עונתי.

2.6.4.4 המלצות

- א. עקב הצורך העכשווי, הדחוף, מוצע להקים מערכת אזורית לסילוק שפכים בקרב הישובים במגזר הערבי.
- ב. מוצע להקים מערכות מקומיות בישובים בעלי גודל אוכלוסיה של עד 300 משפחות, מן הדגם שתואר בסעיף 2.6.4.3 - (2).
- ג. ככלל, מוצע לחבר את הישובים היהודיים, בעלי אוכלוסיה של 300 משפחות ומעלה, למערכת האזורית. אך, בנסיבות הקיימות, מוצע להקים גם עבור הישובים היהודיים הגדולים מערכות מקומיות.
- ד. מוצע לערוך בדיקה כלכלית נוספת את פתרון בעיית סילוק השפכים בשומרון וביהודה בשנת 1990, לאור תוספת האוכלוסיה באזור עד שנה זו.

2.6.5 תקשורת

2.6.5.1 מטרה

מטרת התכנית, אשר הוכנה במשרד התקשורת, היא לפתח מערכת מיתוגית ותמסורתית, אשר תענה על כל צרכי האוכלוסיה היהודית והערבית בשומרון וביהודה בשנת 2000, תוך השתלבות במערכת הטלפונים הארצית.

2.6.5.2 הנחות

- א. פיתוח הישובים היהודיים יעשה לפי גושים, בהתאם לתכנית ההסתדרות הציונית, אשר אומצה ע"י משרד הבטחון. מספר יחידות הדיור במגזר היהודי בשומרון וביהודה בשנת 2000 מוערך בכ-150,000.
- ב. גידול האוכלוסיה הערבית יהיה בהתאם לתחזית משרד הבטחון. מספר יחידות הדיור במגזר הערבי בשומרון וביהודה בשנת 2000 מוערך בכ-190,000.
- ג. עד שנת 2000 יותקן טלפון בכל דירה. התוספת החזויה עבור עסקים ותעשייה תהיה כ-10%.

2.6.5.3 היקף הפיתוח

לצורך השגת המטרה, ובהתבסס על ההנחות המפורטות לעיל, יהיה צורך להרחיב את קיבול מערכת הטלפונים הארצית ב-372,000 מספרים, המהווים כ-15% מן התוספת הנדרשת בכל הארץ לפי תכנית האב של משרד התקשורת.

תוספת זו של ציוד המיתוג בשומרון וביהודה תותקן כדלהלן:

בישובים היהודיים -	167,000 מספרים
בערים בעלות אוכלוסיה ערבית -	79,000 מספרים
תוספת קיבול במרכזות בארץ עבור שומרון ויהודה -	126,000 מספרים
סה"כ	372,000 מספרים

2.6.5.4 תאור המערכת המתוכננת

התכנון מקיף את האלמנטים:

- א. מיקום ותוספת קיבול ב-19 מרכזות: שער מנשה, ערה, כפר יונה, אלון מורה, כפר סבא מזרח, אריאל, פ"ת אורון, מעלה אפרים, רמות, רמת אשכול, מתתיהו ב', מ. ציון, נ. מדבר, גילה (+ גולומב), קרית ארבע, ג'נין, שכם, רמאלה ויריחו.

- ב. פרוט קיבול המרכזות המקומיות בשומרון וביהודה, ופרוט התוספת הדרושה בכל מרכזת בארץ, שתשרת גם אוכלוסיה בשטח התכנון.
- ג. פרוט האזורים אותם תשרת כל מרכזת מקומית, לפי גושי ישובים יהודיים, ערים ונפות ערביות, ופרוט מספר יחידות הדיור בכל אזור.
- ד. מיקום עירוני של יחידות מיתוג רחוקות בלתי מאוישות ואופן חיבורם למרכזות האם.
- ה. שייכות המרכזות המקומיות לאזורי החיג, ואופן המעבר הבין-עירוני.

2.7 ישראל, ערבים - זה וזה

נושא יחסי השכנות בין האוכלוסיה היהודית והאוכלוסיה הערבית הינו מן ההיבטים הערכיים, החשובים והבלתי מודעים מבחינה תכנונית בעשייה ההתיישבותית.

תכנית האב ותכנית הפיתוח להתיישבות יהודית לא התימרה לרדת לעובי הקורה בנושא מורכב זה, אלא הגדירה יעדים ועקרונות להתווית התנאים ליצירת יחסי שכנות במסגרת המגבלות הבלתי נמנעות, ע"י בידוד האינטראקציות השליליות, ועידוד החיוביות.

הבסיס לאינטראקציות השליליות נובע בעקר מן ההשלכות הישירות והעקיפות של תהליכי ההגירה הפנימית הבלתי מבוקרת והבלתי מתוכננת, המאפינת את שתי האוכלוסיות.

הבסיס לאינטראקציות החיוביות הוא בשיתוף פעולה טבעי, כתוצאה מצרכים משותפים.

תהליכי ההגירה במגזר הערבי הינם פועל יוצא ובלתי נמנע של יוממות מועסקים. ליוממות מועסקים ערביים מן האזור אל מעבר לתחומיו, ומן הכפרים אל הערים השלכות המתבטאות:

- א. בקיומן של "שכונות" פועלים בתוך מרכזי האוכלוסיה היהודית.
- ב. בהתעבות בלתי מבוקרת של עיירות וכפרים ערביים סביב ירושלים ובמערב השומרון ובנימין, אשר יוצרת חיץ, על כל היבטיו, בין ההתיישבות היהודית החדשה למסורתית.
- ג. בהוצרות מרכזי כובד ומרכזי השפעה מקומיים בערים הערביות הגדולות.
- ד. בפגיעה במכנה החברה הערבית, כתוצאה מהתרחקות ה"מהגרים" מן הסביבה החברתית המסורתית המוכרת לסביבה חדשה, אשר בד"כ הינה סביבה עוינת יותר.

סה"כ אוכלוסית המועסקים הערביים מונה כ-131,300 נפש, מהם כ-38,400 (כ-30%) מועסקים מחוץ לאזור.

טבלה מס' 1: התפלגות המועסקים והמיוממים בחלוקה לענפים

ענף	מועסקים	מיוממים	%
חקלאות	34,500	3,600	10.4
תעשייה	22,000	7,700	35.0
בניה	29,200	19,700	67.5
שונות*	45,800	7,200	15.7

* שרותים, מוסכים, מסחר.

גידול האוכלוסיה הערבית באזור, בין אם בשיעור הגידול הנוכחי של כ-1.1%, ובין אם בשיעור גבוה יותר, יגביר את היוממות, על כל השלכותיה.

תהליכי ההתיישבות היהודית הבלתי מבוקרת מהווים חדירה פיזית ומנטאלית בלתי אחראית לתוך מרכזי התיישבות ערבית, אשר יוצרת ותיצור התחככויות מיותרות ובלתי רצויות.

עקרונות התכנית המתיחסים לנושא הם:

1. צמצום היוממות הערבית ועידוד גידול הומוגני של הישובים הערבים בכל האזורים, ע"י:
 - א. הגדרת תכניות מתאר לישובים הערביים, אשר תתיחסנה לאוכלוסיה כפולה מן הקיימת תוך הגדלת הצפיפות והגדרת ייעודי שטחים, בהתאם לגודל האוכלוסיה.
 - ב. הגדרת הכלים לאכיפת חוק התכנון והבניה, על מנת למנוע חריגות מתכניות המתאר.
 - ג. עידוד תעסוקה בתחומי הכפרים בחקלאות, בתעשיות ובמלאכות מקומיות.
 - ד. הגבלת פיתוח אזורי תעשייה גדולים בתחום הישובים העירוניים ובסמוך להם.
 - ה. עידוד העברת יוזמות ותעשיות עתירות ידיים עובדות לתוך שומרון ויהודה, בעקר מגוש המרכז.
 - ו. הרחבת הבניה באזור, ובמקביל - צמצום הבניה בגוש המרכז.

2. צמצום ההתחככות בין ההתישבות היהודית לערבית, ע"י:
 - א. הגדרת אתרים לאזורי התישבות יהודית לא בקרבה מיידית ליושבים הערביים, בה-תיחסות לגודל הישובים, למגמות גידולם ולטופוגרפיה.
 - ב. צמצום המעבר בתוך ישובים ערביים לאזורי ההתישבות היהודית ולישוביה.
 - ג. לימוד חובה של השפה הערבית, הליכות האוכלוסיה הערבית ותרבותה בקרב כלל האוכלוסיה היהודית.
3. עידוד אינטראקציות חיוביות, ע"י:
 - א. שיתוף באזורי התעשייה הבין-אזוריים, בהם תפותחנה תעשיות ברמה אקולוגית נמוכה באמצעות יוזמות יהודיות וערביות, מחוץ למרכזי האוכלוסיה.
 - ב. שיתוף באזורי מסחר: בהגדרת שווקים ומרכזי מכירות סמוך לאזורי התעשייה ה-מרכזיים.
4. שיתוף בתשתיות, כגון:
 - א. מערכת הכבישים האזוריים והארציים, על שרתי הדרכים.
 - ב. תחבורה בין-אזורית.
 - ג. חשמל.
 - ד. תקשורת.
 - ה. ביוב - מחייב תכנון כוללני ופתרון פרטני או אזורי משותף, בהתאם לתנאים המקומיים
 - ו. הספקת מים - רשתות אזוריות משותפות.
 - ז. אשפה - הגדרת אזורים משותפים לפינוי אשפה.

פרק ב'

**תכנית פיתוח
לשנים 1983-86**

1.0 תכנית פיתוח רעיונית

1.1 מטרת תכנית הפיתוח

הגדרת המשימות ההכרחיות לפיתוח האזור בתקופת הפיתוח, והערכת עלותן. משימות אלה, בצד היותן מענה לצרכים העכשוויים (הנובעים מתהליכים בדיעבד), מהוות פריצת דרך בעשייה ההתיישבותית, כחלק מתכנית האב לאזור. הגשמתן תהפוך את תהליכי ההתיישבות באזור ל-תהליכים דינמיים וספונטניים יותר, הנתמכים ויזומים פחות ע"י הלאום.

אין באמור לבטל חלילה מערך העשייה ההתיישבותית שבוצעה עד כה, אשר לכשעצמה היתה פריצת דרך בשעתה.

מתכונת העשייה מכאן ואילך הינה, וחייבת להיות, שונה בדפוסי החשיבה, בהגדרת הקריט-ריונים להשקעות, בקצב ההשקעות הלאומיות, בניצול ההשקעות הפרטיות, בדפוסי קבלת ההחלטות ובשיטות התאום והפיקוח.

יעדה העיקרי של העשייה בארבע השנים הוא ליצור תנאים להשלמת יישוב אוכלוסיה יהודית בת כ-100,000 נפש בשומרון וביהודה.

העשייה בתקופה הנדונה תהיה לא רק נדבך נוסף בתהליכי הפיתוח של האזור, כי אם תהווה את המנוף לדינמיקת פיתוח משך 30 השנים הבאות, אשר תביא לאיכלוס של כ-1.2 מליון נפש ברחבי שומרון, יהודה וירושלים.

1.2 יעדי תכנית הפיתוח ועקרונותיה

- 1.2.1 הפיכת אזורים בעלי פוטנציאל ביקוש גבוה לאזורים מבוקשים.
- 1.2.2 הגדלת מודעות אוכלוסית המדינה לאזור.
- 1.2.3 התמקדות ההתיישבות בפריסה רחבה, באזורים בהם חיוניות העשייה גבוהה.
- 1.2.4 חיזוקה של ירושלים, על מרחביה.
- 1.2.5 חיזוקה של אריאל כמרכז השענות פוטנציאלי.
- 1.2.6 הפיכת האזור מנשען ליצרני.
- 1.2.7 יצירת תנאים לרווחה גבוהה של מגורים ושרותים.
- 1.2.8 חיזוק ההתיישבות באזורי הביקוש הבינוני והנמוך.
- 1.2.9 צמצום התפרסות בלתי מבוקרת של התיישבות ערבית.
- 1.2.10 העשייה באזור מותנית במעבר מתאום וולונטרי לתאום בין-מוסדי ממוסד ומקיף, הכולל מערכות וכלים לבקרה ולניטור תהליכי קבלת ההחלטות, התכנון והביצוע.

1.3 ניתוח המצאי

- 1.3.1 האוכלוסיה היהודית בשומרון וביהודה מונה כיום כ-5,090 משפחות בישובים אזרחיים: 2144 משפחות ב-65 ישובים כפריים וקהילתיים 631 משפחות ב-13 תושבות 2,240 משפחות ב-5 ישובים עירוניים וכן 75 יחידות מאוכלסות ב-15 מאחזים.

התפלגות האוכלוסיה היהודית לפי אזורי ביקוש:

באזור הביקוש הגבוה - 2,797 משפחות, שהן 55% מכל האוכלוסיה,
באזור הביקוש הבינוני - 1,306 משפחות, שהן 26% מכל האוכלוסיה,
באזור הביקוש הנמוך - 987 משפחות, שהן 19% מכל האוכלוסיה.

- 1.3.2 מצב התשתיות אינו מספק את צרכי האוכלוסיה הקיימת, ואיננו מתישב עם מדיניות איכלוס מסיבי.

- 1.3.3 התעסוקה מתבססת בעקר על אחוז גבוה של מיוממים, ועל אחוז גבוה של מועסקים באזור, בעקר בשרותים ציבוריים.

1.3.4 מדיניות פיתוח התעשייה מהווה אמנם תשובה לצרכי האזור, אולם איננה משקפת מדיניות של פריסת אזורי תעשייה בהתייחסות לכוחות הביקוש ובהתייחסות לתכנית תפוסת האוכלוסיה.

1.3.5 עבודות תכנון וביצוע נעשות ע"י רשויות וגופים שונים. במשך השנתיים האחרונות הוקמו ועדות בין-משרדיות להיגוי, לעבודה ולתאום באופן וולונטרי כמעט, ע"י החטיבה להתיישבות, משרד החקלאות, מע"ץ, משרד הבטחון ועוד. למרות קיומן של אלה, ומעצם היותן בלתי ממוסדות וכפופות להירארכיה ברורה, מתאפשרות חריגות משמעותיות, ואי-תאום ניכר מעקרונות תכנון בראיה כוללת, בהתייחסות לתקציבים, לקדימויות, לקריטריונים, לפרוגרמות, למדיניות סיוע, למגורים ולתעשייה, ליחזמות פרטיות ולקצב תכנון המגזר הערבי. כמו כן, חסר מעקב מסודר ויעיל אחר תכנון וביצוע החלטות.

1.4 התשומות הדרושות להשגת היעדים

1.4.1 כללי

הערכת התשומות וחשוב הסיוע למגורים, לתעשייה וכו' נעשו עפ"י מדדים מקובלים, עפ"י נתוני משרדי הבינוי והשיכון, מסחר ותעשייה, חקלאות, בטחון וכן חטיבת ה- התיישבות וק"ל.

1.4.1.1 פריצת דרכים בקריטריונים ההנדסיים המתאימים הן לרמה בטיחותית ו- תחבורתית נאותה, והן לתנאים הטופוגרפיים. דרכים אלה תקשרנה מיידית בין מרכזי ההשענות הדינאמיים לבין האזור, ותחברנה אזורי התיישבות בינם לבין עצמם, תוך עקיפת אזורי ההתיישבות הערבית המאסיבית.

1.4.1.2 תוספת של כ-5,000 עד 6,000 יחידות דיור לשנה, המהוות תוספת של כ-80,000 נפש, במשך תקופת התכנית, בישובים העירוניים, בתושבות הקיימות והמתוכננות, ובישובים הכפריים והקהילתיים הקיימים והמתוכננים.

1.4.1.3 פיתוח אמצעי תעסוקה יצרניים ושרותים, במגמה לצמצם את מידת היוממות, ולהעלות את רמת השרותים. פיתוח זה יתבטא ביוזם והקמה של אזורי תעשייה לסוגיה, תוך עידוד תעשיות עתירות מדע, בפיתוח אתרי תיירות ובפיתוח מוסדות חינוך ובריאות, בהתאם לצרכי האוכלוסיה המתוכננת.

1.4.1.4 פיתוח תשתיות: הספקת מים, חשמל ותקשורת, ומציאת פתרונות סילוק שפכים לצרכים מקומיים ואזוריים.

1.4.1.5 הכנת תכניות מתאר מחייבות לישובים ערביים באזורים הקריטיים - בהם גידול הישובים והתפרסותם חורגים מקצב הגידול ומן ההתפרסות הממוצעים.

1.4.1.6 שמירה על אדמות לאום באמצעות יעור, מרעה ועידוד רכישת אדמות באזורים בעלי חשיבות התיישבותית גבוהה.

1.4.1.7 ניתוח התשומות הכלכליות העקריות לשלש השנים הבאות נעשה עפ"י החלו- קה לאזורי הביקוש השונים, בהתייחסות לחשיבותם ההתיישבותית. מן הניתוח עולה, כי התשומות הלאומיות הכוללניות היחסיות לנפש גדלות מאזור הביקוש הגבוה לאזור הביקוש הנמוך. המסקנה המתבקשת היא, שכלל שהביקוש לאזור יגדל, כן תקטנה התשומות הלאומיות.

העלאת הביקוש מותנית בפריצת הדרכים, המקשרות בין האזור לבין מרכזי הכובד של האוכלוסיה היהודית במדינת ישראל, ובהעלאת רמת השרותים והתעסוקה באזור.

1.4.2 הערכת התשומות העקריות

1.4.2.1 הערכת העלות נעשתה לפי שער 40.0 שקל = \$ 1.0.

1.4.2.2 בתקופת הפיתוח מוצע לבצע:

- א. כ-400 ק"מ כביש, בהשקעה של כ-5,020 מליון שקל, שהיא 100% השקעה לאומית.
- ב. בתוספת של כ-20,860 יח"ד בישובים קיימים ומתוכננים, בהשקעה של כ-33,156 מליון שקל, מהם כ-11,042 מליון שקל השקעה לאומית. התפלגות תוספת יח"ד לפי חשיבות התישבותית: גבוהה - 6,473 יח"ד, המהוות 31% מסך-כל תוספת יח"ד בשומרון וביהודה בינונית - 11,948 יח"ד, המהוות 57% מסך-כל תוספת יח"ד בשומרון וביהודה נמוכה - 1,560 יח"ד, המהוות 8% מסך-כל תוספת יח"ד בשומרון וביהודה שלילית - 880 יח"ד, המהוות 4% מסך-כל תוספת יח"ד בשומרון וביהודה.
- ג. בפריצת 23 תושבות, 23 ישובים קהילתיים וכפריים ו-20 מאחזים בהשקעה של 1,927 מליון שקל, מהם 1,191 מליון שקל השקעה לאומית. התפלגות הישובים החדשים לפי חשיבות התישבותית: גבוהה - 7 תושבות, 14 ישובים קהילתיים וכפריים ו-12 מאחזים. בינונית - 10 תושבות, 9 ישובים קהילתיים וכפריים ו-8 מאחזים. נמוכה - 4 תושבות בלבד. שלילית - 2 תושבות בלבד.
- ד. בפיתוח מקומות תעסוקה באזור לכ-17,300 מועסקים (מתוך כ-26,860 מועסקים) בענפים: חקלאות, בניה, תעשיה ותיירות, שרותים קהילתיים ושרותי מסחר, תחבורה ופינאנסים, בהשקעה של כ-40,206 מליון שקל, מהם כ-29,465 מליון שקל השקעה לאומית.
- ה. ברכישת 31,390 דונם להרחבת התישבות ולהכנת מאגר מקרקעין לפיתוח עתידי, מהם כ-25,000 דונם באזורים בעלי חשיבות התישבותית גבוהה, בהשקעה של כ-1,190 מליון שקל, מהם כ-800 מליון שקל השקעה לאומית.
- ו. שמירת כ-20,700 דונם אדמות מדינה באמצעות ייעור, מרעה, גידור ופארקים.

1.4.2.3 הערכת התשומות לפיתוח פרויקטים אזוריים של תשתיות מים, חשמל ותקשורת נעשתה עפ"י נתוני משרד החקלאות ומשרד הבטחון - היחידה לבטחון לאומי, בסך 4172.2 מליון שקל.

1.4.2.4 סך-כל ההשקעות וההשקעות הלאומיות בחלוקה לאזורי ביקוש מרוכזות
בטבלה שלהלן במיליוני שקל (40.0 שקל = 1.0 \$)

אזורי ביקוש	גבוה			בינוני			נמוך			כל אזורי הביקוש	
	פרוט ההשקעה	סה"כ	%	סה"כ	%	השקעה	סה"כ	%	השקעה	סה"כ	השקעה לאומית
תשתיות להקמת ישובים	1029.0	293.0	28	426.0	100	472.0	472.0	100	1927.0	1191.0	62
הקמת יח"ד	27,934.6	7885.4	28	1461.2	53	2446.5	2446.5	69	33,156.1	11,042.0	33
פיתוח תעסוקה	33,088.9	23,689.5	72	3428.6	77	3688.3	3688.3	85	40,205.8	29,464.8	73
מקרקעין - רכישת רשמייה	604.6	214.9	36	432.0	100	152.0	152.0	100	1138.6	798.9	67
סלילת כבישים	3165.25	3165.25	100	1136.3	100	718.75	718.75	100	5020.3	5020.3	100
תשתיות (חשמל, מים, תקשורת)*	3523.6	3523.6	100	344.0	100	304.6	304.6	100	4172.2	4172.2	100
סה"כ	69,345.95	38,771.65	56	8541.9	76	7782.15	7782.15	83	85,670.0	51,689.2	60
תכנון ובנין (20%)	13,869.19	7754.33	56	1708.38	76	1556.43	1556.43	83	17,134.0	10,337.84	60
סה"כ כללי	83,215.14	46,525.98	56	250.28	76	9338.58	9338.58	83	102,804.0	62,027.04	60

* הערכה גסה, לפי 0.2 מיליון שקל ליה"ד.

2.0 תכנית פיתוח כבישים לשנים 1983-86

2.1 מטרת התכנית

הצעת פיתוח והערכת עלות הכבישים אשר להם מידת ההשפעה המידית והמירבית על תהליכי פריסת אוכלוסיה יהודית גדולה באיזורים בעלי חשיבות התישבותית בפרקי זמן קצרים ובתש-מות לאומיות קטנות.

2.2 כללי

למרות שאין חולקים על כך, שתשתית כבישים נאותה, הנובעת ממדיניות התישבות, היא הכלי היעיל למימוש מדיניות זו, קצב פיתוח הכבישים עדיין רחוק מלהתישב עם מגמות הפיתוח של האזור. התנועה מגוש המרכז לאזורי הביקוש במערב השומרון ובנימין, ומירושלים אל מרחבי השפעתה בבנימין ובעציון איננה מיידית, ומחייבת מעבר במרכזן של רצועות התישבות ערבית ויהודית. לעובדה זו אפקט שלילי מצטבר על תהליכי הפיתוח הקימים והמתוכננים. עלות ביצוע 100 ק"מ כביש (בקריטריונים הנדסיים ותחבורתיים סבירים) שוות ערך להקמת 500 עד 700 יחידות דיור (10%-8% מסך-כל יחידות הדיור המתוכננות להקמה בשנה).

סלילת כ-50 עד 60 ק"מ כביש לשנה, לחיבור מידי של איזורי ביקוש לאיזורי ההשענות המסו-רתיים, תגביר המודעות לאיזור, תעודד השקעות פרטיות לרכישת מקרקעין, תאיץ האיכלוס ותצמצם הסיוע. להשפעת ההשקעה בכבישים על תהליכי ההתישבות ביטוי רחב, מעבר להשפעתן של 500 יחידות דיור מתוקצבות.

בחירת קריטריונים הנדסיים המתאימים לכביש בהר תצמצם את עלות ביצועו, תקטין הפגיעה בנוף ותאפשר חלופות תכנוניות בעלות השפעה גדולה יותר על תהליכי ההתישבות.

הצלחת תכנית ההתישבות בכללותה מחייבת שידוד מערכות בהתייחסות לחיוניות הכבישים הרלוונטים ולקריטריונים, ומחייבת קביעת סדרי עדיפויות לתיקצוב ולוח זמנים חד משמעי לביצוע.

2.3 התכנית

התכנית מציעה ביצוע כ-400 ק"מ כביש בתקופת התכנית, בעלות כוללת של כ-5020 מליוני שקלים:

- קדימות א' - לביצוע בשנים 1983-84: כ-132 ק"מ, בעלות של כ-1542 מליון שקל.
- קדימות ב' - לביצוע בשנים 1985-86: כ-263 ק"מ, בעלות של כ-3478 מליון שקל.

מתוך סה"כ ההשקעות בכבישים בתקופת התכנית מוצע להשקיע:

- באיזור הביקוש הגבוה: כ-63% מכלל ההשקעות בכ-54 ק"מ מכלל הביצוע
- באיזור הביקוש הבינוני: כ-23% מכלל ההשקעות בכ-26 ק"מ מכלל הביצוע
- באיזור הביקוש הנמוך: כ-14% מכלל ההשקעות בכ-20 ק"מ מכלל הביצוע

טבלה מס' 1: פרוט ק"מ כביש המוצעים לביצוע בתקופת התכנית ועלות סלילתם, בחלוקה לקדימויות ולאזורי ביקוש

ס"ה " כ	קדימות ב'		קדימות א'		ס"ה
	אורך (ק"מ)	עלות (מיל. שקל)	אורך (ק"מ)	עלות (מיל. שקל)	
אזור ביקוש גבוה	216.0	3165.25	146.0	2236.80	70.0
אזור ביקוש בינוני	101.5	1136.30	60.0	682.25	41.5
אזור ביקוש נמוך	78.0	718.75	57.5	559.50	20.5
ס"ה	395.5	5020.30	263.5	3478.55	132.0

2.3.1 קדימויות ביצוע

חיוניות הכביש נבחנה לפי שלשה קריטריונים, המתייחסים להשפעת הכביש על תהליכי ההתיישבות:

2.3.1.1 פיתוח פוטנציאל ביקוש באמצעות הכביש

מידת חיוניות הכביש נמדדת לפי מספר יחידות הדיור הנשענות על הכביש בתקופת הפיתוח, בהתייחסות לרמת הפיתוח העכשווית של הכביש.

2.3.1.2 פריצה וקשירה של אזורי התיישבות בעלי חשיבות גבוהה

מידת חיוניות הכביש נמדדת לפי רמת החשיבות ההתיישבותית של האיזור לעומת מידת ניתוקו מאיזורי התיישבות אחרים.

2.3.1.3 הגדלת מודעות לחבלי ארץ

מידת חיוניות הכביש נמדדת לפי כמות תנועה משוערת בתוואי, בהתייחסות לחשך ההתיישבותי של האיזור בו מתוכנן הכביש.

כל אחד מן הקריטריונים הנ"ל נוקד מ-1 (השפעה מינימאלית) עד 10 (השפעה מקסי-מאלית).

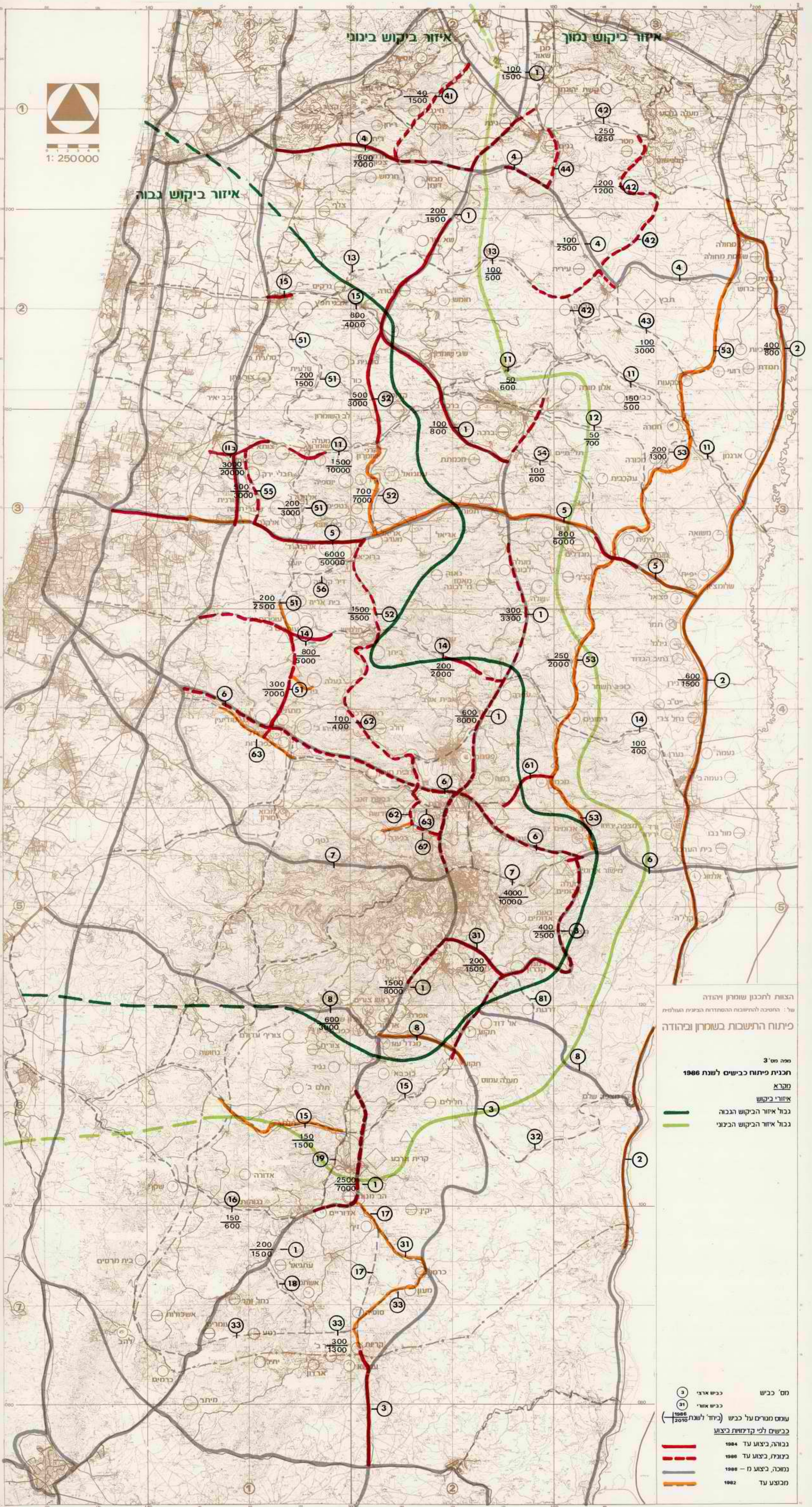
דרגת נחיצות הכביש מתקבלת מחיבור שלושת הקריטריונים. הרמה הגבוהה ביותר של נחיצות ביצוע היא 30 נקודות, והנמוכה - 3 נקודות.

קדימויות הביצוע של הכבישים נקבעו לפי נחיצותם:

- קדימות א - לביצוע בשנים 84-1983: דרגת נחיצות 30-22 נקודות
- קדימות ב - לביצוע בשנים 86-1985: דרגת נחיצות 21-13 נקודות
- קדימות ג - לביצוע לאחר שנת 1986: דרגת נחיצות 13-3 נקודות.

טבלה מס' 2: קטעי הכבישים המוצעים לביצוע בתקופת התכנית עפ"י קדימויות ודרגות נחיצות, ועלות ביצועם לפי שער 40.0 שקל = \$ 1.0

מס' תאור הכביש והקטע הכביש	עדיפות לביצוע	קריטריונים לקביעת קדימות				מס' יחיד מתוכננות לכביש בשנים		אורך עלות (ק"מ) לק"מ		עלות כללית (מיל. שקל)		עלות לפי אזורי ביקוש		פעילות נדרשת	
		א	ב	ג	ד	2010	1986	(ק"מ) לק"מ (מיל. שקל)	(ק"מ) לק"מ (מיל. שקל)	(ק"מ) לק"מ (מיל. שקל)	(ק"מ) לק"מ (מיל. שקל)	אזורי ביקוש (ק"מ) (מיל. שקל)	אזורי ביקוש (ק"מ) (מיל. שקל)	אורך עלות (ק"מ) (מיל. שקל)	נמוך עלות (ק"מ) (מיל. שקל)
1. ארצי, גב ההר															
א. עוקף ג'נין	ב	1	8	7	16	60	1500	9	5.7	51.3	-	3	17.1	6	34.2
ב. דותן-עינב	א	6	8	9	23	200	1500	12	13.7	164.4	-	12	164.4	-	-
ג. עוקף שכם מערב	א	5	10	9	24	100	800	12	10.2	122.4	-	12	122.4	-	-
ד. עוקף עמק לבונה (תפוח-עפרה)	ב	7	2	9	18	300	3000	18	12.0	216.0	2	24	192	-	-
ה. עוקף רמאללה (עפרה-ירושלים)	ב	4	8	8	20	600	8000	20	10.2	204.0	20	204	-	-	-
ו. גילה-דניאל	ב	5	8	6	19	1500	8000	6	10.2	61.2	6	61.2	-	-	-
ז. עוקף חלחול וחברון (ממזרח)	ב	8	6	7	21	2500	7000	16	10.2	163.2	-	7	71.4	9	91.8
3. ארצי, מעלה אדומים-ערד															
א. מישור אדומים-רמת קדרון	ב	8	5	7	20	400	2500	12	13.7	164.4	11	150.7	1	13.7	-
ב. רמת קדרון-תקוע	ב	6	5	6	17	-	-	9	13.7	123.3	2	27.4	7	95.9	-
ג. קריות-בקעת ערד	א	6	10	6	22	-	-	12	6.9	82.8	-	-	-	12	82.8
4. ארצי, חוצה שומרון צפוני															
א. חדרה-גוש ריחן	א	6	8	8	22	600	7000	15	10.2	153.0	-	15	153.0	-	-
ב. גוש ריחן-גב ההר	ב	4	5	7	16	-	-	7.5	10.2	76.5	-	7.5	76.5	-	-
ג. עוקף קבטיה	ב	1	6	6	13	-	-	5	10.2	51.0	-	-	-	5.0	51.0
ד. עוקף טובס	ב	1	6	6	13	-	-	2.5	10.2	25.5	-	-	-	2.5	25.5
5. ארצי, חוצה שומרון															
א. מורשה-ראש העין	א	10	10	10	30	6000	50,000	7.5	20.6	154.5	7.5	154.5	-	-	-
ב. אלקנה-אריאל מערב	א	10	10	10	30	-	-	13.0	12.0	156.0	13.0	156.0	-	-	-
ג. מג'דל בני פאדל - מעלה אפרים	א	6	10	6	22	800	6000	3.5	13.7	47.95	-	-	-	3.5	47.95
6. ארצי, לוד-מעלה אדומים	ב	8	8	3	19	-	-	43.5	21.0	913.5	43.5	913.5	-	-	-
11. אזורי, עוקף עזון	א	9	8	10	27	3,000	20,000	3.5	12.0	42.0	3.5	42.0	-	-	-
11ב' אזורי, עוקף קלקיליה	א	9	8	10	27	-	-	6.0	10.2	61.2	6.0	61.2	-	-	-
14. אזורי, חוצה בנימין															
א. עוקף לובן, רנתיס	ב	8	8	5	21	800	5000	10.0	10.2	102	10.0	102	-	-	-
ב. עוקף עבוד	א	8	9	6	23	-	-	2.0	10.2	20.4	2.0	20.4	-	-	-
ג. עוקף ביר זית	א	5	10	8	23	200	2000	4.5	10.2	45.9	4.5	45.9	-	-	-
ד. גב ההר - עפרה	ב	5	7	5	17	-	-	2.5	8.0	20.0	2.5	20.0	-	-	-
15. אזורי, עוקף טול כרם	א	8	8	8	24	800	4000	3.0	10.2	30.6	3.0	30.6	-	-	-
19. אזורי, עוקף שכם מזרח	ב	4	5	4	13	500	2500	6.0	7.4	44.4	-	6.0	44.4	-	-
31. אזורי, גילה - רמת קדרון	א	8	6	9	23	200	1500	12.5	13.7	171.25	12.5	171.25	-	-	-
41. אזורי, תענך-ריחן	ב	4	8	4	16	200	1000	12.5	13.7	171.25	-	12.5	71.25	-	-
42. אזורי, מקשר ישובי הגלבע לכביש גב ההר	ב	2	8	6	16	210	1200	29.0	10.2	295.8	-	-	-	29.0	295.8
44. אזורי, עוקף ג'נין מזרח	ב	3	5	5	13	-	-	6.0	10.2	61.2	-	-	-	6.0	61.2
51. אזורי, בית אריה - גוש מודיעין															
א. בית אריה-נילי	ב	8	7	6	21	300	2000	4.0	13.7	54.8	4.0	54.8	-	-	-
ב. נילי - כפר רות	א	8	9	7	24	-	-	6.0	13.7	82.2	6.0	82.2	-	-	-
52. אזורי, עינב-חלמיש															
א. עינב-קרני שומרון	א	6	9	9	24	500	3000	12.0	13.7	164.4	12.0	164.4	-	-	-
ב. אריאל מערב-חלמיש	ב	6	5	6	17	1500	5500	12.0	13.7	164.4	12.0	164.4	-	-	-
55. אזורי, צוותא-אלקנה	ב	3	5	5	13	500	3000	5.5	8.6	47.3	5.5	47.3	-	-	-
61. אזורי, מכמש-גב ההר	א	9	8	7	24	-	-	7.5	5.7	42.75	-	2.5	14.25	5.0	28.5
62. אזורי, חלמיש-ירושלים	ב	4	4	6	14	100	400	27.5	17.0	467.5	27.5	467.5	-	-	-

הצוות לתכנון שומרון ויהודה
שול: החטיבה להתיישבות ההסתדרות הצעירה העולמית
פיתוח התיישבות בשומרון ויהודה

מפה מס' 3
תכנית פיתוח כבישים לשנת 1986
מקרא
איזור ביקוש
גבול איזור הביקוש הגבוה
גבול איזור הביקוש הבינוני

מס' כביש
כביש ארצי
כביש אזורי
עומס מוגבר על כביש (ביחד לשנת 1986-2016)
כבישים לפי קדמוניות ביצוע
בנויה, ביצוע עד 1984
בנויה, ביצוע עד 1986
נמוכה, ביצוע מ-1988
מבוצע עד 1982

3.0 תכנית פיתוח ישובים חדשים ויחידות-דיוור

3.1 מטרת התכנית

לנצל פונקציונאלית יוזמות התישבות לאומיות ופרטיות לישוב כ-80,000 נפש (כ-20,000 משפחות) בשומרון וביהודה, בעקר באזורים בעלי חשיבות התישבותית, בעלות כוללת של כ-35,085 מליון שקל (ממנה כ-12,233 מליון שקל השקעה לאומית), באמצעות חיזוק ההתישבות הקיימת, הקמת ישובים חדשים ופיתוח מרכזי השענות מקומיים, וזאת - במגמה להאיץ פיתוח האזור מעבר לתקופת התכנית.

3.2 מצאי

3.2.1 פריסת ישובים

טבלה מס' 1: ישובים קיימים לסוגיהם, בחלוקה לאזורי ביקוש ולחשיבות התישבותית

עירוני	תושבות	קהילתי/ כפרי	מאחזים	סה"כ
אזור ביקוש גבוה				
חשיבות התישבותית				
1	2	9		12
2	6	12		20
	2			2
	1	2		3
3	11	23		37
סה"כ				
אזור ביקוש בינוני				
חשיבות התישבותית				
1	1	6	1	9
	1	10	1	12
1	2	16	2	21
סה"כ				
אזור ביקוש נמוך				
חשיבות התישבותית				
		1	3	4
1		24	9	34
		1	1	2
1		26	13	40
סה"כ				
5	13	65	15	98
סה"כ כללי				

- 25% מכלל הישובים הקיימים פרוסים באזורים בעלי חשיבות התישבותית גבוהה.
- באזור הביקוש הגבוה מצויים כ-35% מכלל הישובים הכפריים והקהילתיים. משמעות הדבר - השקעות לאומיות יחסיות גבוהות באזור זה.
- באזור הביקוש הנמוך ובאזורים בעלי חשיבות התישבותית גבוהה פרוסים רב המאחזים.

3.3 כללי

התכנית מתבססת על העקרונות, אשר יפורטו להלן, ועל תכניות ומגמות פיתוח, הקימות בקרב הגורמים השונים:

- א. משרד הבינוי והשיכון - המינהל לבניה כפרית וישובים חדשים ואגף הפרוגרמות - בהרחבת ישובים עירוניים, חצי-עירוניים (תושבות) וכפריים.
- ב. משרד החקלאות - בעידוד יוזמות לפיתוח תושבות באזור הביקוש הגבוה.
- ג. החטיבה להתישבות - בפיתוח ישובים כפריים וקהילתיים באזורים בעלי חשיבות התישבו-תית גבוהה בתחום אזורי הביקוש הבינוני והנמוך, ובפיתוח אמצעי ייצור ושרותים להתישבות הקהילתית והכפרית.
- ד. משרד הבטחון - ביזום מאחזים באזורים שחשיבותם ההתישבותית גבוהה, ובפיתוחם.

התכנית מפרטת את התוספת הדרושה ביח"ד בישובים הקיימים והמתוכננים לסוגיהם, בחלוקה לאזורי ביקוש:

טבלה מס' 3										אזור ביקוש
אזור ביקוש	יח"ד	%	עירוני	%	תושבות	%	כפרי/קהילתי	%	מאחזים	
גבוה	17,618	85	5100	89	11,195	99	1203	45	120	11
בינוני	1,720	8	440	8	150	1	830	31	300	26
נמוך	1,523	7	180	3	-	-	634	24	709	63
סה"כ	20,861	100	5720	100	11,345	100	2667	100	1,129	100

3.4 הערכת התשומות

התשומות לבניה ולפריצת תשתיות לישובים הוערכו לפי מדדים שיפורטו בהמשך. ההשקעות הלאומיות חושבו לפי תכניות הסיוע של משרד השיכון, המתיחסות לאזורי סיוע (מפה מס' 5), וליחס בין חסרי דיור ובעלי דיור (פרוט להלן).

3.5 עקרונות התכנית ויעדיה

- 3.5.1 פיתוח הישובים העירוניים ב-5720 יח"ד, המהוות כ-28% מכלל תוספת יח"ד.
 - א. פיתוח הישובים העירוניים במרחב השפעתה של ירושלים, באזורים שחשיבותם ההתישבותית גבוהה, תוך הקפדה על שמירת המאזן הדמוגרפי של העיר.
 - ב. פיתוח אריאל בקצב של 800 יח"ד לשנה, לצורך יצירתה כמרכז אוכלוסייה, שרותים ותעסוקה.
 - ג. פיתוח קרית ארבע בקצב של כ-150 יח"ד לשנה, ומעלה אפרים בקצב של כ-60 יח"ד לשנה.
- 3.5.2 הגדלת הפריסה בעקר באזורים בעלי חשיבות התישבותית גבוהה בתחום שלושת אזורי הביקוש, ב-23 ישובים קהילתיים וכפריים חדשים, בהם תבנינה 910 יח"ד, המהוות 5% מן הסה"כ, וב-20 מאחזים חדשים, בהם תבנינה 630 יח"ד, המהוות 3% מכלל תוספת יח"ד בישובים החדשים.
- 3.5.3 הרחבת הישובים הקהילתיים והכפריים, לצורך חיזוקם, ב-1,757 יח"ד, המהוות 8% מסך-כל תוספת יח"ד בשומרון וביהודה, והרחבת מאחזים קיימים, לצורך הפיכתם לישובי קבע, ב-499 יח"ד, המהוות 2% מסך-כל תוספת יח"ד.

3.5.4 פיתוח והרחבה של תושבות קיימות (כגון אפרת, הר גילה וצוותא) לצורך חיזוקן, וב- התאם ליעודן, ב-5,465 יח"ד, המהוות 26% מסך-כל תוספת יח"ד.

3.5.5 בעידוד יוזמות להקמת תושבות לצורך פריסה גדולה, בעקר באזורים שחשיבותם ה- התישבותית גבוהה, בתחום אזור הביקוש הגבוה, בכ-20 תושבות חדשות, בהן תבנינה 5,880 יח"ד, המהוות 28% מסך כל תוספת יח"ד.

3.6 פעולות המתחייבות לצורך השגת מטרת התכנית

3.6.1 הגבלת פיתוח באזורים שחשיבותם ההתישבותית שלילית, ע"י צמצום הבניה ושחרור קרקעות בגוש המרכז, לצורך עידוד הפיתוח באזורי ההתישבות בעלי חשיבות התישבו- תית גבוהה, ובירושלים.

3.6.2 פתרונות הדיור בכל סוגי הישובים (למעט מרכזי הישובים העירוניים) יהיו צמודי- קרקע בצפיפויות שונות, ובסוגי בינוי המנצלים את מלוא הפוטנציאל של השטח, ואת הטופוגרפיה. עשייה זו תעודד ביקוש, תיצור רווחת מגורים המתאימה להר, תפגע מזערית בנוף, תמנע קיטוב חברתי בישובים ותצמצם תהליכי התישנות בשכונות.

3.6.3 פיתוח מדיניות לקבלת תמורה עבור החכרת קרקעות ליזמים בהתיחסות לערך הקרקע, וכפועל יוצא של היצע וביקוש, של רמת הפיתוח האזורי ושל חשיבותו ההתישבותית של האתר. בנוסף - עידוד גירעון התושבות בבניה קבלנית, ב-300 יח"ד לכל הפחות, לצורך יצירת רמת שרותים אלמנטרית, שתעודד תוספת ביקוש.

3.6.4 האצת פיתוח הכבישים, אשר תצמצם את רמת הסיוע באופן משמעותי, ותגביר את הביקוש.

3.7 התכנית מפה מס' 4:

פרוט הישובים הקיימים והמתוכננים, מיקומם, מצב פיתוחם כיום וקצב התפתחותם עד שנת 1986 בחלוקה לאזורי ביקוש מובא בטבלאות מס' 4א, 4ב, 4ג' להלן.

מס' שם הישוב	נ.צ.	אופי הישוב	חשיבות אזור	מס' יעד	1 9 8 2	התחלת פיתוח (שנת כספים)	תוספת סה"כ יח"ד	סה"כ יח"ד	מקרקעין	הערות (ייעוד הישוב)
מס' יעד	מס' יח"ד	מס' יח"ד	מס' יח"ד	מס' יח"ד	מס' יח"ד	מס' יח"ד	מס' יח"ד	מס' יח"ד	מס' יח"ד	מס' יח"ד
1. אריאל	167/1675	עיר	גבוהה	בינוני	35,000	1010	330	3410	א. מדינה	
2. גבעון/גבעת זאב	1655/141	קריה	בינונית	נמוך	3,000	1240	-	1640	א. מדינה	
3. מעלה אדומים	179/132	קריה	בינונית	נמוך	10,000	2450	750	4750	א. מדינה	יש להאיט את קצב הפיתוח
4. קדומים	1645/180	תושבה	בינונית	בינוני	4,000	265	170	400	א. מדינה	מיועדת לקריה, מותנה במקרקעין
5. קרני שומרון	159/175	תושבה	בינונית	בינוני	2,500	220	125	700	א. מדינה	
6. אלקנה	154/1685	תושבה	נמוכה	נמוך	1500	200	130	450	א. מדינה	
7. עמנואל	164/1735	תושבה	בינונית	בינוני	10,000	880	-	4280	א. מדינה	
8. צוותא	150/1735	תושבה	בינונית	נמוך	2,500	300	-	480	א. מדינה	
9. שערי תקווה	153/170	תושבה	נמוכה	נמוך	700	70	-	320	א. מדינה	
10. ענתות	178/137	תושבה	בינונית	נמוך	250	5	5	45	א. מדינה	
11. גבעת אהוד	1535/1475	תושבה	שלילית	נמוך	700	-	-	200	א. מדינה	
12. אלון שבות	162/1185	תושבה	בינונית	בינוני	600	200	200	330	א. מדינה	מיועדת לקריה לאחר 1990
13. אפרת	165/119	תושבה	גבוהה	בינוני	3,000	330	-	480	א. מדינה	
14. הר גילה	1665/1255	תושבה	גבוהה	נמוך	300	80	55	180	א. מדינה	
15. יוספיה	159/1725	תושבה	בינונית	בינוני	3,000	-	-	550	א. מדינה	
16. יועזר	1565/1645	תושבה	בינונית	נמוך	600	-	-	300	א. מדינה	
17. אלקנה ג'	1545/170	תושבה	נמוכה	נמוך	700	-	-	300	א. מדינה	
18. אלקנה ד'	1575/166	תושבה	בינונית	נמוך	1,200	-	-	500	א. מדינה	
19. אורנית	150/171	תושבה	נמוכה	נמוך	500	-	-	250	א. מדינה	
20. חבלי ירק	150/1735	תושבה	נמוכה	נמוך	400	-	-	200	א. מדינה	
21. לב השומרון	159/1785	תושבה	בינונית	נמוך	450	-	-	200	א. מדינה	
22. כור	161/182	תושבה	גבוהה	בינוני	1000	-	-	200	א. מדינה	
23. ברוכאל	1595/1655	תושבה	בינונית	בינוני	500	-	-	150	א. מדינה	
24. אריאל מערב	1625/1665	תושבה	גבוהה	בינוני	1,000	-	-	150	א. מדינה	מהווה חלק מתכנית המתאר של אריאל
25. אבני חפץ	1555/1900	תושבה	גבוהה	בינוני	1,000	-	-	200	א. מדינה	
26. סלעית ב'	1535/185	תושבה	בינונית	נמוך	700	-	-	-	א. מדינה	תכנון בלבד
27. דיר קלעה	1555/163	תושבה	בינונית	נמוך	700	-	-	-	א. מדינה	תכנון בלבד
28. נעלה	1565/153	תושבה	בינונית	בינוני	1,100	-	-	300	א. מדינה	
29. עפרים א'	1545/159	תושבה	בינונית	נמוך	2,500	-	-	480	א. מדינה	תשתיות משותפות עם עפרים א'
30. עפרים ב'	1555/1585	תושבה	בינונית	נמוך	1,500	-	-	200	א. מדינה	
31. מתתיהו ב'	1555/148	תושבה	שלילית	נמוך	800	-	-	300	א. מדינה	
32. גני מודיעין	1515/149	תושבה	שלילית	נמוך	700	-	-	300	א. מדינה	
33. כפירה	163/137	תושבה	נמוכה	נמוך	350	-	-	300	א. מדינה	
34. רמה	1735/143	תושבה	גבוהה	נמוך	700	-	-	200	א. מדינה	
35. רמת קדרון	1765/124	תושבה	גבוהה	בינוני	2,000	-	-	300	א. מדינה	
36. מצפה יהודה	1785/127	תושבה	גבוהה	בינוני	2,000	-	-	300	א. מדינה	
37. ביתר	1655/1245	תושבה	גבוהה	נמוך	500	-	-	200	א. מדינה	
38. פסגות	1715/145	קהילתי/מרכזי	גבוהה	נמוך	150	32	32	82	א. מדינה	
39. עינב	162/188	קהילתי	גבוהה	בינוני	200	40	19	100	א. מדינה	מיועד לקריה, מותנה ברכישת מקרקעין
40. בית אבא	160/1685	קהילתי	בינונית	נמוך	250	50	45	95	א. מדינה	
41. יקיר	161/173	קהילתי	בינונית	בינוני	250	50	46	125	א. מדינה	
42. מעלה שומרון	157/175	קהילתי	בינונית	נמוך	250	47	47	112	א. מדינה	
43. נטפים	1605/170	קהילתי	בינונית	נמוך	250	-	-	30	א. מדינה	
44. בית חורון	162/1435	קהילתי	בינונית	נמוך	250	73	42	123	א. מדינה	
45. בית אל	1715/150	קהילתי	גבוהה	בינוני	250	139	88	199	א. מדינה	מיועד לקריה, מותנה במקרקעין
46. בית אל ב'	171/151	קהילתי	גבוהה	בינוני	250	92	74	152	א. מדינה	
47. עפרה	175/1515	קהילתי	גבוהה	בינוני	250	120	115	150	א. מדינה	
48. כפר אדומים	1825/137	קהילתי	בינונית	בינוני	250	93	51	143	א. מדינה	
49. חדשה	1645/1395	קהילתי	בינונית	נמוך	120	50	22	80	א. מדינה	
50. נילי	155/152	קהילתי	בינונית	בינוני	250	48	45	108	א. מדינה	
51. בית אריה	155/161	קהילתי	בינונית	נמוך	400	61	61	101	א. מדינה	
52. חלמיש	162/1575	קהילתי	בינונית	בינוני	250	115	73	165	א. מדינה	מיועד לקריה, מותנה במקרקעין
53. דניאל	1645/1215	קהילתי	גבוהה	בינוני	200	2	2	60	א. מדינה	מיועד לתושבה, מותנה במקרקעין
54. ראס כרכר	159/1495	קהילתי	בינונית	בינוני	400	-	-	100	א. מדינה	
55. נאות אדומים	1765/129	קהילתי	גבוהה	נמוך	120	-	-	100	א. מדינה	
56. סלעית	155/183	כפרי	בינונית	נמוך	160	40	40	90	א. מדינה	
57. מתתיהו	1535/149	מושבי שיתופי	שלילית	נמוך	160	40	14	60	א. מדינה	
58. מבוא חורון	1535/1394	מושבי שיתופי	שלילית	נמוך	160	48	46	108	א. מדינה	
59. אלעזר	1635/119	מושבי שיתופי	גבוהה	בינוני	120	50	29	70	א. מדינה	
60. כפר עציון	161/1175	קבוץ	בינונית	בינוני	120	80	65	90	א. מדינה	
61. מגדל עוז	1635/116	קבוץ	גבוהה	בינוני	160	50	26	60	א. מדינה	
62. ראש צורים	162/1195	קבוץ	גבוהה	בינוני	120	55	50	75	א. מדינה	
63. נרקיס	159/192	מאחז	גבוהה	בינוני	200	-	-	20	א. מדינה	מיועד לקהילתי עד 1986
64. דולב (עין קינא)	163/148	מאחז	גבוהה	בינוני	300	-	-	60	א. מדינה	
65. אנחיל	1595/121	מאחז	בינונית	בינוני	120	-	-	40	א. מדינה	מיועד לקבוץ עד 1986

מס' שם הישוב	נ.צ.	אופי הישוב	חשיבות אזור	מס' יעד	1982	תחלת פיתוח (שנת כספים)	תוספת יח"ד	סה"כ איכלוס עד 1986 (יח"ד)	יזם	מוא"ז	מקרקעין	הערות (ייעוד הישוב)
1. קרית ארבע	1625/1145	קריה	גבוהה	5,000	780	בפיתוח	1110	1,550	מש' שיכון	א. מדינה		
2. אלון מורה	1815/1825	תושבה	גבוהה	1,500-2,000	88	בפיתוח	124	205	הסת' ציר'	א. מדינה		
3. מעלה עמוס	172/1125	תושבה	בינונית	2,000	38	בפיתוח	60	130	הסת' ציר'	א. מדינה		
4. שקד	167/2085	קהילתי	בינונית	400	28	בפיתוח	40	100	הסת' ציר'	א. מדינה		מיועד לקריה לאחר 1986
5. מבוא דותן	167/2025	קהילתי	בינונית	200	22	בפיתוח	40	80	הסת' ציר'	א. מדינה		
6. חנינתי	1665/210	קהילתי	בינונית	200	13	בפיתוח	40	65	הסת' ציר'	א. מדינה		
7. שא-נור	167/197	מחנה זמני	גבוהה	250	12	בפיתוח	40	40	הסת' ציר'	א. מדינה		
8. חומש	169/191	קהילתי	גבוהה	250	20	בפיתוח	50	80	הסת' ציר'	א. מדינה		
9. שבי שומרון	1675/1855	קהילתי	בינונית	250	60	בפיתוח	91	121	הסת' ציר'	א. מדינה		
10. תפוח	1735/1695	קהילתי	גבוהה	250	18	בפיתוח	36	76	הסת' ציר'	א. מדינה		
11. כוכב השחר	183/1525	קהילתי	בינונית	300	26	בפיתוח	60	85	הסת' ציר'	א. מדינה		
12. רימונים	182/149	קהילתי	בינונית	320	22	בפיתוח	50	75	הסת' ציר'	א. מדינה		
13. מכמש	179/1425	קהילתי	בינונית	104	30	בפיתוח	40	70	הסת' ציר'	א. מדינה		
14. מצפה יריחו	187/137	קהילתי	בינונית	471	36	בפיתוח	57	97	הסת' ציר'	א. מדינה		
15. עטרת	1675/157	קהילתי	בינונית	200	18	בפיתוח	45	75	הסת' ציר'	א. מדינה		
16. שילה	1785/162	קהילתי	גבוהה	252	61	בפיתוח	124	159	הסת' ציר'	א. מדינה		מיועד לתושבה לאחר 1986
17. תקוע	172/1175	קהילתי	בינונית	250	48	בפיתוח	78	108	הסת' ציר'	א. מדינה		
18. אל דוד	1735/1185	קהילתי	גבוהה	200	12	בפיתוח	32	52	הסת' ציר'	א. מדינה		
19. גרש	179/1675	קהילתי	גבוהה	250	-	1983/84	-	50	הסת' ציר'	א. מדינה		
20. מעלה לבונה	175/164	קהילתי	גבוהה	200	-	1983/84	-	50	הסת' ציר'	א. מדינה		
21. תל-חיים	179/1755	קהילתי	גבוהה	250	-	1984/85	-	40	הסת' ציר'	א. מדינה		
22. חרמש צפון	161/205	קהילתי	בינונית	250	-	1984/85	-	30	הסת' ציר'	א. מדינה		
23. ברכה ב'	172/180	קהילתי	גבוהה	200	-	1985/86	-	30	הסת' ציר'	א. מדינה		מיועד לתושבה לאחר 1986
24. ריחן ב'	1605/207	קהילתי	בינונית	250	-	1985/86	-	-	הסת' ציר'	א. מדינה		
25. דרגות	1775/1195	קהילתי	גבוהה	250	-	1983/84	-	50	הסת' ציר'	א. מדינה		
26. כוכבא-עין ערוב	1635/113	קהילתי	גבוהה	250	-	1983/84	-	50	הסת' ציר'	א. מדינה		
27. נגיד	1585/114	קהילתי	גבוהה	250	-	1984/85	-	30	הסת' ציר'	א. מדינה		
28. צורף עדולם	154/117	קהילתי	בינונית	250	-	1984/85	-	40	הסת' ציר'	א. מדינה		
29. ריחן	1625/2085	מושב	בינונית	160	14	בפיתוח	48	48	הסת' ציר'	א. מדינה		מיועד לקהילתי עד 1986,
30. ברכה	175/178	מאחז	גבוהה	200	-	בפיתוח	-	50	בטחון/הסת' ציר'	א. מדינה		לאחר מכן יתפתח לתושבה
31. חרמש	162/203	מאחז	בינונית	250	-	בפיתוח	-	60	בטחון/הסת' ציר'	א. מדינה		מיועד לקהילתי עד 1986
32. נאווה	1685/1635	מאחז	בינונית	250	-	1983/84	-	20	בטחון/הסת' ציר'	א. מדינה		
33. חלילים (מיצד)	168/111	מאחז	גבוהה	250	-	1983/84	-	40	בטחון/הסת' ציר'	א. מדינה		מיועד לקהילתי עד 1986
34. מכמתת (רוגן)	172/175	מאחז	גבוהה	200	-	1983/84	-	30	בטחון	א. מדינה		
35. צלף	1575/200	מאחז	גבוהה	200	-	1983/84	-	20	בטחון	א. מדינה		
36. עטרה	1655/192	מאחז	גבוהה	200	-	1983/84	-	20	בטחון	א. מדינה		
37. מגדלים	182/167	מאחז	גבוהה	200	-	1983/84	-	20	בטחון	א. מדינה		
38. מעלה לבונה	173/163	מאחז	גבוהה	200	-	1983/84	-	20	בטחון	א. מדינה		
39. צורית	1565/1155	מאחז	בינונית	200	-	1983/84	-	20	בטחון	א. מדינה		

מס' שם הישוב	נ.צ.	אופי הישוב	חשיבות אזור	מס' יעד	1982	התחלת פיתוח (שנת כספים)	תוספת יח"ד	סה"כ איכלוס עד 1986 (יח"ד)	י.ז.ס	מוא"ז	מקרקעין	הערות (ייעוד הישוב)
1. מעלה אפרים	188/165	קריה	בינונית	גבוה	3,000	240	264	180	444	מש' שיכון בקעת הירדן	א. מדינה	
2. כרמל	167/093	קהילתי	בינונית	גבוה	200	20	30	30	60	הסת' ציו' הר חברון	א. מדינה	
3. מעון	166/0915	קהילתי	בינונית	גבוה	200	7	17	30	47	הסת' ציו' הר חברון	א. מדינה	
4. קריות	1605/0855	קהילתי	בינונית	גבוה	200	25	30	40	70	הסת' ציו' הר חברון	א. מדינה	
5. תלם	1525/108	קהילתי	גבוהה	גבוה	200	4	40	10	50	הסת' ציו' הר חברון	א. מדינה	
6. כבירית	1865/181	קהילתי	גבוהה	גבוה	250	-	-	60	60	הסת' ציו' שומרון	א. מדינה	
7. עקרביית	1845/173	קהילתי	בינונית	גבוה	250	-	-	30	30	הסת' ציו' שומרון	א. מדינה	
8. קשת יהונתן	1855/212	קהילתי	גבוהה	גבוה	200	-	-	30	30	הסת' ציו' שומרון	א. מדינה	
9. תרצה	181/190	קהילתי	בינונית	גבוה	150	-	-	30	30	הסת' ציו' שומרון	א. מדינה	
10. תלם ב'	155/112	קהילתי	בינונית	בינוני	200	-	-	30	30	הסת' ציו' עציון	א. מדינה	
11. אשתמוע	156/091	קהילתי	גבוהה	גבוה	200	-	-	30	30	הסת' ציו' הר חברון	א. מדינה	
12. אדוריים	157/0995	קהילתי	גבוהה	גבוה	200	-	-	30	30	הסת' ציו' הר חברון	א. מדינה	
13. זיף	1615/098	קהילתי	גבוהה	גבוה	200	-	-	30	30	הסת' ציו' הר חברון	א. מדינה	
14. ארדון	1565/084	מחנה זמני	בינונית	גבוה	200	-	-	30	30	הסת' ציו' הר חברון	א. מדינה	
15. שלומציון	1935/1635	מרכז	בינונית	גבוה						הסת' ציו' בקעת הירדן	א. מדינה	
16. סוסיה	161/089	מרכז	גבוהה	גבוה	200	-	-	40	40	הסת' ציו' הר חברון	א. מדינה	
17. נתיב הגדוד	192/155	כפרי	בינונית	גבוה	160	33	68	-	68	הסת' ציו' בקעת ה' "	א. מדינה	
18. רועי	196/184	כפרי	בינונית	גבוה	160	25	55	-	55	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
19. בקעות	193/183	כפרי	בינונית	גבוה	160	31	55	5	60	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
20. חמרה	1915/1785	כפרי	בינונית	גבוה	160	40	60	5	65	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
21. ארגמן	1995/1755	כפרי	בינונית	גבוה	160	28	40	10	50	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
22. מכורה	190/175	כפרי	בינונית	גבוה	160	30	55	-	55	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
23. משואה	196/1675	כפרי	בינונית	גבוה	160	30	50	10	60	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
24. גיתית	1875/167	כפרי	בינונית	גבוה	120	22	64	-	64	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
25. יפית	1945/1635	כפרי	בינונית	גבוה	160	19	44	-	44	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
26. נעמה	195/1455	כפרי	בינונית	גבוה	160	14	18	22	40	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
27. פצאל	192/161	כפרי	בינונית	גבוה	160	50	92	-	92	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
28. תומר	1915/1585	כפרי	בינונית	גבוה	160	41	74	-	74	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
29. מחולה	199/1965	כפרי	נמוכה	גבוה	160	35	70	-	70	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
30. ורד יריחו	191/1375	כפרי	בינונית	גבוה	140	35	50	24	74	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
31. משכיות	1985/186	כפרי	בינונית	גבוה	200	-	-	30	30	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
32. אלמוג	1935/133	קיבוץ	בינונית	גבוה	120	23	42	8	50	הסת' ציו' בקעת ה' "	א. מדינה	
33. גלגל	192/1565	קיבוץ	בינונית	גבוה	120	50	90	15	105	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
34. נירן	193/1525	קיבוץ	בינונית	גבוה	120	30	70	15	85	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
35. ייט"ב	190/1505	קיבוץ	בינונית	גבוה	120	30	50	15	65	הסת' ציו' " "	א. מדינה	
36. מצפה שלם	1875/111	קיבוץ	בינונית	גבוה	160	32	32	15	47	הסת' ציו' מגילות	א. מדינה	
37. קלי"ה	1945/129	קיבוץ	בינונית	גבוה	160	18	36	10	46	הסת' ציו' מגילות	א. מדינה	
38. נערן ב'	190/1455	קיבוץ	בינונית	גבוה	200	-	-	-	-	הסת' ציו' בקעת ה' "	א. מדינה	מיועד לקהילתי עד 1986
39. גינת	1755/2085	מאחז	גבוהה	גבוה	250	-	-	60	60	בטחון/הסת' שומרון	א. מדינה	מיועד לכפרי עד 1986
40. עירית	1825/194	מאחז	בינונית	גבוה	250	-	20	10	30	בטחון שומרון	א. מדינה	
41. שדמות	200/195	מאחז	נמוכה	גבוה	160	30	40	10	50	בטחון/הסת' בקעת ה' "	א. מדינה	מיועד לכפרי עד 1986
42. חמדת	199/184	מאחז	בינונית	גבוה	200	-	-	30	30	בטחון/הסת' " "	א. מדינה	מיועד לכפרי עד 1986
43. נעמה ב'	1975/143	מאחז	בינונית	גבוה	200	-	-	30	30	בטחון/הסת' " "	א. מדינה	
44. נחל צרי	1935/149	מאחז	בינונית	גבוה	120	30	30	30	30	בטחון " "	א. מדינה	
45. בית הערבה	1965/1355	מאחז	בינונית	גבוה	160	15	21	19	40	בטחון/הסת' מגילות	א. מדינה	מיועד לקבוץ עד 1986
46. הר מנחם	160/101	מאחז	גבוהה	גבוה	200	-	-	50	50	בטחון/ הר חברון	א. מדינה	מיועד לתושבה עד 1986
47. יקין	166/100	מאחז	גבוהה	גבוה	200	-	10	30	40	בטחון/ הר חברון	א. מדינה	מיועד לקהילתי עד 1986
48. נגוהות	152/108	מאחז	בינונית	גבוה	250	-	-	40	40	בטחון/הסת' הר חברון	א. מדינה	מיועד לקהילתי עד 1986
49. אדורה	149/103	מאחז	בינונית	גבוה	250	-	-	40	40	בטחון/הסת' הר חברון	א. מדינה	מיועד לקהילתי עד 1986
50. אשכולות	141/089	מאחז	בינונית	גבוה	100	-	20	10	30	בטחון/הסת' הר חברון	א. מדינה	מיועד לקהילתי עד 1986
51. נחל זהר	149/091	מאחז	בינונית	גבוה	250	-	-	30	30	בטחון/הסת' הר חברון	א. מדינה	
52. גנים	1795/2065	מאחז	גבוהה	גבוה	200	-	-	60	60	בטחון/הסת' שומרון	א. מדינה	מיועד לקהילתי עד 1986
53. מטר	1855/203	מאחז	גבוהה	גבוה	100-250	-	-	40	40	בטחון/הסת' שומרון	א. מדינה	מיועד לקהילתי עד 1986
54. קציף	1815/163	מאחז	גבוהה	גבוה	200	-	-	60	60	בטחון/הסת' בנימין	א. מדינה	מיועד לקהילתי עד 1986
55. מול נבו	1985/1375	מאחז	בינונית	גבוה	120	-	-	30	30	בטחון/הסת' בקעת ה' "	א. מדינה	מיועד לכפרי עד 1986
56. גבסנית	1995/193	מאחז	בינונית	גבוה	200	-	-	30	30	בטחון/הסת' " "	א. מדינה	מיועד לכפרי עד 1986
57. ברוש	201/1905	מאחז	בינונית	גבוה	200	-	-	30	30	בטחון/הסת' " "	א. מדינה	מיועד לכפרי עד 1986
58. עומרים	146/087	מאחז	בינונית	גבוה	250	-	-	30	30	בטחון/הסת' הר חברון	א. מדינה	מיועד לקהילתי עד 1986
59. עתניאל	153/094	מאחז	גבוהה	גבוה	200	-	-	20	20	בטחון/הסת' הר חברון	א. מדינה	מיועד לקהילתי עד 1986
60. נטע	1505/087	מאחז	בינונית	גבוה	200	-	-	20	20	בטחון הר חברון	א. מדינה	

מתוך טבלאות מס' 4א, 4ב, 4ג' נגזרים הנתונים הבאים:

טבלה מס' 5: התפלגות תוספת יח"ד לפי אזורי ביקוש וחשיבות התישבותית

אזורי ביקוש	גבוה	בינוני	נמוך	סה"כ	%
חשיבות התישבותית					
גבוהה	4748	1175	550	6473	31
בינונית	10,440	545	963	11,948	57
נמוכה	1,550	-	10	1,560	8
שלילית	880	-	-	880	4
סה"כ	17,618	1,720	1,523	20,861	100

טבלה מס' 6: התפלגות הישובים החדשים לפי אזורי ביקוש וחשיבות התישבותית

אזור ביקוש חשיבות התישבותית	גבוה	בינוני	נמוך	סה"כ
חשיבות התישבותית				
גבוהה	7	6	4	17
בינונית	10	3	5	18
נמוכה	4	-	-	4
שלילית	2	-	-	2
סה"כ	23	9	9	41

טבלה מס' 7: התפלגות תוספת יח"ד בישובים החדשים לפי אזורי ביקוש וחשיבות התישבותית

אזור ביקוש חשיבות התישבותית	גבוה	בינוני	נמוך	סה"כ
חשיבות התישבותית				
גבוהה	1550	300	220	2070
בינונית	2680	70	120	2870
נמוכה	1050	-	-	1050
שלילית	600	-	-	600
סה"כ	5880	370	340	6590

טבלה מס' 8: התפלגות תוספת יח"ד לפי אזורי ביקוש ולפי סוגי ישובים

אזורי ביקוש סוגי ישובים		גבוה %		בינוני %		נמוך %		סה"כ %	
עירוני	קיים	25	5100	2	440	1	180	5720	28
	מתוכנן	-	-	-	-	-	-	-	-
סה"כ עירוני		25	5100	2	440	1	180	5720	28
תושבות	קיים	25	5315	1	150	-	-	5465	26
	מתוכנן	28	5880	-	-	-	-	5880	28
סה"כ תושבות		53	11,195	1	150	-	-	11,345	54
קהילתי/כפרי	קיים	5	1003	2	460	1	294	1757	8
	מתוכנן	1	200	2	370	2	340	910	5
סה"כ קהילתי/כפרי		6	1203	4	830	3	634	2667	13
מאחזים	קיים	-	-	0.5	110	1.5	389	499	2
	מתוכנן	0.5	120	1	190	1.5	320	630	3
סה"כ מאחזים		0.5	120	1.5	300	3	709	1129	5
סה"כ כללי		84.5	17,618	8.5	1720	7	1523	20,861	100

3.8 הערכת התשומות הכלליות להקמת ישובים ולתוספת יח"ד, והיחס בין השקעות לאומיות והשקעות פרטיות

3.8.1 חישוב התשומות

התשומות חושבו לפי שער 40.0 שקל = \$ 1.0, ולפי המדדים הבאים:

טבלה מס' 9: עלות יח"ד ועלות תשתית בישובים השונים לפי רמת פיתוחם, באלפי שקל

סוג הישוב	גודל יחידה (מ"ר)	עלות למ"ר	עלות כוללת ליחידה	עלות תשתית יחסית ליח"ד בישוב	סה"כ עלות ליח"ד בישוב
עירוני	70	14.85	1040	400	1440
תושבה	70	16	1120	400	1520
קהילתי	70	16	1120	480	1600
כפרי/מאחז	64	16	1024	560	1584

3.8.2 עלות לתשתיות

טבלה מס' 10: עלות לתשתיות (דרך גישה, חשמל, מים וביוב) לישובים חדשים לאורך ממוצע של 2 ק"מ

סוג הישוב	עלות (במליוני שקל)
תושבה	46
קהילתי/כפרי	29
מאחז	17

3.8.3 חישוב ההשקעות הלאומיות

הסיוע לדיור הינו פועל יוצא של:

א. רמת הביקוש העכשווי לאזור הבניה (הנגזרת מרמת הפיתוח העכשווית של התשתיות). שומרון ויהודה מחולקים לשלושה אזורי סיוע כמתואר במפה מס' 5, המציגה היחס בין אזורי הסיוע בביקוש העכשווי, לבין אזורי הביקוש בתנאי פיתוח מירבי של תשתיות.

יש לעדכן את תכניות הסיוע ולהתאימן לרמת הפיתוח.
בחישוב הסיוע לא נלקח בחשבון עדכון זה.

ב. היחס בין בעלי דיור וחסרי דיור.
לצורך החישוב, יחס זה נקבע לפי המצב הקיים, בהסתמך על הערכות משרד הבינוי והשיכון - המינהל לבניה כפרית וישובים חדשים.

טבלה מס' 11: התפלגות האוכלוסיה לבעלי דיור ולחסרי דיור, לפי אזורי ביקוש

חסרי דיור	בעלי דיור	אזור ביקוש
10%	90%	גבוה
20%	80%	בינוני
50%	50%	נמוך

בתכנית הסיוע לדיור של משרד הבינוי והשיכון אין הבחנה בין ישובים חדשים לישובים מתוכננים. התאמת רמת הסיוע לקצב פיתוח הישוב תעודד איכלוס בישובים חדשים, ותצמצם את ההשקעות הלאומיות. בחישוב הסיוע לא נלקחה בחשבון ההבחנה הנ"ל.

הערה: חישוב הסיוע התייחס לתוספת יח"ד בכל סוגי הישובים.

טבלה מס' 12: התפלגות תוספת יח"ד לפי אזורי ביקוש, אזורי סיוע וסוגי ישובים ברמות הפיתוח

סה"כ		נמוך		בינוני		גבוה		אזורי ביקוש			
%		%		%		%		אזורי סיוע			
		גבוה		בינוני		נמוך					
		בינוני		גבוה		בינוני					
28	5720	1	-	180	2	-	440	25	2400	2700	עירוני קיים
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	מתוכנן
28	5720	1	-	180	2	-	440	25	2400	2700	סה"כ עירוני
26	5465	-	-	-	1	70	80	25	4295	1020	תושבות קיים
28	5880	-	-	-	-	-	-	28	2150	3730	מתוכנן
54	11,345	-	-	-	1	70	80	53	6445	4750	סה"כ תושבות
קהילתי/כפרי											
8	1757	1	-	294	2	230	230	5	563	440	קיים
5	910	2	30	310	2	170	200	1	100	100	מתוכנן
13	2667	3	30	604	4	400	430	6	663	540	סה"כ קהילתי/כפרי
מאחזים											
2	499	1.5	-	389	0.5	-	110	-	-	-	קיים
3	630	1.5	-	320	1	40	150	0.5	120	-	מתוכנן
5	1129	3	-	709	1.5	40	260	0.5	120	-	סה"כ מאחזים
100	20,861	7	30	1493	8.5	510	1210	84.5	9628	7990	סה"כ כללי

(\$ 1.0 = שקל 40.0)

בעלי דירור - 90%						חסרי דירור - 10%						סה"כ		
סה"כ סיוע בניה + תשתית	סה"כ עלות בניה + תשתית	'מס' יחידות	סה"כ סיוע לתשתית הסיוע	סה"כ עלות לדירור	סה"כ עלות לדירור	סה"כ סיוע בניה + תשתית	סה"כ עלות בניה + תשתית	'מס' יחידות	סה"כ סיוע לתשתית הסיוע	סה"כ עלות לדירור	סה"כ עלות בניה ותשתית ליחידות דירור			
437.40	3499.20	2430	0.18	0.10	0.08	48.60	388.80	270	0.18	0.10	0.08	1.440	קיים	עירוני
-	-	-	0.30	0.22	0.08	-	-	-	0.30	0.22	0.08	1.560	מתוכנן	
238.68	1395.36	918	0.26	0.18	0.08	26.52	155.04	102	0.26	0.18	0.08	1.520	קיים	חישובי
1409.94	5908.32	3,357	0.42	0.34	0.08	156.66	656.48	373	0.42	0.34	0.08	1.760	מתוכנן	
72.54	446.40	279	0.26	0.18	0.08	8.06	49.60	31	0.26	0.18	0.08	1.600	קיים	קהילתי
37.80	158.40	90	0.42	0.34	0.08	4.20	17.60	10	0.42	0.34	0.08	1.760	מתוכנן	
39.78	185.328	117	0.34	0.26	0.08	4.42	20.592	13	0.34	0.26	0.08	1.584	קיים	בפרט/מאוזן
-	-	-	0.50	0.42	0.08	-	-	-	0.50	0.42	0.08	1.744	מתוכנן	
2236.14	11,593.008					248.76	1288.112							
19%	100%					19%	100%							

טבלה מס' 13: התפלגות הסיוע לדיוור באזור הביקוש הגבוה וברמת הסיוע הבינונית במליוני שקל
(40.0 שקל = 1.0 \$)

סוג הישוב		סה"כ עלות בניה ותשתית ליחידת דיוור	חסרי דיוור - 10%						בעלי דיוור - 90%					
			סיוע לדיוור	סיוע לתשתית	סה"כ הסיוע	סה"כ עלות בניה + תשתית	סה"כ סיוע בניה + תשתית	מס' יחידות	סיוע לדיוור	סיוע לתשתית	סה"כ הסיוע	סה"כ עלות בניה + תשתית	סה"כ סיוע בניה + תשתית	מס' יחידות
עירוני	קיים	1.440	0.64	0.18	0.82	240	196.8	345.6	0.24	0.18	0.42	3110.4	907.2	2160
	מתוכנן	1.560	0.64	0.30	0.94	-	-	-	0.24	0.30	0.54	-	-	-
תושבות	קיים	1.520	0.64	0.26	0.90	430	387.0	653.6	0.24	0.26	0.50	5874.8	1932.5	3865
	מתוכנן	1.760	0.64	0.42	1.06	215	227.9	378.4	0.24	0.42	0.66	3405.6	1277.1	1935
קהילתי	קיים	1.600	0.64	0.26	0.90	50	45.0	80.0	0.24	0.26	0.50	724.8	226.5	453
	מתוכנן	0.640	0.64	0.42	1.06	10	10.6	17.6	0.24	0.42	0.66	158.4	59.4	90
כפרי/מאחז	קיים	1.584	0.64	0.34	0.98	6	5.88	9.504	0.24	0.34	0.58	85.536	31.32	54
	מתוכנן	1.744	0.64	0.50	1.14	12	13.68	20.928	0.24	0.50	0.74	188.352	79.92	108
							886.86	1505.632				13547.888	4513.94	
							59%	100%				100%	33%	

[illegible]

לפי החוק, הממשלה חייבת לשלם את ההוצאות שהוציאו המאזרחים, וזאת על מנת להבטיח את חירותם.

טבלה מס' 13: התפלגות הסיוע לדיוור באזור הביקוש הבינוני וברמת הסיוע הבינונית, במליוני שקל
(40.0 שקל = \$ 1.0)

סוג הישוב	סה"כ עלות בניה ותשתית ליחידת דיוור	חסרי דיוור - 20%					בעלי דיוור - 80%				
		סיוע לדיוור	לתשתית הסיוע	סה"כ יחידות	סה"כ עלות בניה + תשתית	סה"כ סיוע	סיוע לדיוור	לתשתית הסיוע	סה"כ יחידות	סה"כ עלות בניה + תשתית	סה"כ סיוע
עירוני	קיים	1.440	0.64	0.18	0.82	-	0.24	0.18	0.42	-	-
	מתוכנן	1.560	0.64	0.30	0.94	-	0.24	0.30	0.54	-	-
תושבות	קיים	1.520	0.64	0.26	0.90	14	0.24	0.26	0.50	56	28.0
	מתוכנן	1.760	0.64	0.42	1.06	-	0.24	0.42	0.66	-	-
קהילתי	קיים	1.600	0.64	0.26	0.90	46	0.24	0.26	0.50	184	92.0
	מתוכנן	1.760	0.64	0.42	1.06	40	0.24	0.42	0.66	160	105.6
כפרי/מאחז	קיים	1.584	0.64	0.34	0.98	-	0.24	0.34	0.58	-	-
	מתוכנן	1.744	0.64	0.50	1.14	8	0.24	0.50	0.74	32	23.68
										249.28	716.928
										35%	100%
										105.52	179.232
										59%	100%

[illegible]

לפי החוק, המדינה חייבת לשלם למשקיעים פיצויים בסך של 1.0 מיליארד ש"ח (40.0 מיליארד ₪).

ריכוז נתוני התפלגות סה"כ התשומות וההשקעות הלאומיות לדיור באזורי הביקוש הגבוה, הבינוני והנמוך, בשלוש רמות הסיוע, ובחלוקה לסוגי ישובים, מוצג להלן בטבלאות מס' 14-16.

טבלה מס' 14: התפלגות סה"כ התשומות וההשקעה הלאומית לתוספת יח"ד ביישובים הקיימים בכל אזורי הביקוש, במליוני שקל (40.0 שקל = \$1.0)

סוג הישוב	תוספת יח"ד ביישובים קיימים		
	מס' יח"ד	עלות	השקעה לאומית %
ביקוש גבוה			
עירוני	5100	7344.00	22 1590.0
תושבות	5315	8078.80	32 2584.7
קהילתי	813	1300.80	27 352.1
כפרי/מאחז	190	300.96	27 81.4
סה"כ	11,418	17,024.56	27 4608.2
ביקוש בינוני			
עירוני	440	633.60	56 352.0
תושבות	150	228.00	49 111.0
קהילתי	460	703.80	48 335.8
כפרי/מאחז	110	174.24	61 105.6
סה"כ	1160	1739.64	52 904.4
ביקוש נמוך			
עירוני	180	259.200	66 171.00
תושבות	-	-	- -
קהילתי	140	224.000	64 144.20
כפרי/מאחז	543	860.112	70 602.48
סה"כ	863	1343.312	68 917.68
סה"כ כללי	13,441	20,107.512	32 6,430.28

טבלה מס' 15: התפלגות סה"כ התשומות וההשקעה הלאומית לחשתיז ולח"ד בישובים חדשים בכל אזורי הביקוש, במליוני שקל (40.0 שקל = 1.0 \$)

סוג הישוב	תשתיות להקמת ישובים חדשים			הקמת יח"ד בישובים חדשים			סה"כ		
	מס' ישובים	עלות	השקעה לאומית	%	מס' יח"ד	עלות	השקעה לאומית	%	עלות
ביקוש גבוה									
עירוני	-	-	-	-	-	-	-	-	-
תושבות	21*	920.0	184.0	20	5880	10,348.80	3255.6	30	11,268.80
קהילתי	2	58.0	58.0	100	200	352.00	170.0	32	410.00
כפר/מאחז	3	51.0	51.0	100	120	209.28	144.6	45	260.28
סה"כ	26	1029.0	293.0	28	6200	10,910.08	3570.2	30	11,939.08
ביקוש בינוני									
עירוני	-	-	-	-	-	-	-	-	-
תושבות	-	-	-	-	-	-	-	-	-
קהילתי	10	290.0	290.0	100	370	704.00	646.0	51	994.00
כפר/מאחז	8	136.0	136.0	100	190	331.36	336.8	61	467.36
סה"כ	18	426.0	426.0	100	560	1035.36	982.8	54	1461.36
ביקוש נמוך									
עירוני	-	-	-	-	-	-	-	-	-
תושבות	-	-	-	-	-	-	-	-	-
קהילתי	9	261.0	261.0	100	310	492.80	594.2	68	753.80
כפר/מאחז	11	211.0	211.0	100	350	610.40	655.5	73	821.40
סה"כ	20	472.0	472.0	100	660	1103.20	1249.7	70	1575.20
סה"כ כללי	64	1927.0	1191.0	62	7420	13,048.64	5802.7	35	14,975.64

* לחשבות דיר קלעה וסלעית ב' לא חושבה עלות הפיתוח, היות שער שנת 1986 יבוצע לגביהן חכנון כלכלי.

** עלות תשתיות להקמת תושבות חושבה לגבי 20 תושבות, היות שהתשומות לעפרים א'-ב' משותפת.

טבלה מס' 16: התפלגות סה"כ התשומות וההשקעה הלאומית לדיוור
 בישובים קיימים וחדשים בכל אזורי הביקוש, במליוני
 שקל (40.0 שקל = \$ 1.0)

סוג הישוב	סה"כ תשומות		
	סה"כ עלות	השקעה לאומית	%
ביקוש גבוה			
עירוני	7344.00	1590.0	22
תושבות	19,347.60	5840.3	30
קהילתי	1710.80	522.1	31
כפרי/מאחז	561.24	226.0	40
סה"כ	28,963.64	8178.4	28
ביקוש בינוני			
עירוני	633.60	352.0	56
תושבות	228.00	111.0	49
קהילתי	1697.80	981.8	58
כפרי/מאחז	641.60	442.4	69
סה"כ	3201.00	1887.2	59
ביקוש נמוך			
עירוני	259.200	171.00	66
תושבות	-	-	-
קהילתי	977.800	738.40	76
כפרי/מאחז	1681.512	1257.98	75
סה"כ	2918.512	2167.38	74
סה"כ כללי	35,083.152	12,232.98	35

איזור ביקוש גבוה

איזור ביקוש בינוני

איזור ביקוש נמוך

הצוות לתכנון שומרון ויהודה
של: החטיבה להתיישבות המסתדרות הבטחון העולמית

פיתוח התיישבות בשומרון ויהודה

מפה מס' 4
תכנית פיתוח התיישבות לשנת 1986
(לפי איזור ביקוש וחשיבות התיישבותית)

מקרא

איזורי ביקוש
גבול איזור הביקוש הגבוה
גבול איזור הביקוש הבינוני
איזורים בעלי חשיבות התיישבותית:

- גבוהה
- בינונית
- נמוכה
- שולית
- איזורים בעתידים להתיישבות
- ישובים קיימים

ערכים (בנפשות)

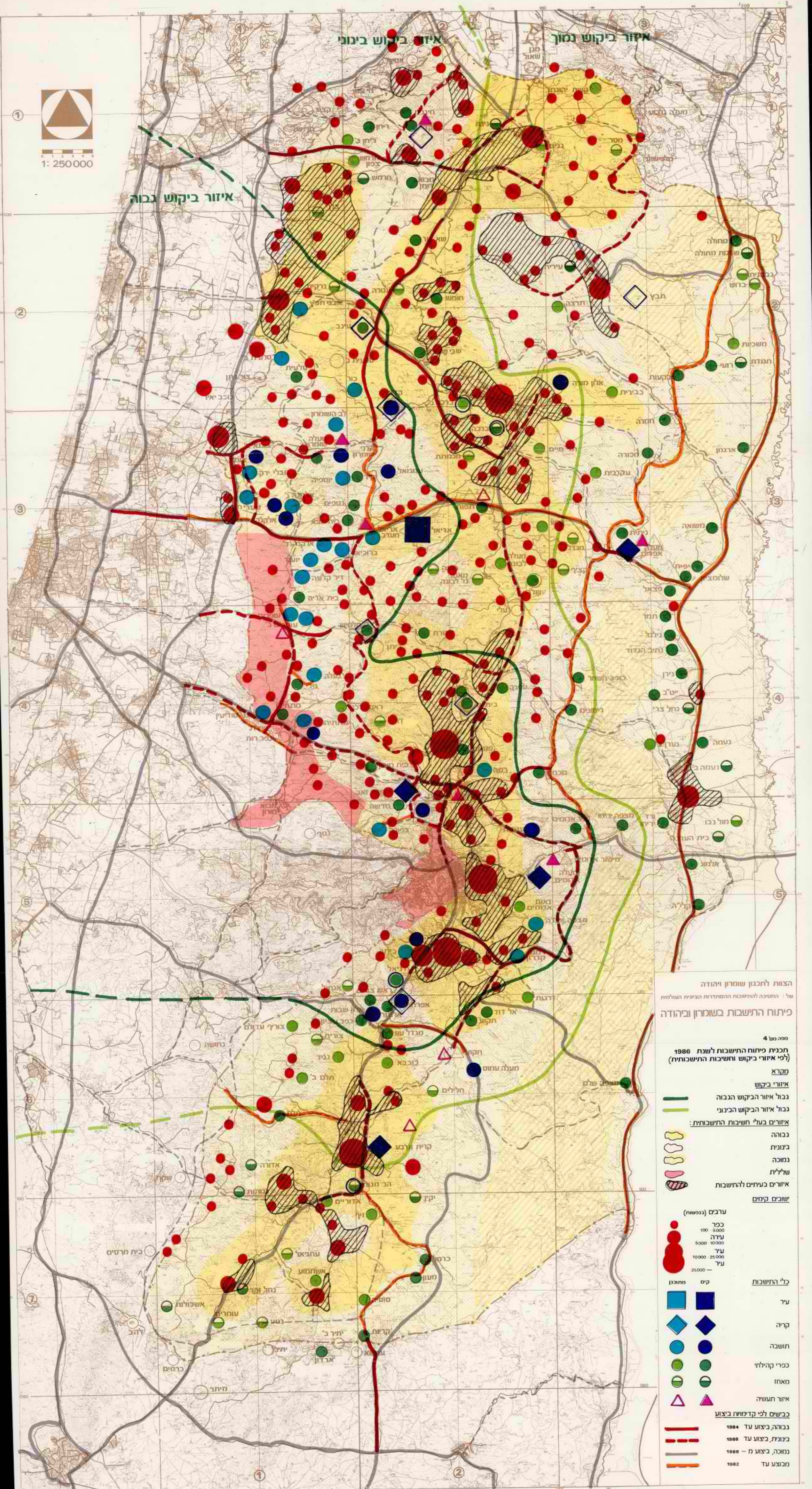
כפר
100 - 5000
עירה
5000 - 10000
עיר
10000 - 25000
עיר
25000 -

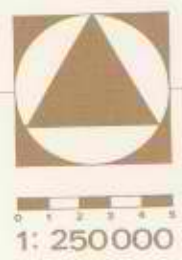
כלי התיישבות

- קיים
- מתוכנן
- עיר
- קריה
- תושבה
- כפרי קהילתי
- מאחז
- איזור תעשייה

כבישים לפי קדמיות ביצוע

- גבוהה, ביצוע עד 1984
- בינונית, ביצוע עד 1986
- נמוכה, ביצוע מ - 1988
- מבוצע עד 1982

איזור ביקוש בינוני

איזור ביקוש נמוך

איזור ביקוש גבוה

הצוות לתכנון שומרון ויהודה
ש"ל: הוסיפה להתיישבות ההסתדרות הביטחית העולמית
כיתות התיישבות בשומרון וביהודה

מפה מס' 5
איזורי סיוע לבניה
מקרא
איזורי ביקוש
גבול איזור הביקוש הגבוה
גבול איזור הביקוש הבינוני

איזורי סיוע
גבוה
בינוני
נמוך

כלי התשכחות

קו	חיתוכן	עיר
■	■	עיר
◆	◆	קריה
●	●	תושבה
●	●	כפר קהילתי
●	●	מחנה
▲	▲	איזור תעשייה

כבישים ללי קדמויות ביצוע

קו	חיתוכן	עיר
—	—	גבוהה, ביצוע עד 1984
—	—	בינונית, ביצוע עד 1988
—	—	נמוכה, ביצוע מ- 1986
—	—	מבוצע עד 1982

4.0 תכנית פיתוח תעסוקה

4.1 מטרת התכנית

להציע פתרונות תעסוקה לאוכלוסיה היהודית המתוכננת בשומרון וביהודה בענפים השונים, לצורך יצירת רווחת שרותים גבוהה לאוכלוסיה הקיימת והמתוכננת ולעידוד פיתוח ענפי ייצור ביוזמות לאומיות ופרטיות, בהתייחסות לתכנית תפרוסת ההתישבות, ולהעריך ההשקעה הכללית והלאומית הנדרשת.

4.2 כללי

תכנית הפיתוח מציעה פתרונות תעסוקה לכ-17,300 מועסקים, מתוך כלל אוכלוסית המועסקים באזור, הנאמדת בכ-26,860 נפש.

ההשקעה הכוללת הנדרשת הינה כ-40,206 מילארד שקל, מתוכה השקעה לאומית בסך כ-29,465 מילארד שקל, המהווה 73% מן הסה"כ.

התפלגות ההשקעות לפי ענפים ולפי אזורי ביקוש, מוצגת בטבלאות 1 עד 3, במליוני שקל (40.0 שקל = \$ 1.0):

טבלה מס' 1: ההשקעה הכוללת וההשקעה הלאומית לפי ענפים

ענף	סה"כ השקעה (מיליון שקל)	השקעה לאומית (מיליון שקל)	%
חקלאות	2220.4	2220.4	100
בניה	-	-	-
תעשייה	18,346.2	13,759.7	75
שרותים קהילתיים שרותי מסחר,	11,946.0	11,946.0	100
תחבורה ופינאנסים	7693.2	1538.7	20
סה"כ	40,205.8	29,464.8	73

טבלה מס' 2: ההשקעה הכוללת וההשקעה הלאומית לפי אזורי ביקוש

אזור ביקוש	סה"כ השקעה (מיליון שקל)	השקעה לאומית (מיליון שקל)	% השקעה לאומית
גבוה	33,088.9	23,689.5	72
בינוני	3428.6	2651.6	77
נמוך	3688.3	3123.7	85

טבלה מס' 3: ההשקעה הכוללת וההשקעה הלאומית לפי אזורי ביקוש, בהתייחס לסך-כל ההשקעות, במליוני שקל

אזור ביקוש	סה"כ השקעה באזור הביקוש	% מן ההשקעה בכל אזורי הביקוש	השקעה לאומית באזור הביקוש	% מן ההשקעה הלאומית בכל אזורי הביקוש
גבוה	33,088.9	82.3	23,689.5	80.4
בינוני	3428.6	8.5	2651.6	9.0
נמוך	3688.3	9.2	3123.7	10.6
סה"כ	40,205.8	100	29,464.8	100

4.3 עקרונות התכנית ויעדיה

4.3.1 המועסקים בתעשיה לסוגיה ובתיירות מהווים המרכיב העיקרי של המועסקים בענף יצרני באזור - כ-37% מכלל המועסקים. התכנית מציעה לפתח מקומות תעסוקה לכ-45% מכלל המועסקים בשטחי תעשיה אזוריים ובין-אזוריים (אחוז היוממות בהתייחס לאזור הביקוש), בכל סוגי התעשיות, ובמיוחד בתעשיות עתירות מדע ובאזורי תעשיה צמודי-ישוב.

פריסת אזורי התעשיה, וסוגי התעשיה באזורים, יהיו כלי לעידוד האיכלוס. יש להתאים את מדיניות הסיוע לתעשיה לאזורי הביקוש, כדי לעודד העברת מפעלים ממרכז הארץ לשומרון וליהודה, וכדי לעודד פיתוח מפעלים עתירי ידע בשלבי הקמתם.

ההשקעות בתעשיה ובתיירות בפרויקטים אזוריים, הן בתשתית והן בהקמה ובפיתוח של מפעלים, מקדימות את ההשקעות במקומות תעסוקה בענפים אחרים, המותנים באיכלוס.

4.3.2 פיתוח ההתיישבות בתפרוסת רחבה וברמת שירותים גבוהה יביא להעסקת כ-35% מכלל אוכלוסית המועסקים בענף השרותים הקהילתיים. לכל המועסקים בענף זה יפותחו מקומות תעסוקה במוסדות חינוך, מינהל, בטחון, דת, בריאות, תרבות, ספורט וכו'. קצב פיתוח מקומות התעסוקה בענף יותאם לקצב הפיתוח וההרחבה של האזורים הצרכניים ביישובים.

4.3.3 כ-4.5% מכלל המועסקים היהודיים יועסקו בענף הבניה. מקומות התעסוקה באזור בענף זה יהיו בבניה למגורים, למבני ציבור, לאזורי תעשיה וכו'.

4.3.4 כ-3% מכלל המועסקים יועסקו בחקלאות. ענף זה מאפיין את אזור הבקעה, ומהווה ענף תעסוקה עיקרי ביישובים הכפריים. יפותחו מקומות תעסוקה לכל המועסקים, כאשר קצב פיתוחם יותאם לקצב האיכלוס ביישובים הכפריים.

4.3.5 אחוז המועסקים בשרותי מסחר, תחבורה ופינאנסים יהיה קטן יחסית לאחוז המועסקים הארצי בענף זה. כרבע מכלל אוכלוסית המועסקים בענף זה יועסקו בתוך האזור, ועקר פרנסתם בתקופת התכנית תמצא במרכזי המסחר הקיימים.

4.3.6 מגמת תכנית הפיתוח לצמצם את היחס שבין המיומנים לתעסוקה אל מחוץ לאזור לבין המיומנים לאזור.

4.3.7 מספר המועסקים חושב לפי 1.3 מועסק למשפחה, ולפי התפלגות משוערת של מועסקים בענפים השונים וביישובים לסוגיהם.

העבודה בפרק זה מציגה הערכות, מדדים ועלויות לכלל התעסוקה, ומפרטת בפרקי משנה מגמות בפיתוח תעשיה ותיירות.

4.4 התפלגות המועסקים

התפלגות כלל המועסקים והמועסקים באזור לפי חלוקה לענפים, לאזורי ביקוש ולסוגי יישובים מחושבת ומוצגת להלן בטבלאות מס' 3 עד 10.

טבלה מס' 3: התפלגות סה"כ המועסקים והמועסקים באזור לפי ענפים

ה ע נ פ	ממוצע ארצי (%)	סה"כ מועסקים (כולל מיוממים)	משקל הענף (%)	סה"כ מועסקים באזור	משקל הענף מסה"כ מועסקים באזור (%)
חקלאות	6.8	793	3.0	793	4.8
בניה	6.3	1211	4.5	1211	6.9
תעשייה ותיירות	24.8	8491	31.6	3846	22.2
שרותים קהילתיים	34.9	9955	37.1	9955	57.4
שרותי מסחר, תחבורה ופינאנסים	27.2	6411	23.8	1507	8.7
סה"כ	100.0	26,861	100%	17,312	100.0

טבלה מס' 4: ההתפלגות המשוערת של המועסקים לפי ענפי תעסוקה בסוגי ישובים, באחוזים

ה ע נ פ	עירוני	תושבה	קהילתי	כפרי
חקלאות	0	0	7	65
בניה	4	4	8	2
תעשייה ותיירות	32	32	35	5
שרותים קהילתיים	37	37	40	25
שרותי מסחר, תחבורה ופינאנסים	27	27	10	3
סה"כ	100	100	100	100

טבלה מס' 5: אחוז המועסקים בתוך האזור מכלל המועסקים, בחלוקה לענפים ולאזורי ביקוש

ה ע נ פ	גבוה %	בינוני %	נמוך %
חקלאות	100	100	100
בניה	100	100	100
תעשייה ותיירות	40	60	100
שרותים קהילתיים	100	100	100
שרותי מסחר, תחבורה ופינאנסים	20	50	80

טבלה מס' 6: חישוב מס' כלל המועסקים והמועסקים באזור בחלוקה לענפים,

לסוגי ישובים ולאזורי ביקוש

אזור ביקוש	חקלאות		בניה		תעשייה ותיירות		שרותים קהילתיים		שרותי מסחר, תחבורה ופינאנסים		סה"כ	
סוג ישוב	סה"כ	באזור	סה"כ	באזור	סה"כ	באזור	סה"כ	באזור	סה"כ	באזור	סה"כ	באזור
התפלגות מועסקים (%)	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	20%	100%
גבוה עירוני	-	-	265	265	849	2122	2453	2543	1790	358	6630	3925
תושבה	-	-	582	582	1863	4657	5385	5385	3930	786	14,554	8616
קהילתי	98	98	112	112	195	488	558	558	139	28	1395	991
כפרי	194	194	6	6	6	15	75	75	9	2	299	283
סה"כ	292	292	965	965	2913	7282	8471	8471	5868	1174	22,878	13,815
התפלגות מועסקים (%)	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	50%	100%
בינוני עירוני	-	-	23	23	110	183	212	212	154	77	572	422
תושבה	-	-	8	8	37	62	72	72	53	27	195	144
קהילתי	89	89	102	102	268	446	510	510	127	63	1274	1032
כפרי	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
סה"כ	89	89	133	133	415	691	794	794	334	167	2041	1598
התפלגות מועסקים (%)	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	80%	100%
נמוך עירוני	-	-	9	9	75	75	87	87	63	50	234	221
תושבה	-	-	3	3	21	21	23	23	18	14	65	61
קהילתי	79	79	91	91	396	396	452	452	113	90	1131	1108
כפרי	333	333	10	10	26	26	128	1128	15	12	512	509
סה"כ	412	412	113	113	518	518	690	690	209	166	1942	1899
סה"כ בענף	793	793	1211	1211	3846	8491	9955	9955	6411	1507	26,861	17,312

טבלה מס' 7: התפלגות מספר המועסקים והמועסקים באזור בחלוקה לענפים ולאזורי ביקוש (ריכוזי נתונים מטבלה מס' 6)

אזור ביקוש	גבוה		בינוני		נמוך		סה"כ	
הענף	סה"כ	באזור	סה"כ	באזור	סה"כ	באזור	סה"כ	באזור
חקלאות	292	292	89	89	412	412	793	793
בניה	965	965	133	133	113	113	1211	1211
תעשייה במרכזים	6779	2712	245	147	96	96	7120	2955
בישובים קהילתיים	503	201	446	268	422	422	1371	891
וכפריים שרותים	8471	8471	794	794	690	690	9955	9955
קהילתיים שרותי מסחר, תחבורה ופינאנסים	5868	1174	334	167	209	166	6411	1507
סה"כ	22,878	13,815	2041	1598	1942	1899	26,861	17,312

טבלה מס' 8: התפלגות משוערת של כלל המועסקים בענפים השונים בחלוקה לסוגי ישובים

ענף	עירוני	תושבה	קהילתי	כפרי	סה"כ
חקלאות	-	-	266	527	793
בניה	297	593	305	16	1211
תעשייה ותיירות	2380	4740	1330	41	8491
שרותים קהילתיים	2752	5480	1520	203	9955
שרותי מסחר					
תחבורה ופינאנסים	2007	4001	379	24	6411
סה"כ	7436	14,814	3800	811	26,861

טבלה מס' 9: התפלגות כלל המועסקים בחלוקה לאזורי ביקוש ולסוגי ישובים

סוג הישוב	עירוני	תושבות	קהילתי	כפרי	סה"כ	%
אזור ביקוש						
גבוה	6630	14554	1395	299	22,878	85.2
בינוני	572	195	1274	-	2041	7.6
נמוך	234	65	1131	512	1942	7.2
סה"כ	7436	14,814	3800	811	26,861	100

טבלה מס' 10: התפלגות המועסקים באזור בחלוקה לאזורי ביקוש ולסוגי ישובים

סוג הישוב	עירוני	תושבות	קהילתי	כפרי	סה"כ	%
אזור ביקוש						
גבוה	3925	8616	991	283	13,815	79.8
בינוני	422	144	1032	-	1598	9.2
נמוך	221	61	1108	509	1899	11.0
סה"כ	4569	8821	3131	792	17,312	100

4.5 הערכת ההשקעות במקומות התעסוקה

טבלה מס' 11: חישוב ההשקעות הכוללות והלאומיות עפ"י מדדים ונתונים (כמפורט), לפי שער 40.0 שקל = \$ 1.0

ה ע נ ף	עלות יצירת מקום תעסוקה (מיליון שקל)	% סיוע
חקלאות	2.8	100
בניה	-	-
תעשיה במרכזים	2.0	75
תעשיה ביישובים		
קהילתיים וכפריים	2.995	75
שרותים קהילתיים	1.2	100
שרותי מסחר, תחבורה ופינאנסים	1.2	20

הערות

- א. בניה -
- ב. תעשיה ותיירות -
- עלול יצירת מקום תעסוקה בענף נכללת בתשומות הבניה. השקעה בפיתוח תשתית, במבנים ובציוד.
- עפ"י חוק עידוד השקעות הון בתעשיה, כל שומרון ויהודה נמצאים בתחום אזור הסיוע הגבוה, דהיינו: 30% מענק + 40% הלוואה ללא ריבית + 100% סיוע בתשתית.
- הלוואה צמודה ללא ריבית ל-8 שנים שווה לכ-40% מגובה ההלוואה. סך-כל הסיוע מסתכם ב-75% מסך העלות.
- ג. שרותים קהילתיים - השקעות במבני ציבור, מינהל, חינוך, בטחון, תרבות, דאר וכו'.
- ד. שרותים מסחריים - השקעות בחנויות, בנקים, שרותים אישיים וכו'. עקר הסיוע מתבטא בפיתוח התשתית למבנים הנ"ל, ומתבטא בכ-20% מכלל ההשקעה.

ההשקעות הלאומיות חושבו בהתאם למדיניות הסיוע הנהוגה כיום.

מקורות לנתונים ולמדדי העלות והסיוע

- א. משרד התעשיה, המסחר והתיירות, המרכז לתכנון תעשיות: "יעדים לפיתוח התעשיה בישראל 1978-1990" ירושלים, דצמבר 1981.
- ב. משרד התעשיה - היחידה לאזורי פיתוח: "דו"ח על תיעוש ערי פיתוח", אפריל 1980.
- ג. למ"ס: רבעונים סטטיסטיים לשטחים המוחזקים 1980/1981.
- ד. משרד התעשיה - מרכז ההשקעות: "החוק לעידוד השקעות בתעשיה באזורי הפיתוח".
- ה. יל'ל: "תיעוש שומרון ויהודה - מצב קיים ומגמות, 1980-1990".
- ו. למ"ס: "חשבונות לאומיים של שומרון ויהודה" לעשור 1968-1977.
- ז. אגון טרטנר: "תיעוש באזור הכפרי" - המחלקה לחקר ההתישבות 1981.
- ח. מפקדת יו"ש: "דין וחשבון - שנת הממשל ה-14. הוצאת מרס 1981".
- ט. חוק עידוד השקעות הון תשי"ח 1958.

בתכנון ובנווט נכון של היוזמות הפרטיות בפיתוח תושבות באזור הביקוש הגבוה ניתן להקטין את ההשקעות הלאומיות בבניית מוסדות ציבור וקהילה באזורים אלה.

טבלה מס' 12: התפלגות כלל המועסקים והמועסקים באזור וההשקעות הכוללות והלאומיות, בחלוקה לענפים, לפי שער 40.0 שקל = \$ 1.0

ענף	מועסקים בענף		%	עלות (מיליון שקל)		% השקעה לאומית מן הסה"כ
	סה"כ	באזור		סה"כ	השקעה לאומית	
חקלאות	793	793	100	2220.4	2220.4	100
בניה	1211	1211	100	-	-	-
תעשייה ותיירות	8491	3846	45	18,346.2	13,759.7	75
שרותים קהילתיים	9955	9955	100	11,946.0	11,946.0	100
שרותי מסחר, תחבורה ופינאנסים	6411	1507	23.5	7693.2	1538.7	20
סה"כ	26,861	17,312	64	40,205.8	29,464.8	73

טבלה מס' 13: התפלגות ההשקעות הכוללות והלאומיות ליצירת מקומות תעסוקה בחלוקה לענפים ולאזורי ביקוש במיליוני שקל, לפי שער 40.0 שקל = \$ 1.0

ענף	השקעה למקום תעסוקה (מיליון שקל)	השקעה לאומית (%)	אזורי ביקוש			
			גבוה		בינוני	
			השקעה כוללת	השקעה לאומית	השקעה כוללת	השקעה לאומית
חקלאות	2.8	100	817.6	817.6	249.2	249.2
בניה	-	-	-	-	-	-
תעשייה ותיירות במרכזי תעשייה	2.0	75	13,558.0	10,168.5	490.0	367.5
תעשייה בישובים קהילתיים וכפריים	2.995	75	1506.5	1129.9	1335.8	1001.9
שרותים קהילתיים, שרותי מסחר, תחבורה ופינאנסים	1.2	100	10,165.2	10,165.2	952.8	952.8
סה"כ	1.2	20	7041.6	1408.3	400.8	80.2
			33,088.9	23,689.5	3428.6	2651.6
					3688.3	3123.7

טבלה מס' 14: השקעה לאומית ממוצעת למועסק עפ"י חלוקה לסה"כ מועסקים, למועסקים באזור ולאזורי ביקוש, במליוני שקלים, לפי שער 40.0 שקל = \$ 1.0

אזור ביקוש גבוה		אזור ביקוש בינוני		אזור ביקוש נמוך		ממוצע כולל	
סה"כ מועסקים	מועסקים באזור	סה"כ מועסקים	מועסקים באזור	סה"כ מועסקים	מועסקים באזור	סה"כ מועסקים	מועסקים באזור
1.71	1.04	1.66	1.30	1.64	1.61	1.70	1.10

מניתוח טבלה זו מתברר שכללית, ההשקעות הלאומיות למועסק הולכות וקטנות מאזור הביקוש הנמוך לאזור הביקוש הגבוה, עקב האחוז ההולך וגדל של המיוממים, בהתאם.

כמו כן, מתברר שההשקעות הלאומיות כמעט שוות בכל אזורי הביקוש. עובדה זו מבטאת את חוסר המדיניות בסיוע לעידוד השקעות לאזורי הביקוש הבינוני והנמוך, ובמקביל - צמצום הסיוע באזור הביקוש הגבוה.

4.6 תכנית פיתוח שטחי תעשיה לשנים 86-1983

4.6.1 מטרת התכנית

פיתוח אזורי תעשיה בהתאם לגידול במספר המועסקים בתעשיה באזור בתקופת הפיתוח, במגמה לעודד העברת יוזמות לפיתוח תעשיות לסוגיהן כחלק מתכנית תפרוסת ה-אוכלוסיה.

4.6.2 יעדים ועקרונות

4.6.2.1 שילוב מערכות התשתית לענפי תעשיה יצרניים באזור עם מערכות התשתית לענפי תעשיה יצרניים של המדינה.

4.6.2.2 פיתוח האזור יבנה על מגמות גידול הביקוש לאזורי תעשיה בגוש המרכז ובירושלים, ולא יבוא על חשבון אזורי הפיתוח.

4.6.2.3 במרכזי האוכלוסיה היהודית תפותחנה תעשיות עתירות ידע וקריית מדע בהתאם לנתוני האזור. מחוץ למרכזי האוכלוסיה הנ"ל תפותחנה תעשיות עתירות ידיים עובדות.

4.6.2.4 שטחי התעשיה לפיתוח חושבו לפי:
א. מספר המועסקים היהודיים בתעשיה בכל אזור תכנון, כולל תוספת מוע-סקים בירושלים: כ-9000 מועסקים, המהווים כ-50% מכלל המועסקים בתעשיה באזור.

ב. תוספת של כ-2,200 מועסקים ערביים בתעשיה, לצורך מניעת יוממותם אל מחוץ לאזור.

4.6.2.5 פריסת אזורי התעשיה וקצב פיתוחם משרתים את מגמת התנקזות התעשיה מזרחית לקו פרשת המים.

4.6.2.6 התכנית מתיחסת לפיתוח שטחי התעשיה האזוריים והבין-אזוריים. שטחי התעשיה צמודי הישוב לסוגיהם יפותחו בהתאם לתכניות המתאר של הישובים ותכניות אזוריות מפורטות.

4.6.3 עקרי התכנית

4.6.3.1 הפיכת אזור התעשיה בברקן למרכז לתעשיות עתירות ידע

אתר זה אידאלי לפיתוח קרית המדע הראשונה בשומרון וביהודה, (פרוט אפיה של קרית מדע בנספח בסוף פרק זה).
הסיבות להתאמת האתר:

א. מיקום ברקן במרכז עקר האוכלוסיה היהודית המתוכננת בשומרון, בצומת כביש חוצה שומרון וכביש עינב-חלמיש.

ב. קרבתו הסבירה לגוש המרכז: זמן נסיעה של 25 עד 40 דקות (מותנה ברמת הפיתוח של כביש חוצה שומרון). קרבה זו מעודדת יוממות מוע-סקים מגוש המרכז, וקשר יעיל עם מוסדות המחקר.

ג. קרבה לגבול אזור הביקוש הבינוני, אשר מאפשרת העסקת תושבי אזור זה בקרית המדע, בנוסף לתושבי גוש המרכז.

מוצע כי הסיוע באזור זה יהיה ברמה בינונית.

4.6.3.2 פיתוח אזור תעשייה בין-אזורי בתפוח, כמרכז לתעשיות עתירות ידיים עובדות בעלות רמה אקולוגית נמוכה, עקב:

- א. קרבה סבירה לגוש המרכז (זמן נסיעה של 45 עד 60 דקות), המאפשרת מעבר של תעשיות עתירות ידיים עובדות ממנו לתפוח.
- ב. קרבה למרכזי אוכלוסיה ערבית, אשר מצמצמת יוממות המועסקים אל מרכזי ההתישבות היהודית באזור ואל גוש המרכז.
- ג. אזור התעשייה בתפוח יספק מקומות תעסוקה בתעשייה לתושבי אריאל ובנותיה, ולתושבי הישובים הקהילתיים באזור הביקוש הנמוך.

ניתן לפתח באזור זה שוק מרכזי לתוצרת מקומית.

מוצע כי הסיוע באזור זה יהיה ברמה נמוכה.

4.6.3.3 צמצום קצב פיתוח אזור התעשייה במעלה אדומים ופיתוח אזור תעשייה בין-

- אזורי במעלה עמוס לכל סוגי התעשיות והיוזמות, מן הסיבות:
- א. על תפרוסת אזורי התעשייה סביב ירושלים להיות פועל יוצא של מגמות פיזור האוכלוסיה ומגמות פיתוח התשתיות מסביב לעיר.
- ב. צמצום קצב הפיתוח ורמת הפיתוח במעלה אדומים, ופיתוח מקביל של אזור התעשייה במעלה עמוס, יעודדו פיתוח מקומות תעסוקה במרחב ההשפעה הדרומי של ירושלים. כמו כן יעודד פיתוח זה ביקוש למגורים לאורך הציר אפרת ובנותיה - קרית ארבע.

פיתוח תעשיות עתירות ידיים עובדות בתקוע יקטין יוממות מועסקים ערבים מחברון ומבית לחם לירושלים.

4.6.4 שטחי התעשייה לפיתוח באזורי התעשייה

המדדים לקביעת שטחי התעשייה לפיתוח עד שנת 1986 מתייחסים לשיעור תוספת ה- מועסקים בתעשייה באזורי התעשייה, בשני המגזרים:

- א. תוספת המועסקים היהודיים, הרלוונטיים לאזורי תעשייה אלה (לאחר חישוב מיומנים ומועסקים באזורי תעשייה צמודי-ישוב) הינה בשיעור של כ-50% מכלל המועסקים היהודיים בתעשייה באזור.
- ב. תוספת המועסקים הערביים באזורי תעשייה אלה הוערכה בהתבסס על תחזית גידול האוכלוסיה הערבית בשיעור של 2.0% לשנה עד שנת 1986 (לעומת 1.1% כיום), ולפי 4.5% מועסקים בתעשייה מכלל תוספת האוכלוסיה הערבית (לעומת 2.75% כיום). התפלגות אוכלוסית המועסקים הערביים בתעשייה: כמחציתם באזורי תעשייה צמודי ישוב ערבי, וכמחציתם באזורי תעשייה בין-אזוריים. לא תהיה יוממות בקרב תוספת המועסקים הערביים בתעשייה.

השטח ברוטו למועסק בתעשייה נקבע עפ"י המדדים הקיימים:
לתעשיות עתירות ידע ועתירות הון - 150 מ"ר למועסק
לתעשיות עתירות ידיים עובדות - 85 מ"ר למועסק.

עקב הקושי באומדן היחס בין סוגי התעשיות, ולצרכי חישוב גרידא, נקבע כי:

שטח תעשייה למועסק ערבי -	כ-90 מ"ר.
שטח תעשייה למועסק יהודי -	כ-150 מ"ר.

4.6.5 תוספת מועסקים

טבלה מס' 1: תוספת המועסקים בחלוקה לאזורי תכנון

אזור	יהודים		ערבים	
	תוספת אוכלוסיה (נפש)	תוספת מועסקים	תוספת אוכלוסיה (נפש)	תוספת מועסקים
צפון השומרון	2500	250	11,000	300
מרכז השומרון	45,000	3500	27,000	800
ירושלים (כולל העיר)*	57,500	4500	28,000	800
חברון	5000	500	12,000	300
סה"כ	110,000	8750	78,000	2200

* תוספת אוכלוסית ירושלים: כ-30,000 נפש.

טבלה מס' 2: תוספת שטח לתעשייה בדונם, בחלוקה לאזורי תכנון ולתוספת מועסקים

אזור	מספר מועסקים יהודיים		מספר מועסקים ערביים		סה"כ שטח (דונם)	
	תוספת שטח בדונם, לפי כ-150 מ"ר למועסק	תוספת שטח בדונם, לפי 90 מ"ר למועסק	תוספת שטח בדונם, לפי 90 מ"ר למועסק	סה"כ שטח בדונם, לפי 90 מ"ר למועסק	סה"כ שטח בדונם, לפי 90 מ"ר למועסק	סה"כ שטח בדונם, לפי 90 מ"ר למועסק
צפון השומרון	250	40	300	27	67	80
מרכז השומרון	3500	525	800	72	597	716
ירושלים	4500	675	800	72	747	896
חברון	500	75	300	27	102	122
סה"כ	8750	1315	2200	198	1513	1814

* 20% התוספת עבור פחת בגלל טופוגרפיה קשה וכעתודה לשנים שמעבר לתקופת התכנית.

נספח: קריות מדע

1. כללי

קרית מדע מהווה גורם, שיש בו לסייע ביישום מדיניות פיזור האוכלוסין באזורים השונים בארץ. הבטחת הצלחתו של אמצעי ייחודי זה מחייבת תנאים ראשוניים, שהם הכרחיים בעקר בשלבי הפיתוח הראשוניים – הן של הקריה והן של האזור.

קרית המדע מהווה גורם התורם לפיתוח האזור, הן בעידוד אוכלוסיה להגר לאזור, הן בפיתוח תעשיות נלוות המתחייבות מן הקריה, והן בפיתוח שרתי רווחה ושרותי מסחר כמוצרי לוואי שלה.

2. הגדרה

קרית מדע הינה מרכז לתעשיות עתירות מדע, המהוות גורם דינמי ומאיץ ביצירת מערך תעשיות הקשורות למרכז או למרכזי מחקר, תכנון ופיתוח.

קרית מדע בסדר-גודל מינימאלי (כולל מכון מחקר רלוונטי) תאכלס כ-500 עד 1,000 מועסקים.

השטח הדרוש להקמת יחידה מינימאלית בסדר בגודל המצוין לעיל הוא כ-100 עד 150 דונם.

קרית מדע בעלת גודל אופטימאלי לטווח ארוך תכלול כ-5 יחידות לכל הפחות, על שטח של כ-500 עד 750 דונם, ויועסקו בה 2,500 עד 5,000 עובדים.

כרבע מכלל המועסקים בקריה הינם אוכלוסיה מקצועית בעלת השכלה על-תיכונית. אחוז המועסקים בתעשיות עתירות מדע עשוי להיות כשליש מכלל המועסקים בתעשייה, או כ-3% מכלל האוכלוסיה.

קרית מדע בת 1,000 מועסקים תגזר מאוכלוסיה בת כ-30,000 נפש. אוכלוסיה זו קרובה למעשה לכמות האוכלוסיה המתוכננת לשנת 1986 ברצועת הביקוש הגבוה בשומרון, מאריאל מערבה.

3. התנאים הדרושים להצלחת קרית המדע

3.1 אוכלוסית המועסקים מחייבת מאגר אוכלוסיה גדול, אשר יאפשר ניווד התעסוקה וניוד המגורים – לאו דוקא בו-זמנית.

3.2 גיבוי טכנולוגי מדעי של מוסדות קיימים למחקר ולפיתוח, במשך כל תקופת הפיתוח.

3.3 מערך שרתים ברמה גבוהה יחסית, אשר יסופקו לאוכלוסית המועסקים בקרית המדע.

4. גורמי לוואי לקרית המדע

4.1 קרית מדע, יהיה אופיה אשר יהיה – תבנה ותתמוך בפיתוח מוסדות מחקר בריאותיים, הצמודים לבתי חולים, הממוקמים בסמיכות לה.

4.2 מרכזי המיחשוב בקרית המדע יכולים לסייע ו/או להבנות ממרכזי מיחשוב אחרים, המשר-תים מוסדות כלכליים ותכנוניים.

4.3 קרית המדע תסייע בפיתוח שכונות מגורים לאוכלוסית מועסקיה, ובמקביל – תסייע ל-עידוד פיתוח שרתי רווחה באזור. כמו כן, תיבנה הקריה משרותי רווחה מקומיים בשלבים הראשונים של פיתוחה.

5. מיקום קרית המדע

היחס בין קרית המדע, לבין מאגרי האוכלוסיה - הקיימים והמתוכננים, ולבין מוסדות המחקר - הקיימים והמתוכננים, הינו יחס של היבנות הדדית.

לפיכך, למיקום הקריה, בהתייחסות למרכזי הכובד של האוכלוסיה ושל הפעילות המחקרית הקיימת והמתוכננת, השפעה ראשונית לגבי הצלחת הקריה ולהצלחת השפעתה הצנטריפוגלית על האזור.

בעת קביעת מיקום הקריה יש לשקול בכובד ראש ולהתייחס למרחקי היוממות העכשוויים ממרכזי ההשענות של האוכלוסיה ושל מוסדות המחקר הקיימים ולקצב הריאלי של פיתוח התשתיות בחומש הקרוב.

4.7 תכנית פיתוח תיירות בשומרון וביהודה

4.7.1 מטרה

פיתוח פרויקטים באזור כחלק מתכנית האב לתיירות בשומרון וביהודה, במגמה להגדיל המודעות התיירנית לאזור, ובמגמה ליצור מקומות תעסוקה בענפים יצרניים בו, ב- התיחסות לתפרוסת האוכלוסיה.

4.7.2 יעדים לפיתוח

4.7.2.1 פיתוח אמצעי איכסון - קביעת יעד של 2% מלינות התיירים בישראל ו-5% מלינות הישראלים בשנת 1992 - עפ"י ההנחות הכלכליות המקובלות מדובר בסדר-גודל של כ-1,000 חדרים לשם השגת יעד זה. (מומלץ לבדוק נושא זה ביסודיות לאחר בנית כ-100 החדרים הראשונים).

4.7.2.2 פיתוח מידי של אתרי ביקור רבים ברמה גבוהה ובהשקעות קטנות יחסית, על מנת ליצור תמונת פיתוח תיירני מפותחת.

4.7.2.3 פיתוח שמורות טבע במקביל ובחפיפה עם פיתוח אתרי הביקור. השמורות אשר להן פוטנציאל הביקור הגבוה ביותר יפותחו תחילה.

4.7.2.4 פיתוח שטחי יער בשטח התכנית ובאזורים הגובלים בו מצד מערב. עדיפות הפיתוח לשטחי הנטיעה היוצרים את פרוזדורי התיירות העולים לגב ההר, ולאתרי הביקור.

4.7.2.5 הקמת תחנות דרך ושרותים לתיירים: בקדימות ראשונה בנקודות המפתח לאורך הצירים הקיימים, ובשלב מאוחר יותר לאורך צירים שיפרצו עפ"י התכנית, על מנת לעודד התנועה בהם.

4.7.2.6 הגדלת המודעות התיירנית לאזורים בלתי מוכרים, באמצעות פיתוח רשת הכבישים ומסלולי הטיולים המאורגנים.

4.7.2.7 פיתוח הטיול הרכוב והרגלי בתאום עם גורמי צה"ל.

4.7.3 התכנית

התכנית ממליצה על פיתוח הפרויקטים הבאים לשנים 1983-1986. ההשקעה בפרויקטים אלה חושבה (באופן כולל) בתכנית פיתוח התעסוקה, ומצוינת באלפי שקל, לפי שער 40.0 שקל = 1.0 \$.

פרק ב': תוכנית פיתוח

פרויקט	אזור ביקוש גבוה מס' השקעה מועסקים (אלפי שקל)	אזור ביקוש בינוני מס' השקעה מועסקים (אלפי שקל)	אזור ביקוש נמוך מס' השקעה מועסקים (אלפי שקל)
1. הרודיון - פארק ארכיאולוגי		18 21,000	
2. מרחצאות נחל קלט			14 14,000
3. שמורת תרבות סוסיה			9 8,000
4. חוף צפון ים המלח: א. פיתוח חוף הים ב. מלונאות			7 5,600 60 72,000
5. חמי שלם (פיתוח אבסטנסיבי שלב א' + פיתוח חוף צמוד)			7 10,000
6. יער נוה-צוף (חניון וקנופינג)	13* 8 12,000		
7. חמאם אלמליח			10 40,000
8. פארק שילה	8 18,000		
9. פארק ברביתא	10 18,000		
10. ארמונות החשמונאים (יריחו)			10 40,000
11. בתי מלון בישובים: א. קדומים ב. חלמיש ג. אפרת	30 60,000 40 40,000 50 80,000		
סה"כ	128-133 192,000	36 57,000	117 189,600

* מס' המועסקים חלוי ברמת ההשקעה.

התכנית מציעה פיתוח מקומות תעסוקה ל-286-281 מועסקים בשלושת אזורי הביקוש, בהשקעה כוללת של 438,600 אלף שקל.

5.0 מקרקעין

5.1 תכנית רכישת מקרקעין לשנים 86-1983

5.1.1 מטרות התכנית

- 5.1.1.1 נווט היוזמות הלאומיות והפרטיות לרכישת מקרקעין באזורים בהם חיוניות העשיה גבוהה, לפי קדימויות.
- 5.1.1.2 אומדן היקף הרכישות והערכת עלותן.

5.1.2 עקרונות התכנית

- 5.1.2.1 קביעת עדיפויות עפ"י אזורי החשיבות ההתישבותית (אשר נקבעו עפ"י הקריטריונים: חבירה, חיץ וחשך, ואלמנטים חיוניים), להשלמת המצאי הקיים של קרקעות הלאום, ולצורך צמצום התפרסות ההתישבות הערבית.
- 5.1.2.2 קביעת היקף הרכישות עפ"י מימדי האיכלוס המתוכנן באזור, ועפ"י התאמת השטחים לבינוי.
- 5.1.2.3 העדפת שטחים בעלי זמינות גבוהה לרכישה: קרקע טרשית או זיבורית ברמת עיבוד נמוכה.
- 5.1.2.4 קביעת הקדימויות עפ"י הדחיפות:
 - קדימות מיידית - רכישה עד סוף שנת 1983: רכישות עבור ישובים חשוכי שטח, המתוכננים לפיתוח עד 1986.
 - קדימות משנית - רכישה עד סוף שנת 1986: רכישת שטחים עבור ישובים חשוכי שטח, המתוכננים לפיתוח לאחר 1986.

5.1.3 התכנית

- 5.1.3.1 אתרים לרכישה
 - טבלאות מס' 1א' עד 1ג': האתרים המוצעים לרכישה בשנים 86-1983, בחלוקה לאזורי ביקוש, לפי מרכיבי חיוניות

טבלה מס' 1א: אזור הביקוש הגבוה

שם הישוב	נ.צ.	יעוד	אזור	שטח קיים	גודל שטח למתאר	שטח לרכישה (דונם)	יזם	מועצה	שטח חלופי	הערות
התישבותית (מקורב, דונם)	חשיבות	לישוב	סופי (דונם)	קדימות א' עד סוף 1983	קדימות ב' 1984-86	מאות הפעולה	מרכיב החיוניות	מאות הפעולה	מאות הפעולה	מאות הפעולה
קדומים	165180	קריה	גבוהה	1000	2000	300	700	הסת' ציו' שומרון	אלמנט חיוני	רכישת שטחים להרחבה
	165178									
שומרונית	162187	קריה	גבוהה		2500		1700	שומרון	אלמנט חיוני	
שומרונית	161186	אזור	גבוהה		800		200	שומרון	אלמנט חיוני	
		תעשיה								
גבעת זאב	165141	קריה	בינונית	כ-500	1500		1000	מש' שיכון בנימין	חיץ-חבירה	השלמה לקיים תוקם לאחר 1986.
(ליד ארתבא)	156193	תושבה	גבוהה		500		500	שומרון	חבירה	
אלקנה א'-ד'	153169	קובץ	נמוכה	2000	לא מוגדר		1000	פרטי שומרון	חיץ-חבירה	רכישה בהתאם לצרכים, אין שטח מוגדר.
ושערי תקוה		תושבות								
יועזר	156164	תושבה	בינונית	1000	1000	200		פרטי שומרון	חיץ	השלמה לצורך ארגון שטח
אבני חפץ	155190	תושבה	גבוהה		750	250	500	פרטי שומרון	חיץ	
רמה	173143	תושבה	גבוהה		500	200	300	בנימין	חיץ	השלמה לאדמות מדינה
מצפה יהודה	178127	תושבה	גבוהה		1000		700	פרטי עזיון	חיץ	השלמה לשטח שנרכש
רמת קדרון	176124	תושבה	גבוהה		1000	200	600	פרטי עזיון	אדמות מדינה בתחום הקרוב	
ביתר	165124	תושבה	גבוהה		400			פרטי עזיון	חיץ	השלמה לאדמות מדינה בהתאם לצורך
פסגות	17145	מרכז	גבוהה		200			מש' שיכון בנימין	חיץ	השלמה לאדמות מדינה בהתאם לצורך
		אזורי קהילתי								
נטפים	160170	קהילתי	גבוהה	170	350		180	הסת' ציו' שומרון	חבירה	
ענתות	178137	קהילתי	בינונית	200	500		300	מש' שיכון בנימין	חיץ	להשלמה ואיחוד של שטחי מדינה
דניאל	164121	קהילתי	גבוהה	150	300		150	פרטי עזיון		
ראס כרכר	159149	קהילתי	בינונית	200	350	150		צבורי בנימין	חיץ	
"ביתוניא"	165145	קהילתי	בינונית		400		400	הסת' ציו' בנימין	חבירה	יוקם אחרי 1986
		(לתושבה)								
"עין קיניא"	163148	קהילתי	גבוהה	300	300	100		הסת' ציו' בנימין	חיץ	השלמה לצורך ארגון שטח
נרקיס	159192	מאחז	גבוהה			200		מש' שומרון	חבירה	השלמה לאדמות מדינה
		(לתושבה)						הבטחון		
עפרה	175151	קהילתי	גבוהה	250	350	100		הסת' ציו' בנימין	חיץ	
רכישות כלליות										
אזור עינב		ישובים	גבוהה				1000	צבורי שומרון	חשך	
צפונית לאריאל		"	בינונית				1000	צבורי שומרון	חשך	
אזור חלמיש		"	גבוהה				1000	צבורי בנימין	חשך-חבירה	
-בית חורון										
תחום י-ם		תושבות	גבוהה				3000	צבורי בנימין	חשך	

טבלה מס' 1ב: אזור הביקוש הבינוני

שם הישוב	נ.צ.	יעוד	אזור	שטח קיים	גודל שטח למתאר	שטח לרכישה (דונם)	קדימות א' עד סוף 1983	קדימות ב' 1984-86	יזם	מועצה	שטח חלופי (דונם)	מרכיב החיוניות	מהות הפעולה
קרית ארבע	162114	קריה	גבוהה	900	1700	-	-	-	מש' שיכון עציון	אלמנט חיוני	השלמת שטחים בהתאם לצורך		
תפוח	172173	אזור תעשיה	גבוהה		1800	100	100		שומרון	אלמנט חיוני			
אלון מורה	181182	תושבה	גבוהה	700	1500	250	450		הסת' ציר' שומרון	חשב	תוספת לאחד אדמות מדינה		
שבי שומרון	167185	קהילתי	גבוהה	200	350		150		הסת' ציר' שומרון	חבירה	השלמה לקיים		
שא נור	167197	קהילתי	גבוהה	400	400	200			הסת' ציר' שומרון	חבירה	השלמה לצורך ארגון שטח		
אל דוד	173118	קהילתי	גבוהה	350	350	100			הסת' ציר' עציון	חיץ	השלמה לצורך ארגון שטח		
תל חיים	179175	קהילתי	גבוהה	300	350	200			הסת' ציר' שומרון	חיץ	השלמה לצורך ארגון שטח		
חרמש צפון (ריחן ג')	161205	קהילתי	בינונית	350	350	200			הסת' ציר' שומרון	חבירה	500	השלמה לצורך ארגון שטח	
גרש	179169	קהילתי	גבוהה	200	350	150			הסת' ציר' שומרון	חבירה		השלמה לאדמות מדינה	
מעלה לבונה	175164	קהילתי	גבוהה	100	250	150			הסת' ציר' שומרון	חבירה		השלמה לאדמות מדינה	
נגיד	158114	קהילתי	גבוהה	50	200	150			הסת' ציר' עציון	חיץ		השלמה לאדמות מדינה	
כוכבא-עין ערוב	163113	קהילתי	גבוהה	500	400	200			הסת' ציר' עציון	חיץ		השלמה לצורך ארגון שטח	
ברכה	175178	קהילתי	גבוהה	250	350	150			הסת' ציר' שומרון	חשך		השלמה לאדמות מדינה	
נארה	168163	מאחז (קהילתי)	בינונית	170	250	80			הסת' ציר' שומרון	חשך		השלמה לאדמות מדינה	
מכמתת	172175	מאחז (קהילתי)	גבוהה	100	250	250			מש' בטחון	שומרון	250	רכישת שטח חלופי בנצ"מ 172173	
צלף	157200	מאחז (קהילתי)	גבוהה		250	200			"	שומרון	200	שטח חלופי בסביבה המיידית	
עטרה	165192	"	גבוהה		250	250			"	שומרון	250	רכישת שטח חלופי בנצ"מ 164193	
מגדלים (ליד חרמש)	182167	"	גבוהה		250	150			"	שומרון			
(ליד עילר)	163200	קהילתי	בינונית		300	300			שומרון	חשך	800	יוקם בתקופה - 1987/90	
(ליד א-רמה)	163194	קהילתי	בינונית		300	300			שומרון	חבירה	600	יוקם בתקופה - 1987/90	
(ליד עטרה)	166195	קהילתי	גבוהה		300	300			שומרון	חשך	1000	יוקם בתקופה - 1987/90	
(ליד כנון)	164193	קהילתי	גבוהה		300	300			שומרון	חשך	400	יוקם בתקופה - 1987/90	
(ליד סידא)	165189	קהילתי	גבוהה		300	300			שומרון	חבירה	500	יוקם בתקופה - 1987/90	
"כוכבא ב'	162198	קהילתי	בינונית		300	300			שומרון	חשך		יוקם בתקופה - 1987/90	
"כוכבא ג'	162111	קהילתי	גבוהה		250	250			עציון	חבירה		יוקם בתקופה - 1987/90	
"כוכבא ד'	159113	קהילתי	גבוהה		300	300			עציון	חבירה		יוקם בתקופה - 1987/90	
"כוכבא ה'	156109	קהילתי	גבוהה		300	300			עציון	חשך		יוקם בתקופה - 1987/90	
"כוכבא ה'	156110	קהילתי	גבוהה		300	300			עציון	חבירה	300		
רכישות כלליות													
דרומית		ישובים	בינונית						שומרון	חשך			
לחרמש		שונים											
ג'בל חורי		"	בינונית						שומרון	חשך-חבירה			
תפוח-מעלה אפרים		"	גבוהה						שומרון	חבירה		נקודות אחיזה לאורך ציר חוצה שומרון	
חלמיש-עפרה		"	גבוהה						בנימין	חבירה-חשך		נקודות אחיזה לאורך ציר חוצה בנימין	
גוש עציון - חברון		"	גבוהה						עציון	חבירה-חשך		נקודות אחיזה לאורך ציר גב ההר הדרומי	

טבלה מס' 1 ג': אזור הביקוש הנמוך

טבלה מס' 1: אזור הביקוש הנמוך												
שם הישוב	נ.צ.	יעוד	אזור חשיבות התישבותית	שטח קיים ליישוב (מקורב, דונם)	גודל שטח למתאר סופי (דונם)	שטח לרכישה (דונם)		יזם	מועצה אזורית	שטח חלופי (דונם)	מרכיב החיוביות	מהות הפעולה
						קדימות א' עד סוף 1983	קדימות ב' 1984-86					
מטר	185202	מאחז גבוהה (קהילתי)	400	350	150			הסת' ציר/ שומרון			חשך	השלמה לצורך ארגון שטח
הר מנוח	160101	מאחז גבוהה (קהילתי)	300	300	200			הר חברון			חיץ	השלמה לצורך ארגון שטח
אשכולות	141089	" גבוהה	300	300	150			הר חברון			חשך	השלמה לצורך ארגון שטח
עתניאל	153094	" גבוהה	200	250	100			הר חברון			חשך	השלמה לצורך ארגון שטח
אשתמוע	156091	קהילתי גבוהה	150	250	100			הר חברון			חשך	תוספת לאדמות מדינה
עירית	182194	מאחז בינונית	170	250	80			שומרון	בטחון		חבירה	תוספת לאדמות מדינה
(מע' ג'נין)	176206	קהילתי גבוהה		300	300			שומרון			חבירה-חיץ	יוקם בתקופה 1987/90
(ליד קבטיה)	177203	קהילתי גבוהה		300	300			שומרון			חבירה	יוקם בתקופה 1987/90
רכישות כלליות												
ריחנית-תבץ		ישובים שונים	גבוהה		1000			צבורי	שומרון		חבירה	נקודות אחיזה לאורך ציר חוצה שומרון צפוני
אלון מורה-		" בינונית			600			צבורי	שומרון		חבירה-חשך	תשתית קרקעית לחבירה
כבירית		" גבוהה			1000			צבורי	הר חברון		חשך-חבירה	
חברון-זהריה												

טבלה מס' 2: התפלגות כללית של השטחים המוצעים לרכישה, בחלוקה לאזורי ביקוש

אזור ביקוש	גבוה	בינוני	נמוך	סה"כ
שטח (דונם)	16,000	11,500	4,000	31,500
%	51	36	13	100

כ-60% מסך-כל השטח המוצע לרכישה נמצא באזורים בעלי חשיבות החשובות ביותר.

טבלה מס' 3: התפלגות כללית של השטחים המוצעים לרכישה,

בחלוקה למועצות אזוריות

מו"א ז'	שומרון	בנימין	עציון	הר חברון	סה"כ
שטח (דונם)	18,900	7,560	3,150	1,890	31,500
%	60	24	10	6	100

5.1.4 הערכת עלות

העלות הכללית לרכישה חושבה לפי עלות רכישה ממוצעת בסך כ-37,800 שקל לדונם, עפ"י הערכת מינהל מקרקעי ישראל, ויש לראותה כאינדיקטיבית בלבד.

לצורך אומדן ההשקעות הלאומיות והפרטיות, הוערך שכ-50% מעלות רכישת המקרקעין באזור הביקוש הגבוה תחשב כהשקעה לאומית (וזאת מעבר לרכישות הפרטיות הצפויות בשאר אזורי הביקוש, בהם הרכישה תחשב כ-100% השקעה לאומית).

טבלה מס' 4: סיכום השטחים לרכישה והערכת עלות רכישתם, בחלוקה לאזורי ביקוש ולקריטריונים

אזור ביקוש	קריטריונים א'-עד סוף 1983		קריטריונים ב'-1984/86		סה"כ
	שטח (דונם)	עלות (מיל. שקל)	שטח (מיל. שקל)	שטח (מיל. שקל)	
גבוה	1700	64.0	14,230	540.4	15,930
בינוני	3230	120.0	8,250	312.0	11,480
נמוך			3,980	152.0	3,980
סה"כ	4930	184.0	26,460	1,004.4	31,390

5.1.5 סיכום

תכנית הפיתוח מציעה לרכוש עד שנת 1986 כ-31,500 דונם בכ-70 אחריים, בעלות כוללת של כ-1,190 מיליוני שקלים, מהם כ-5,000 דונם (16%) בקריטריונים א'.

חלקן של הרכישות הפרטיות, המתוכננות באזור הביקוש הגבוה, מוערך בכ-4,700 דונם (כ-15% מסך-כל המוצע לרכישה).

5.2 שמירת מקרקעין

5.2.1 מטרת התכנית

- 5.2.1.1 שמירת גבולות שטחי התפיסה של ישובים, ושטחים סמוכים.
- 5.2.1.2 אבטחת זרובות מקרקעין להתישבות בעתיד, בהתאם לתכנית ההתישבות באזור.
- 5.2.1.3 יצירת רצף מקרקעין בין הישובים היהודיים.
- 5.2.1.4 שמירת אתרים בעלי פוטנציאל תיירני, על מנת לאפשר פיתוחם בשלב מאוחר יותר.
- 5.2.1.5 יצירת מקורות תעסוקה ופרנסה לתושבים - תוצאת לוואי רצויה של המטרות הנ"ל.

5.2.2 כללי

תכנית תפיסת השטחים הוכנה בהתאם להחלטת ועדת השרים להתישבות הת/9, מיום 26.7.81.

תפיסת השטחים מיועדת לאזורים, אשר הוגדרו ע"י רמ"ח תכנון ותשתית במשרד הבטחון, ואושרו על ידו לעבודה. השטחים הם אדמות מדינה, אשר הוכח ללא כל ספק כי אין בתפיסתם פגיעה בשטחים מעובדים, וכי אין בהם סימנים לעיבוד חקלאי בעבר. עדיפות תנתן לשטחים בהם חיוניות העשייה גבוהה לצורך יישום תכנית האב לאזור המתוכנן.

תפיסת השטחים מחייבת נוכחות תדירה בשטח, בנוסף להבטחת הבעלות מן ההיבט החוקי, ע"י רישום. הנוכחות מדגישה את הבעלות באופן ממשי בשטח, ויוצרת אצל הזולת תחושה כי הבעלים אכן שומרים על זכויותיהם. ניתן להפיק תועלות נוספות מתפיסת השטחים - תועלות אשר תתבטאנה ברווח כספי, בשיפור איכות החיים והנוף, וכד'.

האמצעים להפעלה, לצורך השגת המטרות, הם יצירת שימושי קרקע כדלקמן:

- א. ייעור - של אזורים ושל רצועות היקף סביב אזורים לתפיסה.
- ב. מרעה.
- ג. הקמת פארקים, לרווחת תושבי האזור ומטיילים.

מפת ייעוד קרקעות מדינה לתפיסה באמצעות יעור, מרעה ופארקים נמצאת ברשות הצוות לתכנון שומרון ויהודה.

5.2.3 ייעור

5.2.3.1 גישת תכנון

את האזורים שהוגדרו כשטחים לתפיסה יש לסווג לפי רמת קושי הביצוע לשלוש קבוצות:

- א. שטחים הקלים לתפיסה - אליהם קיימת דרך גישה, שיפועם קטן, נתן לבצע בהם הכשרה ממוכנת. לפיכך, עלות הביצוע בשטחים אלה קטנה יחסית, וסכנת נגיסתם ע"י גורמים שונים גדולה.
- ב. שטחים קשים לתפיסה - אליהם אין דרך גישה, הנגישות אליהם קשה, שיפועם למעלה מ-30%, והכשרתם תתבצע ידנית. עלות הביצוע גבוהה עקב התנאים הנ"ל, וסכנת נגיסתם ע"י גורמים שונים קטנה יחסית.
- ג. שטחים בינוניים לתפיסה - שטחים ברמת ביניים בין המוגדר בסעיפים א ו-ב, בהיבט אחד לכל הפחות.

תכנון הייעור בשטחים יעשה בהתחשב בתנאי השטח בכל אזור, ובהתייחסות לנקודות נוספות:

- א. ניצול מירבי של דרכים קיימות, ופריצת דרכים חדשות במקרים קיצוניים בלבד.
- ב. הגדרת הכוון, אשר ממנו סכנת הנגיסה חמורה ביותר לגבי כל אזור תפיסה.
- ג. תכנון לתפיסה בשלבים, כאשר בשלב ראשון תבוצע תפיסה באזורים הקלים לביצוע.
- ד. הכנת תכניות חליפיות לביצוע, על מנת למנוע עיכובים בלתי צפויים.
- ה. הכללת האלמנטים הנדרשים לשמירה על הטבע, בתכנון התפיסה.

יש לציין שייעור הוא אמצעי תפיסה הניתן להפעלה ברמה נקודתית - כלומר: לצורך תפיסת שטחים מצומצמים.

5.2.3.2 פרויקטים לביצוע

תכנית העבודה לביצוע בארבע השנים הבאות מהווה חלק מתכנית כוללת לתפיסת שטחים בשומרון וביהודה, וכוללת את הפרויקטים המצוינים להלן, ואת עלות ביצועם לפי שער 40.0 שקל = 1.0 \$. ההשקעה היא כולה השקעה לאומית.

פרויקט		אזור ביקוש גבוה		אזור ביקוש בינוני	
		שטח (דונם)	השקעה (אלפי שקל)	שטח (דונם)	השקעה (אלפי שקל)
1.	ייעור לאורך ציר הישובים:				
א.	נילי	2,000	17,120		
ב.	בית אריה	2,000	17,120		
ג.	יועזר	2,000	17,120		
ד.	אלקנה	2,000	17,120		
ה.	צוותא	2,000	17,120		
ו.	סלעית	2,000	17,120		
2.	יער חרמש*			2,700	23,112
3.	יער חומש			1,500	12,840
4.	יער תרצה			2,500	21,400
5.	יער אלון מורה			700	5,992
6.	יער תפוח*			2,800	23,968
7.	יער שילה*			2,200	18,832
8.	יער עטרות			1,500	12,840
9.	יער הר הצופים*	4,500	38,520		
10.	יער בתיר	1,500	12,840		
11.	יער קרית ארבע			800	6,848
סה"כ		18,000	154,080	13,900	118,984

הערות

* פרויקטים מוצעים לביצוע בשנת 1983/84. עדיפות עליונה לפרויקט מס' 1.

תכנית הפיתוח אינה מציעה שטחים לייעור באזור הביקוש הנמוך בשנים 1983-1986 משום שבאזור זה אין מחסור וסכנת נגיסה באדמות מדינה.

סיכום כללי

תכנית הפיתוח מציעה יעור על שטח של 31,900 דונם, בהשקעה של 273,064 אלף שקל. עלות זו נכללת בהשקעות בענף החקלאות, בחלוקה לאזורי ביקוש.

5.2.4 מרעה

5.2.4.1 גישת תכנון

מרעה משמש כאמצעי יעיל לשמירה על רזרבות גדולות של מקרקעין, שטרם נקבע ייעודן, כדוגמאת אלה הנמצאות באזור הביקוש הבינוני ובשוליים המזרחיים של אזור הביקוש הנמוך. תכנון שטחי המרעה יעשה בהתייחסות לנקודות הבאות:

- א. השמירה מתבצעת מעצם נוכחות העדרים בשטח.
- ב. יחידת השטח המינימאלית להחזקת עדר בכדאיות כלכלית, אשר יספק פרנסה לבעליו, ואשר יבצע שמירה יעילה, הוא 1000 דונם.
- ג. תפיסת שטחים באמצעות מרעה מתאימה לאזורים בהם קיים מרעה טבעי: עד גבול מזרחי של 200 מ' מ'גשם שנתי.
- ד. יתבצעו גידור ופריצת דרך גישה לאורך היקף השטח המיועד לתפיסה.
- ה. ל"איים" של אדמות בבעלות פרטית, הנמצאים בתוך השטח המגודר למרעה, תתאפשר גישה.

5.2.4.2 פרויקטים לביצוע

תכנית העבודה לשנים 1983-1986 מהווה חלק מתכנית כוללת לתפיסת שטחים בשומרון וביהודה. הפרויקטים המוצעים לביצוע מצוינים בטבלה להלן, עלות ביצועם חושבה לפי שער 40.0 שקל = \$ 1.0, ומצוינת באלפי שקל.

פרויקט		אזור ביקוש בינוני		אזור ביקוש נמוך	
		שטח (דונם)	השקעה (אלפי שקל)	שטח (דונם)	השקעה (אלפי שקל)
1.	תקוע	12,000	38,400	36,000	115,200
2.	כרמל, מעון, קריות	10,000	32,000		
3.	כפר אדומים	3,000	9,600		
4.	מכמש	2,500	8,000		
5.	רימונים	2,600	8,320	3,000	9,600
6.	כוכב השחר	2,000	6,400		
7.	אלון מורה				
8.	בקעות				
סה"כ		32,100	102,720	39,000	124,800

תכנית הפיתוח אינה מציעה שטחים לתפיסה באמצעות מרעה באזור הביקוש הגבוה, משום שבאזור זה לא קיימות רזרבות קרקעות מדינה על שטחים רציפים של מינימום 1,000 דונם.

סיכום כללי

תכנית הפיתוח מציעה תפיסת שטח של 141,720 דונם, בהשקעה של 227,520 אלף שקל. עלות זו נכללת בהשקעות בענף החקלאות, בחלוקה לאזורי ביקוש.

5.2.5 פארקים

5.2.5.1 גישת תכנון

תפיסת שטחים באמצעות הקמת פארקים תתבצע באתרים בעלי פוטנציאל תיירני ובעלי משיכה מדינית ארכיאולוגי וכד', על מנת לשמור על האופציה לפתח בהם אמצעי ייצור בענף התיירות בשלב מאוחר יותר. התפיסה תתבצע ע"י ביצוע פעולות ראשוניות, כגון הסדרה וייעור, לצורך הגדרת תחומי הפרויקט ומניעת נגיסת השטח המועד לפארק.

אתרים נוספים בעלי עניין הסטורי, לאומי וכד' יוכרזו כאתרים המיועדים לפיתוח בתכניות המתאר. ע"י כך יהיה ניתן למנוע פיתוח בלתי רצוי בקרבתם עפ"י החוק. מובן, שצעד זה נדרש בנוסף לביצוע פעולות בשטח, ואינו מבטל את הצורך בהן. לאתרים אלה יופנו יוזמים, במטרה לפתחם כאמצעי ייצור לתושבי האזור. יש לציין שחלק מן האתרים מיועדים להכרזה כשמורות טבע, עפ"י הצעת רשות שמורות הטבע, אשר תובא לדיון בפני הגורמים המתאימים, לצורך קבלת סיכום.

5.2.5.2 פרויקטים לביצוע

תכנית העבודה לשנים 1983-1986 מהווה חלק מן התכנית הכוללת לתפיסת שטחים בשומרון וביהודה. הפרויקטים המוצעים לביצוע בפרק הזמן הנ"ל מצוינים בטבלה להלן. עלות ביצועם (באלפי שקל) מתיחסת להשקעה הנדרשת לביצוע השלבים הראשוניים של פיתוח הפארקים, לצורך תפיסת שטחים ושמירתם, והינה כולה השקעה לאומית. העלות חושבה לפי שער 40.0 שקל = \$ 1.0.

פרויקט	אזור ביקוש גבוה		אזור ביקוש בינוני		אזור ביקוש נמוך	
	שטח (דונם)	השקעה	שטח (דונם)	השקעה	שטח (דונם)	השקעה
1. שילה			250	2,140		
2. הרודיון			600	5,136		
3. ארמונות החשמונאים					10,000	85,600
4. נרבתא			2,000	17,120		
5. נחל פרת, בעקר באזור עין פרעה					1,200	10,272
סה"כ			2,850	24,396	11,200	95,872

סיכום כללי

תכנית הפיתוח מציעה ביצוע שלבים ראשוניים בפיתוח פארקים על שטח כולל של 35,596 דונם, בהשקעה של 120,268 אלף שקל. עלות זו נכללת בהשקעה בענף התיירות, בחלוקה לאזורי ביקוש.

5.2.6 אחריות ביצוע

ריכוז הביצוע בידי הקרן הקימת לישראל, בשיתוף עם רשויות מרעה. הקק"ל אחראית על התאום עם הגורמים הרלוונטיים: חטיבת ההתישבות בהסתדרות הציונית, מינהל מקרקעי ישראל, משרד הבטחון והמועצות האזוריות.

5.2.7 שמירת קרקעות לאורך הקו הירוק, מעברו המערבי

קיים צורך בשמירת הקרקעות בתוך שטח ישראל לאורך הקו הירוק, עקב נגיסתם ע"י תושבי כפרים, המצויים לאורכו, מעברו המזרחי. הבעיה חמורה בעקר בין חדיד לירושלים ובשטח המפורז הישן בין רוגלית ללהב.

תכנית פיתוח זו אינה מציעה פרויקטים ספציפיים לטיפול בבעיה, היות שמדובר באזור-רים שהם מחוץ לתחום שומרון ויהודה, אך מציינת ומדגישה את הצורך הדחוף בהפעלת הכלים המצוינים לעיל לצורך מניעת נגיסה זו.

6.0 תכניות פיתוח תשתיות

6.1 כללי

תכניות הפיתוח לתשתיות הוכנו בהתאם לעקרונות תכניות האב לתשתיות ולמגמותיהן, בהתייחסות לצרכים העכשוויים וליעדי ההתיישבות בשנת 1986. בפרק זה אין פרוט מקיף של תכניות הפיתוח, אלא הערות והערכות ראשוניות בלבד. סך-כל העלויות להקמת מערכות חשמל, מים-ביוב ותקשורת לתקופת הפיתוח מוערך בכ- 4,000 מליון שקל, לפי שער 40.0 שקל = 1.0 \$ (ההערכה הנ"ל נעשתה ע"י חברת ת.ה.ל.).

6.2 חשמל

6.2.1 מצב קיים - סוף שנת 1982

- 6.2.1.1 ישובים מחוברים לרשת החשמל: ריחן, שא-נור, חומש, שבי שומרון, סלעית, מעלה שומרון, יקיר, תפוח, שילה, חלמיש, כוכב השחר, רימונים, בית אל, מתתיהו, כפר אדומים, מצפה יריחו, תקוע.
- 6.2.1.2 ישובים בשלבי גמר ביצוע חיבור לרשת: חניננית, שקד, אלון מורה, בית אבא.
- 6.2.1.3 הוזמן ושולם, טרם בוצע: דותן, עינב, בית אריה, נילי.
- 6.2.1.4 טרם הוזמן חיבור לרשת: עטרת, מכמש, מעלה עמוס, תלם, כרמל, מעון, קריות.

6.2.2 מוצע לפיתוח עד שנת 1986

- 6.2.2.1 תחנת משנה (2 × 30 מגו"א) בתפוח, להזנת אריאל ובנותיה. חיבור תחנה זו ע"י קו מתח עליון 161 ק"ו באורך של כ-40 ק"מ מתחנת משנה פתח-תקוה - בעתיד תחנת מיתוג 400/161 ק"ו.
- 6.2.2.2 תחנת משנה (2 × 30 מגו"א) להזנת קרית ארבע, חברון וישובים באזור. תחנה זו תחובר ע"י קו מתח עליון אשר יצא מקרבת תחנת המיתוג המיועדת באבן ספיר - 161 × 400 ק"ו.
- הערכה גסה של ההשקעות במערכת חשמל לתקופת התכנית: סך של כ-800 מליון שקל, לפי שער 40.0 שקל = 1.0 \$.

6.3 מים וביוב

תכניות הפיתוח למים ולפתרונות ביוב נמצאות בשלבי הכנה ע"י חברת ת.ה.ל. בהזמנת נציבות המים. הערכת התשומות עד שנת 1986 בקידוחים, במפעלים אזוריים משותפים, בתגבור אספקת המים לחקלאות בבקעה, בניצול שפכי ירושלים, בהמצאת פתרונות לצמצום זיהום מי התהום בטווח הקצר, בסך כ-2,400 מליון שקל, לפי שער 40.0 שקל = 1.0 \$.

עקר הפעילות בשנת תשמ"ב בוצעה ע"י חברת "מקורות" וכללה הקמת 5 בריכות מים בנפח כולל של 3,000 מ"ק, 5 מיכלים בנפח כולל של 350 מ"ק, 2 מגדלי מים, 3 קידוחים והפעלת 4 תחנות.

6.4 תקשורת

תכנית פיתוח לרשת טלפונים לשנת 1986, כחלק מתכנית האב לתקשורת, נמצאת בשלבי הכנה ע"י משרד התקשורת - הנהלת שרותי הנדסה, צוותי תכנון לפיתוח. ביטויה הראשוני של תכנית פיתוח לשנת 1986 היא תכנית הפיתוח הרעיונית לשנת 1982/83.

הערכת עלות הקמת מרכזיות וקוי טלפון עד שנת 1986 היא כ-800 מליון שקל, לפי שער 40.0 שקל = 1.0 \$.

הפעילות אשר בוצעה בשנת תשמ"ב בתחום התקשורת כוללת הקמת מרכזת במעלה אדומים, בעלת קבולת של 1000 מספרים, מרכזת בקרני שומרון, בעלת קבולת של 480 מספרים, מרכזת באריאל, בעלת קבולת של 900 מספרים ו-9 מרכזות נוספות בשלבי הקמה. כמו כן, קיימים צמתי תקשורת, המחברים את הישובים למרכזות אריאל, קרני שומרון ומעלה אפרים, ואל המרכזות בתחום הקו הירוק. בנוסף לנ"ל, הותקנו כ-600 טלפונים בישובי שומרון ויהודה בשנת תשמ"ב.

6.5 פסולת מוצקה

טרם נעשתה עבודה למציאת פתרונות לסילוק הפסולת המוצקה של האוכלוסיה היהודית והערבית בשומרון וביהודה, הן במסגרת תכניות האב והן במסגרת תכניות הפיתוח. יש להכין תשתית תכנונית לצורך איתור שטחים לריכוז הפסולת, לניצולה ולמציאת כילים לסילוקה. תשתית תכנונית זו מחייבת:

- א. סקר וניתוח של המערכת הקיימת, והצעות לשיפוריה.
- ב. תכנית אב, הכוללת סקר כמויות פסולת ותחזיות.
- ג. תכניות לאיסוף הפסולת והובלתה.
- ד. סקרים הידרוגיאולוגיים, לאיתור שטחים לריכוז הפסולת.
- ה. ניתוח הצרכים המידיים, ושילוב הכילים לצרכים מידיים ועתידיים.
- ו. סקרים כלכליים והצעות ביחס למיחזור הפסולת.

לנושא זה לא הוכנה הערכת עלות.

השלמה

השלמה

עבודה זו מהווה למעשה פרק, המהווה סיכום ביניים של תהליך תכנון כולל לשומרון וליהודה. כוונתה של העבודה במתכונתה המוגשת כאן:

- א. להציג הרעיון התכנוני הכולל, על היבטיו העקריים:
- (1) בהגדרת המטרה, כבסיס להסכמה, להתקוות ולהערכות משותפת למיצוי הפוטנציאל ההתיישבותי של האזור, תוך שילובו במערך הישובי הארצי הכולל, בפריסה מירבית של אוכלוסיה יהודית גדולה באזורים בעלי חשיבות התיישבותית, בתשומות לאומיות קטנות, בפרקי זמן קצרים יחסית, מתוך מחויבות לרווחת האדם ולרווחת הסביבה.
 - (2) בניסוח ובהגדרת הקריטריונים והכילים לקביעת מה וכמה, איפה ומתי.
- ב. להצביע על כך, שתהליך התכנון הכולל, המסודר והמקיף, הוא כורח מציאות, ועדיין נמצא בתחילת הדרך.
- בעבודה זו, למרות האנרגיה הרבה שהושקעה בה, רב החסר; נפלו לבטח טעויות בנתוני מידע, בהערכות ובמדדים. לא נדונו נושאים ופרקים שונים, ורמת הדיון בעבודה זו היא עדיין ברמת דיון רעיונית. מעצם ההכרה ביש, מתחייבת ההכרה במה שמתבקש עוד לעשות.
- ג. לעורר, לחזור ולעורר את המודעות, שעשיה אחראית בכל מגזר, בכל תחום ובכל שיעור, איננה עומדת בזכות עצמה, כי אם תלויה, מותנית ובאה מתוך העשיה הכוללת באזור. העשיה הכוללת הינה חלק אורגני בעשיה ההתיישבותית על כל היבטיה, בכל ארץ ישראל.
- מימוש כוונות ההתיישבות בשומרון וביהודה באופן היעיל, החסכוני והנכון, מתוך ראית ההקשר הכולל, הוא כורח המציאות מטעמים מדיניים, חברתיים ומשאביים (משאבי ממון וזמן). הגשמת יעדיה העקריים של העשיה בהיקף כזה, הוא ללא ספק מפעל מורכב, המחייב תאום ותזמון מירבי בין משימות הפיתוח השונות. חיזוקה של ירושלים, הפנית משאבים ופריסה לפי חיוניות, יצירת תנאים לרווחת חיים גבוהה וחסכון ויעילות בתשומות, מחייבים אימוץ לאלתר של כללי "עשה" וכללי "לא תעשה":
- (1) חיזוק מידי של הקשרים התחבורתיים בין גוש המרכז לירושלים, למערב שומרון ולבנימין.
 - (2) פיתוח מקורות תעסוקה בירושלים ובמרחביה בתפרוסת מתואמת.
 - (3) הגבלת הבניה במרחבי השפעתה של ירושלים (מחוץ לגבולותיה) לקצב של 1000 עד 1400 יחידות דיור לשנה, בהתאם ליחס הדמוגרפי המשתנה שבתוך העיר.
 - (4) הגבלת פיתוח באזורים בעלי חשיבות התיישבותית שלילית.
 - (5) ניצול השטח בבינוי, היוצר רווחת מגורים מירבית, לצורך עידוד הביקוש, לפריסה נכונה.
 - (6) מתן קדימויות לפיתוח אריאל כמרכז עירוני ותעסוקתי עקרי בשומרון, תוך ריכוז היוזמות השונות לפיתוח העיר, בהתייחסות לצומת כביש חוצה שומרון עם כביש עינב-בית אבא-חלמיש.
 - (7) קביעת השיעור הנכון בין הבניה בישובים העירוניים, לאוכלוסיה גדולה, לבין הבניה בתושבות ובישובים הכפריים והקהילתיים, לפריסה מירבית, בהתייחסות למגמות הביקוש.
 - (8) הקצאת מקרקעין ליוזמות השונות לפי מדיניות מתואמת, והפנית משאבים לרכישת מקרקעין ושמירת קרקעות מדינה בהתאם לחיוניות העשיה באזור.
 - (9) עידוד יחסי שכנות ושיתוף בין האוכלוסיה היהודית והערבית ע"י:
- א. פיתוח יוזמות משותפות
- ב. אכיפת חוק תכנון ובניה בישובים הערביים, שקצב גידולם והתפרסותם חריגים.
- ג. מיקום ישובים ותנועה יהודית בשולי ההתיישבות הערבית, ולא בתוכה.
- (10) הגבלת שחרור אדמות חקלאיות לבניה, והאטת קצב הבניה הציבורית בגוש המרכז, לצורך הפנית הביקוש לשומרון, בנימין וירושלים, על מרחבי השפעתה.

האחריות לכללי "עשה" ו"לא תעשה", האחריות להצלחת התכנית, מביאה אותנו להכיר בכך, שלא נתן להמנע מלהגדיר גוף מנהל למפעל ההתישבות בשומרון וביהודה - גוף מנהל, שירשת את כל זרועות התכנון, הביצוע והיזום הממשלתיים, המוסדיים והפרטיים למערכת הירארכית ברורה, בעלת יעדים מתואמים ומוגדרים, ומערכת החלטות מחייבות.

יצירת הגוף-המנהל האחראי בדרג הבכיר ביותר, שיכלול את הגוף המקצועי הרלוונטי לבחינת חלופות להגדרת קריטריונים וקדימויות, לתאום התכנון, לניטור ובקרת הביצוע, מתוך ראייה כוללת - הינה המבוא לפרק הבא של העשייה בשומרון וביהודה.

1. רקע

- 1.1 רקע פיזי (אקלים, הידרולוגיה, גיאולוגיה, גאומורפולוגיה, קרקעות) כצנלסון י., השרות המטאורולוגי בית דגן, אקלים ארץ ישראל לאזוריה, 1967. השרות המטאורולוגי, בית דגן, ממוצעים אקלימיים תקינים של כמות גשם 1931-1960, 1967. מחלקת ההתישבות, חבל התיכון, הסוכה"י, והשרות המטאורולוגי בית דגן, סקרים אגרואקלימיים בשומרון 1979-1982. משרד החקלאות והשרות המטאורולוגי, מפת כמות גשם שנתית ממוצעת בשומרון וביהודה 1950-1980. בונה י., ביידא, א. מקורות המים וניצולם ביהודה ושומרון, פרקים בגיאוגרפיה ישובית, כנען, ירושלים, תשל"ז. מדרין ישראל - אנציקלופדיה שימושית לידעת הארץ, בעריכת א. יצחקי, בית הוצאה כתר, משרד הבטחון, כרך: עמקי הצפון, כרמל, שומרון. אפרת, א. יהודה ושומרון - קוים לתכנון פיסיו אזורי, משרד הפנים, אגף התכנון, תשל"א. דן, י. קרקעות יהודה ושומרון, פרקים בגיאוגרפיה ישובית, כנען תשל"ז. אטלס ישראל, גאומורפולוגיה, מפת קרקעות II/3 חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציר', פרקי רקע פיזי דמוגרפי למוא"ז שומרון, אלול תשמ"ב.

- 1.2 רקע דמוגרפי - מגזר יהודי ומגזר ערבי משרד הפנים: מינהל התכנון, האגף לפרוגרמות ואסטרטגיות תכנון, תכנית מתאר ארצית מס' ת/מ/א/6 שינוי לתכנית מתאר ארצית מס' ת/מ/א/6, תחזית התמורות בחלוקת האוכלוסיה במדינה. 7 מליון תושבים במדינת ישראל (בשנת 2010 בקרוב) - הצעה לדיון, 1980. משרד הפנים: מינהל התכנון, נספח לתכנית חלוקת האוכלוסיה בישראל, תחזית האוכלוסיה היהודית והערבית בנפוח בניהול הממשל הצבאי לשנת 2010, 1978. משרד הפנים: מינהל האוכלוסין - המחלקה לתכנון, התפלגות האוכלוסיה הערבית ביהודה ושומרון וחבל עזה, מקובץ מרשם האוכלוסין לפי המצע ביוני 1980, ירושלים, ספטמבר 1980. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, רבעון סטטיסטי לשטחים המוחזקים, מרס 1981. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, פרסום מס' 667, ירושלים, תשמ"א. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ירחון לסטטיסטיקה של מחירים, כרך י"ח, מס' 4, אפריל 1977. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ירחון לסטטיסטיקה של מחירים, כרך ל"ג, מס' 4, אפריל 1982. פרופ' שמלץ, שיחה, יוני 1982. משרד הבינוי והשיכון: אגף הפרוגרמות, תחזיות האוכלוסיה היהודית לפי מחוז, צורת ישוב ולישובים עירוניים עד לשנת 1990, על בסיס האוכלוסיה בשנת 1980, ירושלים, תשמ"א. משרד הבטחון: יל"ל, מדיניות תפוצת אוכלוסיה בשומרון וביהודה, תחילת 1982. מפקדת אזור יהודה ושומרון, דין וחשבון שנת הממשל ה-14, אפריל 1981. תכנית גבול השרון המזרחי - שומרון, דו"ח ביניים, 1979. מפקד האוכלוסין תשכ"ז 1967. קיפניס, ב. הפוטנציאל לפיתוח מגורים עירוניים בציר הגבעות. משרד הבינוי והשיכון - אגף הפרוגרמות, החברה ליישום בע"מ, אוניברסיטת חיפה, ספטמבר 1978. חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציר', שומרון ויהודה - דו"ח מצב קיים ופעילות לשנת תשמ"ב, שבט תשמ"ג.

2.

התישבות - תכנון, מדיניות, סיוע

- דרובלס, מ. תכנית אב לפיתוח התישבות ביהודה ושומרון לשנים 1979-1983, תשרי תשל"ט. דרובלס, מ. התישבות ביהודה ושומרון - אסטרטגיה, מדיניות ותוכניות, שבט תשמ"א. דקל, מ. מסמך מסכם שנת פעילות בנושא התישבות, נובמבר 1982. חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציר', תכנית המאה אלף לשנת תשמ"ה 1985, הצעה רעיונית, תשרי תשמ"ב. חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציר', תכנית האב למוא"ז שומרון, תמוז תשמ"ב. חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציר', תכנית פיתוח רעיונית למוא"ז שומרון, תמוז תשמ"ב. מועצה אזורית מטה בנימין, חטיבת ההתישבות - הסת' ציר', תכנון אזורי כולל של המועצה, נובמבר 1982. מועצה אזורית גוש עציון, חטיבת ההתישבות - הסת' ציר', תכנון אזורי כולל של המועצה, אלול תשמ"ב. חטיבת ההתישבות, חבל הנגב, הסת' ציר', הצעת תכנית ההתישבות למורדות הרי חברון (מ.ד.ה.ח.), דצמבר 1982. חטיבת ההתישבות - אזור הצפון, אזור ירושלים, מועצה אזורית בקעת הירדן, תכנית פיתוח מועצה אזורית בקעת הירדן, טיוטא לדיון, יוני 1982. הסוכה"י לא"י - חבל הצפון, הסת' ציר' - אזור הצפון, תכנית לפיתוח התישבות יהודית באזור גבעות עירון-ריחן, חיפה 1981. חטיבת ההתישבות, חבל ירושלים, הסת' ציר', גוש גבעות - תכנית פיתוח אזורית, מרץ 1976. חטיבת ההתישבות, חבל ירושלים, הסת' ציר', גוש כוכב השחר - תכנית פיתוח אזורית, מאי 1976. חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציר', תכנית ה"תשובה", ניסן תשמ"ב. מועצה מקומית אריאל, אריאל - עיר השומרון, חזון ומציאות, אוקטובר 1981. משרד הבטחון, לשכת שר הבטחון, הנח"ל ביהודה ושומרון - תכנית תשמ"ג, דצמבר 1982. וכמן, א. תכנית השדרה הכפולה, הפקולטה לארכיטקטורה ובינוי ערים, הטכניון, חיפה, דצמבר 1975. המרכז לחקר התישבות כפרית ועירונית, התכנון הפיסיו של המושב בעידן ההתמחות - תקציר של תוצאות מחקר, נובמבר 1978. חטיבת ההתישבות, חבל התיכון - המדור לתכנון ופיתוח, הסת' ציר', עלות הקמת יחידת דיור ביישוב קהילתי, אוקטובר 1982. המכון הישראלי לתכנון ומחקר בתחבורה, מדדים לפיתוח תשתית ובנייני ציבור ביישובים העירוניים בנגב, ינואר 1980. בן אלול, ד., יבין, ש. שטחים ציבוריים בתכנון עיר, אגודת האינג'נירים והארכיטקטים בישראל, המכון לחקר הבניה והתעשיה 1975. משרד הבינוי והשיכון, המינהל לבניה כפרית ויישובים חדשים, עדכון תכנית סיוע 1980/81: בניה עצמית ביישובים קהילתיים ועירוניים, פברואר 1981. משרד הבינוי והשיכון, המינהל לבניה כפרית ויישובים חדשים, בניה עצמית ביישובים קהילתיים ועירוניים, עדכון תכנית הסיוע 1981, דצמבר 1981. משרד הבינוי והשיכון, המינהל לבניה כפרית ויישובים חדשים, תכנית סיוע 1982 - תדריך הפעלה, יישובים קטנים ועירוניים - הרוכשים וירות חדשות ויד שניה, יוני 1982. משרד הבינוי והשיכון, המינהל לבניה כפרית ויישובים חדשים, תכנית הסיוע 1982 - תדריך הפעלה, יישובים קטנים ועירוניים - בניה עצמית, יוני 1982.

משרד הבינוי והשיכון, המינהל לבניה כפרית וישובים חדשים, תכנית הסיוע במושבים 1982 - תדריך הפעלה, יוני 1982.
משרד הבינוי והשיכון, המינהל לבניה כפרית וישובים חדשים, תכנית סיוע 1982 - תדריך הפעלה, בניה עצמית ורכישה ביישובים קהילתיים ועירוניים ביהודה ושומרון, דצמבר 1982.
אמנה, הערות למסמך משרד הבינוי והשיכון בנושא בניה עצמית ביישובים קהילתיים ועירוניים - עדכון תכנית הסיוע 1981, ינואר 1982.
סיכומי הועדה לקביעת תנאי סיוע לדיור בהתישבות, יולי 1982, ספטמבר 1982.
הסוכה"י לא"י - המחלקה להתישבות כפרית, הסת' ציו' - החטיבה להתישבות, האגף לתכנון אזורי כולל, מדיניות הסיוע לדיור בהתישבות, מרץ 1982.
חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציו', הצעה רעיונית לתכנית סיוע לישובים כפריים, קהילתיים ועירוניים בשומרון וביהודה, ינואר 1982.

3. ירושלים

ויז' ר. ירושלים ובנותיה - על ההתישבות היהודית בירושלים וסביבותיה, אוקטובר 1975.
עיריית ירושלים, המחלקה לתכנון העיר, אגף למדיניות תכנון: אוכלוסית ירושלים והמרחב - גידול ותחזיות, יוני 1977.
עיריית ירושלים, המחלקה לתכנון העיר, אגף למדיניות תכנון ומחקר, תכנית אב לתחבורה, ירושלים רבה, יוממות לירושלים.
עיריית ירושלים, המחלקה לתכנון העיר, תכנית הפיתוח, התפתחות במגזר הערבי, יוני 1981.
עיריית ירושלים, המחלקה לתכנון העיר, תכנית הפיתוח - התפתחות במזרח העיר, גידול האוכלוסיה בכפרים ובשכונות, מאי 1981.
עיריית ירושלים, המחלקה לתכנון העיר, האגף למדיניות תכנון, תכנית הפיתוח - התפתחות במזרח העיר - כיצד לאמוד את האוכלוסיה לפי מספר בתים, מאי 1981.
עיריית ירושלים, המחלקה לתכנון העיר, האגף למדיניות תכנון, תכנית הפיתוח - התפתחות במזרח העיר - היחס בין ההתפתחות ובין גבול השיפוט העירוני, יולי 1981.
עיריית ירושלים, האגף למדיניות תכנון, תכנית פיתוח לירושלים לעשור הקרוב, יוני 1981.
חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציו', ירושלים ומשקלה במרחב השפעתה, אייר תשמ"ב.
איסוף נתונים מן הגורמים:
משרד הבינוי והשיכון - אגף פרוגרמות כללי ומחוז.
תכנית האב לתחבורה של ירושלים.
עיריית ירושלים - אגף למדיניות.
משרדו של מרכז ועדת שרים לענייני ירושלים - א. שילה.
חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון, שומרון ויהודה, הסת' ציו', ירושלים ומשקלה במרחב השפעתה, אייר תשמ"ב.

4. תושבות

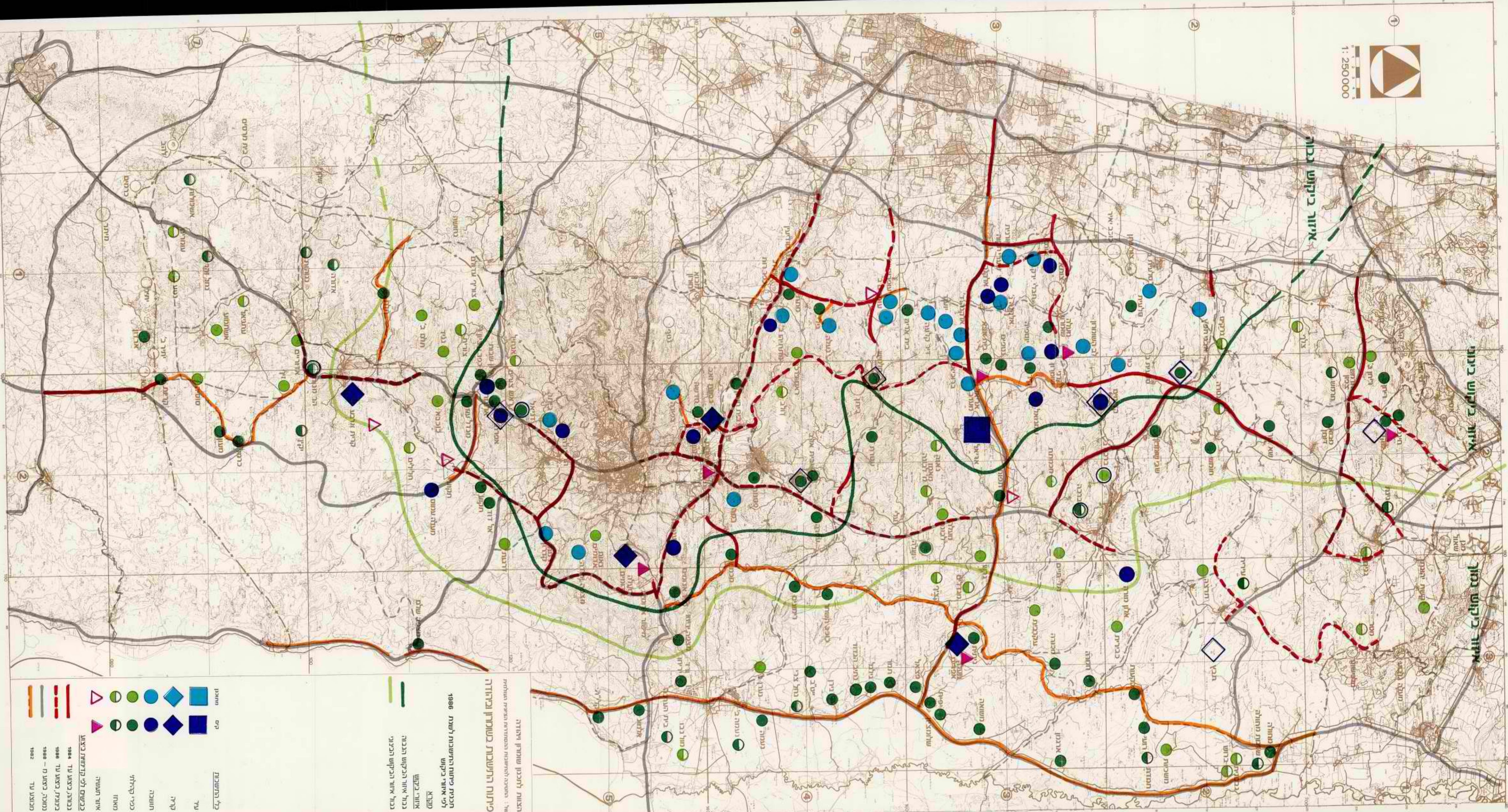
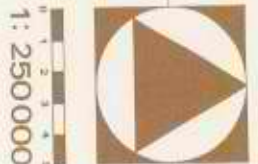
נעים, י., חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציו', הישוב הפתוח, היבטים בתכנון ביצוע, מרץ 1981.
כהן, מ. (קדמון), קרן קימת לישראל, מינהל פיתוח הקרקע, הישוב הקהילתי הפתוח - מודל לתכנון וביצוע, אפריל 1981.
כהן, מ. (קדמון), נעים, י., יצחקי, ד., תושבה - קוים מנחים לתכנון וביצוע, דצמבר 1981.
אפלבוים, ל., מרגוליס, ח., המרכז לחקר ההתישבות, הכפר הלא-חקלאי בישראל - רקע, בעיות, סיכומים - טיוטא לדיון, פברואר 1982.
סולומניקה, ד., ממש, ר., מחלקת ההתישבות, חבל התיכון, הסוכה"י, רעיונות לגבי מיון מועמדים לגרעין ראשון לתושבה, יוני 1982.
חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציו', גודל מגרש בתושבות ובישובים קהילתיים בטופוגרפיות הרריות, נובמבר 1982.
משרד התחבורה - המפקח על התעבורה, הנחיות לתכנון: רחובות משולבים באזורי מגורים - טיוטא לדיון, יולי 1981.
שכונות מגורים ביו"ש, צוות הקמה לשכונות מגורים, דצמבר 1981.

5. תעסוקה (תעשייה, תיירות, שירותים, חקלאות, סיוע)

משרד התעשייה, המסחר והתיירות, המרכז לתכנון תעשיות, יעדים לפיתוח התעשייה בישראל 1978-1990, דצמבר 1981.
משרד התעשייה - היחידה לאזורי פיתוח, דו"ח על תיעוש ערי הפיתוח, אפריל 1980.
משרד התעשייה, המסחר והתיירות - מרכז לתכנון תעשייתי, יעדים לפיתוח התעשייה בישראל 1975-1985, ספטמבר 1977.
משרד התעשייה והמסחר - היחידה לאזורי פיתוח, דו"ח על תיעוש ערי הפיתוח ל-31.12.81, ניסן תשמ"ב (אפריל 1982).
משרד התעשייה והמסחר - המרכז לתכנון תעשייתי, יעדים לפיתוח התעשייה בישראל 1978-1990, דצמבר 1981.
משרד התעשייה - מרכז ההשקעות, החוק לעידוד השקעות בתעשייה באזורי הפיתוח.
טרטנר, א., שמחה, א., תכנון אזורי של התעשייה במגזר הכפרי בישראל - שיקולים, שיטות ונתונים, דצמבר 1980.
לשכה מרכזית לסטטיסטיקה, רבועים סטטיסטיים לשטחים המוחזקים 1980/1981.
לשכה מרכזית לסטטיסטיקה, חשבוניות לאומיים של שומרון ויהודה לעשור 1977-1968.
משרד הבטחון - יל"ל, תיעוש שומרון ויהודה - מצב קיים ומגמות, 1980-1990.
מפקדת יו"ש, דין וחשבון - שנת הממשל ה-14, אפריל 1981.
חוק עידוד השקעות הון - תשי"ח 1958.
חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציו', מתאר ופיתוח אזורי תעשייה, סיון תשמ"ב.
משרד החקלאות, הסוכה"י לא"י - המחלקה להתישבות, הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות, ההתישבות והכפר, תנאי סיוע לפרוי-קטים בענפי האירוח והתיירות, ספטמבר 1982.
רשות שמורות הטבע, שמירת טבע בישראל, מחקרים וסקרים, דו"ח מס' 4, ינואר 1981.
החברה הממשלתית לתיירות, הסוכה"י - המחלקה להתישבות, קרן קימת לישראל, המועצות האזוריות ביהודה ושומרון, באמצע-עות קולקור קולקור אפשטיין אדריכלים, תכנית אב לפיתוח תיירות ביהודה ושומרון, דצמבר 1982.
הסוכה"י, קק"ל, רשות שמורות הטבע, תכנית מסגרת לפיתוח גוש ארץ כפירה - טיוטא לדיון, דצמבר 1981.
חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציו', תכנית פיתוח אתר נרבא, ינואר 1983.
קרן קימת לישראל, מינהל פיתוח הקרקע, אגף היעור, באמצעות ש. אהרונסון בע"מ מתכנני ערים, אדריכלים, אדריכלי נוף, יער יתיר.
הסוכה"י - המחלקה להתישבות, חבל הצפון, הסת' ציו' - חטיבת ההתישבות, אזור הצפון, מרכז שירותים קהילתיים לגוש עירון-ריחן, הנחיות תכנון ופיתוח, פברואר 1981.
חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציו', תכנית פיתוח חינוך למוא"ז שומרון, אייר תשמ"ב.
חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, הסת' ציו', תכנית פיתוח בריאות למוא"ז שומרון, כסלו תשמ"ג.
קמ"ט חקלאות, י. ארצי, שיחה, יוני 1982.

6. תשתיות (כבישים, חשמל, מים, ביוב, תקשורת)
 משרד הבטחון, יל"ל, אזור יהודה ושומרון - תכנית אב לכבישים, אוגוסט 1981.
 חטיבת ההתישבות, צוות לתכנון שומרון ויהודה, תכנית פיתוח כבישים, אייר תשמ"ב.
 משרד הבטחון, יל"ל, תכנית מתאר למערכת חשמל, ינואר 1982.
 נתונים בנושא מים וביוב - ת.ה.ל. - ד. יוגב, ז. גולני, נ. מינצקר, שיחות, 1982.
 משרד הבטחון, יל"ל, מערכת המים, ינואר 1982.
 משרד התקשורת, הנהלת שרותי הנדסה, תכנית פיתוח רשת הטלפונים ביו"ש לשנת 2000, פברואר 1982.

7. מקרקעין
 קרן קימת לישראל, מינהל פיתוח הקרקע, תכנית פעולה לשמירת שטחים באזור יהודה ושומרון, יולי 1981.
 קרן קימת לישראל, מינהל פיתוח הקרקע, תפיסת שטחים, גישת תכנון - הצעה לדיון, ספטמבר 1982.
 קרן קימת לישראל, מינהל פיתוח הקרקע, תכנית פעולה לתפיסת שטחים ביו"ש לשנים 1983/84, נובמבר 1982.
 איסוף נתונים: י. נהרי, חב' הימנותא.

מסלולי תחבורה ציבורית

מסלולי תחבורה פרטית

מסלולי תחבורה פרטית

מסלולי תחבורה פרטית

מסלולי תחבורה פרטית

מסלולי תחבורה פרטית

מסלולי תחבורה פרטית

מסלולי תחבורה פרטית

מסלולי תחבורה פרטית

מסלולי תחבורה פרטית

מסלולי תחבורה פרטית

מסלולי תחבורה פרטית